

دهیواد د خیلوانی دا و با یم تلبس پ و بار

د افغانان د علومو د اکادمی له خپرونو څخه

زموږ غازیان

پرافغان تپانندی دانگریزانو د لومړی یرغل ۱۸۳۹ - ۱۳۲۰ هـ ش

دوهم یرغل ۱۸۷۸ - ۱۲۵۷ هـ ش

دریم یرغل ۱۱۱۶ - ۱۲۹۸ هـ ش

د نومیالیو ملی مبارزینو د ژوندانه حالات

لیکونکی: محمد ولی خلی

دهیواد دخپلواکی داوایم تلبین پو بار
دافغانک از علمو مودا کادمی له خپرونو شیخی

زمور غازیان

پرافغانک تاباندی دانگریزانو د لومړی یرغل ۱۸۳۶ = ۱۲۴۵ هـ ش

دوهم یرغل ۱۸۷۸ = ۱۲۵۷ هـ ش

دریم یرغل ۱۹۱۹ = ۱۲۶۸ هـ ش

د نومیالیو ملی مبارزینو د ژوند وروسته له حالات

لیکونکی محمد علی خلی

۲۸ - اسد ۱۳۶۸

د کتاب نوم: زموږ غازيان .
ليکونکی: محمد ولي خلعي
ناشر: د افغانستان د علومو اکاډمي
د چاپ شمير: زر ټوکه
منا سبت: د افغانستان د خپلواکي د اويايم کال په تلين
نېټه: ۱۳۶۸ کال داسد ۲۸ .
مېتم: محمد کبير وردک .

تقریظ

اثر زموں غازیان که مولفہ دانشمند محترم محمد والی خلّمی (میباشد از لحاظ معایر علمی واجد ارزش های فراوان بوده و علاوه بر اینکه رجال معروف کشور ما را معرفی می نماید، دارای مزیتی است که در آن چهره های جدید مبارزین ملی را نیز معرفی و روابط بعضی از ایشانرا با زمامداران وقت بطور محققانه و بیطرفانه بیان میدارد. جنبه تربیتی نیز داشته مخصوصاً نکات حماسی آن برای بلند بردن روحیه وطنپرستی در جوانان ما تاثیرات مثبت خواهند داشت.

در نگارش اثر مولف محترم آن از متود و لوژی علمی استفاده نموده و معیار هایکه در بیوگرافی نویسی تاریخی معمول است کاملاً مراعات نموده و اثری را بوجود آورده است که ممد تاریخ عمومی افغانستان بحساب میرود. در آینده عرض مختصر من اینست که این اثر باید دارای مقدمه مفصل باشد تا نکات عمده سه جنگ بزرگ افغان و انگلیس را روشن کند.

چون امسال ماهفتادمین سالگرد استرداد استقلال کشور را تجلیل می کنیم بهتر خواهد بود که این اثر ارزشمند در زود ترین فرصت چاپ و بدسترس عامه قرار بگیرد.

کاندیده اکا دمیسن محمد ابراهیم

(عطایی) آمر انستیتوت تاریخ اکادمی

علوم افغانستان

د عنوانو فهرست

صفحہ	نوم
	تقریظ:
	تقریظ: یومستغتم اثر پہ مناسبتہ موقع کی
۱	د استعمار پہ مخالفت د ملت دوستی (نشنلزم) تحریک
۴	د نشنلزم (وطن پرستی) تحریک
۹	وزیر سردار محمد اکبر خان غازی
۲۹	امین الہ خان لوگری
۳۵	غازی عبدالہ خان اشکزی
۴۳	محمد شاہ خان ہاکر خیل
۴۹	میر مسجدی خان
۶۰	اخترخان زمیند اوری
۶۳	خداداد خان غازی
۶۴	مجراب خان بلوچ
۶۶	ملا مشک عالم (ملادین محمد اندر)
۷۶	مہتر موسی خان
۷۷	محمود خان
۷۷	بخشی خان
۷۷	سرا نڈاز خان
۷۸	سکندر خان

صفحه	نوم
۷۸	عبداله خان
۷۸	سخی سر تضي خان
۷۹	خداینظرخان
۷۹	عبدالقادرخان
۸۰	میر احمدخان
۸۰	میر محمدخان
۸۱	حبیب الله خان وردک
۸۲	صاحبخان غازی
۸۶	محمد جانخان وردک
۹۸	محمد عثمانخان ساپی
۱۰۲	غلام حیدر خان خرخی
۱۰۶	میر یحیی خان کوهستانی
۱۰۸	غازی ادی
۱۱۵	دهلوی ملا صاحب ملا نجم الدین اخندزاده صاحب
۱۲۰	میخونی ملا صاحب
۱۲۱	دومسهی اخندزاده صاحب
۱۳۳	غازی میر احمد
۱۳۰	مردار محمد ایوبخان غازی
۱۳۵	جنرال تاج محمد
۱۳۷	لوی ناب خوشدل خان
۱۵۰	سپاه سالار حسین علیخان
۱۵۵	کپتان فیض محمد
۱۶۱	د امیر عبدا لرحمن خان ا و غازیانو د یخینو مشرانو سیاسی مناسبات

اعلیٰ حضرت غازی امان الله خان
 د سپین بولدک (قلعه جدید) د جبهی ملی مبارزین

صفحه	نوم
۱۷۲	مردار عبدالقدوس اعتماد الدوله
۱۷۶	سپاه سالار صالح محمدخان
۱۸۳	مولینا حاجی عبدالرازق اندر
۱۸۵	دکترجوری ملا صاحب
۱۸۶	چرنیل غلام نبی غرضی
۱۹۰	محمد گل مہمند
۱۹۳	عبدالوکیل نورستانی
۱۹۷	میرزما نخان
	دخبلوا کی دہیرانہ مستردولو پتہ مہر کی ، کی
۲۰۳	د پکتیاد دجیبھی سلمی مبارزین
۲۰۶	ببرک خان محدران
۲۰۷	عبدالغنی احمدزی
۲۰۸	محمد اصیل وزیر
۲۰۸	سید عودا لعمد
۲۰۸	خواجہ احمد شاہ
۲۰۸	د گروال مہرہاز
۲۰۹	در گل
۲۰۹	عبدالغنی گرد پزی (فرقہ مشر)
۲۱۰	سواہ صاحب
۲۱۶	میر عالم خان
۲۱۷	معوت خان اوزنگی خان
۲۱۸	بازی فقیر
۲۱۹	مولینا کلاب الدین
۲۲۰	مولینا ہمزالہ
۲۲۱	کا کا صاحب شہید
۲۲۱	حاجی محمد زہر

صفحہ	نوم
۲۲۱	تروین خان
۲۲۲	نظام الدین
۲۲۲	چکی
۲۲۳	شیرعلی مسعود
۲۲۳	ملا پیوندہ
۲۲۷	نظم خان مسعود
۲۲۸	رمضان خان مسعود
۲۲۸	دا کا خیلو ملا صاحب
۲۲۹	مولانا تکر
۲۲۹	گلستان دور
۲۲۹	دکا کر انوملی مہارزی
۲۳۰	پنگل کا کر
۱۳۱	فیض محمد کا کر
۲۳۲	پختہ
۲۳۲	میرزا کا کر
۲۳۲	شیر جان کا کر
۲۳۳	شاہ جہان جو گہزی
۲۳۵	د ہلوخانو ملی مہارزی
۱۳۷	گوہر خان ہلوخ
۲۳۸	خیر بخش سری
۲۳۸	غلام حسین بکت
۱۳۹	نواب خان محمد
۲۳۰	کمال خان اہریدی
۲۳۲	ملتان خان اہریدی
۲۳۳	عجب خان اہریدی

صفحہ	نوم
۲۴۶	ملا مستان
۲۴۶	عمرا خان
۲۵۲	مہتر امین الملک
۲۵۳	سندھا کی بابا
۲۶۵	سعادت خان مرچہ خیل
۲۵۸	دہا پری ملا صاحب
۲۵۹	قاری عہدا لمستعان
۲۶۰	مولوی سہراجان کا کا خیل
۲۶۱	مولانا سیف الرحمن
۲۶۲	مولوی فضل ربی
۲۶۲	مولانا فضل محمود بھٹکی
۲۶۳	مولانا منصور
۲۶۳	قاضی ہیبت شاہ
۲۶۵	دالنگار فقیر صاحب
۲۶۵	سید انور شاہ
۲۶۶	داہی فقیر صاحب الحاج میرزا علیخان
۲۷۰	دلنایرو پور صاحب
۲۷۰	حاجی عہدالرحمن
۲۷۱	مولوی عبدالحامیل
۲۷۱	سامونہ ترور
۲۷۲	خان عہدالصمد خان اشکزی
۲۷۳	خان عہدالفقار خان

يو مغتنم اثر په مناسبه موقع كې

په دغه هيواد كې چې افغانستان نوميږي له ډير لږ غونډو زمانو څخه ځمكو او اولسونو ژوند كاوه . سره له دې ټول ځمك د قوميت مذهب ، ژبې ، اقتصاد ، او فرهنگ له پلوه يوشانته نه و وځودل . معنوياتو او ملي ارزښتونو له نظره ددوي تر مينځ پوره ورته والي او تجانس موجود وو . دوي په كچه دخپلي خاوري ، ملي نواسيسو او لوړو ارزښتونو څخه دفاع كړې ده او كوي يې كې تاريخ ، كېدو افتخار اتو او سواريشوددي هيواد داوسيدونكو يووالي تضمين كړې دي . زمونږ گران هيواد افغانستان كه څه هم د صنعت او اقتصاد په لحاظ دنړۍ دوروسته پاتې هيوادو په كتار كې درېږي اما د معنويت په جهان كې يې ډير سترويا پروانه په برخه شوي دي افغانستان د استعمار په ضد مبارزه كې د آسيا ، افريقا ، اولاتيني امرېكا د اولسونو د پاره لوړ مثال گڼل كېږي . افغانستان لومړنۍ هيواد دې چې د يوه ميخكښ په توگه يې د كې سوله ايز ژوند عملي ثبوت وړاندي كړ . همدارنگه افغانستان د ناپېيلتوب د نهضت د بنسټ ايښودونكو هيوادو په ډله كې راځي .

د اهرم بايد ووايو چې استعمار په اساني سره يو هيواد نه خوښي كوي . كه استعمار د دروازي له لارې وشړل شي زيار باسي چې د كې كې له لارې بيرته راشي . افغانانو له استعمار چپا نو څخه ډير ضررونه ليدلي دي . يوازي سياسي پوهه او هر خپل اولس باندي تكيښه د استعماري دسيسو څخه نيولې شي .

(زموږ غازيان) د پياوړي تاريخ ليكونكي او ژورناليست محترم محمد و ابي حليمي تاليف ، په ډير حساس او مناسب وخت كې له چا په راوت . په دغو حساسو تاريخي شېبو كې چې زموږ د خاوري دخپلواكي تماسيت ، اولملي يووالي سپوږمكارو ارزښتونو ته خطر ونه متوجه شوي دي ، مونږ بايد د تاريخ درسونه تکرار كړو اوله تاريخ څخه بايد

نویو شرایطو او اوضاعوسره سم نوی درك ترلاسه كړو . زما په هوه
داوسنی عصر د سیاست دری عمده ستنی ریالیزم، هیومانیزم اود موکراسی
دی که په سیاسی چلند کی ددغودری گونواصولورعایت ته پاملرنه
ونشی دهنوتلافی به اولس ته په لوره بیه تمامه شی .

زه پخپله د کتاب مؤلف له دی خبری سره پوره موافقه لرم چی
دافغانانو خپلواکی د کوم خارجی هیواد یا هیوادونو د پیروزوینی
محصول نه ده . د (بفرستیت) انسانه له ژوند یوو اقیهتو نوسره سمون
نه لری . انگریزان چی دافغانستان په برخه کی د (فاروار دپالیسی)
په تطبیقو لوکی نا کام شول ، د (ساینتمیک بوردر) پالیسی بی راسینخ
ته کپه خود افغانانو توری اوسلی یووالی دغه پالیسی هم له ماتنی
سره مخامخ کپه

پیاغلی مؤلف په خپله عالمانه سریزه کی په نیشنلیزم باندی رڼا
اچولی ده او هغه بی سم تحلیل کپری دی دا بالکل سمه ده چی دمحوکو
موسلو نو نیشنلیزم د پراختیا غوښتونکی بنور ژوا نیشنلیزم سره
چوت توپیر لری . د آسیا، افریقا، اولاتینی امریکی یوزیات شمیر هیواد
ود همدغه سیاسی مکتب یعنی نیشنلزم له پر کته خپل مخا نونه د استعمار
له جغ څخه خلاص کړل

د محترم ولی خلمی دا خبره هم په مخای ده - او که دا خبره
ده په صراحت نوی کپری زه به یی ووایم - چی د استعمار سره مخالفت
باید ددی موجب ونه گرځی چی مونږ د استعماری هیوادوله علمی میتود
او ټکنالوجی څخه هم کرکه و کړو . مو نو باید دخپل فرهنگ او
سوارپشو دغنی کولود پاره د لویدیځ له ساینس او ټکنالوجی څخه
استفاده و کړو . ساینس او ټکنالوجی له استعمار سره اورگانیک ارتباط
نه لری .

په پای کی پیاغلی خلمی صاحب ته ددغه ارزښتمن کتاب دخپرو
لوله ملامتبار کی وایم او د لوی خدای نه دده د پاره دنورو موافقیتو
نو غوښتنه کوم .

کلانديدا کادیمیسن محمد صدیق روھی

داسټعمار په مخالفت د ملت دوستي نیشنلزم، حرکت

استعمار او امپریالزم هغه دوه عالمه ووچی آسیایي، افریقایي او لاتیني امریکایي سلطونه یی د خپلو طبیعي او اجتماعی حقو قو د حاصلولو له پاره راوین کړل او داسټعماری سلطو دسټخه وړلو له پاره یی د خپلو تاریخي مبارزو پیل وکړ.

په استعماری دورو کی مستعمره یا (کولونی) Colony یو واقعیت گڼل کیږی. د استعماری فلسفی هواخواها نو بدویل :- هرنگه چی دهغو نباتاتو او حیواناتو هرځای چی څیراصیل او یا کمزوری وی د تکثیر او یا قوت د اصل په لحاظ اصیله او غښتلی نوع پیدا کیږی او یا لکه د مچمچو کڼو چی زیاتی مچمچی نه شی ځایولای بلکه یی د لوی او پراخ ځای دوندلو په هڅه هغه پریردی او دبا ندی راوړی نو کور نیو او سیاسی جنگو نو، اقتصادی او اجتماعی عسواولو انسانان دی ته اړاستل چی په مهاجر تو نو پیل وکړی او ددغو مهاجر تو نو په نتیجه کی کلونیکانی یاد اوسیدلو کوچنی ځایونه پیدا شول. نو په دی سیاسی تفسیر سره د مستعمری څخه یو داسی تا کلی نوی دولت پیدا کیږی چی د جزو یا اشغال شوی دولت څخه به یی د مستعدانو او فرهنگي اساسونو له مخی توپیر درلود.

امپراتوری به یو ډول پاداری او حاکمیت و، چی د خلکو او جمعیت د زیاتوب پر اساس به نه جوړیدی بلکه د نظامی اشغال

زموږ هازېان

حيثيت په بي در لود چي يو غښتلي ملت به پر کمزور بساندي
حاکميت کاو .

امپراتوري به په خپلو وروستيو مرحلو کي د جذب يا شديد
عکس العمل يا سازش د حالاتو سره مخامخ کيده او په عين حال کي
به امپراتوري کله د ملتو د يووالي، صلح او تمدنو د انتقال عوامل
هم پراېرول چي د مصر، کلمې، آثور امپراتوري د سکندر او روسيانو
امپراتوري يې په مثالونه گڼل کيدلای شي .

د روم د امپراتوري د زوال وروسته همدنځنيو پېړيو کي، انزو
او تجرد تر فعاليت او حرکت په گڼل کيدی . په دېر لسمه پېړي کي
لوي دولتونه دنن ورځي په مفهوم پيداشول او په دې دوره کي
ځينونږي گرزیدونکو لکه مارکوپولو دنږي يوشمير هيوادونو ته
سفر وکړ، خوبيا هم په دې پېړي کي يورپ دچين، هند، مغولو
ترک او قاتارو پر امپراتوريو تفوق نه درلود، حتی کله به يورپ
ددغو امپراتوريو تر يرغ لاندي را تللی . اروپايانو په دې پېړي
کي انتظار يوست چي کله به د آسيا نو قافلي ورته را ورسېږي
چي د مالونو او نعمتونو څخه يې گټه واخلي .

په پنځلسمي او شپاړسمي پېړي کي په يورپ کي صنعتي انقلاب
وشو، د اور لگولو اسلحو په واسطه يې دنيا کرار، کرار تر خپل
تسخير لاندي کړه. پرتگاليا نو او هالنډيانو په سياسي نفوذ سره
په هند او آسټراليا کي تجارتي انحصارات قايم کړل، هسپانويانو
د امریکي په نيولو پيل وکړ، خپل سياست او فرهنگ يې هلته نقل کړ
فرانسويانو او انگليسانو د کبېټيو چلولو په واسطه د غير اورو پايي
هيوادونو سواحلو د لاندي کولو په هڅه شول .

په نولسمه پېړي کي د يورپ صنعتي انقلاب د کمال درجي
ته ورسېد او د اور لگولو اسلحو د لونه بشپړ شول، بخاري کبتيانو
پيري فاصلي لنډې کړي، داروپا يا نو استعمار يوازي اقتصادي

زمرد هازيان

چنبه په پلاندنه كړه بلكه په خپلو منځو كې يې د افراطي نشنلزم په نامه داستعمار او استعمار رقابت څه تهريكه كړ، فرانسويان د پوري غاړې اسپرا قوري جوړولو ته ښكته و هڅيدل چې د انگرېزانو څخه دوا تړلو، اوسيدان د ساتي قصد واخلي، المانيا نو د دوهم گيوم په وخت كې د ثروت د تولو لويه هڅه په استعمار شروع و كړه.

انگليستان د شپاړسمې پېړۍ تر پايه يوه د بزگر و او سيدونكو جزيره وه، د لوېديځې اليزابېتي د سلطنت له وخته يې اروپايي چارو ته شاگرځولې وه او د لوېديځو سيمو د نوو په تسخيرولو يې پيل كاوه په دغه هاليسې او حركت سره انگرېزان د اسپانيا نو، پرتگا ليا نو او هالنډيانو د مقابلې سره مخامخ شول او يوشمير انگرېزانو او فرانسويانو د سيندونوبه غلا و و شروع و كړه، په عمله وخت د انگرېزانو پراخ استعمار شروع شو او په ختيځ كې د ختيځ هند كمپني تجارتي هلوځلو پيل و كړ او انگرېزان او فرانسويان په خپلو منځو كې سخت رقابت شول، خو په ۱۷۶۳-۱۸۴۲ ش كې د پاريس د تړون له مخې د انگرېزانو تفوق و ښل شو.

په ۱۸۷۰-۱۸۴۹ ش كې د انگرېزانو مقصدونو تغير و كړ او په دغه وخت كې نور هېوادونه هم پيدا شول چې د صنعتي پلوه يې د انگرېزانو سره رقابت كاوو او انگرېزان بېرته شول چې د مستعمراتو د ساتنې او تجارتي بازارونو د پراخولو په فعاليت شروع و كړي، په دې وخت كې انگرېزان ډير مغرور شول حتى د نيززا اېلي په ۱۸۷۷-۱۲۵۶ ش كې د ډېكتور يا ملكه د هند د اسپرا توريسي په لقمه ياد و كړه.

د نولسمې پېړۍ په پاى كې د دغې اسپرا قوري چارې دى حد ته ورسيدې چې جمهورين به وېل: (زه دده نژاد ايمان لرم، داسې نوادې په دنيا باندې د سيادت او حكومت كولو دده پرته بل تر اوسه نه دى په پيدا شوى).

دانشلیزم روطن پرستی، تحریک

پردواو خارجی هیوا دونوته داروپا یا نورا تکد د غوهیوادونو پیر
خوزره کلان ژوندانه پر وضع او تفکر پرتوز اغیزه کړه، هغه معتقدات
او ثقافتونه چی دوی دخپلی نیکمرغی موجب گیل هغه بی تعقیرواوست
کړل او په دوی کی بی د قیلولو د مشرانو مستقیم حا کمیت په خطر کی
و اچاوه. نود قیلولو د مشرانو، اشرا فوگتی اوستتی آداب او روابط
چی متاثر شول په عکس العملو نویی شروع و کړه، د ملی مبارزوپه نامه
بی داستعمارخپه دلمان خلاصولواو خارجی حا کمیت د پای ته رسولو
له پاره تاریخی قیاسونه پیل کړل داستعمارچی نود تسلط او روابطو
خپه مخکه کړکه کیده چی په استعمار اواستعمار خو شیدل اورضا
کیدل ملی خیانت و گهل سو.

په دی وخت کی که خه هم حیفو ناعا قبت اند پشو ملیونو
داروپایی مستعمره چی نود ژوندانه او تفکر طرز غوره کړ خو پیا هم
داروپایی مستعمره چیانو خصوصی اواستیازی معاقلوته ددوی دور
تلولاره بنده وه د ملیونواو اروپاییانو په منځ کی تل توپیر اواستیاز
سوجود و او حیفو ملیونو دغه وضع دلمان اوانسانی شرف او حیثیت
مغایره گتله دحیفو متفکر رینوپه نظر نشلیزم (ملیت پرستی) بوداسی

زسور غازيان

اروپا يسی سوغات وچی دملوک الطوا بفانوس اقتدار و نو ته یسی دیودالزم په سغلو پولو سره کرار ، کرار خا تمه ور کړه ، د بورژوازی په راوستلو ښارونو او نفوسو په لوئید لو او زیاتید لو سره یی د حکومتو نود جوړیدلو له پاره اساسونه جوړ کړل چنانچه د فرانسی دلسوی انقلاب ۱۷۸۹-۱۱۳۸ هـ ش وروسته دغه واقعیت په ښکاره توگه تحقیق وموند په المان کی په ۱۸۱۳-۱۱۹۲ هـ ش کی د دغه تفکر په پیروی د فرانسویا نوبه مقابل کی د دفاع چنده پورته سوه او همدغه نوی فکر په نولسمه پېړی کی یورپ او امریکا په وینو او خاورو ولړل او په نتیجه کی دنشازم او ملیت پرستی څخه داسی مفاهیم پیدا سول چی دهنه اړویه دیولت داوسید لو حدود ، قومیت ، ژبه ، کلتور ، تاریخی او اجتماعی خصوصیتونه او روحی کیفیتونه او ملی افتخارا تو سته او فلسفه ځنی جوړه شوه دغه مفاهیم آسیا او افریقای ته دیر وروسته ور سیایل چی شامله پیری یی ابتدا کوله کپری . د ملیت مفاهیم د طبقاتی تضادونو پرته د ښوونځیو ، پوهنځیو استعمار او استعمار سره د مخالفو ټولنو له خوا تقویه او پرمخ ولړل او دهغو سیاسی تشکیلاتونه کپله چی فالتینو په خپلو سیستمرو کی سروجول سلیون د خپلو اجتماعی موسسا د نواقصو په پیژندلو سره پیاوړی کیدل دشال په توگه په هغه وختو کی د نائیجر یا په شمالی برخه کی اتیادو لتونه او په جنوبی برخو کی یی ترا تیازیات قبیلو ی مشران او حکمرانان موجود و خود بورژوازی ژوندانه دراتلو سره دغه تیت او پرک ژوندون ته خاتمه ور کړه سوه .

انگریزانو د خپلو امپریالیستی شوو آسالدو په سر رسولو په لار کی

که څه هم پرافغانستان دوی ځله ۱۸۳۹-۱۲۱۸ : ۱۲۵۷-۱۸۷۸

۱۹۱۹-۱۲۹۸ هـ ش کی یرغل و کړ او په لوسړی یرغل کی یی غوښته

پر دغه هیواد باندي سطله سلطتایم کپری او د خپلی مستعمری په شان یی و

گرځوی په دوهم یرغل کی یی غوښته چی تجزیه یی کپری او یا ځنی ښارونه

زموډ غاڙيان

او مهم ايا لټونه مخني بيل كړي هود افغانا نو د سلامت خواهي ، وطن دوستي ، شهادت ، آزادي پسندی نه تسليميد و نكي روحي اود استعمار او پردو حا كميټ سره د تهاد په سر كټ ددي سره چي په دغو دختو نو كي د كورنيو جنگرو د بېلاو سره بمخامخ وو هود استعمار په مقابل كي ديولاس كود لوله اثره يي خپل ملي اوصياعي هويت و ساتي او انگر يزا نوته يي داسي ماته ور كړه چي پيايي د دغه هيواد دا هغالو لسو نكړه يوله سره ووت او دغه نظريو وار بيا په اثبات ورسيد چي افغانا نو دخپلي آزادي ، ملي فرهنگ ، نسوا ميسو او افتخارا تود ساتاوبه لاره كي تر هرغه تيردي او هيڅ استعمار يي طاقت يي نه هي مضمحلو لاي زموډ د هيواد تاريخ په ډاگه كوي چي زموډ خلك د ظلم ، يي خدا لتي د استعمار گرو طبقو ستم او استبداد ته هيڅكله نه دي تسليم سوي دېل هر آيا يي هيواد غځه لومړي يي دنړي په دي كونج كي دامپريالستي مستعمراتي ستم په مقابل كي قيام كړي او هغه يي له منځه وړي دي .

دا بيله خوږه ده چي مخيني مضمحل ، تنگ نظره او حق پټو نكي ليكوال دا افغانانو وسپرائي ، وطن دوستي او ملي شهادت ته غرنگه چي پيايي قابل نه دي او افغانستان د پوښتول تاريخي هيواد او ملت په حيث نه پيژني او و ابي چي دغه هيواد په اتلسمه پيړي كي د انگلوس اروس درلايتو غځه د پفر ستيت (فصل حد) په توگه پيدا سوي ، او يا دا افغانانو او انگر يزا لود لومړي جنگك د ملت د پاره همدته دا فغانني مشرانو د جمعيد بدلو او يا دا افغانانو پر ننگه او نسا موس باندي د تجاوز كولو او د دوهم جنگك علت مذهبې جنون او داسي نور و ناروا او نامردانه علتو نه تراهي په داسي حال كي چي د دغو جنگونو پواژني علت دا افغانانو د ملت پرستي ، آزادي او سپرائي عاليه ما پر كټل كيږي .

زموه‌هازيان

د لومړنيو مغر او سياسي مولفانو د نظر خلاف د افغان او افغانستان نوم نوی نه دی. پخواني تاريخي او سياسي سابقه لري. د افغانستان نوم د افغان څخه بوليډ لای نه سی او دغه نوم د ژباړه سره سره پښتو څخه د افغان نستان پر ټولو او سيدونکو باندی چی داسو څخه به تر سنده او سبیری اطلاق سوی دی هروی سیخی د هرات په تاریخ کی لیکي . - او جای تو خط هرات را تا الصی افغانستان و حد آسوه به سلطان غیاث الدین مفوض کرد . . .)

سرویلیم هارټن په خپل کتاب اند بانارت وست فرنتیر په اتم او نهم مخ کی لیکي : - (. . . د افغان ، پوهان د اصطلاحاتو په منځ کی چندان تو پیرنشته دواړه طرفه دهره اوسیدونکی هانونه پتهان پښتون هوسی د آزاد قبایلو حاکم پوهانان بلل کېږی د هرود دواړه خوا او سیدونکی پښتو وای : -

فر دوسی هم د افغان نوم یادوی او د گک دنواد په هکله وای :-
نسوادش ز افغان سپاهي هزاره همه ناولک انسه از د ژوبین گزار
سر هوم استاد احمد علی کهزاد د افغان نستان د تاریخ په دوهم ټوک کی چنگه ده ملک تر عنوان لاندی د افغانانو د زیاتو اوسیدونکو او قبیلو نوم راوړی دی چی د هغو څخه د پکتها په باره کی لیکي : - (. . . پکتها هم یکی از قبایل معروف (ویدی) کتله باختری است که پیش از عصر مهاجره در جامعه آریایی در باختری می زیست و در حوالی ۱۹۰۰ و ۲۰۰۰ قبل از میلاد که از مهاجرت آریایی از باختر محسوب میشود قبیله پکت دو حصه شده شاخه یی یا قبا یل و عشایر دی که که معروفترین آنها در جز (پکتکه جانا) یعنی قبایل پنجگانه و (اتحادیه ده - قبیله) اسم پرده شده اند به جنوب هندو کش فرود آمده و بلاخره در دایره کوهسار و مناطق دشوار گذار جنوب شرقی آریانا مسکن

زموږ غازيان

گرفته‌ی آنجا را بنام بسکن پکته‌ها معروف ساختند حصه‌ایکه مهاجرت نه کرده ما نند بساقبایل دیگر در با ختربه زندگانی ادامه داده و درهما نجا ما نند این شاخه مدنیت و پندی و او ستایی را در بخدی می گذرانید و حتی تا حوالی قرن سوم ق م که ارسامس) پارتنی یکی از روسای آنها بطرف غرب رفته و بر علیه یونا نیا اعلان استقلال میکنند نام و نشان آنها در باختر مشهود است از پکته‌ها یا اپارته‌ها یا پختون‌ها ییکه در بخدی ما نند شاخه ای با مهاجر ییکه بطرف غرب رفتند به ماو رای غربی هریرود و حوزه‌های (اترک) و کشف رود را تا نزدیک‌های سواحل خذراشغال کردند و آنجا به نام شان پاریتا بخدی در زمین پارته‌ها شهرت یافت که یکی از غربی ترین ولایات آریانا بود

پسه آریایی زروئتو نو کی لکه ویدا، اوستا او شاهنامو کی داغما نانو دلو یوتولو کمنانو اوسلی سبارزینو نو سونه په واروارو راغلی او د آریایی زرومتو نیتو او پهلوانانو قیاقورینی داغمانستان دخاوری مخیمتی میمی لکه بلخ، زرنک او دهلمند میمی نملی شوی دی مشهور پهلوانان لکه جم، فریدون، قباد، زال، رستم او نور په بلخ سیستان او تابل کی اوسیدل .

په اسلامی دوره کی سیمې قدرت او ونسی اداری مرکز د افغانستان خاوره وه. طاهریان، صفاریان، د بلخ سامانیان غزنویان غوریان د خلورو پیړیوله پا ره داته شانداره مرکزونه جوړ کړی وودسیرویس نیکه او احمدشا بابا کارناسی او پرافغانستان باندی د انگریز دلو سړی، دوهم، دریم پرغل د پرشاتیمبولو اونا کاسولود سلی میچاهدینو د لاوری سهرانی زموږ د تاریخ اوسلی فرهنگ روپنازه او دوباره د کی ستمی جوړوی.

غازی سردار محمد اکبر خان .

وزیر سردار محمد اکبر خان غازی

سردار محمد اکبر غازی دامیر دوست محمد بارکزی محمد زوی زوی
د افغانستان د نو لسمې پېړۍ د هغو نو میا لیوېلی سیار زینو او وطن
دوستانو څخه شمېرل کېږي چې په ۱۲۳۲ هـ ق - ۱۱۹۶ هـ ش - ۱۸۱۷
سیلادی کې زېږېدلی دی . (۱)

دی دامیر دوست محمد د پاچاهۍ په لوسړې دوره کې دیوې مېدی
د پاره د جلال آباده کمران و . ولېسې په ۱۲۵۲ هـ ق - ۱۲۱۶ هـ ش
۱۸۳۷ سیلادی کې هغه وخت چې سکانونه د خپېر د درې په مدخل کې د جېرود
کلاو نیوله ، نو دامیر دوست محمد په اسرې د خپلو نورو څلور
وورونو : محمد افضل ، غلام حیدر محمد اکرم ، محمد اعظم په ملګر
تیا یې د خپلې خاوري د ساتنې له پاره د سکانونو د حملو د دفع په غرض
د هغوسره په جګړه لګیاشو سردار محمد اکبر په دې جګړه کې د سکانونو
نو د لښکر و قوماندان هری سنگه د توری په گوزار تېی کېږي
نوسوړی له هغه تېه سر شو .

یوشاعر د افغانانو او وړو محمد اکبر د سیرانی ستاوه و په هکله
د خپل شعر په مقطع کې داسې وایي : -

ستا کور کهوران نه وی په حسد او په نفاق
ستا شانی بل قوم نشته هر گز په دې آفاق

(۱) فیض محمد - سراج التواریخ دوهم ټوک ۱۹۶

سردار محمد اکبر و انگرېزان . -

هغه وخت چې شاه شجاع دانگرېزانو په ملاتړ له دري خواوڅخه
پرافغانستان باندي يرغل وکړ او لښکرو يې دخيبر په لويديځه
خواکي خيچي وو هلسي سردار محمد اکبر دخيبر دره دکرنبل ويله
دلښکر و پر مخ و تلې له . انگرېزانو د دغه څنگه د ليري کولو
د پاره سردار محمد اکبر په يوه د سيمه مسموم کړ
او دوستانو يې د بې هوښي په حال کې دي کابل ته راوړس او .
امير دوست محمد چې خپل دغه نرسوالي زوی په بد حالت وليد ډير
خوار شيني او ژر اندي شو دڅه گړي وروسته سردار محمد اکبر
مترگي روڼي کړي او بهار ته يې وويل : دغه وخت دواړه خطايي اولاس
پښي کيد لونه دي ، زه جوړېم ، افغان خپل قصد نه پرېږدي ، سردار
غلام حيدر چې په غزني کې دانگرېزانو سره دمقابلې په ترڅ کې د
انگرېزانو په لاس کښيو تلي دي هغه په زه آزاد کړم دانگرېزانو د لښکرو
د پرمختگ په مخنيوي . دارغندي چگړي چې امير دوست محمد نا
اسيده کړي او امير ځکه خپل ننگيالي زوی د پلارني توصيه د فشار او فرما
نير داري له کبله بهار ته تللو ته مجبور کړ . د بهارا امير لومړي ځل
ددوی سره د مرستې وعده وکړه خو وروسته کله چې سرداران د دېد
خنده يوه سول د بهارا پرېشو لونه مجبور شول .

د بهارا امير چې خبر شو پيدوی هسي لښکرو ليري او دستت چنگک په
نتيجه کې په داسي حال کې چې سردار محمد اکبر هم تپسي شول
بهارا د امير په لاس ورغلام دغي واقعي ته سراج التوار پخدا سي
اشاره کوي : -

(آخرا لمر که سامان محاربه تمام گشت ، بهار اښان هجوم آورد .
همه را دستگور کردند . (دو هزار نفر) و از سرداران ، سردار
محمد افضل خان و سردار محمد اکبر خان و سردار سلطان احمد خان

زموږ ځايزيان

چراحت يافته ، سردار سمندرخان ، و جهان گل خان ناصري متول
واکثر از همراهان ايشان زخمدار گشتند و بخارا ئيان سرداران را
با زخم يافته گان در بخارا پرده په اسر امير بخارا همه محبوس
کردند . . .) (۱)

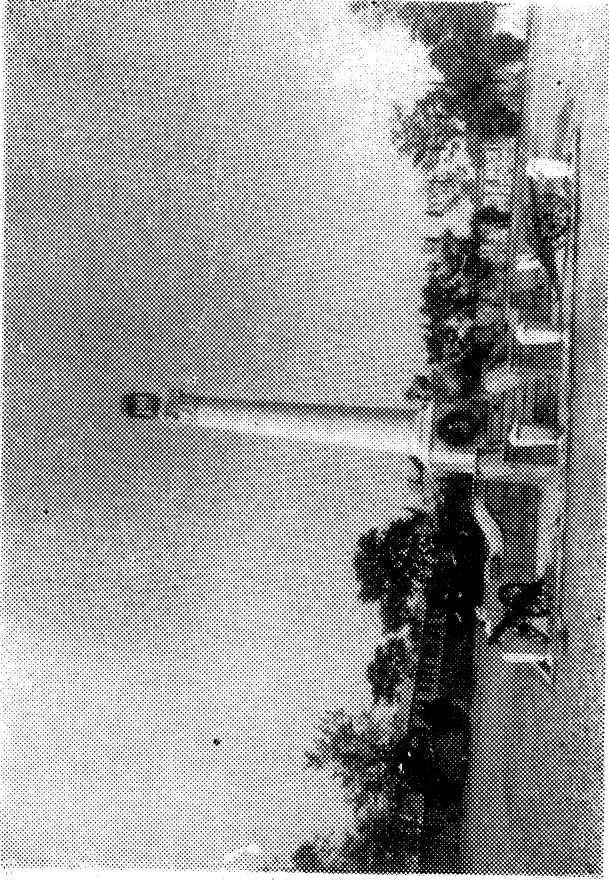
په ۱۲۵۷ هـ ق - ۱۲۱۹ هـ ش . ۱۸۳۰ کي سردار محمدا کبر سرداران او او
نور و ملگروسره د پتيخاک د حضرت صاحب شريعت مآب عبدالشکور
په شفاعت چي د بخارا اسير د هغه سر پرېدو د حبس څخه غوشي کړل
د باميا نو هزاره جاتو ، غور بنه دلاري کو هستان ته د اخل شول او
سدمستي کابل ته راغلل او په هغه عمومي قيام کي يي گاون وکړ چي
دا نگر يزانو او شاه شجاع په ضد شروع شوي .

د ۱۸۳۱ - ۱۲۵۷ هـ ق . ۱۲۱۹ هـ ش کال دنوا مېر په پوهه شچه چي دروژي
دا ولسمي سره متصادفه وه د عبدالله اشکزي په کور کي د نوموړي
قيام نقشه طرح شوه .

ددی حرکت مظاهره د پرنس له وژلو وروسته خپل وروستي پړاوته
رسيدلې و . مکناتين چي په خپل زړه کي يي ناوړه خيالونه درلودل
او غوښته يي چي ملي مجارزين په خپلو منځو کي يي اتفاقه کړي
د ملي مجارزينو او انگر يزانو د جلسي نتيجه يي يوي او بلې وړځي
ته ټالول .

د بالا حصار کابل اثر په دی هکله داسي وايي : - (. . . هغه وخت
چي د مجاهدينو مشرا نوته د مکناتين منفاقت او بدانيت څر گند شو
او پوهيدل چي ځواکي د دوی په لاس خوله دوی و وژني نو فيصله يي
و کړه چي خپله هم دی په هغه حبله چي چوپړه کي يي وه و وژني
او سردار اکبر ته يي اختيار ورکړ څرنگه چي پوهي يي هغه دول
مخامله ورسره وکړي . . .) .

(۱) فيض محمد - سراج التواريخ - جلد دوم صفحه ۱۵۳

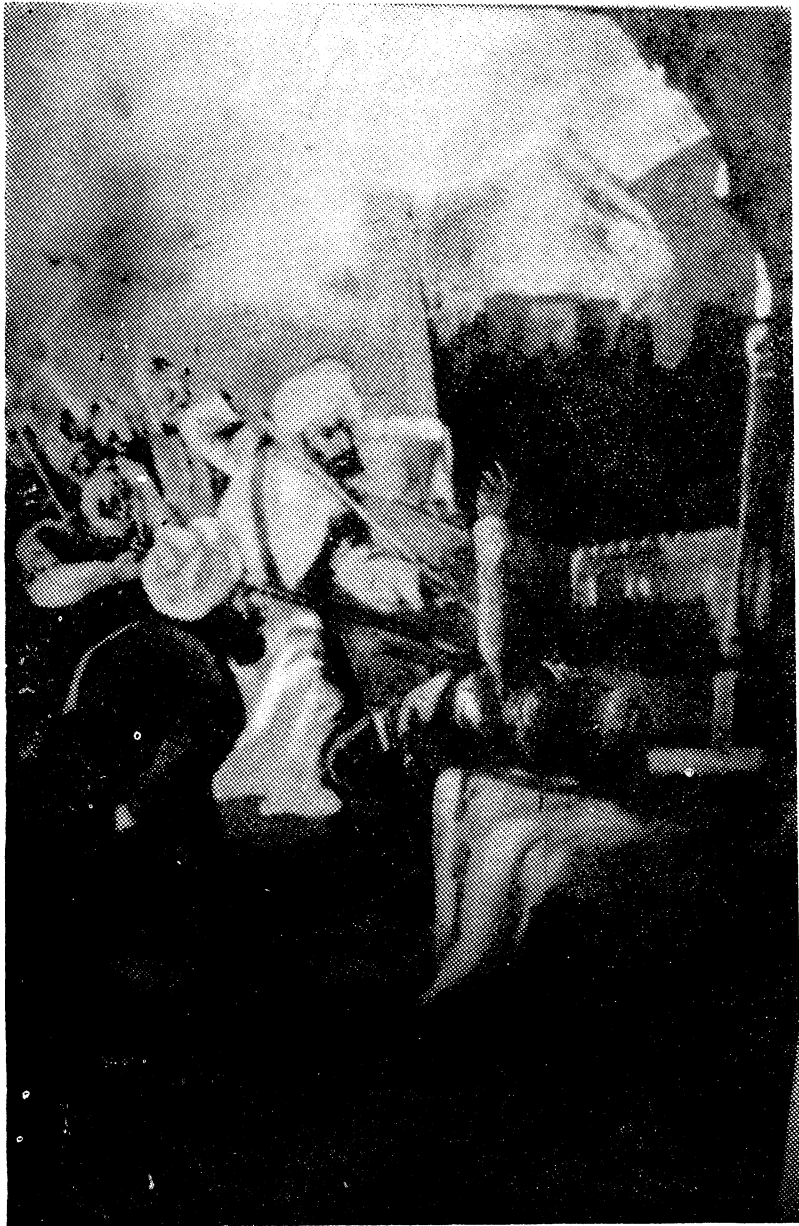

دافغانستان دخیلو کی خلی .

زبور غازيان

مردار محمد اکبر د ۱۳۵۷ د زيقندي په اتمه (۱۸۳۱) کال
د دسمبر په ۲۲) مکناتن ته اطلاع ورکړه څرنگه چې د معاهدې
مواد توضیح غواړي او تعديلات ايجابوي هغه با پيدملی مشرانو
او انگریزانو د نمایندگانو په حضور کې لاس لیک شي خو مکنزی
تریور، لارنس اود انگریز نورو صاحب منصبانو مکناتن د داسی مجلس
دور تلو څخه منع کاو مکناتن د هغوی پر نظر غور و نه نیوی اود ۱۳۵۷
کال د ذیقندی په ۱۹ د ۱۸۳۱ کال د دسمبر په ۲۳ داسی مشرانو د لیدلو
په هڅه دې بی مهر و (د کابل شمالی خواته ورڅرمه غونډی او کلی
دی عسکری قشله هم لری) د عسکری چو فی څخه راووت ، وایی
یو د هغو ملتو څخه چې مکناتن په داسی مجلس کې دخان کېون حتمی
پاله داوچی نایب امین الله اوگری د سردار محمد اکبر په لاس ونیسی
نو په تا کلی ورځ دغه نمایندگان دې بی مهر و نه پیدان کې د سردار
محمد اکبر په دو پټه باندي د مجلس له پاره حاضر شول داسی سپارزېنو
له خوا څخه سردار محمد اکبر، سردار سلطان احمد، محمد شاه با پکرخیل
غلام معی الدین غلجی، خدا بخش اود انگریزانو له خوا څخه مکناتن
تریور، لارنس، مکنزی گه ون درلود. انگریزانو زیات ترتیبات
نیولی وو، دوه غونډه عسکر په چونی کې د تیاری په حال ولاړ وو
د چونی د باندي فاصله په فاصله د مکناتن تر شالینکرو لیکه استلی وه
اوشاریی کاوه .
او هیڅود داسی معلمت له کیلمه گه ون نه و کړی . چی خدای
ناخواسته د نا کامی په صورت بل پلان جوړ کړی . د مجلس ترتیب
داسی وچی دانگریزانو له خوا مکناتن تریور، مکنزی نامت وه
اولارنس په کنبلی تفنگچی سره د مکناتن تر شا ولاړو او تر شایبی دوه
نوراو ۱۶ قلمه لیری لاس څارو نکي نور، او د هغوی وروسته شو تدمه
داس سپاره وو .

په الاحصار کابل صفحه ۳۰۹

دافغانانو په لاس دانگریزدلبنکرو لوی قوماندان جنرال
برونزوژلویوه صحنه .

زموږ غاږيان

سردار محمد اکبر په خبر و شروع و کړه او هغه اسناد او سړي لیکک چی دا کبر خان په وژلو باندی لس زره روپي انعام ا پتی او او هم یی وهغه ته د نائیبی و عده ور کوله سکنا تن ته پیکاره کړ (۱). سردار محمد اکبر سکنا تن سلامت کړ، محمد شاه باکتر خیل او وړونوی دوت محمد او خدا بخش مکالمی او د مجلس او هدوالی ضرور نه گڼی، په یو روایت هغه د سردار محمد اکبر او سردار سلطان احمد سره یوځای پر سکنا تن حمله و کړه او غوښته یی چی ژوندی یی ونیسی خود مقابل طرف د مقاومت له مخی سردار محمد اکبر په هغه تفنگچه چی خوور لعی د سخته سکنا تن سردار محمد اکبر ته پخپلمی وه سکنا تن یی ووژی او نورو ملگرو یی تر یوړ او سکزی وواژه اولار نس یی ژوند وی ونیوی.

لیدی سل په خپلی مشهوری روز ناچی (په افغانستان کی پر سوږ بانسی لصایب) ۶۸ مخ کی دغه واقع داسی راوری :- (۰۰) د تر دپه پرته دوزیر انور خان دغه عمل کړ لجن و، هغه وخت چی یی لارنس راوغوښت او نینستلو ته یی دعوت کړ ټول پر مخکه ناست ووخر نگه چی لارنس هوبه اراو پش بن سړی ونوددی دپاره چی د نابویری حملی مقابل و کړی پر زنگر کتبیخوست، په دی وخت کی سمدستی حمله پروسوه، کربچ او تفنگچه لحنی و خسته سوه او دنورو په شان لکه سکزی شاته بوور سوبه دی وخت یی وزیر اکبر خان سکنا تن سفیر تر چپه لاس او سلطا نجان ترر سته لاس کشاو او سفیر ناری وهلی دخدی دپاره. سلطانجان په دغه وخت په قهر او غضب پر تر یوړ حمله و کړه او د سپی د لمی په خطاب سره یی هغه په سیلاوه وواژه. په دغه اثنا کی بی ملا موسن غلامی هم مرستیال و، که دهغه دتوری وارچی پر مکزی لگیدی د محمد شاه پر پو ستین نه مو پیتی او سکزی ته رسیدلی و ای په یقینی صورت په

(۱) نوای معار کک ۱۰۹ مخ

زمونځازيان

هنه هم دتر هو ربه شان وژل كيدى ، په همدغه وخت كى لار نس
داس په مخلو لوسره د سرگه څخه خلاص سو .

لويس دوپرى په خپل اثر (افغانستان) كى (۱) د خينو ليكوالو
په حواله په دى شكك ښكاره كوى چى مكنا تون دى محمد اكبرخان
وژلى وى دالستر يدیت لندن نيو زوا ليوم انمير صفحه ۵ دسى ۱۳
۱۸۳۲ په حواله ليكي :- چى مكنا تون او برنس مذهبي ستعصوبه نو وژلى
دى نه اكبرخان ، خوزيات شمير ليكوال د مكنا تون قاتل سردار محمد
اكبر اوڅينى سلى روايات د مكنا تون قاتل محمد شاه با پكر خيل بولى .
شپه بخون افغان په دى هكله داسى ليكي :- (. . .) اهنكه دوستى
وزير اكبرخان غلط وسا را فریب سهداد دريكى از بيانات خود اش كه
روزي بما ثابت شدوزیر موصوف چنین اظهار نظر نمود : من بودم
كه سفیر شما را بدست خود قتل وار دوى شما را در ظرف چندروز
از بين برداشته تمام رشتههای فاسيلى وانترست های شخصى را منقطع
وبرای وطن وتقویه دين بين اسلام قدم جدى گذاشتم وبه اين وسيله
در ردیف دشمنان انگليس قرار گرفتم مگر با زهم اسروز تنها و
كسى نيست بامن همكار و از راه امداد و تعاون پيش آيد واگر قوت
واقتمار سیداشتم بدون تردید به خواين اقوام ثابت ميشمودم كه
همكارى و تعاون در راه آزادى چه چيز بوده وبچه قریب بعمل
آيد . . .)

دبعهدى وروستى شكل دسلى مشرانو او سجر پاتنجرله خوا
۱۲۵۷ كال په پنجشنبى دذيقعدى په ۱۶-۱۷۳۱ كال دجنورى په
لوسرى ورځ لاس ليك شوه . ددغى معاهدى يو نقل د كابل په
موزه كى شته . په دغه اثنا كى محمد زما نخان دنواب په لقب

(۱)

عبدالرشيد بيگم - شپه بخون افغان (ترجمه) ليدى سيل صفحه ۲۲۹

- ۱۳۲۹ كال

زموږ غازيان

د پاچا په حيث او امين الله لوگرى د ثانی نایب په حيث د ملی مشرانو له خوا څخه وپيژندل شول .

دغه تړون چی د ملی مشرانو او انگرېزانو په منځ کی وسودا وضاعو د تحول او طرفینود خوا هاشانو له کبله په ملی مرتبې درلودی چی په څلورم څکلې اول - دوهم - دریم او څلورم راغلی و .
لو سړی شکل یو داسی تړون و چی متن یی مکاناتن کیشلی و او ځینې ملاحظات یی در اول چی د سردار محمد اکبر او نور و ملی مشرانو له خوا څخه پکښی زیاتوب راغلی و ، څرنگه چی مکاناتن ددغو نظریاتو مخالف و ، په تو طیبو یی لاس پوری کړڅو څپله یی سر پکښی پایلود دوهم تړون د ملی مشرانو له خوا او دریم تړون د افغانی حکمرانانو له خوا و .

سر پرسی سایکس وایبی :- د تړون متن ۱۸ تفو افغانی مشرانو لاس لیک کړی و :- محمد زما ن خان ، میر حاجی خان ، مسکنه رخان درویش خان ، علیخان محمد اکبر خان ، محمد عثمان خان ، غلام احمد خان غلام محمد خان ، خان محمد خان ، عبدا اخیالی خان ، امین الله خان میر اسلم خان صمد خان ، محمد نصیر خان عبدالله خان ، عبدالغفور خان میر آفتاب خان .

د ۱۸۴۲ کال د جنوری په شپږمه - په داسی حال کی چی د ژبی زوره ورو واوره اوسا په وه د ملی مجاهدینو د وطن پرستی او قوم دوستی جزبات په بشور راغلی وو ، دا نگرینز لښکر دشیر پور د چو فی څخه د جلال آباد لوری ته وځوځیدل او د دوی ټول شپاړه سزره لښکر د پښنی او غلمجی ملی مجاهدینو دیرغلو په اثر تاشی په تاشی شول او یوازی داکټر پرایدن په ژوبل تن ځان جلال آباد ته ورساوه .

ددغی ملی مبارزی په نتیجه کی انگرېزانو د امیر دوست محمد پیرته راتلو او پاچا کله لونه غاړه کښیښوده

زسورغا زبان

اکبر نامه چید حمید کشمیری اثر دی پدی مکلمه داسی وایی :-
چو کابل زمین از دهان زندنگ

رها گشت یعنی ز فوج فرنگ

فتح جنگ شهزاده سیندر پش

ر بود ند پنجاب بگرفت پیش

جو آگاه بود اکبر نامدار

رسید از همه پیشتر در دیار

ز کار آگاهانیکه از خویش داشت

بهر کشوری نایی بر گماشت

سپاه ورعیت فراهم نمود

در کنج اکرام واحسان نشود

ز اقصای کابل روان پیدرنگ

طلب کرد زندا نیان فرنگ

زنان را ببخشید تاج و کهر

به زربفت و زیور ز پاتابه سر

بیاراسته هر یکی چون عروس

چونوشابه اسکندر فیلقومس

بمردان سراپای شاهانه داد

به صد دل دهی رخصت خانه داد

نگهبان شان تا حد ملک خویش

بسی داد از نامداران جیش

به آرام بفشست بادوستان

جیبش شکفته تر از بوستان

ولی بود در انتظار پدر

شب و روز برشاهراپش نظر

زموږ غاږيان

په دغه وخت کې چې د امين الله لوگرې او ټاټا کلي شوي پياښان
ترمنځ اختلافونه پيدا شول او د دې ويره پيدا شوه چې د دغو اختلافونو
خپله کورني جگړه پيښه شي نو سردار محمد اکبر په خپل تدبير او
ملي مشرتابه هغه رفع کړل او په عين حال کې يې د قومى مشرانو
په سلا او مشوره دى ته تهار شو چې د فتح جنگ وزارت وسپاري له
دغه خدمت وروسته دى په وزير اکبرخان مشهور شو دغه حالت
زيات دوام ونه کړ په ۱۲۰۹ هـ ق - ۱۸۳۳ کې اسير دوست محمد پيا
د کابل پر تخت کېښووست.

اسير دوست محمد په دې پلغوښتل چې په خپل داخلي او خارجي سياست کې
له سولې او پخلا کېدو او اوښکريانو ته د نژدېوالي لاره غوره کړي نو ځکه
يې دا ښکريزد پر مخالفين لکه خپل وراره يې سردار سلطان احمد، امين الله
لوگرې، محمد شاه بابکر خپل، نواب محمد زمان او زوى يې شجاع
الدوله، محمد عثمان خان، نواب چهار خان د وزير محمد اکبر په
گډون د صحنې غلځه واستل، په داسې حال کې چې گمان کېدې
چې دى به د پلا رلو سپرى وزير او سرستيال وټاکلى او هم د حکومت
په نوي تشکيل کې به د جلال آباد چاري وروسپارلى سي. خو کله
چې دده په سلحشورۍ او نه انعطاف پذيرۍ پوه شو د خاورې د تماميت
د حاصلولو د پاره يې د لاسه وتلو مخکود بيرته نهولو عزم ورته ثابت
سو نودى يې هر کله په کابل کې په خپل حضور کې ساتى او کله
چې به داخلي سخت اغتشا شو نه پيښيدل د ناچارۍ په نسبت به يې
دده په واسطه آراسول چنانچه په ۱۲۰۹ کې وزير محمد اکبرخان
د افغانستان مرکزى سيمو ته ولېږل شو په باسيانواو هزار جاتو کې
يې امنيت قايم کړ، هرات او کندهار يې آرام کړل همداشان يې

زبور غازیان

په ۱۸۳۰ ساسوی ۱۲۱۹ کی بی دنجراو او تگا او بغاوت آرام کړ او په همدغه کال کی بی چی ناروغه هم وپه اسپان او ما ما خپلو کی بی آرامی را وسته او ددغو جانفشانیو او زحمتو نو په نتیجه کی بی ناروغی ډیره شوه او په ۲۹ کلن سن ۱۲۶۳ هق کی هممهلمته مرسواو جنازه بی دوصیت لږمخی هزار شریف ته یووړه سوه او د شاه ولایت ماب په شنګ کی خاورو ته وسپارله سوه .

دده د قبر پر لوحی باندی داسی لیکلمی سوی دی :-

محمد ا کبر غازی وزیر و ابن وزیر

در یگانہ در ا نیان په شیرد لی

مجا هدی که بجز کافران نه کسره نبرد

نصیر ملت بیضا معین دین جلمی

نه تاخت به عمر هم چواو کسی به فرنگ

نه کس چواو در خیر کشاد بعد علی

ندای غیب زحق ارجعی الی ربک

بگوش هوش شنید از مشیت ازلی

چو دید باغ جهان را گذاشت برک ثبات

بیست بار چو گل زود باشگفته دلی

گرفت طائر روحش به اوج سدره مقام

به اوج مقصد صدق به حکم لم یزلی

چه بود پورو شاه نجف به جنگ و جهاد

کشید جذبه شو قش به آن خجسته دلی

ربح سال و فاشش دلم مشوش بود

نمود (طالب) بیدل طلب ز عقل حلی

سرحیات بر آورد از میانہ و گفت

۱۲۷۱ - ۷ - ۱۲۶۳ هق

زسورغازیان

دوهمه لوحه دمقیری بردیوال نصب ده -

به کیریای خداوند ذوالجلال بقا

موبد است و جزا و کل من علیها فان

به عالم گذران جان و همرا پا نان را

شمیم گل شمیرا ند ربهارو آب روان

هزار خیف نه رفت از جهان به نا ناحی

امیرزاده والای اعظم افغان

یگانه محاسنی اسلام و خان کفر شکن

محمد اکبرغازی وزیرشاه نشان

به غنوائ جوانی بهار عمرش را

ز تندبا داجل چرخ پیر ساخت خزان

چو حکمرانی دنیا گذشت در عقبی

ز کرد گار بروباد رحمت و خفران

شجاعت از شه مردان چو بهره داشت رسید

به آستان چنان نیز هست شهه سردان

دو وزیر محمد اکبر خان غازی او امیر دوست محمد رسمی مناسبات :

دخینو مورخینو په نظر د محمد زود بشا خه خخه چی دلوسپی خل

له پاره و چاته دولی عهد لقب ور کړه شو هغه وزیر محمد اکبر و . خو

خیننی بیا و این چی دده رتبه قرو لی عهد لوره وه . هغه سکه چی

د امیر دوست محمد د سلطنت په دوهمه دوره کی و هلی شوی ده

د وزیر اکبر خان نوم دایهام په صورت د سکی په سجع کی داخل

شوی دی :

بزد ز فضل عنایات خالقی (اکبر) امیر دوست محمد دوباره سکه بزر

په فرمانو او خطا هو کی دی داشرف الوزرا په لقب یاد شوی

اودغه مطلب دهغو لیکنو خخه خر گند پیری چی د امیر دوست محمد

ژبو و غازيان

او سردار او نو په منځ کې رد او بدل شوی دی . له هغو څخه څه څرگند پیری چی دی د خپل پلار خلاف و . بشاغلی سید قاسم په خپل اثر افغانستان کی لیکي :- (... امیر لقب ولې مهدی را به وزیر محمد اکبر خان نداده بود چنان وانمود میکرد که نظر به بزرگی و شخصیت او این یک امر بدیهی است و ضرورت به اعلان ندارد ، امیر در حقیقت امر به سبب عکس العمل که در نزد انگلیسها تولید میکرد د این موضوع را مسکوت عنه گذاشته بود و بعد از مرگ وزیر در حق غلام حیدر خان معمول داشت ... (۱)

د سردار محمد اکبر اخلاقی وضع :

سردار محمد اکبر د افغانی عالی اخلاقو او ښی تربیی در لوندکی و ، وطن پرستی ، مړانی او قوم دوستی و ښی بی هر کلمه پهر گوونو کی په غورځنگ کې وی ، پر یو زلوا او بیکسوهربان د ظالما نو او چاپرانو سخت مخالف و ، په سلمی او قومی مسايلو کې بی د درایت او قدا کاري څخه کار اخست او سلمی اعتماد او حرثیت یی حاصل کړی و چی نه یوازی افغانانو بلکه انگر یزانو او نورو مخالفینو هم د ده د اخلاقو او اجتماعی وضع ستاینه کوله .

دیولوی هیواد کوچنی جنگ با انگلستان ، افغانستان اوسند (۲) په اثر کې په دی هکلمه داسی راغلی دی :- (په داسی حال کی چی د بنديانو او مړو خپلوان ، دوستان په ډیری و ډیری سره د اکبر بدواپی او دخپلوو بناو له پاره د لاهل هم لری ، دی خپله د میاهه په حوث د هغه پر میز باندي په مساوی توگه کښینی اود هغه

دغه براسلمی په پوښلو توکک کی د محمد ظهر پاچا د خصوصی کتابخانې په ۲۵۹۵ نمره کی قید دی .

(۱) سید قاسم رشتیا - افغانستان در قرن ۱۹ - صفحه ۱۳۸

(3) A great country's little wars or England, Afghanistan and Sind by Hashington P. 40

زموږ غاږيان

سره يوځای څکېل او خوږل کوي، د انگرېزانو د لښکرو تپاه کونکي اود انگرېزانو د نماينده مکناتن قاتل د انگرېزانو د کوچنيانو سره چې دهغوی آزادي او ژوند دده په دوو شونډو اړه لري پرمخکڅه ورسره لوبی کوي او نازوی يی ۰۰۰ (۱)

تاريخ افغانه سردار محمد اکبر د سلی اخلاقو په هکله ليکي :
- (۰۰۰ سردار محمد اکبر دخپلو ملگرو سردار سلطان احمد او محمد شاه ها پکر څښ سره چې د انگرېزانو د بېخو ، کوچنيانو ، تپي صاحبمنصبانو او بنديانو د سايلو وظيفه درلوده خپله لاره د جلال آباد څخه دلغمان لوري ته کپړه کپړه او په داسيا دلغمان سر ته (تکري) ته ورسېدل اوددی ځای څخه يی د سید شاه ثلاثه چی (پدېج آباد) نوسېده ورغی. سردار محمد اکبر تر هغه ځایه چې توان يی و او افغانی شهامت تقاضا کوله دهغوی سره نهکله روپه کوله اود دهغوی خاطر يی خوښ ساتی د سردار محمد اکبر وضع د دوی سره دوسره د توجه وړ وه چې انگرېزان دهغو ستايني ته اړسوی وو . (۲)

همدا شانې هوشنگيتن په خپل اثر يی ليکي :- (۰۰۰ هغه چا چې دلښکر د سجوکو لو تو طشه جوړه کړه اود توطی په جريان يی يی دهغو کسانو سره چې دد بېمانانو په نامه دده په لاس يی ولوېدل د سيلمه هالنې وضع ورسره وکپړه . لغتنت ملو ويل Melovill چې تپي د سردار محمد اکبر حضور ته راوست سو سردار په خپلو لاسونو هغه ها نسمان کپړ او لطف او سهر بانی يی باندي وکړه . په هغه وخت کې چې بنديان اود دهغوی سجا نستان د سید شخه تيرېدل سردار ديوپه تشويش کې وانه چې تاوان ورور سړی ، دد ا حلاق وضع داستاينای

Hashington. England- Afghanistan Sind- P. 166—167

(۲) مولوی عید لمچيد - تاريخ افغانه (آئینه خود نما)

چلند اول صفه ۱۶۱ | ۱۹۲۵ دهلی

ز سوره غازیان

وختو لوهر نه همدانشانی وه . سردار محمد اکبر د انگریز انود بند بانو
سره داسی وضع کوله لکه چی یوسدنی او اروپایی هیوادینی د بند بانو
سره گوی ، که د ده حسن سلوک د بختیخ دنور و حکمرانا نوله که
حیدر ، تپو سلطان مقایسه کړود دغه افغان زعمیم اخلا تو اوروالی
په منی سر گنډ پزی . . .) .

د دغی ادعا د شپوت دپاره سردار محمد اکبر هغه سکتو بچی د افسرین
دلور د خوشی کولو دپاره نایب امین له لوگری ته لیکلی و رانقل
کبزی :-

مکشوف ضمیر محبت تخمیر عالیجاه معلی جا یگا . دستگاه امیر
الامرا المعظم سوا لقت فرجام عمومی صاحبی ام نایب صاحبی حفظ اله
تعالی میدارد که الهی از جمع عوا رضات زمان در امان ملک نشان
بود ه شاد کام باشند و بعدها شهود میدارد که در باب دختراندر سن
صاحب فرنگی که در دره خورد کابل بدست عالیجاه رفیع جایگاه
دوستی آگاه محمد عمرخان ولد عالیجاه حشمت دستگاه میر احمدخان
افتاد و ازان تاریخ تا حال متعلقان او در تصرف میباشند و نهایت آرامی
دارند و قبل ازین هم قلمی شده بو در حال هم قلمی میگردد لازم بل
الزم که به هر نحو مید اندهمان دختراندر سن راه مصیانت آسان
معتبر به زودی روا نه نهاید که هر آینه خوش نماست و اگر نرسد
بسیار نالایق و بی سناست است . الحمد لله خود داتا و هوشیار
می باشی و درین باب سعی و اهتمام بلغ بکار برند و ازینطرف خاطر
خود را به هر باب جمع داشته احوالات سلاستی خود را باروید و دوکو
ایفات آنطرف قلمی و ارسال دارند و در باب فرستادن دختراندر سن
تغافل و اهمال نخواهند کرد که از جمله لوازمات است زیاد ه ایام یکام
هر باب العیاد (۱) لفتننت ایزی د سردار محمد اکبر به صفاتو کی وایی :-

(۱) ۵۵ نمره سکتو ب دریم مرتفع د نابل د خطی سوزیم سشتی

زسور مجازبان

Both he (Sultan Jan) and the Sardar Moham-
med Akber Khan were equally kind and courte-
ous, but the latter is in manner more equally
kind Courteous. A more perfect gentleman and
never, like his Cousin, Indulges, in Comparison,
to the disadvantage of the English of whome inva-
riably speak with courd eous and respect.

ترجمہ :- (... ہنغوی دواپو یعنی سلطانجان اوسردار محمد
اکبرخان یوشانی زسور سرہ دسہر بانی او خوش اخلاقی رویہ کولہ
خوبہ عام اخلاق کی سردار محمد اکبرخان زیات سہذب و ، او
ہیچیری ہم دخیلا کاد زوی ہشانی بہ خپلہ مقابلہ کی دانگریزانوید
نہ وایی بلکہ دهنغوی ذکر ہمیش بہ شدہ توگہ اوعزت کوی ...) .
لیہی سیل وایی :-

Lady Sale Says -Osman Khan heard by our Sep-
oys to order his men not to fire on those who
ran, but to spare there times when he was com-
pelled to ran with his men he waved his Sword.
Over his head, but never attempted to Kill him
and kept Traver Says his life was several times in
the power of the enemy, but-he also spared.

ترجمہ :- (... زسور لبیکردا پخپلو کی اوریدل چی عسما نغان خپلو
سرو تہ حکم و کپ ہنغہ سری چی تیشتی بہ ہنغوی دزی مسہ کوی
بلکہ پریوردی ، یو سردار چی غالباً بہ دعسما نغان ورورود (کرشا)
خپخہ دری واری بہ آس بانندی تاورا تاوسوخہ وخت چی (کرشا)
دخیلو سلگورد سرہ بہ تیشتہ بانندی سچبور سواو ہنغہ دهنغہ بہ سرہ بانندی
تورہ و سشر قولہ خود ہنغہ دوژلو کوشش پی ونہ کپراو کپتان تیریور وایی
چی زما ژوندون شوخلمہ دد پمن بہ لاس کی و ، خوزہ ہنغوی پریبنوم)

زموږ غاږيان

ليډی سیل پر افغانستان باندی دانگریز یرغل اود خپلو لښکرو
تباهی او خپل بندهیروی او لیکي :-

(... زه باک نه لرم چی دایاو وایم چی له موږ سره دوسره ښه
وسول چی هیچیری هم په پوداسی هیواد کی له بندیانو سره نه دی
سوی خود دوست زوی او یاغیانو مشر اکبر خان دده دور انصاف
کولوسره ، سره ، زه هغه تپ چی ده انگلینه ته ور کپه څکله په هیر نه
کړم ...)

ليډی سیل وایی :- (... وزیر محمد اکبر شدید احساسات
او عصبي طبیعت درلود ، هر عمل به چی دده فکرا و نظر څخه مخالف
کید دی به یی زیات متاثر کاو اود وړانی د مخنیوی له پاره به
یی جدی اقدام کاو ددی سره چی وایی د ښځو د ښمنی شدیده او
د تسلی و تلی دخوافسوس چی دوزیر محمد اکبر خان محمد شاه خان سلطان نجان
په مقابل کی دتوی څخه په فعل څه راوړلای نه سم څکه وروسته تر
هغه چی ده زموږ اردو محو کړ اوددی د پاره یی چه یوا نگر یز
(پرایدن) ددغی حادثی خبر جلال آباد ته ورسوی ژوندی پریښود
او زموږ په مخالفت یی سخت دد ښمنی احساسات څرگندول اودانگر
یزانو کورنی یی تر خپلی سلطی لاندی راوستی وی ، خود دی سره بی
زموږ انسانی کرامت منی او احترامانه پیش آمدی کاو ، د ضرورت
وړ کالی ، خواړه اود استراحت وسایل یی راته برابرول اوزموږ د حقوقو
لوخوا هشا تو څخه یی حتی الوسع خان نه کښی ...)

دافغانانو دشرافت ، فیاضی ، حسن اخلاق بهادری او محوانمردی
په ثبوت کی ددی څخه بل ښه ثبوت نه سی پیدا کیدلای ، دداسی
د ښمن په مقابل کی چی هغه یی سپی اود لیله یوازی د خپل سلطنت
د پراختیا او ملک گیری په طمع د هغوی د پلار او نیکه په وطن
په زور اوجبر قبضه کړی وه اویا د هغوی په عزت ، آبرو او حیث
ننگ باندی یی وردانگلی و ، دافغانانو داپول سلو که د مرقی او

زمرد غازیان

مهندبو ملتونو به تار بخ کی مثال نه لری ددی به مقابله کی انگریزا نودسای مهارزینو دهر مشر به سران لس زره کلمداری انعام مقرر کپی و، اودهغوی دوزلوله پاره بی و خاینو عناصر و ته لوی لوی، رشو- تونه منلی و، چنانچه د بی بی بهرو به چنگک کی به یو روایت عیدالله خان اشکزی دیواجیر قاتل د لاسه چی دسلی مبارزینو او غازیانو به جمله کی بخان شامل کپی و اوهم میر مسجدی خان دیواجیر قاتل د لاسه ووژل شول، او سوهنلال چی د قاتلانوسره د هغود اجرت ور کولو وعده ور کپی و به هر خپل وعده بی وفا ونه کړه، خو هغه وخت چی سوهنلال د محمد کبر غازی به لاس کی بندی ولوید، سردار داسی وضع ورسره کوله چی د هغه د جاسوسی او خیانتونه بی هیخ پر خوله نه ورته راوړل.

نوی معارک د سردار محمد کبر غازی او دوست محمد زوی او بهار گلوی دروا بطوبه هکلمه لیکمی :- (... بعد از پنج روز امیر به نظیر دوست محمد خان از دره خیبر برآمد. به قطع منازل تشریف فرمای جلال آباد گردیدند سردار محمد اکبر به شنیدن این مؤده دلکشای فرج افزای عبدالیپ زبان به این ترانه مترنم ساخت :-

براین مؤده گرجان شانم رواست - که این مؤده آسایش جان ماست
های پرهنه دوان ، دوان رفته سعادت قدم بوسی امیر والد ماجد خود
حاصل نمود و دیده رصد کشیده

سهاجرت و مفارقت هابه جواهر سرمه بقای سرت افزای غمزدای
قیلگاه خود نورانی نمود و از بس شوق و افتراق این تصیده راه را خواندن
گرفت .

فصیده :-

فغان که از حرکات سپهر کج رفتار

فتاد طرح جدایی میانۀ من و یار

میرزا عطا محمد - نوی معارک صفحه ۱۸۱

زسورخالیان

زمانه پیش من آورد آنچنان روزی

که روشنم شد از آن روز هفتی شب تار

هران گلی که ز گلزار وصل او چه دم

زهج ربردلم آمد هزار نشت رخار

به این مژه رفتن ز طرف خار اخس

به پلکک دیده ستردن ز روی صبر اخار

به قعرچاه فتادن ز آسمان بلند

به فرق سر شدن از دشت جانب که سار

هزار لقمه به دندان ربودن از دم شیر

هزار عقده به ناخن کشودن از دم مار

ازین سفاطره گرسد و هزار پیش آید

به از جدایی یاران هزار باد هزار

به جست و جوی توام با الغد و الاصال

به گد تکوی توام با العشی و الاپکار

اگر به باغ روم باغ داغ دل گردد

و گر به گل نگریم گل بچشم آید خار

من از تو دور ندانم که خواب راحت چیست

چگونه هست شکیب و چگونه هست قرار

سحر که مرغ چمن راه بوستان گیرد

به منزل تو در آیم به صد فغان چو هزار

گهی چو حلقه تهم چشم خون نشان برود

گهی چو گاه نهم روی زرد بر دیوار

بگرد آن در و دیوار کردم و گویم

به آه و ناله که ای کردگار لیل و نهار

تو آن اسیر سفر کرده را بمن برسان

از آن دیار فرنگک و به این دیار بیار

زسوردهازبان

سردار محمد اکبر خان بعد از اتمام این قصه که هوزین سر خود را بر قدم میا ر که امیر گذاشته خیلی مدت افتاده بود و اسباب دیده اشک می بارید و امیر بی نظیر روز چون ابر نیسان میگریست و از طرفین نو اسره در د فراق سر بملک کشیده و آخر الامر امیر بی نظیر از روی مهر پدری سردار سز کور را در بغل عنایت و اشفاق خود گرفته سرو چشم فرزند را بوسه داد و گفت که ای لخت جگر من نور دیده من وای پدر وای روح من اگر چه از فضل الهی جل شانیه است لیکن سبب دلاوری و جوان مردی آن فرزند دل بند که از بنده فرنک رهای نا ممکن بود صورت رهایی در آئینه مردم جلوه نمای گردید ، سردار ممدوح در جواب التماس کرد که این همه از تائیدات الهی جل شانیه و سیامن بر کات آن قبله گاهی مستصر اگر والی بخارارای شریف سلسله نظربندی درهایم نینداخته بود چگونه روا میداشتم که آن قبله گاه دوجهان اینقدر مدت با این همه عیال و اطفال در قیدانگلیسیان متردد خاطر باشد با وجود اینکه امیری بی نظیر چند جنگهای و دلاوریها با فوج انگریزها در نمودند هم بر امیر قادر نشدند باز هم اسرا ز روی مصلحت و وقت و معاینه صورت نفاق سرداران خراسان خود به خود آسده استیلام صاحبان انگریز نمودند و اوشان هیچ یک انصاف نکردند بلکه به مقتضای بی انصافی و حق ناشناسی امیر را چون اسیران روانه هند و ستان نمودند و من بی حضور آن کعبه و قبله چگونه زندگی می کردم العالی اراده همین بود که به یاری عنایت ایزد باری جل شانیه و اعانت حضرت رسالت پناهی لوای نصرت انتهای اسلام در ولایت نصب سینمودم ، امیر بی نظیر از من تقریر دل پذیری سردار محمد اکبر خان نهایت خوشوقت گردیده سردار بلند اقتدار را در آغوش عطوفت گرفته سرو چشمش بسید و تمسین کرد

زموږ غازيان

د سردار محمد اکبر غازي کا ر ناسی او ملی سپار زی زموږ په
ملی سندرو کی زبانی ستا ملی سوی دی :-

چاوی چی دوست محمد غازي منبال شه په کابل کی
پاچا په کله هار کسی زوړای خيژی دلشکرو
چاوی چی دوست محمد امیر را ووت غی غزاله
فونونه ورسره دی بیری ورکړی ذوا لجلاله
یوه ورځ محمد اکبر چی ورغی د سنگر خوا لسه
د پښتو پسی شرمند په مخ کی قیپتی پسی منباله
خانه تینگ دی کړه اسلام کلمه پال کړه په منگول کی
چاوی دوست محمد غازي منبال شه په کابل کی
وایی که انگرېز لړای وی جوړ کړو د شترو
پاچا په کله هار کی زوړای خيژی دلشکرو (۱)

(۱) دارمستتر - د پښتو زخوا دشعر هارو بهار - صفحه ۱۲ -

نایب‌امین‌الله خان غازی‌لوگری

امین الہ لوگری

ہویت اوسکونت بی :-

امین الہ لوگری د میرزای خان زوی دی چی ۱۹۷۴ھ - ۱۱۶۱ھ ق ۱۷۸۲ میلادی کی د لوگر دہر کی راجان پہ کلی کی زیر پدلی دی. دی پہ قوم یوسفزی اوسوریی دورد ک (خرم خیل) کمال خان لوروہ . د امین الہ لوگری ہلار دابدالی تیمورشاه پہ زمانہ کی د کشمیر حاکم و اومہلتہ مرسو ، جنازہ بی پہ درناوی کابل تہراورہ شوہ حکومت دہخہ معاش نایب امین الہ لوگری تہ مقرر کپہ ۱۲۱۶ھ کی شاہ محمود سدوزی د معاش پہ زیبا توب سرہ چی پہ کال کی خاور زرہ رویی کیدلی امین الہ لوگری د لوگر اوبتخا ک دخان پہ حیث و تاکی . شاہ شجاع دی د لوگر اوبتخا ک حاکم کپراوروستہ بی د امین الدولہ اونا یب السلطنہ پہ لقب ونوسولی .

نایب امین الہ لوگری پہ بتخا ک کی کار یزو نہ ، پلو نہ وپالی او کلاوی چوری کپری دی چی ٹھینی بی تراوسہ د دہ پہ نامہ یاد پزی .

نایب امین الہ لوگری دخیل وخت د مشہور ورجالو اوحکمرانوسرہ دوستانہ علاقیق درلودل اودوی لونی بی وزیر محمد اکبرغازی اوسردار شمس الدین تہور کپری وی . د امیر دوست محمد پہ وخت کی د لوگر اوبتخا ک مالیات دنا یب پہ تیکہ کی و اودغہ مالیه د دہ

ژسورغا زيان

په خاني كې په هرعي تړون د قاضي په مهر او خو تنو مشهورو كسانو په لاس ليك ورسپارله شوي وه. د نايب امين اله لوگري نوم هغه وخت چې انگرېز او شاه شجاع پر افغانستان باندې تسلط و او ملي مبارز په دوطن د آذادي ، ننگ او نا موس د ساتلو په منظور د ده او عبد اله خان اخكزي ، عېدا لكرېم رېزه كوhestاني او نو روسي مبارز په مشرتابه په جهاد شروع و كړه په مشهور شو. نايب امين اله لوگري د عبد اله خان اخكزي په تېنگه ملگرتيا د انگرېزانو د هرلو دپاره د كابل اولو گرپه ټولو جامگانو او مسجدو نو كې ويناوي و كړي او هلكه يې جهاد او د شليم څخه د وطن د خلاصولو دپاره راپل. په هغه تړون كې چې د ملي مجاهدينو د مشرانو په منځ كې په كابل كې لاس ليك شو د امين اله لوگري مضامېته . دغه تړون د نايب دورته وڅخه د افغانستان د استقلال گټلو (۱۹۱۹) وروسته د خارجه وزارت په سلسله په لاس راوړه شوي اود كابل په موزيم كې ساتل شوي دي .

د نايب امين اله لوگري سياسي او ولسي شخصيت :-

امير دوست محمد چې خپل تاج او تخت د انگرېز د هر ځل اود انگرېزانو سره د سدوزو د پاچا د ملگرتيا او وفاداري له كبله بايلمي او په دې ترڅ كې د سدوزو د پاچا طرفداران په زيات ملي قهر او غضب قاشي په قاشي شول، په دغو څلور و كلو نو كې د ادشكه و تلي مخبره ده چې د مشهور و كورنيو غړي د پاچا كښتيو ، سوکو فو او سقرر پوپه حوادهو كې ضد او نقض حركتونه كړي دي . د دغې جملې څخه امين اله لوگري په داسې مشكلو حالاتو كې په ملي مسئوليت او د هر د رايټ د قوسونو د مشرانو او پاچاهانو په مقابل كې طرز العمل غوره كړي يعنې د شاه زمان د زمانسي چې د قيمور شاه زوی وپيا د امير دوست محمد د دوهم سلطنت تر وخته پوري د ټولو شهزادگانو او پاچاهانو سره چې د افغانستان تخت يې نيولی و د پوره شرافتمندا نه او درنه وضع

ژسورغا زيان

کړی ، دخارجی غلامانو د تر تلو د وطن ښکته او ناموس د ساتلو په لار کې یې هېڅکله کمزوری نه ده ښکاره کړې او د دی سره چې د ده د ژوندانه وضع د ډېرو ماچرا گانو او حوادتو څخه ده که وه او پوله بله متضادار خونه لری خو بیایې هم په دغو خطیرو موافقو کې هغه لاره خسته چې د وطن او ښار لیکو په گټه تمه سیده . دی ددی سره چې د ملی قیام د موسیسه بنو څخه گڼل کېږی ددی غلغه علاوه د محمد زما نغان د حکومته په ټینگو لو ، سردار محمد اکبر د سلا نگر د فتح جنگ دوزارو په ساسه الولو کې یې سهمه برخه اخستی وه په ا داری اوسیا سی چارو کې یې سرستیالی گڼل کېده . هغه وخت چې انگرېزی قواوی د امیر دوست محمد د تر تلو له بهاره کابل ته راننوتې ، امین اله لوگری د کوه د امین کوهستان او استال په غونډه یو گڼی د نو روسی مجاهد پو سره د مقاومت او قدرت وروستی فقط چوپه کړی وه په ډېر سپرانه او ښکېا لیتوب ورسره جنگیدی .

امین اله لوگری د سدوزو غلغه و محمد زو ته د پاچاهۍ د انتقالولو په اعلیت کې پوره برخه اخستی وه . د وزیر فتح خان د نډه بدل او د هرات په ارگه کې د هغه بندی کېدل هغه د همنی چې د پاچاه خان په وژلو پیدا سوی وه نوره پسی تازه کړل او د وزیر فتح خان ورونه یې کسات اخستلو ته اړ کړل . پو شمیر سرداران د گرش په نادهلی کې کې پر خپلې مور لوی ا دی را تولى . سول سردار محمد عظیم په کشمیر کې په تیاری نیولو لگیا سو .

ددی د پاره چې سلطنت په هر ډول چې وی د شاه محمود اودده د اولادى د لاسه ووژی سردار محمد عظیم د کشمیر غلغه لودپالی ته شاه شجاع ته سکتوب واستا و ، دیوی خوا غلغه یې هغه پېښور ته را وبلمی چې خپل تاج او تخت و اخلی او د پل پلو هی دوست محمد خان چې د حاجی فیروز الدین د ثروت د پهل لاس را وړلو په قضیه

زسود غازیان

کی ماته خواری وه او کشمیر ته دی امان وری و او د فتح خان په اشاره هلمه نظر بند و خوشی کړ د پاره محمد خان او خلو و وزرو لښکر و سره یی د خپل لمان د سخته پیښورته سوق کړل .

سردار محمد عظیم چی شاه شجاع پیښور ته دراتلوله پاره راهلمی ونه پوهیدی چی د مصالحت کومه لاره و نیسی ، په آخر کی یی شاه شجاع ته ولیکل چی لخواړی په خصوصی تو گه د هغه سره وو ینی ، شاه شجاع د خصوصی لیدلو غنجه معافی وغو ښته او ددوی ددوا پو لښکر و تر منځ چنگک پیښ سواو دد وو میاشته و له پاره شاه شجاع په خیوچر او سردار محمد عظیم په پیښور کی پاته شول . په دی وخت کی رنجیت سنگهه د دوی د یی اتفاقی غنجه بده استفاده و کړه ، دا تکه غنجه وړاندی راغی او کشمیری ونه وی . سردار محمد عظیم خان د خپل ورو روزی فتح خان د کسات اخستلو له پاره په چدی اقد اما تو شروع و کړه اوزیاری پوست چی په هر شکل وی د شاه محمود سلطنت ته خاتمه ور کړی . ده پیښورته د دوست محمد خان او پاره محمد خان د لود سخته دری لیکه امین اله لو گری ته ولیکل ، هغه او د کورنی نور غری به د اشرف الوزر فتح خان د کسات اخستلو په اقدام کی د لمان په طرفداری دعوت کړل .

دلته د هغه مکتوب مسوده را نقل کوو چی د امین اله لو گری په نامه یی لیکلې ده .

هالیهجاه رفیع جایگاه دوستی و سوا لات آگاه خصوصیت نشان امین اله ترین جمعیت فراوان باشد ، بعد شوق مو فورو اوضح آنکه حقایق و رویداد آن محدود به نعوی است که درین نزدیکی متواتر و متوالی به قلم آمده از آن ترا ر حالی آن عا لیهجاه خواهد بود حال اینصورت دارد . که هالیهجاه امیر الاسرا العظام الخوی ارجمندی دوست محمد خان با جمعیت بسیاری روانه الکای پشاور که وارد آنجا گردیده باشد و نیز ملاقات که ارجمندی نواب جبار خان را با

زمور غازیان

لشکر سو اروپا داده درین چند بوم بر خص و ما سور انحدود خو اهم نمود لازم که آن عالیجاه حق اشرف الوزرا را سرعی داشته در رفاقت عالیجاه هان من کوریه دل و جان سعی سو فور بکا و برده یا بچه خود یا برادر خود یا جمعیت شان روانه اسکای پشاور نموده و خود آن عالیجاه کمره مت و مردانگی و غیرت را بر میان جان بسته منتظر هر گونه نامه و پیام عالیجاه اخوی یار محمد خان و دوست محمد خان بوده باشد زیرا که این وقت ، وقت خدمت و اظهار حسن اخلاص است و بندگان اشرف الوزرا برای چنین روزی دوستان و هوایان خود را میخواست و بر خود شما معلوم است که اشرف الوزرا از گروه برادران خاطر داری شما میفرمود الحمد لله اگر يك و زبر گرفتار است صدوزیر دیگر موجود و برای جان نثاری آماده و حاضر به همه باب خاطر جمع داشته بنده در گاه را با تمام برادران به جان و مال درین مقدمه سرگرم و سعی دانسته انشاء الله تعالی منقریب مخالفان را شرمندگی و ندامت حاصل و خاطر خواهان اشرف الوزرا از گردو کلفت مصفی خواهد گردید و آن عالیجاه خدمت های خود را ضایع و بیجا ندانسته هر سعی و اهتمامی که دارند در خدمت و جان نشانی بظهور میرسانند و احوالات با هر گونه مرجوعات تعلیم آرید چون بعد از روانه شدن اخوی نواب چبارخان خود بنده در گاه عازم آنحدود به فضل خدا ازین نزدیکی وارد آنجا خواهد گردید دوستان و اخلاص کیشان را قرار خدمت و عمخواری ها سو در اشفاق و عنایات داشته و در خیر و خوبی آنها به وجهی کوتاهی نخواهد بود به همه باب خاطر جمع داشته سرگرم دوستی بوده باشد .

مهربا عظیم

کتابل موزیم - اسناد قلمی - سراج سوم - سکتوب ۱۳

زموږ غازيان

همداشانې د کابل په ملي عمومي قيام پسي د غزني د بيلوسيمو
ملي ميجاهد بنو په ۱۲۵۷ هـ ق کې د شخه تر هغه چې دور د کوشخ
آباد اوشش گاو لاره بنده سي په غزني نې پرا نگريزي قواوو يرغل
وکړ او په ښار کې يې کلا بندي کړې ، دوی دنواب محمد زمانخان
اوا مين اله لوگري سره تما من درلود چې دخپلوسلي مبارزو د پرمختولو
او بريالي کولو د پاره دهنوي شخه هدايت او مرسته وشواري
دنواب محمد زمانخان اوا مين اله لوگري تخيني ليکونه چې دهنوسيمو
د ميجاهد بنويه نامه يې ليکلې دي اوس د کابل په موزي کې دخطي
سندونو په موقع کې ساتل سوي دي .

نائب امين اله لوگري دامير دوست محمدخان په دوهم ځل سلطنت
کې دخينو بد گمانيو له کبله و نېول سواو په بالا حصار کې بندي
او په ۱۲۷۳ هـ کې هممهاله وفات سو . انگرېزانو دامير دوست محمد
اوا مين اله لوگري په منځ کې هر کله بد گمانې پيدا کولې او امير
دي خپل سوي د ښمن کتلي چنانچه سکناتن سردار محمد اکبرخان
ته دنوو پنځگو نوسا دو په جمله کې په پنځمه ماده کې د ناپب
امين اله دنولو اوانگرېزانو ته د سپارلو او د کابل شخه د ملي
سپارنې نو د مشرانو د شپارلو او يا بندي کولو سفارش کوي .

(۱) عيدالروك يېتوا - د افغانستان نوسمالي دريم توک ۰۹۰۰ مخ

۱۳۵۶ کابل

غازی عبدالله خان اشکزی

سلی عویت اوولسی نفوذی: -

عبدالله خان اشکزی (جلیزی، حمیدزی، گوجینزی) د حاجی سر بلندزوی د چی د کویټی اوچون په سنځ کی د کورک دلمنی په یو آباد کلی کی چی قلمعه عبدالله نومبری زبیریدلی اووروسته دغه کلی هم دده په نامه یادشوی دی. دی دخپلی سبھی لوی خان او کاریزونه بی دد سوری، ژر، نروان په ناسه تر اوسه مشهوردی او پاته کسان بی همدا اوس په دسوره نوسی کاریز کی اوسی .

د احمدشاه بابا په سچاهدو کی ددغه ټبر نومالیو سپرونو کپون کپریو. د شاه زمان په پاچاهی کی شادی خان اشکزی د یرنو میالی سږیو. د شاشجاع سدوزی په وخت کی گلستان خان اشکزی چی یو پوه او سپره سږیو د کابل او پښو رد حاکم په حیث کار کاو. د کابل او پښور په روایا تو کی گلستان خان یو عادل او د پښو خویونو خاوند شخصیت گنل شوی عیلا له ته ور څرسه گلستان کلی دده په نامه یادپری. عبدالله خان اشکزی دهغو نومالیو سبارزینو څخه گیل کپری چی دافغان او انگریز په لوسږی جنگ (۱۸۲۹-۱۲۵۵ ه ق- ۱۲۱۸ هـ ش کی بی دوطن دآزادی، ننگ او ناموس ساتلو په لاری تاریخی فدا کاری کپری دی.

زموږ غازيان

مسن چې په ۱۸۲۷ کسې د عبداللہ خان د اوسيدلو سيمه ليدلې و. په خپله سفرنامه کې د عبداله خان په هکله داسې ليکي :-
(عبداله خان اڅکزی د قبيلې مشر او سردار ډير بډای اوسخی سپی و ده د کندهار سردار حیثیت خپل د پیسو په زور ختم کړی و ده د کلاټه تجاوتی قافلې تلې اورا تلې او باج خنې اخستل کیدی دده سره څه لښکر هم و... (۱) همداشانې ليکي :- د کندهار بارکزی خانان د دد ثروت او خانې څخه په ډار کې وو، ده د قافله والو څخه مال په اخسته چې پریوه خړه باندي بی دهندوانو څخه ه کلمداری اوله مسلمانانو څخه (۲) کلمداری اخستی. (۱)

سيد احمد شهيد بريلوی چې د مسلمانانو د دښمنانو په خلاف د ملي مبارزې اعلان کړی و او د سرستي حاصلولو له پاره افغانستان ته تللی د ۱۸۳۶ کال په اگست - ۱۲۱۵ ه ش کې د کوټې په لار د پښين دضلع په حيدرزو کې تم شو. نو عبداله خان اڅکزی ته چې دده د ورتلو خبر ورسيد نو سيد احمد ته يې وليکل :- (تاسو زما کلي مسيزو ته راسې زه به ستاسو په ليدلو ډير خوښ شم). په دې ليک کې سيد احمد بريلوی زيات خوښ شو او د هغه بلنه يې ومنله او په مسيزو کې يې درې ورځې د عبداله خان اڅکزی سره تيرې کړې. (۱)

دانگريزانو په مخالفت د کابل د ملي عمومي قيام عوامل او په هغه کې د عبداله اڅکزی مهمه برخه :- په شاه شجاع باندي دانگريزانو تحميلي وزير نظام الدوله چې دخارچيانو خدمت يې نهایی هوله وه د پوښتلي او تش په نامه پاچا اودانگريزانو د مختار نماينده په منځ کې دخپلې شخصي اونفسي گټې له مخې خپلې وظيفې داسې په سررسولي چې په اخر کې ملت خپلې او خوارشي. دخارجيانو سلطې، دخارجي پرستانو ظلمونه، د پاچا بخږي او په نامه موجوديت، دوزيردويري

(1) Charles Masson-Naration of various Journys
In Balochistan, Afghanistan and the Punjab.
Volume (1) P. 322

غازی عبدالله خان اشکزی

زبور غازیان

دک اقدامات، دمالیه ملاساتونکو فشار، د تازه مالیه حواله کد
ل، دنوو عسکری افراد و حواله کیدل دغلجود معاماتو برخه په عسکر
ی تچه زاتو مصر فول، دسلی مشرانو، شخه اطاعت ناموا خستل
هندوستان ته د انگریزانو او شاه شجاع د سیخ لفیو فرارول، بی باز
خواستی، حقوق تلفی، بی اسمیتی، شخصی حقار تو نه، دخلکو پیر مال
اوناموس یرغل او دیل دول تمجیزونو او تحقیرونو عام ذهنت عکس
العمل ته اړکړچی په هر صورت سره چی کیری باید خارجی د ننگه
کی سلطی ته خاتمه ور نړه شی .
نوای معاریک پهدی هکله لیکنی :- (. . .) سکتاتن او دا نگر
پزافرانو په کابل کی بی ناموسو دشر اهو مجلسونو چورو لو بی با
نیو ته دوام ورنه او اوویل بی :-

زن گاهل بی یار نیست آرد پشاور بی جوار نیست ()
عام ولس د انگریزانو د بیباکیو او پاچاد نانیکی کیدو شخه دیر
په تنگ و ونو شکه بی خپل مشران مجبور کړل چی د شاه شجاع
سره د دغه حالت د ختمولو او انگریزانو د شپاوله پاره په تماس
کی شی ، شاه شجاع ته چی وضع خطر نا نه بریبیده اوله بلخوا
انگریزانو دده صلاحیتونه او اختیارات سلب کړی وونو دملونو
دمشرانو غوښتنو ته تسلیم شو او وی ویل :- (. . .) انگر یزان په
خپله خوښه نه وزی او داد ننگیالی او پروطن سیمو سپرونو ناردی
چی انگریزان په زوره وپاسی او دغه ننگین اوله شرمه دک حالت
ته خاتمه ور کړی . په دغه مجلس کی عبداللہ خان آشکزی ، نایب
اسین الله لوگری ، ملا مومن غلجی شمس الدین خان بارگزی ، گل محمد خان
او عبدالعزیز مله نخل ، سکندر خان بامیزی ، محمد شاه خان غلجی

دولس میاشتنی خصوصی گز - اکتوبر ، نومبر ۳۰۰ مخ ۱۹۶۲

(۱) سیرزاعطا محمد شکار پوری - نوای معاریک صفحہ ۱۰۰ ۱۳۳۱

کابل

ژمور غازیان

اونور و سلمی مشرانو دغه مهمه او تاریخی وظیفه پزغاره واخسته او په خپلو منځوکی بی په قرآن ولولل . شاه شجاع هم ورته وویل چی په پته به ددوی سره دخزانی څخه مالی مرسته ور کوی . عبدالله خان اڅکزی دامصلحت وگنی چی سمدستی به ترڅو بو . صریحه بهانه او جرم پیدا نه شی پرانگریزانو به حمله نه کوی . دخدای پښه وه په دی وخت کی د عبدالله خان اڅکزی د کور یوه خادمه ور که شوه او پته بی د برنس په کور کی پیدا شوه .

عبدالله خان اڅکزی دخپل سړی په لاس د برنس څخه دخادسی د بیرهته ور کولو غوښتنه کړه خو برنس لومړی لځل انکار وکړ او کله چی سړی اصرار وکړ برنس هغه ښځه په بده وضع د کوره را واستله اود عبدالله خان اڅکزی سړی ته بی هم سپکی متوغی وکړی . په دغه وضع چی عبدالله خان اڅکزی خبر شو نو دخپلو تیرونو ملگرو ملا موسن غلجی ، امین الله او گری اونورو سره پرانگریزانو بانندی د عموسی قیام په لټه کی شول . د سلمی مبارزینو د لاور اونوشان وپشتونکو ځلمیانو د برنس پر کور یرغل وکړ او ټول محافظین بی وروژل ، د کابل خلک چی خبر شول د تانوانه بی وټپل اود مجاهدینو مرستی ته بی راو دانگل ، برنس په داسی حال کی چی ددروپه پخوره بی په حمام کی معاشقه کوله راو یوست او یو کک ، توکک بی کړ کوری وړچور کړ اود نور و صاحب منصبیانو کورونه بی هم چور کړل اووی وژل او ځینو په تیمینه عسکری چونی ته لځان ورساو لښکنا تن چی خور شو دیر مضطرب شو او خپلو لښکرو وټه بی د مقابلی امر وکړ او هم بی شهزاده فتح جنگ سلمی مبارزینو ته ولیږی چی داغتشاش او بلو اڅخه دده وکړی خو هغه وخت چی دده خواهش ونه منل شونو انگریزانو توپونه کلاته وخیژول او امری وکړ چی سلمی مبارزین پریښودی کلاته ننوزی ، ددواړو خوا رشدهد جنگ شروع شو او ډیر سره شول او سلمی مبارزین د کوهستان خوا ته تر شامول دو همه ورځ

زموږ غازيان

عبدالله خان اخکزی او امین الله لوگری دانگریزانو د غلې پر کډام
یرغل وکړ او هغه یې په لاس راوړ او په کلا کې یې خوندي وساتي
انگریزانو د کډام دستر د لویو دپاره، د جنرال سیل په امر کلاتراو وړاند
لاندې ونیوله اوڅه چه هلمته وه پیرته په لاس ورغلل ددی وروسته
د پنځلسو ورځوله پاره په کابل کې کومه واقعه ونه شوه خو په
شپاړلسمه ورځ عبدالله خان اخکزی او امین الله لوگری د لسوزرو
لښکرو سره د سکناتین پر کلا یرغل وکړ خود جنرال سیل قوا وو دغه
یرغل د تلغا تو مړه تر شا وواوه همدا شانې یې د غازیانو بله حمله
د بی بی مهره په سیمه کې چی د کابل په ختیځ کسی یوه لور
غونډې ده ووهو خود جنرال سیل په واسطه شننه شوه. په دی وخت کې
عبدالله خان اخکزی په کابل کې و، او پلې مبارزینو خبر ورکړ
چی دوی پر انگریزانو یاندي د لویې حملې کولو تیاری نیولی دی
نو عبدالله خان اخکزی هم پروخت ددوی مرستی ته ورسید.

د ملی مبارزینو د مشرانو د لارښوونو سره سم د ۱۲۵۷ کال دروژي
په ۱۷ (۱۸۳۱ کال د نومبر په دوهمه ورځ) سهار ډیر وختی چی په
بالاحصار او د کابل په کوڅو کې چوپه چوپایې وه د الکساندر پرنس
د کور څخه چی په خرابات کې ویرغل شروع شو د پرنس کورته
په سرو گو لپو کې یو تاه فروش چی ها شم نویه نثوت او ورپسې
خضرخان کو توال او ناظر علی محمد هم ورننوتل، امین الله لوگری
او عبدالله خان اخکزی څار کاو د دغه یرغل په اشنا کې د پرنس
او جانسن کور ونه و سو محول شول د انگریزانو او شاه شجاع
د محافظانو سړی کوڅو ته را کش کړه شول د ملی مبارزینو همدلته
لویه کامیابی په نصیب شوه او د بی بی مهره پر هسکری چو نی باندي
د یرغل کولو په قرته پاتو نیولو کې شول.

حمید کشمیری په خپل منظوم اثر (اکبرنامه) کې د عبدالله خان
اخکزی د بهراني په هکله لیکي:

زسورغا زبانا

همان خان عهدالله نره شیر	ز جمع اچکزایان د لور
پسش پهلو انا ن همقوم خویش	روان بود از جمله لشکر به پیش
چو پیلان سر مست هیوست به جنگ	نخستین در آمده فوج فرنگ
ز ابرسیان برق روشن کشید	چو اندر صف رزم دشمن رسید
که رشته ز گره با ز شد	چنان دشمنان را سراندا ز شد
به لاله نال آن سرور تیز هوش	اچکزی چو انا ن پولاد هوش
• به فوج عدود رسیان آمدند (۱)	به تندی چو شیر ژبان آمدند

عهدالله خان اچکزی د بالاحصار او بی بی مهر و په سلمه مبارزه کی
 په میرانه او دلاوری چنگیدی کلمه به بی په پول او نغار و سره
 د لور و غونډه یو څخه پر انگریزانو یرغل کاو او کلمه به بی
 د جنگ و میدان ته په دلاوری او شهاست دانگل شو د ۱۲۵۷ کال
 دشوال په لسمه یی د جنگ په میدان کی تپ واخست او دغه تپ څخه
 شو ورځی وروسته و فات شو او د کابل در پشخور په سری کلا کی
 خاوروته وسپارل شو.

رجال و رویداد های تاریخی د عهدالله خان د سپړنی په هکله
 لیکلی: - (۰۰) نام عهدالله خان اچکزی با جنش بزرگ سلی ۱۷ رمضان
 ۱۲۵۷ (۲ نوامبر ۱۸۳۱) ارتباط خاصی دارد وی راستوان محرک
 آزادی خواهی از سلطه فرنگی و به بیان گذار قیام مردم دانست
 عهدالله خان اچکزی در زهر ریش مخبران فرنگی و جاسوسان برنس
 و شاه شجاع با قبول هرگونه مخاطره جانیه مفکوره قیام سلی را علیه
 تسلط ننگ آور بیگانه و بیگانه پرستان در خانه خود اول با امین الله
 لوگری و بعد با چند نفر دیگر در میان نهاد لذا وی محرک اولی
 و حقیقی جنش و خانه اش کانون نشوونمای این نهضت بزرگ بود .
 عهدالله خان اچکزی در حلقه کوچک سه چهار نفری دوستان صمیمی

زمور غازیان

خود تمهید جنبشی را علیه فرنگیان در کابل نهاد و بعد در هر قدمی قول خود را جامه عمل پوشانید از روز آغاز مبارزه در سا حول خانه برنس تاروهای نبرد در پیراسون تپه و جلگه بی بی سهر و همه جا حاضر بوده گاهی بادهل و نقاره بادسته سواران یعنی خود از فراز تپه پدیداری شد گاهی صفوف سوارزان سلی را در حمله های مکرر بر چهاونی فرنگی قیادت میکرد و بعضی یک فرد فدا کار یک قوماندان سلی یک فرد مجاهد پیشاپیش دسته غازیان بر توپهای دشمن حمله میکرد. کوشش این مرد مجاهد در استرداد آزادی ملت و وطن چه در مذاکرات و چه از جنگهای سیدان از ۱۷ رمضان تا ۱۰ شوال ۱۲۵۷ (از ۲ - تا ۲۵ نوامبر ۱۸۳۱) دوام داشت تا اینکه به تاریخ ۱۰ شوال ۲۵ نوامبر در سیدان جنگ حین حمله بر توپهای فرنگی زخم شکری برداشت و این درست همان روزی بود که سردار محمد اکبر خان از بخارا به کابل رسیده به مجاهده با سایر سوان سلی پیوست.

دهیواد مشهور سورخ سید قاسم رشتیا به خیل اثرا افغانستان در قرن ۱۹ کی د عبدالله خان اشکزی شهادت دخینو سلی خاینا نولک حاجی علی ، آغا محمد او عیدال عزیز او محمد اله شخه گنی او لیکسی : - (... چون برادر زاده مجاهد موصوف پیر دوست محمد هم در همان روز با یکی دوروز بیشتر به قتل میرسد امکان زیاد درین است که خائنان مذکور در سیدان نبرد در حالیکه گروه انبوه غازیان بر توپهای و چهاونی فرنگی حمله و ربودند به او فیر کرده او را زخمی ساخته باشند .

لیدی سلی در یاداشتهای خود خبر وفات عبدالله اکبرای مجاهد سلی را به تاریخ ۳۰ نوامبر قید کرده است که به شوال ۱۲۵۷ مصادف

زموړغازيان

بوده است ، مشارالها مينگارډ که این خبر د شهراضطراپسی تولید کرد وچون در حالیکه چندروز زنده و يك دفعه آوازه وفات او بلند شد مانند سکندر کبیر به سواری اسب درآمد تا خبر مو که خویش را عملاً تکذیب کرده باشد ولی چون یارای سواری و گردش را نداشت و زخمش کاری بود بیشتر تکان خورده وفات کرد .

مزار عهده الله خان اچکزایی که میتوان وی را محرك مجاهد فاتیح ه غازی ، شهید خواند بر فراز تپه در قلعه سرخ ریشخور در ۱۵ کیلو متری جنوب کابل وجود دارد و این ابیات که چکیده قلم معز زون شاعر است در لوح مزار آن مرحوم خوانده میشود :

د ریغ و آه زبید ادرخ دون پرور	فغان ز گردش افلاک و کینه اختر
نه بود پر رخ آنا نکه رهگذار غبار	ببین که عاقبتش فرش خاک شد بستر
امیر لشکر و سالار قوم عبدالله	خجسته منظر و اولاقبار و نولک سیر
قدم نهاد چودر عرصه جهاد فرنگ	در ید پرده ناموس کفر را یکسر
بروز سحر که در کارزار رستم بود	فرا سیاب شکوه آن یل فریدون فر
ازین سراچه فانی و دار بی بنیاد	چو آن مجاهد دین مبین بست کمر
زاغ ما تسم او صبح زد گر بان چاک	نمود شام لباس سیه ز غصه پیر
همین بس است که در راه دین احمد شد	شهید اگیر و مقبول خالق کبر
زه قل سال و فاتش بجهت معز زون کفت	سر جهاد بیغزا به اسم بیغمبر

۳ + ۱۲۵۴ = ۱۲۵۷

به دی را وروسته کی هغه وخت چی وطن او و طنوال دخی نو سلی اوسیاسی خطرونوسره مخامخ کیدل نو وطن دوست ، آزادی غوښتونکی او پرملی افغانارا تو سین افغانان کله کله دهغه نوسیلی مزارقه تلل اود مشکلاتو په لوری کولو کی بی دهغه روح ننگاو .

ر هتیا - افغانستان در قرن ۱۹ - صفحه ۱۰۳ - ۱۳۳۲

غازی عبداللہ خان اشکزی ۱ و نایب امین اللہ لوگری ہفتہ مہالچی
دافغانی مشرانو سرہ دانگلیس پرضد داتفاق معاہدہ پر قرآن کریم
لاس لیک کوی .

محمد شاه بابكر خیل

په افغانستان د انگریز د لومړي يرغل په وخت کې محمد شاه بابکر خیل یو د مشهور و وطنپرستانو اوسلی مبارزینو څخه و چې د وطن په دفاع او ننگ او ناموس ساتلو کې په میړانه او سره و جنگیدي ، څرنگه چې دی د لوی قومی او ملی نفوذ خاوندونو څخه له قبیلې ، خپلوان او دوستان یې هم دانگریزانو د يرغل په شاوخوا و د وطن څخه د استولو په پاره تحریک کړی وو. دی د ننگرهار او کابل د لار د جګد لک په سیمه کې د شپاړسو زرو انگریزي لښکرو د تپاه کولو او د غلجیو د احصا ساتو را پارو لوی لار شو او د انگریزانو لومړي درجه د پښمن گڼل کېدی.

محمد شاه بابکر خیل د ننگرهار مخصوص د لغمان د سلیمان خیلو تپه (چهار خیل ، بابکر خیل) د ښاخ مشهور مشروچی د سلو زرو او محمد زو د پاچاهيو په دور کې یې د تیزین ، خاک جبار جګد لک او هغه سلیمان خیل قبایل چې د کابل او ننگرهار پر لویه لار پراته وه د امنیت اوولسی چارو د تنظیم عهده درلوده او د لوی ملک یا ملی مشر په حیث هیژندل کېدی . (۱)

(۱) سلیمان خیل په غلجیو کې په شمیر زیات او زورور تپه دی ستل دی : (پورته آسمان کښته سلیمان) حیات افغانی او خورشید جهان ددوی کورونه د ۳۰ زرو څخه بیا تر ۵۰ زرو پوری گڼی او د غلجیو لاس یا غلجیو تپه په نامه یې یاد وی . د دوی داوسیدلو*

محمد شاه با بکر خیل د کابل د عمو می قیام ۸۵۸ ۲۵۱ ق ۱۸۳۱ م
 ۱۲۲۰ هـ ش د لوسپ نیو ملی غیورو مشرانو څخه و. د ځینو لیکوالو
 اوسلی رو ایاقوله نظره ده لوسپری نخل د انگریزانو پر سها سی
 نماینده مکناتون باندی حمله کړې وه او هم سردار محمد اکبر
 خان بی وهجاوه چی خبری اتري بس کړی او برغل شروع کړی .
 ښاغلی رشتیا لیکي :- (. . آری فیصله افغانها چنین بود و
 زمانه که مجلس انعقاد یافت از طرف انگلیس ها مسکناتون و تریور و
 مکنزی نشسته و عقب سر مسکناتون لارنس با تفنگچه کشیده استاده و
 متعاقب آن دونفر دیگر و شانزده قدم دور تر ده نفره جلو دار با اسبها
 استاده بودند و همین قسم از طرف افغانها محمد اکبر خان ، سلطان
 احمد خان و محمد شاه خان با بکر خیل نشسته دوستی الدین خان و دوست
 محمد خان و خدا بخش خان در عقب سر ایشان استاده بودند و متعاقبا
 چند نفر جلو داران با اسبان قرار گرفته بودند، ابتدا محمد اکبر خان
 شروع به صحبت نموده و مسکناتون را نسبت به بازی دو جانبه که نموده

* سیمه پر دوو برخو جنوبی او شمالی ویشل کیږی . په جنوبی برخه
 کی بی قیصر خیل ، سها عیلمزی اوسی . په کټوازی کی ادین خیل
 نسوخیل ، قلندر خیل ، شکی خیل ، شاتوری ، جلالزی ، کلاخیل
 محمود خیل ، سته خیل او نور او سپری . د زرمست نیمه برخه هم
 دوی نیولی ده ، همداشان د نانی ، کټوازی ، پسرني او وازی خواپه
 شاوخواکی هم اوسی . په شمالی برخه کی دستا نیزی (سلطانزی)
 او احمدزی په نامه لوی ښاخونه لری . دستا نیزی د ښاخ څخه بجبارخیل
 با بکرخیل د کابل او جلال آباد هرلاره تیزین ، جگدلکک ، سرخ رود
 کندسک او هم په لغمان ، الیشنگک همداشان د کابل په بلندو میدان
 او احمدزی ښاخ بی په لوگر ، التمور ، سرخ آب ، گردیز او نورو
 سیمو کی اوسی .

زسورهایان

بود ملزم قرارداد داده واسنادی را که در دست داشت قرائت کرد که همه مجلسیان شنیدند بعد از تقریبا ۱۰ دقیقه گفتگو محمد شاه خان با بکرخیل به زبان پشتویه او اشاره کرد که دیگر گفته‌تکو کافی است و وقت سهگذرد و به اثر این اشاره محمد اکبر خان و سلطان احمد خان بر مکناتین حمله کردند

انگریزان در محمد شاه خان با بکرخیل دعزم، ملی غرور، سلحشوری او انگریز دشمنی خنده‌دیر به تنگک وو. ده دخیلو سلگرو او همه قومانو په منخ کی دوسره محبوبیت درلود چی هی شوک یی دنظر او را یی خخه نه او یشتل، دملی مشرانو داتحاد او وفا داری یوازی شخصیت گهل لیدی. انگریزانو زیار بوست چی دی په طمع، رشوت او صلومندلوسره دخیل ملی نصب العین او انگریز دشمنی خخهر او گرغوی حتی داسارت وعده یی همور کپه خودغو تولو و هیلودی تر قائلیر لاندی نه سو راوستلای او دانگریز دشمنی احساسی یی لاز یا تیده. افغانستان در قرن ۱۹ لیکلی :- (. . .) سگریگر در جلال آباد برای تفرقه انداختن بین سران ملی باز سعی کرد و از جمله مکتوبی به محمد شاه خان با بکرخیل فرستاد و او را در بدل دولک روپیه بطرفداری خود و جدا شدن از سران ملی ورها کردن اسرای انگلیسی تشویق کرد اما محمد شاه جوابی به الفاظ ذیل فرستاد :- مکتوب شمارا گرفته‌م چیزیکه به خلاصی اسرای انگلیس تحت حفاظت من میگویند و دوستیکه بمن اظهار

دسلایها نخیل دتیر لیمینی پناخو نه د هیواد په بیلو سیمو کی په دولتی پروژو کی آهادی او یو زیات شمیر کورو نه یی په دیرو او سفد په ایالت کی په کوچیتوب اوزمینداری ژوند کوی.

شیر محمد کنایا پور - خور شید جهان - صفحه ۲۱۹ - ۱۸۹۳

زموږ غاړه ياره

ميکه شيد و پينام شما نسبت به ايد که آقا نان انگرامس رابه جنرال پالک فرستاده و به اين ذريعه معاوضه را از طرف او حاصل دارم دلچسپ است اما بايد دانست که حق ناهناسي و خيانت نه در دهن شما و نه در دهن من در يکي هم روانيست (۱).

دغدو و بناد محمد شاه بابکر خيل دسلي شهادت او ايمانداري وطن فاو خلمکوسره د ژباړلي سيني درلو د لوسهمه نخښه گټل کيږي او په وياړ بايد وويل سي چي کله د وطن د ننگ او ناسوس ساتلو وخت را ورسوي لوي افغانان هيڅکله دسراو پيسو بښد با که زه لري او د وطن په لار کي يي په ډير اخلاص او فاداري قربانوي .

همداشاني د محمد شاه خان بابکر خيل دا خلافتو غځه يو، دانسگر يزانو د پيو فاي او افغانانو د عالي چنا يي په هکله يو اسرېکايي پر و يسر او سورخ او افغان شناس ته داسي وايي :-

In 1963 an Afghan who Claimed to be a grandson of Mohmed Shah Kh-an (But more probably. his grandson) boasted to Dr Louis Dupree of Pennsylvania state University that my grand father was a great man in the war against the British.

It was he who was guardian of the British prisoners. They are not very brave but my grand father did all he Could to make them comfortable.

My grand father always was a gentleman, But most of the British in particular George Lawrence agreed with lady Sale's assessment of the Khan.

موهن لال د اسر د دوست محمد خان ژوند - دريم ټوک ۳۸۵ مخ
The First Afghan war, lady sale Edited patrick,
Marcrar p, 156 1969.

زسور شاهان

دو وزیر محمد اکبرخان د وفات وروسته محمد شاه باپکر خپل ته چی دامبر دوست محمدخان انگریز دوستی په اثبات ورسیده ، نوده دم دامبر دوست محمد خان سره خپله سلکرتیا پس کړه او په جلال آباد کی دخپلی همقومو نوسره یوځای دخپل هیواد دخاوری د تمامیت حاصلولو او انگریز الو دوستلو دپاره جنگیدی او تر غو ژوندی ودغی ملی مبارزی ته پی دوام ور کړ .

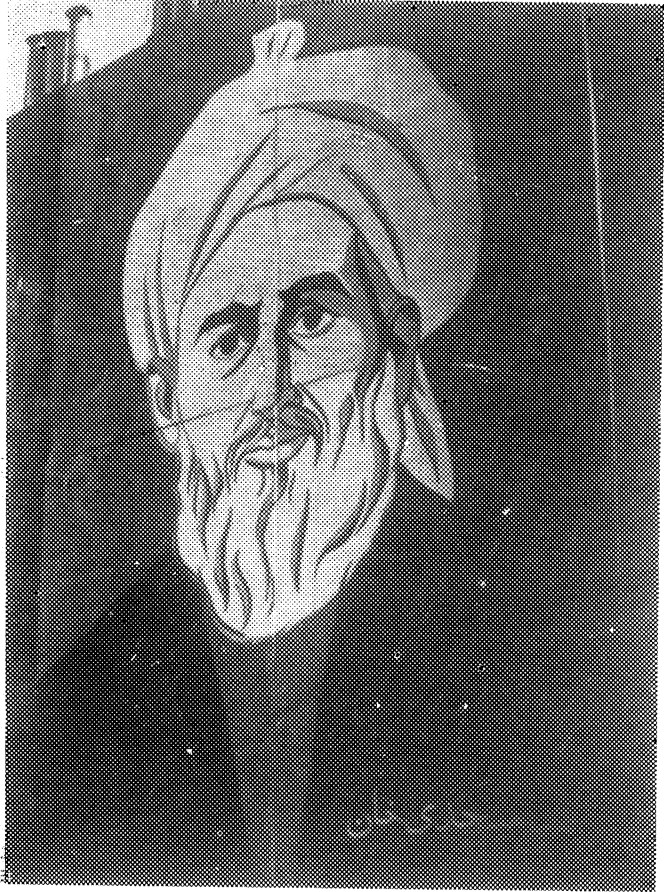
دوطن مشهور مورخ میر غلام محمد غبار لیکي :- .. تنها کسیکه اعتماد به امیر نه کرد همان محمد شاه خان غلجای بود که در قلعه بدیع آباد لغمان نشسته و میگفت امیر دوست محمد خان طرفدار دولت انگلیس است و لیاقت پادشاهی افغانستان را ندارد و مردم غلجای بون کابل زنگرهار و هم جبار خیلها عقب این سرد استاده بود ند پس تصادم طرفین امر حتمی شده بود این است که امیر در ۱۷۳۷ قشون برضد محمد شاه خان سوق داد اما در برخورد نخستین قشون امیر درهم شکست امیر که پادشاهی خود را در خطر میدید مجددا ۲۵ هزار نفر به ولایت زنگرهار مارش نمود ولیعهد با سپاهی به لغمان کشیده بود برادر محمد شاه خان (دوست محمد خان) را در قلعه بدیع آباد زار محاصره قرار داد .

چونک بون محمد شاه خان و امیر دوست محمد در علاقه های زنگرهار و بون غلام حیدر خان و دوست محمد خان در لغمان طول کشید در چنین وقتی عبدالعزیز خان رئیس جبار خیلها که در بیک صف با محمد شاه خان می جنگید از قشون محمد شاه خان جدا شد و به دامبر پیوست این حرکت قوای محمد شاه خان را درهم شکست و او مدتها به کوه (کاشمن) کشید اما امیر شخصاً تعقیب کرد و کاشمن را محاصره نمود دوست محمد خان که از شکست برادر شهید دل از دست نداد و قلعه بدیع آباد از طرف ولیعهد مسخر گردید دوست محمد خان توانست خودش را در کاشمن

زموږ غازيان

نزدې برادر محصور برساند. چون دفاع از يک کوه بې غلډه ودانده
ممکن نه بود محمد شاه خان به ناچار با آل و عيال خود از کاشمن به
فراجمان رفت و به جبال دست نارمن بين لغمان و نورستان پناهانده
شد پدېنصوت داستان قهرمان ديگري پايان بافت. (۱)

غرنگه چي محمد شاه خان بايکرخيل دانگر يزانو يو نه پخلا
کيدونکي دبنمن ونوانگر يزانو دهنه دسبا وزو دنا کامو لوله ياره
هرډول دسيمي او توطيې په کارا چولي خو په اخير کي بې وکولال شول
چي ددغه ملي مبارزڅخه تيرسملگري اوسرتيري بيل کړي او پهدی
ډول بې پهدی لويه ملي سرکه کي يوازي پريښود او څه وروسته په
بيلمتون کي مړشو

میر مسجدی خان

میر مسجدی خان

میر مسجدی خان دوطن دهنونو مهالو ملی مهارز بنواو هیواد
دوستانو شخه شمیرل کبری چی به کوهستان ، کوهدامن ، نجراب
کی بی دانگریز د ساطی له منځه وړلو دپاره دجهاد دجنتی په پورته
کولو سره ترسرگه پوری د وطن دآزادی او ملی خودا رادیت د
خوږدی کولو په لار کی په سوپرانه اوسلی شهامت وچنگی یلی خوبی
شان هم په دی پاکه نیت قدا کړ .

اصل او هویت یی :-

د کوهستان خواجهکان چی میر مسجدی خان هم دهنسی کورنی د
غړوشخه دی خانونه دخواجه عیداله احرار داولادی شخه گنسی
چی دسره قند شخه بی کوهستان نه مهاجرت کړی دی اودنسب سلسله
بی ابو بکر صدیق (رض) د پهنمور اول پارتی رسیږی .

د محمد غلام غلامی چنگنامه دده دنسب او خوی پوی په هکله

داسی لیکلی :-

نخستین ز مسلک کوهستان زمین

نسب در نسب آنهمه پاکه دین

ز نسب او بو بکر آن یار غبار

که پهنمور اول ورا گفته یار

از وآن عهد اله شاد کام

که احرار خوانده او را بنام

زموږ غاږيان

لبش چون مسيحا بپهڅشده جسيات

زبس بود ذاکر به ذات و صفات

ازو شد سمر قند ما واي قند

تهی همچو فردوس گشت از گزند

از آن پس ز اولاد آن پاک دین

رسيدند چندی به کابل زمين

در آن شهر شان رفت عمری بسر

بدی خلق از لطف شان بهر ور

روان چند از ان قوم نیکو سير

به سملک کوهستان بکردی گذر

بسر بردند اوقات بهسوار سال

بهبخت گرا نما یسه و گنج سال

پس از چند زن قوم صاحب سریر

به شد نا مور خو اجه شاه میر

از و ما ند فرزند های گزیده

که ایزد زو اقبال شان آفریده

یکی خواجه خانجی یل چنگجو

که در چنگک چون شیو میداشت خو

دیگر میر عالم ورا نام بود

سستی و خرد همیشه و کان چود

از آنها هم اولاد همچو شیر

بدید آمد آنگاه بروی سپهر

هم از نسل خانجی یل سر فراز

بدید آمد این نامداو ان بنادز

زبور غازیان

هکلی خواجه میر چی دگر میر فقیر
چنگک شان از دها بود اسپر
سپر دند جان راهبر مان حق
شدند مست از جام عرفان حق
همه نر شیران که کردیم یاد

که از روح شان خاطر م گشت شاد (۱)

میر مسجدی خان چهار بکار و ده قاضی او سپید و هکی و دهه
کلی د چهار اکار ختیخی خواته واقع اوداو سپید و نکو شمیر بی
اوه خلو پینت تنو ته رسیری . (۲)
د میر مسجدی خان غزا گانی :-

د ۱۸۳۰ کال د سپتامبر - ۱۲۵۶ ه. ق د شعبان اور رمضان میاشت - ۱۲۱۹ ه. ش
کی میر مسجدی خان او سلطان محمد خان مشهور و سلمی مجاهدینو
تاشقرغان ته امیر دوست محمد خان ته لیک و لیری چی دوی او
د کوهستان نور سلمی مجاهدین حاضر دی چی دده سره یو بجای دانگرهزا
نوبه مقابله ئی جهاد ته ترخو ژوندی وی دوام ور کړی او امیری
ژر کوهستان ته دو رتلو و عوت کړ او ایرچی دخپلو و لیکرود
لیروالی څخه په تشویش کی و ، په دغه دعوت پیر خو شحاله شواو
د دو وزرو سپر و سره د کابل پرخوار او خو خید او د کابل په نژدی
سیمه کی بی استقبال و شو . میر مسجدن خان امیر دوست محمد په پیر
اخلاص او عزت خپلی کلاته بو تلی او خو ور لخی میلمسته او ای او عزت بی
ور کړ او لیکریی آسوده شول .

(۱) محمد غلام غلامی - چنگنامه - صفحه ۶۶ طبع ۱۳۳۶ کابل

(۲) اتلس قریبه های افغانستان جلد اول صفحه ۸۸ طبع

۱۶۵۳ کابل

(۳) غبار - افغانستان در مسیر تاریخ صفحه ۵۴۱ ۱۳۳۶ کابل

زموډ غاړې پان

په دې وخت کې انگلیسی صاحب منصب (کانتن) میر مسجدی ته احوال وکړ چې امیر دوست محمد پخپله کلاکې پرېږدې او انگریز انو ته یې وسپاری چې د دغه خدمت په عوض کې به د پاچا او وزیر له خوا د لطف او عنایت سره ور دو گرځي او که نه وی د پشدمتیار اودده کلابه په توپو او زوی او هغه سیمه په د اوسیدونکو خطبه خالی کړي. میر مسجدی خان په خواب کې ورته وویل ولاړ سه او لږ لږ پادار خپل کړه چې سها به ستا خواب د تهری توری په خو له اوو بیی توپو نکی خنجر در کړم. انگویزا نوا و شاه شجاع چې وضع شهر مطمئنه و لیده نو جنرال میل پی د انگلیسی لښکرو او پو پازو. د سچر و لښکرو سره د هغوی د تر تلو د پاره شمالی ته ولېږي او ور پسی د شاه شجاع له خوا شهزاده تیمور او دمکنا تن له خوا الکساندر برنس یو د بل په ملگرتیا چهار یکار و ته و لېږل شول او شهزاده تیمور موظف و چې د انگریزانو نظامی او سیاسی فعالیت له نودی و گوری.

په دې وخت کې د شاه شجاع له خوا د برنس په عنوان میر مسجدی او درېزه کوهستان او نجراب سلی مبارزینو ته درې لیکونه ولېږل شول چې د هغو خطبه د یوه مهم لیک متن دلته را نقل کېږي :-
معلوم عالیجاهان میر مسجدی ، محمد شاه خان ، نایب سلطان محمد خان سهرسید خان ، نواب خان میر خواجه خان و رجب خان ولدان گل محمد خان و کرم خان اوده باشد که درینولا عالیجاه رفیع جاه و شجاعت و تهور بیان مقرب الخاقان کرنه ل سکندر برنس صاحب بها در از احوالات پریشان آنها عرضه داشته حضور ساطع النور انور نموده و از آنجا که خاطر ایض مظاهرات اشرف پیوسته به رفاه حال ملازمان خدمتگاران میباشدا و یا غنچه نامکخوار سرکار نیباشد در صورت اخلاص کیشی و جانفشانی عفو و تقصیرات آنها خواهد شد

زسور غازیان

البتہ انسان جایزا لخطا است ہازہم خدمات آباو اجداد خود آنها ہم، منظور نظر اقدس است و در حق و ورود سو کب جاہ جلال سلطان ہمگی بہدش آستان ہوسی سر فراز گردیدہ در محور خدمت خود سر افراز محو اہندشد تا کہود انند محرم ماہ ۱۲۵۷ (۱) دانگریزانو اوسلی مبارزینو لوسری جنگکد علمخان د نلاہہ شاوخوا کی بہ تتم درہ کی پیش شوا انگریزان واپی جی زسور تو او تہ زیات تلفات ورسوئل او کہتان ادورد مانول بہدغہ جگک کی سرشو (۲)

موہنلال چی خپلہ دہنس او شہزادہ تیمور سرہ شوہستان تہہ قلمی وواپی :- (. . . غلام محمد پوپلزی چی دانگریزانو د پخواہو خد متکارا نو شیخہ و محیثی قوسی ہ شران لکہ خوا جہ خانجی خوا جہ عبدالقا در قانع او بہ طمع کپی و وچی دانگریزانو سہذا لفت ہر یزدی او سر مسجدی خان دی تہار کپی چی شہزادہ تیمور کمپ تہ و لاریشی او دشاہ شجاع غغہ عفو و غواپی . بہ عمل کی ددغی توطی او سازش ہش اٹرونہ ایدل شو او نوم شی چی حقیقت لری ہغہ دسپارزی دوام و چنانچہ د اکتوبر بہ ۱۳ دسلی مبارزینو او انگریزانو بہ منج کی دسیر مسجدی خان غازی د ملا پہ شاوخوا کی دخوا جہ خضر بہ جلگہ کی چاریکا روتہ ورخرمہ شد ہد جنگک شروع شو ہر مسجدی خان غازی دخیل ورور سیردروپش او غلام احمد د زامنو او نورو سلی مبارزینو سرہ چی شمیربی محدود او پنحو سو تنو تہ رسیدی بہ چرو ، خنجرو اوسر نیزو سرہ د نلاہر شاوخوا ہر انگریزانو حملہ و کپہ او انگریزان

(۱) د د ہو لیکنو اصلی نسخہ دشاہ شجاع الملک بہ فرمانو او احکامو کی ثبت دہ چی د ژوندون مجلی د نهم مال بہ لوسپی گنہ ۱۳۲۶ ش نال کی خپرہ شوی دہ .

(۲) موہنلال - داسیر دوست محمد ژوند صفحہ ۲۳۸

زمرد غازیان

بی سخت مات کپل او په دهمه جنگه کی سپاه سالار کاتن او ریت وژل شول اولینگرییی ټول تباہ شو ، سامان او آلات بی دملی مبارزینو په لاس ورغلل . خود لا رنس اوسیل دلشکرو دیوهای کیدلو په اثر د پشد کلا محاصره شوه اود توپونو په دوزوسره بی ټول بر جونو ونړیدل امیر دوست محمدخان او میر مسجدی خان چی د جنگه نازک حال ولید ددی دپاره چی دانگریزانو فوج کلاته زدنوزی اودوی د غلام په لاس کښینوزی خزانه بی بار کپه ، او هغو شیانو ته چی نه وپه کیدل اور بی و اچاوه اود نلاخغه را ووتل . دانگریز منابع وایی چی د میر مسجدی خان د کلا دیوال په جلمه کی پیر ټینگ و اود توپوزو اثر نه پر کاو . په اخیر کی کلونل تروتن د خپلو ماهر ویرغل کونکو کومانندو په قوت دهنی په ورا نو لوپریالی شو . انگریزانو یوازی په خواجه خضر کی د میر مسجدخان کلا ویرانه ، نه کره په کادره ، باها تشقار کی بی د میر دروش او ملک سیف الدین ملی مبارزینو دستاوت مرکزونه هم له منجه پوورل او وی سوخول .

میر مسجدی خان د پیر و با عز سو او و فادارو و ملی مبارزینو خخه گنل کپری او هخ ټول طبع او ویری دی دانگریزانو د پشمی خخه راونه گرخواو . هغه وخت چی د امیر دوست محمد خان چنگی روحیه دانگریزانو په مقابل کی ضعیفه شوه او غوږه پته بی چی لمان انگریزانو ته تسلیم کپری میر مسجدی خان هغه دداسی ناوړه او قوم شرمونکی کار خخه منع کاو لکه چی محمد غلام غلامی په دی هکله داسی وایی :-
در اثنای آن جنگ باخویش گفت

نخو اهد مرا فتح گرد بد جفت

بدین مایه اندک سواران کار

فزون از سه ده اش نه باشد سوار

زموږ غاږبان

گر ابرو ز در چنگم آبه شکست
پتر سم فلکک پندم آرد پدست
و پاگر سبک رو پراه آورم
نډ انم کرا پر پناه آورم
پود خلیق عالم په دنبال من
که پند ندد ر غم پرو پال من
پر ندم پر شاه نصر انیان
که عمرم په غم پگذرد چا ودان
همان په روی سوی لات آورم
ثباتی بدان بی ثبات آورم
چو صیدی مرش در نفس خواست سود
کشید پای حرصش سوی دام زود
گزین کرد ز آنجا بخود پدج تن
سور ران دانا و صاحب سخن
از آن رزبگه رو بر تاقیت زود
که آگه ذکر دار او کس نبود
سوی ملکه نجراپ پنهان درو
چهانید پکمان بدشت ویکو .
پس از ساعت چندو رنج دراز
و صیدی په نجراپ آن سر فراز
پر فتی سوی مسجدی شهریار
که او بود در پستر در دو خوار
خبر پر داند آنگاه به نزد پگه او
که آمد شهه کابل ای ناحجو

ز سوید غازیان

بفرمود کز جاش برداشته شد
روانش به نزد پیک شاه داشته شد
بهر سید ذان پس از شهر بار
که ای سردانای غیر روزگار
سر بختیم از خو اب ناید بیرون
نه گردد سوی دولتتم ره نمون
دگر در خیا لم ره چاره نیست
چو من زین چاره بیچاره نیست
ازین پس سوی لات رو آورم
تن خود به آتش چو سو آورم
به شاه گفت پس مسجدی نامدار
که ای شاه فرخ دل کامگار
ولیکن به گفتار من گوش کن
که کار آزموده است مرد کهن
تو گر سوی لات آوری روی خویش
به بند افکنی دست و بازوی خویش
فرستد ترا سوی هند وستان
که محروم مانی تو از دوستان
و با برادر متدبه شاه فرنگ
ترا و نهی گردد از بیم چنگ
نماند کسی هیچ چنبده سر
به کابل زمین دورخ کیمه ور
مدارای مادر مدارای توست
و گرنه ز ما بر تو ان کند پوست
بگرد جهان بیتو زبر و زهر
تو بی پرده دارو مشو پرده در

زموه غازيان

بالا حصار كابل و پيش آمدهاى قار پشى ، دبير مسجدى خان د
دبر پشى به هكله داسى ليكى :-

(... سجاهت اين سرددلور و سى او در قيام مردم كوهستان و
و كوهستان و نجر اب عليه تسلط فرنگى و رسا نيدن امير دوست
محمد خان به اهدت و تاجش نيات و طنخواهى اورا تا بت سبباز دهما
نظور بكه در موقتش كارنامهاى او و همكارانش هكل يك حماسه سلى
را بطور گرفت جا دارد كه وى را به حوث يكى از ر هيد تويـن
پهلوانان سلى بشتاسيم ۲ نوامبر ۱۸۳۰ روزى بود كه ا ميردوـ
ست محمد خان بطور خفيه از سيدان كارو زار حوالى اروان دره
بر آمده و مير مسجدى خان (كه در اثر زخم منكر در دماغ قلعه
هاى خواجه خضر نزيك چاريكار برداشته بود در بستر مريضى
در نجراب افتاده بود .) رفت و با وجود مطاقت جدى سجاهد
كوهستانی به كابل آمده و به سكتاتين تسليم شد درست يك سال
بعد در همين روز ۲ نوامبر ۱۸۳۱ قيام سلى عليه سلطه فرنگى
در كابل شروع شد ، مير مسجدى خان غازى بار دگر در اواخر
هفته اول قيام سلى با غازيان شمالى فراز تپه بى بى مهرود پيدا شده
و در مبارزه عليه بيگانگان با ساير سجاهدين هوس (۱)

مير مسجدى خان غازى به قار پش ۲۶ نوامبر ۱۸۳۱ - ۱۱ شوال ۱۲۵۷
درست بعد از زخم برداشتن عبداله خان چكزايى و رسيدن سردار محمد ا كهر
خان به كابل وفات كرد و ليدى سيل در روزنامه خود وفات سجاهد
كوهستانی را درين روز قيد کرده و سيگويد برخى مدعى اند كه او
را زهر داده و برخى ديگر معتقدند كه در اثر زخم منكرى كه سال
گذشته برداشته بود وفات كرد زيرا سكتاتين وزير مختار فرنگى

(۱) بالا حصار كابل و پيش آمدهاى قار پشى (ترجمه صفحه ۲۹۸)

چاپ ۱۳۳۰ كابل

(۲) ليدى سيل - ژورنال آف دى وسترن افغانستان صفحه ۱۳۱

زبورغازیان

چون ملتفت شد که بکطرف با نیروی نظامی به مجاهدین ملی مقابله نمیتواند و از جانب دیگر تملیه افغانستان را عار و خلاقیتشون قوای برتانیه میدانست به انواع دسائس و حیل متشبث شد که از جمله یکی نا بود ساختن روسای ملی بود بدست خائنین ملی چنانچه به اساس تذکرات سید قاسم رشتیا که از موهن لال نقل کرده اند (۱)

سکنااتین ذریعه موهنلال برخی از خائنین را در کشتن عبداله خان اچکزایی تشویق نموده و او را در میدان جنگ در مقابل چهاونی فرنگی با برادر زاده اش ضربت زدند متن مضمون افغانستان در قرن ۱۹ درین مورد چنین است :- (. . . چنانچه برای این مقصد موهنلال با خائنین ملی چون حاجی علمی و آغا محمد داخل مزا کره شد آنها دو نفر عبد العزیز و محمد اله را معرفی کردند که عبداله خان اچکزای و دیگر سران بزرگ را به قتل برسانند و این بدبختان اول الذکر را با پسر دوست خان برادر زاده اش به ضرب گلوله شهید کرده نفرین دین دنیا را گماهی نمودند حالا نکه موهنلال این خدمات شان را تقدیر کرده گفت مجاهد موصوف در ضمن زدو خورد رهن انبوه مردم به صورت اتفاقی شهید شده است .

به این ترتیب واضح است که سکنااتین با نقشه های شوم خود در صدد قتل سران ملی بود و برای اجرای این مامول به موهنلال اختیار پول داده بود تا خائنین را به جاسوسی و آوردن آذوقه طو رخصیه درجها و ملی فرنگی و قتل بزرگان ملی تشویق و تطویع کند و لی خوشبختانه این نقشه ها هم در عزم را سخ مجاهدین ملی

(۱) احمد علی کهزاد - بالا حصار کابل و پیش آمده های تاریخی -

صفحه ۲۹۸ و ۱۳۳ کابل

سید قاسم رشتیا - افغانستان در قرن ۱۹ - صفحه ۳۰۳

زبور غازبان

و-وران غازبان رخنه وارد نتوانست). معمار به کابل و قند هارد
سیر مسجدخان دسرپهشی به هکله لیکنی :- (... امیر دوست محمد خان
او سیر مسجدی خان هغه وخت چی دسیر مسجدی خان به کلادانگریز
انود تو بود زی شروع سوی دوی دوا به د کلاخغه راوتل
او به جنگه سره غره ته مخنی وختل دشپی چی دوا به طرفه آرام
شول دانگریز قواوود پششدینارته اورواچاوو او تولی وسو وایی
چی دشپی سیر مسجدی دخپلو خاصو ملگرو سره دغره غغه د شوبخون
به نیت به انگریز انوحمله و کپه او انگریزان چی دغه خپروو
دوی بی تر دزولاندی و نیول او معلومه نه سوه چی سیر مسجدی خان
همد لته پرسو او که بی یان خلاص کپرخو ددغه جنگه وروسته
بیا هیچوری ونه لهدل سو .

دسیر مسجدی خان زیارت دچا ریکارو به ده د. قاضی کی چی دده
داو سید لومهای و جو رسوی اوخاص او عام ورخی . دغه زیارت
دده دلمسیا نوله خواخغه به ینه تو که سا تلی سوی خو کومه کپه به
نه لری .

اختراع زمینداری

المتر محمدخان دهلند دولت دؤمندا وریو ملی مبارزوچی
دوطن دیانتی ہر سردانگریزانو سرہ ہمہرانہ جنگیدلی و .
ہمہ ۱۲۵۵ھ-۱۲۱۸ھ ص ۱۸۳۹ کال کی چی انگریزانو دشاہ شجاع بہ نامہ
کدہمار، غزنی کابل اوجلال آباد و نیول، ددی سرہ چی بہ ظاہرہ دشاہ شجاع
زوی فتح جنگ بہ کدہمار کی والی و، خود کدہمار سیاسی ادارہ
دیجرلیج انگریز ہلاس کی وہ چی ہمددی انگریزانو مکاناتن ترمنیخ
ہ نظر داہتلاف لہ ایلہ ہجرلیج معزول شو او (راو یلسین) بی
ہر خدای و تا کالی شو او د ۱۸۳۰ کال دجو لابی بہ علو رسہ
۱۲۱۹ کی بی ندہار دسیاسی چارو ادارہ ہلاس کی واہستہ بہ
دی وخت کی چی لہہر یخوا ملی بہارز ہنو د انگریزانو بہ خلاف سلا تری وہ
ہولہ ہنونو سیالو ملی مبارزو خدہ خدہ محمدخان زمینداری
وچی دخیل قوم علیزو بہ مشر تابه بی دجہاد جندہ پور تہ کپی وہ
خدہمی انگریزانو بہ خولو آثارو کی لہکلی دی چی دسز ہی جوش
اوخروش علاوہ دانگریزانو اوشاہ شجاع بہ خلاف دؤمندا وری ملی
بہارزینو بہ تعریکو او کی دوزیر ہمار محمدخان انکوژی لاس ہم
وچی اختر خان او اکرم خان زمینداری بہانوتہ بی لہہراتہ لہکلی
(وچی زہ لہہراتہ ستاسی مرستی تہ در سیم اولہ شہدہ ہلس زورہ
تندو ولس تو بہ او ددولکو روہو سرہ لہو مرستی تہ راور سیری

زموډغازيان

اوزه به ډير ژر دمجرسي دسپاشتي په پهاي كښي بکواته درس زيار وباسي چي ددرانيو مشران چي سره يولهاي شوي دي تبت نه شي. انگرېزانو لهکله فيصله وکړه چي لوسپړي داخترخان په ضد زموډغاندان ته لښکروباسي اوپه دهرات خواته سفله وکړي هغه وچي دراويلسن مرستيال (اليوت) دزموډغاندان خواته وخوځيدل خو نه دجنگ او وينو توبولوله پاره بلکه داخترخان دآرا مولو دپاره. په دي وخت کي دکلات غلجی دانگرېزانو په ضد وپاخيدل او انگرېزان مجبور شول په رته هېل لښکر د ژمي د وراه خوا دکلات خواته وگرځوي لهکله داخترخان پيادانگرېزانو په خلاف سلمي مبارزه شروع کړه. سکنا تن ډير په غضب شو او راويلسن ته يي ولهکل چي :- هر چاچه داخترخان باغي سر راوړ هغه ته به لس زره روپي جايزه ورکړه شي او سکنا تن دا تصور کاوچي داخترخان هڅه يوه انفرادي هڅه ده خو نه وچي هغه هڅه دسلمي تحريک په محور راپا ريدلي وه او داخترخان ديو سلمي مبارز په حيث دانگرېزانو سره مبارزه کوله (۱)

(۱) عبدالروف پونوا دافغانستان نوميالي درېم ټوک ۳۳۰ مخ

۱۳۵۶ اېل

(۲) سيد بهادو شاه ظفر کا کاخيل پښتانه دتاريخ په رڼا کي

صفحه ۱۰۰۰ پوټورستي بوک اجنسي چاپ ۲۲ مې ۱۹۶۵-۱۳۹۳ هـ ق

۲۹ ذی الحج

نسخه دستنویس پیکل ایجنٹ راس بیل به لاس ورغله نوانگر بزان چی به موقتی تو گه دکا بل دبولو غغه فارغه شول وی قو بتل چی دبلو خانو غغه ملی مبارزین چی پرا افغانستان بانندی دیر هل به وخت کی ددوی دوراندی نگه به لار کی خندونه پیش کری ووبه سزاور سوی ، نو پرتلات بی حمله و کره او مجراب خان ددی سره چی قوسی مرسته پروخت ورو نه رسیده به سیرانه او دلاوری و سره و جنگیدی او دستختی مقابلی و روسته به ۱۸۳۹-۱۲۱۸ کی به شهادت ور سه د او انگریزانو قلات و نیوی او دمجراب خان د کورنی مخالف شاه نواز خان بی چی دس ۱ کالو دده پرخای د قلات خان و تیا کی .

مرحوم غبار به دی هکلمه داسی لیکنی :- (. . . انگلیسها همیشه از تسخیر قندهار فارغ شدند تشو نی به بلوچستان سوق کردند .
مجراب خان در برابر دشمن قوی از طرف فو داله های مغرض و جاه طلب تنها گذاشته شده مع هذا دل از دست نداد و به قوا دت مردم برای دفاع از آزادی و وطن خود شمشیر برداشت جنگک بین دو قوت غیر مساوی از صبح تا چاشت با آتش توپ تفنگک دوام داشت بالاخره تو به خانه دشمن دروازه مستونکک راه هوا پرا ندو عسکر انگلیس داخل قلعه گردید مجراب دلیر باشمشیر آخته در نفوس دشمن بتاخت و بارفقای شجاع خود تا رفق آخرین شمشیر زد و درهما نجا باشاغاسی نور محمد خان میرولی محمد خان میثکل ، عبدالکریم خان رئیسانی ، کریم خان شوانی ، شهباز خان نچاری فضل خان لهر ، نبی بخش خان جتوی و یکتعداد مبارزین دیگر کشته شد ، انگلیسها نایب محمد حسنی خان و رحیم داد خان را سجنوس نمودند و هم بدروغ شهرت دادند که نایب محمد حسن خان درخفا با انگلیسها ساخته بود . . .) . (۱)

(۱) سیرغلام محمد غبار - افغانستان در مسیر تاریخ صفحه ۲۸۵

خدا داد خان غازی

هغه وخت چې برین نوسی انگر یزد شالکوت د ناظم شلمین په مرگ خبر شو په هند کې د انگریزانو دوا پسراد فرمان له مخې د هغه په عوض کینی: نوست اود بلوڅو سردار خدا یاد خان بی شالکوت ته د لیدلو له پاره راوغوښت. هرنگه چې ده په دی وخت کې تقاعد کړی و نو د لیکرو مشر مستوفی ته یې پیغام پرېښود: چې زه د انگریزانو سره کومه اړه نلرم او په افغانستان مربوط یم، هغه وخت چې دغه پیغام ورو رسید نو د وژلو په دسیسه کې یې شو، چنانچه درې تنه آدم کشان یې خطا امتل چې خدا یاد خان ووژنی. دوی دخدای داد خان حضور ته ورغلل او ورته ویی ویل: دا ورا و مستنگ انگریزانو ته پرېږده. دوی چې د خدا یاد خان دوستانو په شیر طر ژالعمل کاو نو هغه یې په فریب او دسیسه نه پوهیدی، حتی په دی خصوص کې یې نوره مشوره مخنی غوښته یو له دوی څخه چې د هغه مخای مستوفی وروته وی ویل: - دا ښه ده چې دغه سیمې انگر یزانو ته پرېږدی او په عوض کې مالیات واخلي خدا یاد خان انگریزانو ته د وطن پرېښول ملی عار گنل کېدی او ورته وی و یس: چې خو ژوندی یم دغه ناوړه کار به و نه کړم، نو مستوفی خپل زوی د شالکوت ناظم ته ولېږی چې دداسې غوښتنو څخه صری نظر و کړی دا ځکه چې

محراب خان بلوچ

محراب خان د محمود خان زوی د نصیر خان لمسی وچی نیکه یی
د احمد شاه بابا د پاچا تیا کلي کېدو په جرگه کې او ورسته د هغه په
ملی معرکو کې گډون درلود .

انگریزانو چی په کابل کې د شاه شجاع پر سلطنت کښه نو لو
د پاره په ۱۸۳۸-۱۲۱۷ کی د بولان د لاری د بنکال آرمی په بلوچستان کې
داخله کړه ، نولفت هینت لیچ یی د موهنلال او لکما ندر پرنس سره
د ښکار پور غځه په دی نیت قلات ته ولېږل چی د شاه شجاع په نامه
محراب خان د بولان لاره د انگریزانو د لښکرو پر مخ خلاصه پریږدی
د حمل و نقل حیواناتو ته یی د ضرورت وړوا په او نوره آذوقه ته
کړی . محراب خان د پرنس هیث ته د گنداوی د حاکم سید محمد شریف
او نایب محمد حسن خان منتظم په واسطه په راغلی ووا په . دغه
هیث محراب خان ته وویل چی د کاله په دوو لکه کله اری ده ته ورکوی
او سمدستی په دو لس زره روپسی د هغه ور کوی او د محراب خان
خان لویو ماسو ریڼو لکه نایب محمد حسن خان او سید محمد شریف
د دغه پیشنهاد سره مخالفت و کړ او د قلات د حکومت مقتدر سړی
دا روغه گل محمد خان هم دغه پیشنهاد ونه مانه . په آخر کې محراب
خان په شرط و مدلی چی انگریزان به د بلوچستان د پراڼوی لمانانو
سره معامله نه کوی او پوازی به دی خپله بیطرفی ساتی موهنلال
په خپله پاچا لاکې دغه تړون په محراب خان لاس لیک کې خود نایب
محمد حسن خان طرفدارانو هغه په لاره کې له منځه یووړ .

محراب خان پوازی د انگریزانو سره سرسته ونه کړه بلکه د هغو
په مقابل کې یی د موسی مبارزی اعلان و کړ او د دغه اعلان یوه

زسورغازیان

دغه سیمه به کلات نصیر اړه لاسی د کندها ر تابع او مسالیه ور کونکی دی خو دا پوچل و او په پتمد خدایداد خان د وژولو او سوغ سوندلو په انتظار کی و ، په آخر کی خدایداد خان ددوی په د سیمه خیر شو ، نو مستوفی او زوی یی ددوی د نورودوولسو ملگرو سره ووژل . هغه وخت چی د شالکوت انگریزی ناظم مخبر شو . نو خدایداد خان یی شالکوت ته په راتلو مجبور او اخطاری ور کړ ، کله وی د تیوری او شالکوت لشکری په حمله پرو کړی او په سزابه یی ورسوی ، غرنکه چی خدایداد خان نه ور تلی نو انگریزانو د لوی . قاپلی وروسته دی اودد . ملگری په غفلت کی ونیول او په ها لکوت کی یی بدیان کړل . سراج التواریخ لیکنی : (. . . خدا داد خان ازین پهام انگلیسان آهنکک مدافعه ورزم کرده به تهیه لشکر پرداخت و بسرخوردرا باجسم غفیری در کلات نصیر گماشت و خود با دشمنه تن در موضع بها کقامت گزید و اسدخان بن محمد خان باعلی گوهر خان که هر دو تن راه دولت خواهی دولت انگلیسان سیمودند از عزم اراد . خدایداد خان با انگلیسان خیر دادند ، چنانچه انگلیسان دو صدتن از سواران نظام را به سواری عراده بخاریدند ایلمار سا . وو

ملا مشك عالم (ملا دين محمد اندر)

اصلي نوم يي ملا دين محمد او ملا مشك عالم په نامه مشهور دي. د د. ۱۷۹-۱۱۶۹ هـ ش په شاوخوا كې د غزني په اندرو كې د گندهاره، كاي زيريدلي او په قوم لکن خيل اندر دي چې دلكن خوا او اندر و زوم هم و. د مخپل لومړني تحصيلا ت چې په هغه كې فقه او عقايد شامل وو د ملا محمد وزير كا كر څخه حاصل كړي او په لغمان ته تلمی دی او د هغې سيمې د نوميالي عالم ملا عبدالحكيم دوه كاله شاگردی يي كړی او په ۱۸۴۵-۱۲۲۳ هـ ش كې پيښور ته تلمی او هاته يي د عبدالمالك اخوندزاده څخه افاضه شروع كړه. د دې دغه عمر د پاره په پيښور كې پاته شو او وروسته په پاڼه لغمان كې د عبدالحكيم حضور ته ورغی چې هاته په اډو كاله د عبدالحكيم تر سر يي پوري پاته شو. ملا دين محمد په پيښور ته ولاړ او دلته و باغ د سيامحمد اسلام څخه يي فيض واخست چې خليفه يي هم وټا كل شو. ملا دين محمد د حاجي تاج محمد (چې د لاهور د حاجي محمد سيد كورنۍ څخه و) ملگري شو چې د پشكار د كفار و سره جهاد و كړی حاجي تاج محمد په دغه جگړه كې شهيد شو او سړی يي د ملا مشك عالم په واسطه خپلې پلارنې هديرې يعنې د سيامعبدالحكيم هديرې ته نقل او هاته څخه كړه شو (۱) په دغه وخت كې د ملا زامنود پاره يوه سنده يي

The Afghan war of 1897-80 134 Howard Hensman
P. 349. First edition. Published in Pakistan. Lahore
1978.

زموږ غازیان

مدرسه جوړه کړه او د لوگر، غزني، وردک، کلات، کندهار او ننگرهار شاوخوا سیمو زيات طالبان يې دخپلې شاگردۍ په حلقه کې راوستل. ده په ټولو افغانانو مخصوص غلجيو کې زيات نفوذ او حيثيت درلود. د زيات نفوذ علت يې داوچې دی دیو لوی پيرو او مرشد وريدو او خپله هم دقیقه عقایدو او نو روښتني اسلامي علومو نوښتوالی ملا او عالم و. د غلجيو د چهار خيلو د قبيلې لوی خان عصمت الله خان چې د امير شيرعلي خان حشمت الملک، لوی سين، دغر و ملک يا داخله وزير و دده منخلص او وريدو او په کال کې يې دوه زره افغاني ديلادين ددې ددلمې او مذهبي مقام په درناوي ورکولې.

امير شيرعلي خان د ملا مشک عالم او د ده د کورنۍ قدر کاو او قوسې نفوز ته يې ښه ملتفت و او د کال په پيلو يې ا قعو کې يې خپل حضور ته ورغوښت. عصمت الله خان جبار خيل ددی سره پسې وزير اولوی خان و، د ملا صاحب د ليدلو او زيارت کولو د پاره د ملا کورته پلې تلې، او ملا يې دخپل بخت، پرکت او پرياليتوب هم عامل گڼي. (۱)

(۱) عصمت الله خان جبار خيل چې د امير شيرعلي خان په حکومت کې د حشمت الملک (لوی سين دغر و ملک) د حديث کار کاوه اته سوه نو کران يې درلو دل چې خپله يې معاش ور کاوه د مقررڅخه تر کايله پورې چې څه پيشيدل په ده يې اړه درلوده. دده عوايد د ننډې معاش منځکود ماليو، بخششو نوسره د درولو کو افغانيو په شاوخوا کې وه ده په تکري، قلعه مزار، کوچين خبر و خپلو کې (د تنگ غار و کښته) زياتې منځکې درلودې او دهنو منځکې مال به يې له ورکوله درې نيم زره جرپو ته رسيدې. دغه منځکې په شکر درې چوگان حصارک، چکري، د جلال آباد په سرخ رود، کش، گردې کش چکه لک ته نژدې موجودې وې. هنر وخت چې په کابل کې اوسيدې په درخت شنگ کې يې کور او باغچه وه. دی د امير عبدالرحمن د مطلقيت او هاليسې سره د مخالفت په جرم په د ارسره په ۱۸۸۰ - ۱۲۰۹ هـ ش کې ووژل شو.

زسور لغازيان

ملا مشك عالم دري زمان د عبد العزيز اخندزاده او عبد الرحمن
اخندزاده په نامه درلودل او دوی ټول دخپل پلار دافسکار او قومبولی
د تربیې په اغزی کې لوی سوی وو .

د ملا دین محمد اندر (مشک عالم) په هکله ځینی سرغرض او پاله حقیقه لیری
لیکول لکه د وار د هنسین ولودو، هک اد میک او داسی نور په خپلو ځینو
آثارو کې دی مهاجر سید او غیر افغان بولی او همداشانی ځینی مطلبی
آثار لکه خورشید جهان، حیات افغانی او داسی نور چی د مشخصه استعماری
دورو حصول دی د افغانانو ځینی سهمی ځانگی او قومونه داسه مخفای
او یاور کولو په مقصد په یو لړ اساسی تعبیر و نو پورې تړی او حتی د
دغو غلطو تعبیرو نو د ناوړی اغزی له کبله ځینی افغانان پر خپل
ملی هویت او قومی اصالت مشتبه شوی دآنی منفعت د جاب په هکله
لخانونه سیدان، میاگان، صاحبزادگان شیخان پاچا خان، آغا
گان او داسی نور گڼی، د شمال په توگو د سوات والی عبدالودود
خان قهچی افغان ساپی دې دسیان کل، گل شهزاده، شاعبدالو
دود پاچا صاحب په نامه یادیده، عملد اشانی سید بهادر شاه ظفر کا کا
خپل دینتانه د تاریخ په رڼا کې لیکوال چی اصلا ختک افغان
دی لځان په سید پوری تړی او داسی نور .

افغانان چی په خپل ملی کلتور او قومی حیثیت هر کله نازیزی
او دخپل ملی ژوندانه په بهیر کې سید، ملا، مولوی، مولینا
صاحب زاده، میا او داسی نورو هسویتو ته د احترام په سترگه
گوری نود، بلا صاحب ځینو تیرو دوستانو او خپلو نودی هم په سید
انو، اخندزادگانو او شیخانو تړلی دی، په داسی حال کې چی
د قوم او خپل ځانگه یی دغزنی په اندرو کسی دورا په معلومه ده
اولاندي باندي اندر دی .

زموږ غازیان

هغه وخت چې امیر محمد یعه و یخان د ا نگرین ا نو په لاس کې وتی ، وطن ، ملی ناموس آوازادی په خطر کې و لویده ، د امیر محمد یعقوبخان سور او مایینی یی ملاشکک عالم ته یو لیکک ولیری او هغه یی د میر او وطن د نجات له پاره راو پولی . ملا صاحب که څه هم په دغه وخت کې ناروغه و ، خو پیا هم دهنوی ناز او ننگه یی پر مخکې هوا نه چول د ملت او افغان نیت په عسلسی احساس سره د خپلو متخلصو نو ، پیروانو او همقوسانو په ملگر تیا ورد و تهراشی او هلمه د امیر شیر علیخان یو جنرال چی موسی جان نو میده هم ورسره یو لهای شو او د جهاد په اعلان د وطن څخه د غلیم د ناهاکی سلطی وړولو په نیت د شاوخوا سوهو زیات ملی مپا رزین ورسره ملگری شول .

مرحوم سر غلام محمد «غبار» په خپل اثر افزائستان د سیرتاریخ کی په دی هکله داسی وایی :- (. . . پس ازینکه تبعید امیر محمد یعقوب خان په هند عملی شد آخرین پردۀ نظاره وریا کاری انگلاس از هم درید و سردم ازجا برآمدند ، در کابل و کوهستان و کوهستان به رهبری محمد کریم خان افسر نظامی ، غلام حیدر خان ناهلی میربچه کوهستانی ، میر غلام قادر خان او بیانی برادر پویز شاه خان تگاوو نچراو به رهبری محمد عثمانخان صافی و برادرش محمد شاه خان در لوگر به رهبری غلام حیدر خان چرخ ، سمندر خان و محمد حسن خان لوگری در پادان و وردک به رهبری جنرال محمد جانخان وردک و در غزنی و زابلستان به رهبری سلا دین محمد اندری معروف به شک عالم ، عبدالقادر غزنی ، ملاعبدا لغفور لنگری و گل محمد خان اندری در هرات به رهبری نایب سالار حفیظاله و سردار محمد ایوبخان در ننگرهار به رهبری عصمت اله خانی چهارخیل و همچنین دهها نفر دیگر اجتماعات سردم شروع شد و شروان این انقلاب ملی

ژمبوغازیان

در افغانستان طوری که مشک عام به سردار محمد حسن خان حاکم امیر عبدالرحمن در غزنه گذت تقریباً نه هزار نفر می شد در اول سپتمبر قبیله امیر محمد یعقوب خان افواه شد و در دوم دسمبر مشک عالم که از قبیله بیعت امیر المومنین یعقوب خان خودش را شرعاً آزاد میدانست در غزنه جهاد بقاتله با فرنگی اعلام کرد. (۱)

تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس در قرن ۱۹ دانگلیس دقواوو دلوی قوماندان لار درو برتس د بھولی لویکی :- (... سرداران افغانی که در غزنه جمع شده بود ندهسه ستفقامایل بودند که امیر محمد یعقوب خان مجدداً بر قرار گردد چون ما با او مخالف بودیم حاضر نه شدیم به امارت او سوافته کنیم.) (۲)

سراج التواریخ هم ددغی ملی مجاهدی به مکلمه داسی لویکی :-
(... جنرال محمد جانخان بعد از محاربه موضع مرغ گیران به عزم فراهم نمودن لشکر اولسی داخل قوم وردک شده بود و مردم راه قهریص و ترغیب جهاد و غزا کرده وارد غزنین شد و در آنجا به اتفاق ملا دین محمد معروف به محمد مشکین ، مشکک عالم اندری و ملا عبدالغفور لنگری و غیره علما و فضیلا و بزرگان خلیق انبوهی از طوایف وردک، اندری، قره کی، سلیمان خیل، و زیری، جدران، خوازک قاجک انجمن کرده در ماه محرم الحرام سنه ۱۲۹۷ از غزنین احرام جهاد پر بسته ...) (۳)

(۱) میرغلام محمد غبار - افغانستان در مسیر تاریخ صفحه ۶۲

(۲) محمود محمود - تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس

در قرن ۱۹ جلد سوم صفحه ۶۲ //

(۳) ملا فیض محمد - سراج التواریخ جلد دوم صفحه ۳۰۳

(۴) محمد ولی محلمی مجاهد افغان ۳ بخ ۱۳۳۷ کابل

ز سوريغا زيان

ملي مبارزين دخوات له لاري (لنگر) نوم، كلي تدد عبدالغفور
اخذ زاده كره راور سيدل عبدالغفور اخند زاده چي يو لوي شتمن
او غيور افغان و، ملي مبارز هونوته چي شمير يې پنځلسو زرو تنو ته
رسيدل دوي ورځي په خپله سونه كي استراحت وړ كړ، د دوي ښه
عزت او حوصله افزايي و كړه، خپل د خوړو گدا سونه او داسلمو ذميره
يې د ملي مبارزينو په واک كې وركړه، داوښانو هوا يانو، پسونو
سره پوځي د سيدان سمي ته راور سيدل، په سيدان كې د ملي مبارزينو
مشران سره چرگه هول او هر كابل يې د حملې د كولو پلان طرح كړ.

په دې وخت كې د ملا شڪ عالم صهي وضع په مخي خرابه وه او په
لاس وركولو ولاړ يدلاي او پر آس سپوريدلاي نه شو. نو
لويو موسي او مذهبي مشرانو خپلو سر يدانو او نورو ملي مجاهدينو
په كټوله كې د كابل په خوار اوسني. دوي په - ۱۸۷۹ كې د كابل
د بلندر تنگي ته راور سيدل او د كابل د حساسو سيمو د نيولو وروسته
يې د امين الله په كور كې چي د امير شير عليخان ورو وواړول.
په دغه وخت كې د كابل اوسيدونكي هم د ملا صاحب حضور ته را تلل
د دعا او هدايتونو غځه په يې مستفيد كېدل.

ملا صاحب د امير محمد بهتوبخان زوي موسي جان چي انگرېزانو
يې پلار د فشار او ظلم له مخي د افغانستان د پاچاهي شخه معروم
كړي و د پلار پر تخت كښه تاوه او دوي ورځي د شخه تر هغه چي سياسي
مشكلات او د هغه د تخت نشيني د راييانو عكس العملونه ښكاره شي
په رته غزني ته ولاړ.

هغه وخت چي د هيواد سياسي وضع او عمومي اسفيت و بچار
او غځپيانده شو او امير عبد الرحمن خان د افغانستان د پاچاهي له
پاره هلي محلي شروع كړي په لومړي سر كې ملا صاحب د امير
عبد الرحمن د پاچاهي سره مخالفت شروع نه كړ او دوي د پاره چي

زمور غازیان

امیر پر ملا صاحب اعتماد و کرمی د ملا صاحب یوزوی بی د جنرال روبرت سره کندهار ته و استاوه او ملا صاحب بی د خپلی ارادی مخالف د وطن د تگک څخه راوگرز اوه .

وروسته ملا صاحب د امیر عبدالرحمن خان او انگرېزانو د منا سبا تو په هکله مشتبهه شو او د امیر عهدا لر حمن د اجازی پرته بی کابل پرېښود د قومی او مذهبی نفوذ له کبله بی چا مخ نه سوراگر زولای . دی د سردار محمد ایوب - پخوانی دملی سبا و زو مو تید و گرزیدلی . هغه وخت چی سردار محمد ایوب خان د میوند جنگ وگتی ، د میوند په یو کور کی یی دخپلو لښکر و قوماندانان ، قومی مشران او خپل طرفداران راټول کړل او دراتلو نکي نقشی په هکله په خبر و او مشور و ورسره لگیا شو او ورته وی ویل : - سلگرو د دغه جنگ د فتح له کبله زمور تاریخی ویاړ په نصیب شو او زمور زمان او پاته کسان په هغه ویاړی ښه هرڅه چی و تیر شول خود انگریز سره زمور مهارزه پای ته ښه رسیدلی او کله چی کار نه وی پای ته رسیدلی داسی معنی لری چی زمور آس دری نعله لری تر هغو چی د ښمن خبر بهی باید مخاونه د غلجو کلات ته او د هغه ځای څخه مخزی ته ورسوه له ملا مشک عالم او د غلجو نورملی سجاهدین زمور په انتظار کی دی ټول هیواد وړل په دی دننگ په کار کی زمور سلگری دی ، د ښمن حتی ما تیری او په شو لویو ښارو نو کی یی تجریدو او پایی له منځه یاسو . (۱)

امیر عبدالرحمن خان کندهار ته د تگک په لار کی د ملا مشک عالم د دلجوی او در ناوی په نیت د ملا سره ولیدل او د هغه څخه بی د

(۱) نفتو لانا لفین - شیچو ر های پیروزی میوند مترجم جنرال گل آقا ۳۵ مخ ۱۳۶۱ کابل .

زمور غازیان

چهارلسفت علی لکنی ما پو پتیل ، همد اشانی بی کاپیل تهد پیرته قلموهیله
لحنی و کپه اوهم بی دغزنی حا کم دده خوشعا اولود پاره ماسور کپه
سراج التوار یسج د مسلا صا حب د خنکان او مسخا لفت
او د اسیر عیدالسر حسمن خان دشمدت او عقوبت
په هکله داسی لیکمی :- او . . حکمران غزنین تمامت بزرگان
طوایف اندری رادر غزنین طلاییده په تحلیات شافیه مطمئن الخاطر
ساخت واز جمله ملادین محمد خان معروف په مشکک عالم را که از
سویب زندانی بودن عصمت الله خان جبارخیل و جنرال محمد جان خان
وردکک و محمد افضل خان برادرش و غیره بزرگان خایف تر بود
زیاده ترد لجوی نمود چنانچه سردار شهر یندل خان برادر خود را با
ملاعزیزو محب علیخان کوتوال اوزرا تسلیت نذا و فرستاد و در وقت
ملاقات او ملادین محمد خان سبب رعب و خوف خود را در محل ابرآوردده
اظهار کرد که سه هزار تن بدون خطا و خیانت و جفا و جنایت از
بزرگان افغانی و غیره که در وقت استیلای دولت انگلیس به سداقت
گرا ئیده و در حمایت ناموس و مملکت اسلامی زحمات ها که بجای
آوردند امروز در زندان کابل محبوس و باعث یاس و هراس نام
شده اند و بنا بر آن تمام مردم که یکی از ایشان بنام خود را در محل
خوف و خطر پیدا شته ام فقط . . . دستور ملا مشکک عالم و غیره
بزرگان طوایف اندری در روز چهارشنبه دوم ماه صفر از حضور
انور به ضرور پیوست که مردم مملکت افغانستان را عموما طوایف
اندری را خصوصاً خادم دولت و خیر خواه سلطنت و پور و شریعت
پیغمبر ختمی رسالت میدانم و به خرابی هیچ یک رضایمی دهم و حرکت
مخالفانه احمد خان را حجت الزام خلقی نمهد انم اینک هلا مشکک
عالم در محل اظهار از سه هزار تن محبوس سخن رانده و بیم خوف
و سرور را حواله به آن داده است خلاف واقع نشده آنرا از زندانیان

زموږ غاږيان

سوا فق اسر خدا و رسول و شريعت شافع ر و ز جزا سچو من و بعد از بيعت گناه است . . . در همه امور خدای غفور را شا کريم به قدر طاقت در حفاظت و حمايت امانت الهی ننگه و ناموس وطن فرو گذاشت نه کرده . . . و همچنين سردار نبيک محمد خان محمد زابی و عصمت الله خان و بهرام خان جبار خيل هلمجا بی و جنرال محمد جانخان و محمد افضل خان وردک و غوره بزرگان در حين توجه سوکب هما پونی جانب قندهار باهم معا هده کرده قرار دادند که وجود اقدس را گزند رسانند و نوشته و پيمان و قرار داد ايشان بواسطه خاد مآن بحضور اقدس والا رسیده تماست ايشان گرفتار و زندانی و برخی مقتول شدند . . . (۱)

ملا صاحب دامير عبدالرحمن پالیسی چي دانگريزا نومره به سازش او حسن مفاهمی بناو نه خوشوله او به مناسب فرصت کی بی هر کلمه عکس العمل و رسره شودی چنانچه افغانستان در مسير تاريخ به دی هکلمه ليکی :- (. . .) اما مستوفی حبيب الله خان وردک صدر اعظم که در زندانگليساها سچوس بود است تمام کرد که سوار عبدالرحمن خان سر سازش با انگليساها دا رد لهذا در خفا مکا تیبی به عنوان سههسالار بلخ که تا هنوز تشون دست نه خور ده داشت و به عنوان ملا مشک عالم و جنرال محمد جانخان وردک که در غزنه مصرف تجديده قوا بودند فرستاد و نوشت که :- (جاوسی انگليسی با مصرف بیست هزار کلمدار مکا تیب مستوفی را از راه غزنه بدست آورد و در صدهده که او را در هندوستان تبعید نماید ، اما نامه مستوفی که عنوان سههسالار بلخ بود به او رسيد و سههسالار غلام حيدر خان برضد سردار عبدالرحمن خان که در تخارستان مشغول

(۱) فیض محمد - سراج التواريخ - جلد سوم صفحه ۸۸ چاپ ۱۳۳۳ کابل
دغه یاد داشت د ملا عبدالمنان اخندزاده چی د جعفر اخندزاده
زوی دی او هوچید او وطن دوست ملادی ، او اوس د هولی تخفیک
د جامع ملا امام او سر مدرس او د ملا مشک غالم د کړو سیانو غوغه
دی بر اهر شوی دی .

زموږ شاهزادگان

ترتیب سهاه بود قیام کرد و اعیان سردار (سردار محمد سرور خان سردار محمد اسحق خان پسران امیر محمد اعظم خان و سردار عبدالقدوس خان پسر سردار سلطان محمد خان که قبلا از کابل فرار کرده به سردار عبدالرحمن پیوسته بود) سر کوب کرد منجمه سردار محمد سرور خان کشته شد و دوی دیگر از بلخ به استقامت میمنه فرار گردید این تنها نه بود سوهسالار غلام حیدر خان ورد کی عسکر به قطن کشید تا سردار عبدالرحمن خان را نا بود «نماید» (۱)

ملا صاحب دخیلو ملی مجاهد و په لړ کی په ۱۸۸۳- په زریست او کتوازی کی دامیر عبدالرحمن خان او انگریزانو د نفوذ د ختمولو په نیت مجاهده شروع کړه دجلالزو او نورو اندرو لښکر یی پراهر او جنرال کتال خان یی سخت مات کړه د دی سره چی دامیر عبدلرحمن خان سره د انگریزانو غور مستقیم مرسته جاری وه دلو گرقواوی یی تولی ورتاشی په تاشی کپری . ده دغه کال په سپتمبر د ملا صاحب په هدایت دوزیر و تیر دامیر عبدالرحمن او انگریزانو په مخالفت راوهاریدی او امیر دغزنی قواو او حکمران ته امر و کړ چی ملا صاحب و ترتیب خووی نه سو کړلای او امیر هر کله د ملا صاحب د ترتیبو اوله منځه تللو په فکر کی و . ۱۸۸۴ کال په جنوری کی د منگلو و حسن خان هم د ملا مشک هالم په هدایت د ملی سبار زی چنده پور ته کړه او د ۱۸۸۵ تر سپتمبر پوری د کابل او کندهار لاره د ملا صاحب د پیروانو

(۱) میر غلام محمد شبار - افغانستان در مسیر تاریخ - صفحه ۳۳ چاپ

کابل

زمردغان

امیر عبدالرحمن خان به خپل مهم اثر تاج التواریخ کی دملادین محمد او مخونو نور و سلمی مجاهد ینو په هکلمه ناخوالی کړی دی او دهغوی پر اجتماعی موقف باندی بی اعتراضونه کړی دی او په بی بی نه دی ستایلی (۱)

دلا مشکک عالم د دوو کالو مجاهد او سلمی سبا رزو وروسته په ۱۸۸۶ - ۱۳۰۳ دربیح الاول په لسمه وفات شو ، دوفات وروسته بی دوهم زوی د ملا عبدالکریم اخندزاده چی لومړی روی بی عبد العزیز اخندزاده لایخو اده په ژوند په ۱۸۸۱ - ۱۳۶۰ وفات شوی ود پلار دخلف الصلح په شیر داسیر عبد الرحمن خان او انگریز انویسه مخالفت خپلو سلمی بهار زو ته دوام ورکړ .

مهتر موسی خان

مهتر موسی خان زرمالوال (زرنستی) په خټه سلیمان نخیل یونا متوسلمی بهار زو چی د شاشجاع او جنرال کین د سوقیا تود سخنیو لو په هوډ د زرملی څخه د پو شمیر زیاتو ځلمیو سلمی مجاهد ینو په سلگریټیا محان غزنی ته راو رساو اود غزنی د ښار په ختیځواو شمالی غونډیو کسی دلمای ټولو وروسته پردښمن سخت گوزار ونه کول او دهغو دوراندی تکک سخ بی نوی .

افغانستان در مسهر تاریخ ددوی د سلمی بهار زو په هکلمه داسی لیکمی :-
(. . . د شجاع و جنرال کین و سکما تن قوای خود را از قلات په خط غزنی مارش نمودند و در ۲۱ جولای در برابر شهر غزنه فروکش کر دند مدافع غزنی سر دار غلام حیدر خان شهر را به سه هزار عسکر استحكام بخشیده و دروازه های غزنی را هادیوار های مطبری سدود کرده بود تنها دروازه کابل شهر به غرض خووج به حال عادی مانده بود

(۱) امیر عبدالرحمن - تاج التواریخ - جلد اول فصل ۱ ص ۲۳۹

زموږ غازيان

در حالیکه سردار محمد افضل خان پسر د ټبر اوسه بامه هزاره سواره
از کابل بکرمک غزنه رسیده و درار تفاعات دوز از شهر منزل گرفته
بود... چنانکه به زودی مسموعات به حقیقت پیوسته و برای بار
اول یک عده غلجایی های دلیر به رهبری مهتر موسی خان زرمتی
وارد غزنی شده و درار تفاعات شرقی و شمالی مستقر گردیده اند... (۱)

محمد خان

محمد خان دشیر محمد خان زوی په خټه سهند د غزنی د ملی
سپارزینو څخه دی چی دانگریزانو او شاه شجاع د لښکرو په سقا پل کی
په سپرانه جنگیدلی و. واقعات شاه شجاع پدی هکله د اسی لیکي ب:
(... هرچندا انتظارخواين غزني راسي کشيد ايشان نميرسه دند شاه شجاع
هميشه که به غزنه رسيد هشتاد نفر غازيان را به شهادت رساند و
چنانکه احقا د محمد خان مرحوم ذکر ميکنند در آن جمله شهير محمد
خان پدر محمد خان نيز اعدام شده بود).

بخشي خان

دی سرچا نخیل اندر وچی د غزنی د جانمرا دد کلی اوسید و نکي
ژاود نایب سالار شهیر محمد خان پلار و. په ملی شهاست او وطن
دوستی زبات مشهور و. پر غزنی باندي دانگریزد پرغل په ساتولو کی
بی خپله میړانه په ثبوت رسولی وه.

سرانداز خان

دی دنیا ز محمد خان زوی په خټه ابراهیم زی اندر د ملک
پار محمد خان پلار و. په ژوند کی بی دا یوه هیله وه چی د قوم او
وطن په لار کی د خدمت مصدر و گززی اود همدغه هود په ارمان د
خیلو نور و ملگرسره د انگریزد پر سختک په لار کی بی دیر خندا ایجا د کړ.

(۲) بهر غلام محمد غبار - افغانستان در مسیر تاریخ صفحه ۵۳.

سکندر خان

دی لمیعی خلمک دواعظ په نامه پوهېز نی . او زیات فصیح الزبانه
واعظ اوسمهتداو . په غزنی کی یی دانگریزد یرغل دمخنیو لو
له پاره دخپلو نورو ملگرو سره په میرانه جنگیدی او غلام ته یی د یر
مالی او خانی تاوانونه ورسول .

عبدالله خان

دی په اندر و کی په خان آغا مشهور ؤ دو دی ساراو میره
افغان ؤ ، په جلالزواند رو کی یی نوم اونویان د رلود ، د همدغه
کېله یی دخپل ټور یو زیات شمیر میخلصان دانگریزا نود یرغل
په شاوهارو پدهو دو چنگول .

سخی مرتضی خان

دی دکلات اوسمر په سیمو کی بودو دی مارسخی او په ملی نوا
میسوسین افغان ؤ چی دزیات سخاوت او پند نوله کېله په سخی
مرتضی خان مشهور ؤ . مرتضی خان په کلات اوسمر کی دانگریزد
یرغل په شاوهارو په هود په میرانه او وطن پرستی چنگیدی او غاز
یانوته یی پهاخه خو اړه اود سپارلی وسیلی رسولی . دده پوزوی شهر
علی تره کی دغلامچود سردار په نامه یاد هدی او د پنجوزو مسلحو تنومشرو .

په ۱۸۸۸ - ۱۲۶۷ هـ ش دده قبیلې ... ه زره جنگی میسرونه درلودل
سردار شیر علی دامیر شیر علیخان سره د دوستی او همکاری روابط
در لودل اودهغه له خوا یی سرداری تائید سوی وه . دامیر شیر علی
خان دونات وروسته د سردار محمد اهو پخان د نژدی ملگرو او طرفدارانو
څخه ودهد کندهار په سجا ر په کی دانگریزا نو په مقابل کی
پوه جبهه ادار . کوله . دی وروسته خپل کور کلات ته ولاړ . غرنګه
چی دانگریزانو او امیر عبدالرحمن دسلطی مخالف و نو په کیلان

زموږ غازیان

او کلات کی یی دهغه په مخالفت ملی قیامو کړخو نا کام سواو په جنگ کی د کا کړو غونډو په تر شا سو. په ۱۸۸۰ چی د امیر عبد الرحمن او انگریزا نو په مقابل کی په کلات کی عمومی قیام پېښ سو، نو سر د ارشیر علی هم ددغه قیام د نو موړو علم پر د ارا نو څخه و. دی دانگریزانو سره د سختی مقا بلی وروسته ۲ کا کراستان ته ترها سوا و هلمته دانگریزه لاس کښیوتی او تر سرینی نظر بند پاته شو. (۱) دسخی مرتضی خان دا کازوی میر زاخان هم د مشهورو ملی مجاهدینو څخه گنل کیدی.

خداینظر خان

دی په خټه مایار خرم خیل وردک دی چی دور د کودنو مایانو غازیانو څخه گنل کیږی .

خداینظر خان دغه وخت له پاره دغز نی ها کم و. د سراج بند په شاو خوا کی یی یوه کلا د بیدمشکک په نامه یاد کیږی چی یروی لوری غو ندی جوړه سوی، په دغه کلا کی شکلی باغ او شا هستی خو نی سته چی دلوری څخه د توجه وړ گرخی دغه کلا پرا نگر یز انو بانندی د ملی مجاهد ښود یرغل یوه تینکه مو رچه گرز بللی وه . دده پوتر بور د میر علم خان په نامه هم د مشهورو ملی مجاهدینو څخه گنل کیږی.

عبدالقادر خان

دی د محمود خان زوی و چی د کلات په خیفو برخو کی یی د انگریزا نو د تجاوز مخنیوی کاو. محمود خان دغز نی حکومت هم کړی دی. امیر شیر علی خان د عبد القا در خان او دده د کورنی زبات عزت کاو. او کورنی یی د امیر دوست محمد خان د سلطنت را هیمی په اعتبارا وسیده . میرزا منصور خان د عبد القا در خان غازی ورو چی د سردار

(۱) ادملک - هوز هوآف افغانستان صفحه ۲۳۲ چاپ ۱۹۷۰ استریا

ز سوغازيان

غلام حیدر خان منشی و دسر دار غلام حیدر خان دسیرانی او وطن
دوستی په هکله بهیچ شعر ونه ویلی او د وطن د ننگه او ناسوس ساتولوی
مدافع بی گتلی دی .

میرزا منصور خان دغزا او میرافنی پرته یو خوږ ژبی او فصیح الزبانه
شاعر وچی یوه قصیده یی دسر دار غلام حیدر خان دغزا او وطن
پرستی کی زیاته نوسوری ده چی دلته یی غوږیتونه را نقل کوږی :-
باز به شکفت چو گلپر که تری روی زمین

باز در سفت به گلپا ننگه در ی چرخ برین

این چه عهد است که هد ثبت در او نامه صلاح

این چه وقت است که شد نسخ در او نامه کس

هیر از هیبت زنجیر بود صومعه دار

باز از صوت دراج بود گوشه گزین

په جها نیانی سردار غلام حیدر خان

نازد هر لحظه به نوروزی خود چرخ و زمین

میر احمد خان

حیات افغانی د محمود خان د خان د زوی ، زما ن خان ، یارو خان

او سر تضي خان د سلمی سجاهلو د ذکر کولو په لړ کی د سیر احمد خان

نوم هم اخلی . میر احمد خان د سیر باش خان زوی بدین خپل تره کی

دی چی دغزنی او آب بند خغه یی د زیا تو سلمی سباز زینو در اغونډولو

په قرخ کی د جهاد جتله پور ته کږی وه . (۱)

پیر محمد خان

پیر محمد خان د سعاداله خان تره کی زوی د سخی مر تضي خان لمسی و

چی دانگر یزی لیکرو په یرغل کی یی خپله راسته خپر یا بللی وه

(۱) محمد حیات خان - حیات افغانی صفحه ۲۷۲

زموره‌ها زبان

سراج التواریخ به دی هکلمه داسی لیکسی :- (. . از انجمه پیر محمد خان بن معا زاله خان بن مر نضی خان تره کئی دست راستش از ضرب تیغ سواره نظام انگلیس قطع گردیده ، سیزده زخم متکثره بر برداشت . . .) . ددهد پریکری لاس پویند کابل په سوزیم کی ساتل هوی دی (۱)

حبیب‌الهوردک

دی په مستوفی حبیب‌الله وردک مشهور دی ، چی په ۱۲۳۸ هـ ش کی دورد کوپه چغتو کی زبیریدلی دی . سیاق او سجا سهه بی بده زده وه او دسر دار محمد رفیق خان سره بی کار کاو . سردار پرده باندي دزبات اعتماد لرلوله کپله دی امورشیرعلیخان تهورو پیژانده او دستوفی الممالک په حیث مقرر شو . دسید نور محمد شاه صدر اعظم د سرینې وروسته د خدوخت له هاره دصدا ارت دهاروهم متکفل و . مستوفی حبیب‌الهوردک په افغانستان با ندي دانگر یزا نو د دوهم پرحل په اثنا کی د مشهورو سلی مبار ژونو مخسه گنل کېزی افغانستان درقرن (۱۹) ددهد سجاهدو په هکلمه داسی لیکسی :- (. . . مردم که از رسیدن سردار عبیدالرحمن خان به بدخشان و سکا تپه انگلیس ها را با او شنیدند بازینای اجتماعات را گذاشت با ردیگر تر تپهات حمله برقوای انگلیس مگر رفتند انگلیسها به تشدد پرداخته مستوفی حبیب‌الهوردک را که سردسته معرکین ضد انگلیس بود محمدجانجان وردک و عبدالقادرخان تاجک را برای حمله برقشون انگلیس که ازیند هاربه کابل سی آمد بکتو با تعویذ کرده بود به هند تبعید کردند و دیگر سیران سلی را هم چون سردار محمد هاهم خان این سیر که بر عبیداله خان بن سردار سلطان احمدخان که خواهش پستانه

(۱) فیض محمد - سراج التواریخ صفحه ۳۵۳

ژموره‌ها ژبان

دوباره به جبهه ملی پیوسته بود و خواستمدد متکبر نمایند اما آنها به غزنی که تا این وقت در تصرف انگلیس‌ها لیتاده بود فرا اختیار نمودند (۱) مستوفی حبیب اله وردک دداو دشا پهلوسالار میرزا محمد نبی سره محکه سخت مخالف وچی دوی داسیر محمد یعقوبخان به ملگرتیادانگر یزانوسره د کندسک ترون لاس لیکک لیری و. هدی وخت کی چی انگر یزانو اسیر محمد یعقوبخان خلع کر مستوفی حبیب اله داسیر محمد یعقوبخان د زوی شهزاده موسی جان اوپو شهر هغو سردارانو سره چی داسیر محمد یعقوبخان دپا چاهن طرفند ارانوو به غزنی کی اوسیدی انگر یزانو چی دافغانستان دپا چاهن دپاره سردار ولی محمد لاتی کانهید کپی وده مخالفت ورسره گاو وویل بی چی اسیر محمد یعقوبخان یازوی بی اوسا ورو ری سردار محمد یعقوبخان دپا چاهن مستوفی دی. دهده شده مخالفت له کله دی انگر یزانو هندنه تبعید کر.

صاحبخان غازی

پرافغانستان بانندی دانگر یزد دو هم یزغل هدی وخت کی دغزنی کلات په سیمو کی دلو یوملی مجاهدینو غنجه کنل کیوری. صاحبخان دسیر احمدخان زوی دمهرباش خان بدین خیل قره کی لسی وچی دغزنی دسقر په آب پند کی چی دغزنی غنجه شلور گروه لیری دی یزیدلی و. صاحبخان دپلار او نیکه غنجه آزادی دوست اود انگریزی استعمار دچمن و هدی دغزنی په سیمه کی هر کله د حکومت دارا کتسود مطلق ا لعنائی مانع گریزی چنانچه شایسته دسقر حاکم چی دهقی صبی دخالکو دآزار لو او لخوا لوقه ملاترلی وه به مخامخ مقابله کی دصاحبخان دلاسه ووژل سواد دهمد غه چر م له اثره دی هیواد په

(۱) سواد قاصم رشتیا افغانستان در قرن (۱۹) - صفحه ۲۶۷

زبورغازبان

لویدیزواو شمالی سیمو کی کله به پته او کله هکاره گرهیده اوخان بی
د حکومت به لاس نه ورکاو . حکومت دده خپلوان اودوستان تر
سخت هارلانندی نیول غوصاحبخان مجبورسولمان بی حکومت ته تسلیم
کړه سیر شهرعلیه خان شوپته چی دی به سزا ورسوی خودشاوین بی
مانع گرزهدل اودسیاسی نظریند به حیث بی به کابل گی وساتی خوددی
سره کسانه به سیر سیر هلسی خپل حضور ته ورشو هست
دهزنی اودغزنی د مربوطانو به اداری اوولسی چارو کی به بی بوپنی .

بر افغانستان بالندی د انگریز د دو هم پرغل به وخت کی چی
انگریزان د زیاتو لښکرو سره د جنرال ستوارت به مشری د کندهار
خجه د کابل د نیولو به نیت راهی شوی وواسیر شیرعلی خان صاحبخان
خپل حضور ته ورغوچت اوورته وی ویل چی ان دی واردی چی غرنکه دهپلو
سیمو مدافعه و کری . یو آس ، یوه موزه او تفنگچه بی ورو پخپل
صاحبخان به دی صورت دهزنی به خوا د آس به سپرلی راهی شو
دی چی د آب بند دفتح کلاته را ورید نو دلیکونو او ډولو نو به
واسطه بی د آغوجان ، جانان کلا ، گنداو ، اوشلان بزی ، چوری
شهر ، برلی ، گاو سیشکی ، قره باغ او نورو خواوشا سیمو خلک بی
د جهاد او وطن د دفاع به عزم مخبر کړل .

د صاحبخان پولیکه چی د افغانستان به ملی ارشیف کی د تاریخ
اصنادو به غیرماتلی شوی دی داسی را نقل کیوی :-

عالیجا . دوستی عنوان هریک دوست محمدخان وسیر جان ودولت
محمد خان و محمد خان وقاضی صاحب و عرض بیگی و محمد صادق خان
و باقی همه خوردو کلان . رد مسلمانه بغیل به سلامت باهید بهلدها شهود
باد ! مایان همه یکجا شده ایم شمایان هم بهرانی کرد . و هر چند
سواران و پیاده که از رخ شمایان به شود به نوری هود پرخواسته
کرده که انگریز در قلاعه رسیده به تعجبیل روانه نماید که وقت

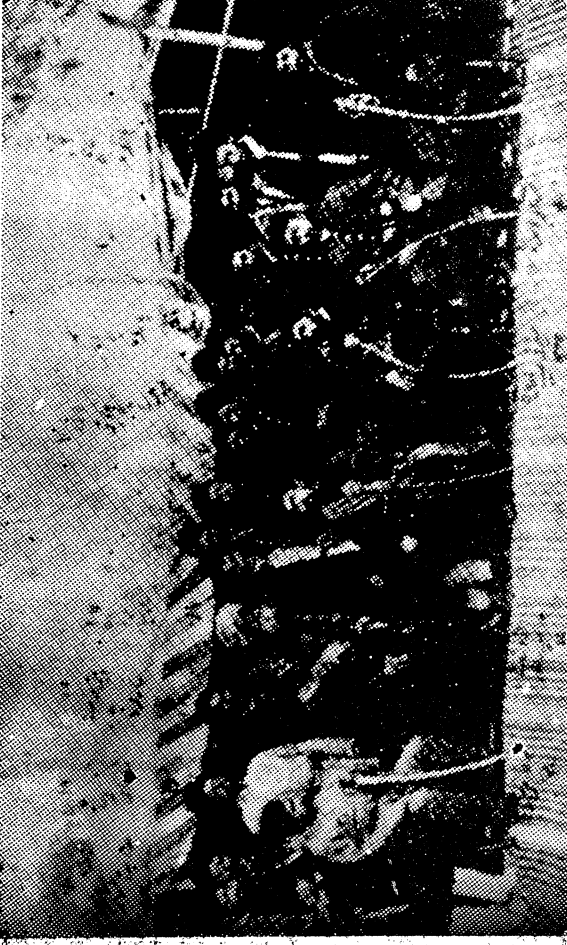
زموږ غازيان

غزا نهك رسوده است اگرا د عاي غزاو مسلمانى دا ريد به تعجيل روانه شده كه خود را برسانيد درين باب تا كيد دانند كه خود را ضرورى برسانيد .

والسلام فقط (سهر صاحبخان تره كى)

صاحبخان دخېلى اسپى سره چې را بيا نوسيده او قورى سره چې نوم يې باندى مرصع شوى و او اوس د كابل په موزيم كى په دى نمره ساتله شوى ده (۱۱۹... صا. صاحبخان بهادر .) داندرو ، هوتكو عليخيلو او نورو قومونو دىلى مبارزانو په بشري به داسى حال كى چې دوه وروڼه يې دشورجان او باز محمد او بل يو ننگيالى هازى مير محمد خان تره كى دشخى مرتضى خان لمسى هم ورسره وو د ژابل ها جوى ته راوړ سيدل . په دى وخت كى صاحبخان او ملگرو يې واوړيدل چې اميرشير على خان سلطنت پرې اېښى دى او اميرمحمد يعقوبخان د انگرېزانو په پدې كى لويديلى دى . هرنگه چې دى مبارزه اوغزا د پاچا او اول لا برد اجازى پرته روانه ده نوسلى مبارزينو سمدهستى صاحبخان په خپل امارت و تا كى او د انگرېزانو سره په جگړه لكياسو . دغه جنگ كى وروسته په ډرو ، نيزو سوكانو او غيز په غيز ورتلو ته ورسيد صا. صاحبخان چې يو غښتملى اوساغر تورژن و د پير غلامان يې تر تقيغ واستل هغه وخت چې يې غوښته يو دښمن ته سخت گو زار وړ كړى هغه طيپه كلمه وركه وويله صا. صاحبخان هغه پرېښود او د بل يوه سره په جگړه اخته شو ، هغهد شاه خوا حمله وړو كړه او په شهادت يې ورساو . د دغه جنگ د گټلو وروسته غازيانو د صا. صاحبخان چنازه په ډېر درناوى دآب بعدد فتح كلاته ورسوله او هلته يې په خوله پلارنى هديره كى خاورو ته وسولاره .

سراج التواريخ د (ذکر متعدد و معهد شدن سردار شير عليخان بانگلسها) تر هغو ان لاندى د صا. صاحبخان ذکر داسى كوى :-

امیر محمد یعقوبخان او درباری وزیران بی .
چی په هغو کی حبیب اللہ وردگ عم لیدل کیری .

زموږ ځایان

(... سپاه انگلیس که و ارد قند هار شده بود و در خلال احوال مذکور تاحدود شاه جوی تکاپوی نمود. الاغده آن حدود با ایشان در آو پیخته و بسیار تن را خون پر پیخته در پایان کار صاحبخان تره کی بن سهر احمدخان تره کسی بایکصدونو دودوتند لیران افغان با شمشر آخته به قلب سپاه انگلیس تاخته جان به تمنای وصال چنانسان با ختنه و از انجمله به سهر محمدخان بن معاذ الله خان بن سو قنصی خان تره کی دست راستش از ضرب توغ سواره نظام انگلیس قطع گردیده سوزده زخم منکر نیز برداشت و از لشکر انگلیس نیز سپاران کشته گشته چانسب قندهار بازگشته و نتوانست که طرف غزنون رهسپار شود ...) (۱)

دصاحبخان دغزاوسلی ههامت به هکله دکنند هار غنجه تره نگرهاره دهر سلی او قوسی روایات هته چی لمی بی زموږ دسلی او ادیسی کار نا مو جزگرز بدلی دی لکه :-

مری جا می رنک کبری برادر خزانه محسی صاحبخان

گل دی دریدی صاحبجان

صاحبجان وبل هیره و روره برنگی راهی

وها جوی ته را نژدی شو سین لوگی راهی

به اخلاص توری وده داسوز یگی راهی

دهلی کتی هلی پردی زمان راهی

(۱) فوض معمد - سراج التواریخ - جلد دوم صفحه ۲۰۴

سید قاسم رشتیا - افغان نستان در قرن ۱۹ صفحه ۲۰۸

محمد جانخان وردک

محمد جانخان ماہار ہرم خیبر وردک دی چن دھڑنی بہ چنتو کی
 ژبہ پدلی دی. وردک گنا نوہہ اللہمہ پوری کی دا انگریزی استعمال
 سرہ کلک مخالفت اوسھا حدت کری او محمد جانخان وردک د
 مقومجاہد ونو سیالو افغانانو عہدہ گیل کھڑی شی دوطن تاریخ د
 ہنہ بہ ملی مبارزو او کار نامو پاری .

محمد جانخان وردک د محوئی بہ وخت گئی دا سہرہر علیخان بہ
 لشکر وکی ہاسل ہو ، بہ عسکری خدمت ، لفظی د سہا بن ، توپ
 استعمال لو او نخبی وختلو کی دسہا رت اولیقات بیگار گولوبہ
 کولہ دجنرالی رتی تہورسید .

دہ د کدھار بہ قواو کی د کر نیلی وظوفہ اجرا کری اود کلات
 دنا آراسو دھامو هولود پارہ ہی فعالہ برہمہ اہمعی و . (۱)
 دی افغان وار ۱۸۸۰ - ۱۸۷۹ ائود محمد جانخان وردک د ملی
 مجاہدو بہ حکامہ داسی لیگی :-)

Mohamed Jan is all powerful among the Wardak
 men; the restless and impetuous clan near cabul.
 He would have been their chief upon the death of
 his father; but that he was a General in the Am

د (۱) نور محمد نوری - گلشن امارت - صفحہ ۱۸۲ طبع ۱۳۳۰ کاہل

غازی محمد جانخان وردگ.

زموږ غاړه زيان

ir's service, and could not fulfil both duties.

His brother was elected chief; but has Since died;
and the Wardak Look upon Mohmed Jan as their
leader. (1)

هغه وخت چې انگرېزانو کابل ونيو او امير محمد يعقوب خان
په مېرمنه کور، ملي مبارزينو د هيوادد نجات او ملي حاکميت
د ساتلو په منظور د هري لوري څخه پر کابل باندي د يرغل کولو
او انگرېزانو د استلو تياري نيوي، په دغه اثنا کې ټولې ټولې ملي
مبارزين په سرو او سپينو جنډو د لوگر د لاري پر کابل راتلل او د
سنگه (نوشته) په برخه کې دا نگرېزانو سره مخامخ کيدل او چنگه
نوښت، د ملي مبارزينو هره دله د غرو د سرو اولمو څخه پر انگرېز
انو يرغلونه کول د مجاهدينو او انگرېزانو څخه. د ډيره خاورو او
وږنو لږل کيدل، څرنگه چې انگرېزانو داسې تفوق درلود، نو
ملي مبارزينو څرنگه چې ښايي پر سنگه نه سو کولای د جنگي
نظم او د سپلين نه درلود لوبه ملت ترها تلل او دا نگرېزانو له جگړې
بيله هغه څخه چې څه تاوان ورور سېمي کابل ته راگرځيدی.

دغه وضع عين الوقایع داسې بيانوي :- (... درين روز ها
امير محمد يعقوب خان په فوج اردل مخصوص خود را با محمد جان خان

(1) Howard Hensman The Afghan war of 1879 80 p'289.
First Edition published, in Pakistan. Manyoor pri
nting press 1987 lahore.

زمون غازيان

جنرال بطرف چار پکارو کوهستان فرستاد و مع چند عرادہ توپ کہ
آن صنعت رامنظم داشته باشد ...) . (۱)

به دغه وقت کی محمدجانخان وردک ددروباو لبتکرو او توپها
نی سره دامیر محمد یعقوبخان به امر به چار پکار کی د کوهستان
اشرارو به محلول کیا وو او کله چی دغاز یا نو دهلب نشینسی او
امیرمحمد یعقوبخان دبندی کید و خیر و رور سید د عین الوقایع
دلکینسی له مخی : (... در نقط چاهار آسیاب محمدجانخان ژنرال
پاشون متفقہ کہمرا . داشت در صد د سخافت و چلو گیری
انگلیسها برآمده گفت حال که بادها را محبوس کرده ایم ما
رائی گذاریم به پایتخت افغانستان وارد شوید ...) . (۲)

محمدجانخان وردک غوښته چی د ملی مبارزینو به سرته د کابل
شهر پورته راننوزی به دایله ورځ د اسمایی غره سرته و خوه او
انگریزان هم دده د مقابلی دپاره د هو محمد خان د کلاد لاری د شیرد
روازی د غره سرته وختل او دواوو خواوو پوریل د توپو دزی شروع
کړی او کله چی د محمد جانخان وردک سر دک اود توپ گولی خلاصی
صوی د خپل فوج او نورو ملگرو سره د اسمایی غره څخه د مرغ کورانو
به برخه کی را کښته سو، د غزنی او جغتو د ملی مبارزینو د راتو
لولو به نیت د کوره خواری همی سو . انگریزا نو هم غه پهاده لبتکر
د توپخانې سره د هر د رازی به غره باندي چی پر بالا حصار بی حاکمیت
درلود پر یچود او پاته لبتکری د بی حصار څخه و خو خاود مرنجان
غوندی به بیخ کی بی خوله قرار گاه چوره کړه او دامیر محمد
یعقوبخان خیمه بی ددغی غونډی به بیخ کی د هندو سوز په اړخ کی

(۱) محمد یوسف هروی مهاجر - عین الوقایع صفحه ۱ چاپ مشهور

(۲) محمد یوسف هروی مهاجر - عین الوقایع صفحه ۸۹ چاپ مشهور

زمور غازیان

ونجته او شاو خوایی محافظین بانندی راو گرگول په دایلمه ورځ سهار د سپرو او پیاوړه لیکرونه یی برخه یی د لیکرو د قرار گاه د ساتلو له پاره د سرنجان د غونډی په څخه کی پریشودو او د لیکرو بله برخه یی د محمد جان خان د قواؤ په تعقیبو لوواستوله دوی بیاد قرغ (قرق) د غره په لمنه کی سره سخاسخ سول او تر لمر لویدو پوری د دواړو خواوو څخه دیری وینی و بهیدی اوسلی میارزیږنو دیره سیرانه او ثبات ښکاره کړ او انگریزان مجبور سول چی تر شاو لارس او خپلی قرار گاه ته بخان ورسوی.

عین الوقایع په دی هکله داسی لیکلی :- (... محمد جان خان جنرال افغانی که ستواری بود قرآن و شمشیری برداشته با چند نفر قضات و اعیان افغان میان طایفه و ردک و کوهستان غزنین و سایر اطراف کابل در آمده مردم را تر غیب و تحریر با جهاد انگلیسها نموده . . . و از آوازه که میان ایلات افتاده بود وضع بسیار مستعد شده هر کس از طایف افغانه از راه غیرت و عصیت ملت برای خود تدارک تفنگ و تفنگچه و شمشیر و تلوار نموده چوپهای بلندی از پارچه قرمز و گل در سر آن بسته از هر د. قریه و محل و هر طایفه با مختصر آذوقه که همراه خود داشته اند به عزم هزا بیرون آمده و فرهاد میزدند که الصلوة والسلام علیک یا رسول الله و نعره چهار بار شان گویی ملک را کرده در و هله اول یکصد و هشتاد هزار نفر مستعد دفاع انگلیس شدند و به جنرال محمد جان خان لقب غزا دادند او را محمد جان خان غازی نامیدند . و یک نفر ملا عبدا لغفور لنگری نام داشت با غلام حیدر خان چرخ و سیر بچه خان کوهستانی با انبوه زیادی که در عجاو از ازشصت هزار کس بودند خود را به اسد محمد جان خان رسانیدند از طرف دیگر ملا مشک عالم افغان اندری از علاقه غزنین جمعیتی به جهاد جمع کرد و با عصمت الدخان جبار خیل به کمک محمد جان خان غازی

زمین‌غازیان

همدست شده و از راه میدان متوجه کابل شدند. . . (۱). . .
سراج التواریخ تردی که زیات تفصیل و رکوی اولیکی :- . . .
ذکر معمار به چهار آسیا و مغلوب شدن غازیان) (. . . جنرال محمد
جانخان به عزم انجمن کردن غزاة داخل قوم وردک شد جنرال محمد
جانخان بعد از معرکه مرغ گیران به عزم فراهم نمودن
لبنکر او لسیه داخل قوم وردک شده بود و مردم راتجر یص
و ترغیب غزاه و جهاد کرده و وارد غزنین شد و در آنجا به اتفاق
ملادین محمد معروف به محمد مشکین عالم اندری و ملا عبدالغفور
لنگری و غیره علماء و فضلا و بزرگان خلق انبوهی از طوایف وردک
اندری و قرکی و سلیمان خیل ، وزیر ، جدران ، خواجک ، تاجک
انجمن کرده در ماه محرم الحرام سنه ۱۲۹۷ از غزنین احرام جهاد
بر بسته چون وارد منزل شیخ آباد شدند افسران لشکر انگلیس آگاه
گشته (فریدریک و برتس) نصف سپاه راه سر کرده گئی جنرال سکفر
بن سردار محمد حسن خان بن امیر کبیر اعلی حضرت امیر دوست محمد
خان مرحوم در کارین سیر فرستاد که در وقت داخل شدن غازیان
به چهار راهی از راه دوده مست و موضع چهل تن برایشان بتازند
پاره از نصف دیگر راه به مالاری جنرال بیکرو سردار عبداله خان
بن سردار سلطان احمد خان مغفور مامور چهار آسیا کرد که از راه
آب باز که قفای غازیان را برگرفته وارد میدان شوند تا در هنگام
ورود غازیان در چهار دهی ایشان از قفا و سپاه مامور کار بزمهر
از بهلوه خودش با بقیه سپاه از پیش رویه غازیان تاخته شاهد مقصود
بکنار آرند چنانچه خودش با جنرال هلس و اندکی سواره نظام و دو
حزب توپ در قره انچی باغبانان رفته و بعدودی از سپاه رادرشیر

(۱) محمد یوسف هرکی مهاجر - عین الو قایم ص ۱۸۹ شد

زموږ غازيان

پور په محافظت پښه ولشکر گاه گذاشت و از انجی باغبانان تادامن
کوه قرق و سرغگیران راه پیموده هر یکک از قلمه کوه اسمایی و شیر
دروازه رابه صدتن از هیاده نظام و توپ اسراسته حکام کرده در همه
مواضع مستعدو آماده پیکار نشسته بند (۱) په دغه اثنا کی
جنرال محمدجانخان وردک د خپلو ملگرو سره، ملاشکک عالم دمخه
قلعه قاضی تدر اغمل د افغان د دوهم جنگک اثر ۱۸۷۹-۱۸۸۰ په دی
هکله داسی لیکسی : (. . . په دی جنگک کی دا نگریزد مسلحو قو
اووپه مقابل کی د پنجوز روپه شاوخوا کی افغانی ملی مبارزين
جنگیدل او د محمد جانخان ملگری تر نوروز یات و . . .) (۲)
ملی مجاهدین د سر فریدریک رابرتس او دهنه دلنیکرو سره مخامخ
سول اوسخت جنگک و نوښت، دوی د کاریزسیر او چهار آسیاب دلنیکرو
په هیله چی د آب بازک اودوده مست دلاری میدان ته ماسور شوی
وو په پیره د لاوری جنگک ته دوام ور کاو. په عین جنگک کی چی
د کاریزسیر قواوی باید دده په فکر پر خپل وخت سرستی ته رسیدلی
وای دالهی لضا شخه په پرزی او پغمان کی د پرویز شاه خان د قواو
سره چی د غازیانو په سرسته راهی وی مخامخ سوی اود سر فریدریک
را برتس سرستی ته ونه رسیدی، همداشانی د آب بازک لښکری
د مسافی دلیری والی له کبله پر خپل وخت ورونه رسیدی، نو ځکه
د ملی مبارزینو دیر غلو توان بی نه شو راوړلای او پر شا تللو ته
مجبوری شوی اود ماتی په شکل شورپورته نوتی اوسلی مبارزینو
بی د تعقیب شخه لاس وانه خست اوزیات شمیر بی شمیری ووژل چنانچه
ټول سپاره لښکری پوښانه سول تردی اندازی پوری چی تر دهمزنگک

(۱) فیض محمد - سراج التواریخ - صفحه ۳۰۳

زموږ غاړه زيان

پوری څلور پښت سپاره وروپاته شول او په دغو څلور پښتو تنو سره په وارخطایي دهمزننگ ته داخل شول، په دې وخت کې څلور سوه تنه بلای لښکری چې دمرنجان، آغروک دمحافظینو څخه و د شپږ پور څخه ددهمزننگ دنفوتلو څخه راوگرځول، د عین الو قایح په حواله په دغه اښا کې د پتی حیات افغان د مشهور حیات افغانی د تاریخ لیکونکي چې دانگریزانو سره و په کسا پل کې دملي مبارزینو اود قومونو مشرانو په تطمیح کولو سره دانگریزانو د مخالفت څخه راگرځول. دانگریزانو دخواری اوشکمت په دغه ناوړه وضع کې سردار ولی محمد مشهور په لاتی چې دیوشمیر سپرو او بلو خاصه دارو دوو توپونو سره تر کستان ته تللی و، دانگریزانو په امر بیرته راوگرځیدي اود دهمزننگ دسیدان په یوه گوښه کې یی هیڅی ووهلی او دانگریزانو دلښکرو په مرسته یی د دغه کلي د شمالي برخي دشا څخه پر غاړیانو د توپو اوسرد کودزی شروع کړی او ملي مبارزینو دهمزننگ څخه سڅ واړاود واصل آباد اوچنگلک لاره یی واخسته او پلي لښکری دهمزننگ څخه راووتی اود سیند دغاړی څخه یی پر ملي مبارزینو اوربل کاو او په جنگ کولو سره بیرته د شپږ پور پیاوړته ننوتی، ددغه جنگ په اښا کې دانگریز هغه لښکری چې دپری او پغمان دملي مبارزینو سره د پرو ز شاه خان دورور په مشرۍ په جنگ لگیاوی په جنگ سره د غاړیانو د جمعې څخه ووتی اود قاضی کلا اوسلطان احمد خان د کلا په حدودو کې دغو ملي مجاهدینو سره چې دسلامشک عالم په قیادت راهی سوی وی مشخص سوی اود شدید جنگ وروسته انگریزان سات شول اود قرغی دلاری دهمزننگ ته راننوتل دوی دسرفر پلر یکک را پر تس په امر دغاړیانو دیر غل له ویری څخه یو ه شپه او یو مورخ په دهمزننگ کې پاته شول او وروسته شیرپور ته ننوتی په دې وخت کې دآب

زموږ غازيان

بازنک لښکري هم ميدان ته راغلي، ملي مجاهدينو چې دوی و
ليدی تعقيب يې کړل او تر شير پوره پوري يې ډير مخني و وژل
همداشانې دلاشک عالم دخپل نومياليو ملي مجاهدينو سره د سير غضب
د لارو افشار څخه په هند کېو کې چې اوس چهل ستون، ده دانا
چکلاک واصل آباد او نور نوي نوي دچترال محمد جانخان وردک
دقواوسره يوځای سو او په دابله ورځ د چهاردهی ټول اوسونکی
د غزيانو سره د تخت شاه غره ته وختل او انگرېزانو هم دوه سوه
ملي لښکر د دوو تويونوسره د پادشاه د غره د څو ټپي او واصل آباد په
منځنيو برخو کې ددی د پاره ډيره کړل که نور غازيان د گذرگاه
دلاری د پشار خواته ځي کړي د دوی په سدا فعه کې په سنگر ونيسي
چنانچه دوی له هغه ځايه او د قلعه گر محافظينو د شير دروازی د غره
د څو کې څخه د دوو تويونو په واسطه د لمر څخه بيا تر ماښامه
د تخت شاه د غره پر مجاهدينو اور هل کاوو او ويې نيسو ټپلان چې
را نيته يې کړي. هر فرنگي به چې د گردني دلاری (د حضرت خضر مزار)
د تخت شاه پر غره يرغل کاو، د ملي مجاهدينو د ډزوله اثره به د پښو
لویدی او هاته کسان به يې په رته خپل بورجل ته را گرزيدل. په
داسې دلو گر د سيمې غازيان د سوسه دلاری بيهني حصار ته راغلل
او ټول غربي د تخت شاه تر څو کې ونوي. انگرېزانو د شير پور څخه
د جنگ په نيت د بيهني حصار لاره واخسته او د هوشمند خان د چمن
هند و د کلا او بالا حصار د اړخ څخه تر بيهني حصار پوري ټول
شاو خوا يې تر څارني لاندې ونيول او غازيان يې د تونوپه وارو
او شلکونو سره د غره د سر څخه تيت او پرک کړل او د يرش تنه
غازيان چې د هندو په کلا کې د پوي وظيفی د اجرا کولو له پاره
تللی وو ونيول او ځای پر ځای يې و وژل. دغه شهيدان د هندو د لا

زموږ غاږيان

د ختوځي پرمخې په يوه اړخ کې ټنځ دی او يوه گنډه باندې جوړه شوی ده. (۱)

سراج التواريخ د شیرپور د کلا د محاصري د ماتوالي مسؤليت پر جنرال محمد جانخان وردک اچولی چې ده د انگرېزانو څخه شپيته زره کلمداري واخستې او پر شیرپور باندې يې د مصنوعي يرغل کولو او محان ساتولو او تر شا تلمو په صورت انگرېزان يریالی وگرځول.

ددې دپاره چې د افغانانو وطن دوستي او ملي مچاهي د نورو خلکو په نظريې اهميته اوسپکې معرفي کړي نو ددوی ځيني زيرک غلامان د پوښمير ملي مجاهدينو د کارنامو او سپراني د منځوشولو دپاره پردوی د حقيقته ليرې او نامردانه اتهامات تری او په ډول ډول ناوړه نومونو يې يادوي لکه عصمت الله خان چپار خيل چې د امير عبدالرحمن د هالنسي سره د مخالفت په جرم په محبس کې ووژل سو او ورور يې ارسلاح خان اعدام سو.

د جنرال محمد جانخان ورور محمد افضل خان او محمد موسی خان ساپي په دې اتهام چې د امير محمد يعقوبخان دمور سره يې د امير عبدالرحمن دوژلو په توطی کې لاس درلود منگسار شول. مير بچه خان د امير عبدالرحمن څخه د خان خلاصولو په هيله زنگرهار او پيا ايران ته ولاړ او د سردار محمد ايوېخان سره يوځای شو او د امير تر سرېښې وروسته بهر ته وطن ته راغی او مړ سو او په بابا تشقار کې خاورو ته وسپارل سو. د کوهستان او کوه دامن نور ملي مجاهدین لکه جلندر خان، غلام محمد خان، پرويز شاخان تتم دره يې، سردار روپش خان بابا تشقاری، محمد عظيم خان، عبدالسمح خان

ژمبوغازبان

فتح محمد پایانی ، عبدالغیاث خان جلالزی هندته فرار شول
امیر عبدالرحمن خان په ۱۸۹۱ - کی ددوی پخی، زا من اولونی چی
۳۹ تنه کیدل هم هندته فرار کړل . همدا شانې محمدشاه خان غلجی
او پیردوست خان احمدزی دملی مجاهدو وروسته د انگرهار پرلار
کرم ته ولاړل او انگریزانو ووژل .

افغانستان در قرن ۱۹ پر محمد جانخان وردک هاندی اتهام
داسی رده وی :- (. .) . اینکه بعضی ها این کار را به محمد جانخان
غازی نسبت میدهند شاید از روی تجانس لفظی با نام محمد شاهخان
سرخابی و بیشتر از اثر پرو پا کند خود انگلیسها که میخواستند این
مجاهد حقیقی را بدنام سازند و چون غازبان نامدار به زودی بعد
ازین واقعه مانند سایر مجاهدین از صحنه خارج شدند بنابراین این
اتهام ناحق و ظالمانه به درستی موقع تردید نه یافت والا محمد جبا
نخان را باید در قطار محمد شاهخان با بکرخیل امین الله لوگری ، عبدالله
نخان اچکزایی از مجاهدین ملی صحیح دانست چنانچه در سالهای
اخیر برای تردید این اتهام بی اساس و مغرضانه حکومت و پشاوروالی
یک پل و یک جاده را بنام ناسی اوسمی کردند . . .) .

امیر عبدالرحمن خان د پور کزی حکومت د جوړولو او خپلی
تولو کمې د قوی کولو او تشپیتولو په لار کی دهرغه چاره چی
دده مطلقیت او ارادی ته یی غاړه ته ایښوده مخا لفت کا و او خاړ
جیانو هم د خپلو گټو د ساتلو په منظور ددوی په منځ کی دسیسی او پد
بیشی جوړولی چنانچه انگر یزانو امیر عبدالرحمن خان ته پیشنهاد
و کړ چی محمد جانخان وردک ته د سپاه سالاری رتبه ورکړی خو امیر
پدی لحاظ چی غواړی مستقل داخلی حکومت دخپلی خو بی مره سم
چوړ کړی او د خاړ جیانو تر مستقیم سفارش لاندی رانه شی دغه
پیشنهاد یی رد کړ .

ژمور غزایان

خرنگه چی امیر عبدالرحمن خان خپل ټول دښمنان په یوه اوبل
اتهام لاندېنځه یو وړل نو محمد جانخان وردک یسی هم وواژه .
افغانستان در مسیر تاریخ دده دسړینی په هکله داسی لیکي :- . . .
امیر محمد جانخان را بعضی توسط سه صد سوار په شهر سزار به تبعید
اعزام نمود

جنرال محمد جانخان یقینا دانگریزانو مشهور دښمن گیل کیدی
هنه وخت چی انگریزانو کابل ونیوی جنرال روهرتس دد سمبر په
۲۶ په کابل کی دعوسی عفو فرمان خپور کړ په دغه فرمان کی خلور
تنه محمد جانخان وردک ، ملاشکک عالم ، غلام حیدر خان غرخي او
سمندر خان شامل نه و .

دافغان جنگ ۱۸۷۹ - ۱۸۸۰ لیکوال د محمد جانخان وردک او
دوشمیر نورو سلی مجاهدینو دانگریز دښمنی په هکله داسی لیکي :-
که محمد جانخان وردک ، ملاشکک عالم ، میربچه خان ، سمندر
خان ، محمد طاهر خان د محمد شرف خان زوی ، چارزدا نگریانو په لاس ور
کړل او یایی ووژل انعام په ورکړه شی . . . (۱)

د محمد جانخان وردک د سلی چارزو اوسپانی په خصوص کی
زیاتی سلی مندري سته چی دلته یی یوه نمونه راوړه کیږی :-
محمد جانخان چی توره وکړه په اول بانندی

عرض یسی وکړ په پردی خپل بانندی

عبدالرحمن سردار چی کښیماست په کابل بانندی

ورکک شه باور اوس یو په بل بانندی

هر دم چپاو که سیربچه او پاچا گل بانندی

وژنی غیا زیمان دیر په زلزل بانندی

(۱) دار مستتر - د پښتونخوا د شعرهارو بهار

زسوپغازیان

زه غریبی به زره زخمی جاری می شعر شه
غریبی ما کن بقی کو ت علاقه ننگر هار
* * *
محمد جانخان غازی شهید لده نیا تیر شه نه
می نه امیر په تکی کیو ر شه نه
محمد جانخان چی دامیر سره نو کر شه نه
و اړه عال لم په دا خنجر شه نه
تو پچی باشی او تور یالی د جنگ افسر شه نه
پروت په د که تینگ په پیچر شه نه
جنگ هی بنا کر لیوناری پری ژور ور شه
پر په توره کیم پی لیکر شه نه
اسلام تری لار چاود کفر تری چار پور شه
می نه امیر په تکی کیو ر شه نه

* * *

غازی محمد جانخان را قول یی کړه غازیان
را ته په سهین میدان
را پت یی در په در که وار خطا گه شه په شور
روا نی شوی با الف سور (۱)

* * *

محمد جانخان سرد میدان است
ایو پشان شهر غران است
میر بچه خان رس زمان است
آزادی نظر افغان است
را پت کسل لات کسلان است
پیا، پیا انگور بخور

(۱) داومسترد پښتو نغواد شعر هار بهار - ۷۰ هـ

محمد عثمان خان صافی

دی دنور محمد خان زوی داسر محمد ، پهر محمد او محمد شا خان
سایې ورو وچی د شمالی د تگاواو دهنه په شا و خوا سهو کی بی
لویه هستی او خانی درلوده . دی د خپل ټپرشرا و غیور افغان و .
د حکومت سره بی د هغو سیمو په اداره او امنیت کی هر کله مرسته
کوله او ددغی سرستی په نسبت اسیر عبدالرحمن خان د محمد عثمان
لور خپل زوی حبیب اله ته وروغوښته او د سرد ارعنایت اله خان
نائب السلطنه مور (علیا جاه) د محمد عثمان خان لوروه .

پر افغانستان بانندی د انگریز الوپه دو هم پرغل کی هغه وخت
چی دا انگریز قواو سلمی مجاهدین د کابل دحا کمو پر خو غنجه راشوه
کول او دهند و کلا ته بی او رو اچاو ، په ډیر غر وراو تفاخر سره بی
بیر ته د شهر پور په خوا حرکت و کړ دمر نجان دغولپه په برخه
کی د تره خپلو سلمی مبارزینو پردوی پرغل و کړ او زیات شمیر بی ووژل .
خرنگه چی د سلمی مبارزینو شمیر د انگریز دلچکرو په نسبت پوهی
لم وو او جنگی اسلحی بی نه درلودی نو په جنگی مهارت سره ترشارا
غلل او د احمد خان کلا ته ننوتل . د انگریز قواوی هم شیر پور ته
راغلی او هممهاله بی استراحت و کړ .

په دابله ورځ محمد عثمان نغان سایې د تگاواو او نجر او سلمی
مبارزینو سره په ډیر مچتکی کابل ته را ننوت او دلمر ختو په

غازی محمد عثمانخان تگابی

زموږ شاهزادگان

وخت کې یې د اسماعیلی غره دغو کلي څخه پرا نگرېزانو وړغل شروع کړ دوی د انگریز پر هغو بلو لښکر وچې ددو توپو نومبره یې د غره په سر د ملي مبارزو د حملو انتظار یوست حمله وکړه او سخت ماته یې ورکړه. ملي مجاهد بنود اسماعیلی دهره حاکمې هر څی ساتونکې پاوژل او یایې تپیان کړل، د غره د سرو شاوخوا توپو لوی او ژوری یې په خپل تصرف کې راوستی او د انگرېزانو د پېڅې ساتو لوله پاره یې تیاری ونیوی.

هووار هتسمن په خپل مشهور پانتر د افغان دوهمه جگړه کې لیکي: (... انگریزانو د محمد عثمان خان ساپی یو خپل ته چې سرفراز خان نومید داو وظیفه ورکړه چې که محمد عثمان خان پر کابل باندي د وړغل کو لو څخه منصرف کړی ده ته به درې لکه کله اری د سکافات په توگه ورکړه شي، محمد عثمان خان دده پېښ کشونه ساتنه او خپلې ملي مبارزې ته یې دوام ورکړه (...). (۱)

په همدغه وخت کې آواز ه خپره شوه چې چې جنرال غلام حیدر خان غرخي د لوگر، خوست، او گردیز د پوزیات شمېر ملي مبارزو نومبره د کابل شاوخوا ته را نژدی سو. انگریزانو د هانو دسا تلو د پاره د کابل د لارو په بندولو اقدام وکړه. یوه ټولې عسکرېې دنویونو په مرسته دسرا دخانی څخه قریک خانې او لاهوری دروازی، زندهو انانواو سرانجان د پېڅه څخه ماسور کړ چې په صاف اولیکه و درهزی او همداشانی یې یو کندهک داسېر شیر علی خان د باغ چې حرم باغ ورته ویلی کیدی د محمد عثمان خان تر پامه دده افغانانو ترڅنلو د عالم کنج تر پامه د خرڅ کېری دروازی د اسماعیلی غره پر شاوخوا وارا وگرځاو. د لښکرو پاته برخه یې ددو توپو نومبره د کلوله پشته

زمین‌خواران

قلعه بلند نه چی هلمته داسلمجود خپر وه وخیزول ، هغه وخت چی دغه حساسی او حاکمی نقطی بی اداره او تپه‌نگی کپری په یرغل بی شروع وکړ. دشیر دروازی او قلعه بلند دخو کو څخه بی پرمحمد عشانخان ساپی چی په اسمای غره کی ودتو پونواری پیل کړه او خپلو بلو نورو لو او ته بی دغره دو رختلو امر ور کړ اوسخت جنگ شروع شو. دغه جنگ په نتیجه کی دکابل ښار او غرونه دتوپودد زوبه دودانو کی پت شول ، ددو واروخو او څخه زیات سړونه ووژل سول، دمحمد عشانخان د لبتکر وڅخه چی څه پاته سول مخاونه بی په یوگو سینه لمخای کی شلی کړل خو محمد عشانخان ساپی دخپلو اتوتوتپه‌نگو اوننگه‌ایو سلگروسره ترهغه وخته دمقاومت وکړخو ټول شهیدان سول .

په همدغه وخت کی یوشمیر غازیانو چی ساته بی کپری وه او دسرادخانی اوسید وکوته بی پناه ور وری وهغوی دانگر یزانوپه لاس ورکړل چی ټول بی ووژل . ددوی مقبری همدا اوس دارگک دباغ دهمالی برخی ددیوال په بیخ کی سته چی داسیر عبدالرحمن خان په اسر گنبده بانندی جوړه سوی ده .

سراج التواریخ ددغی ملی مجاهدی هغه زیات تشریحات ور کوی او لیکلی به (... مقارن اینحال که هنوز دائره فعال وجدال خاموش نه گشته وسردان کارگرفتار پیکار بودند ، جنرال محمد جانخان بانپوهی از هازیان در قلاع چهاردهی جای گزیده بود و صدای توپ و تفنگ که از راه مدافع در رسیدن میان مزارشاه سردان و قلعه علی آباد انجمن گشته روبه میدان کارزار نهادند ، بانکه تمامت مواضع مستعده چون قلعه کوه اسمای بی وار از جبل شیردر وازه

زسور غازیان

وغیره در تصرف سپاه انگلیس بود و تور خانه و اماچه دولتی نیز
با خود داشت غزات شجاعیت سمات با نکهت حرب چنانچه باید و در
مقابل سپاه دولت بکار آید نداشتند به یاری صاحب دین و تائید
حضرت جهان آفرین دلیرانه حمله کرده انگلیشان را از تپه‌های
داشتند و اتوپ دولتی را متصرف شده الی کوه شیر دروازه دیگر
همه مواضع را از وجود ایشان تهی ساخته همه را داخل شهر نور
نموده محصور ساختند درین جنگ زنان ما بخورده افغانان نیز
حاضر و بیرق جهاد بردوش داشتند ...)

غلام حیدر خان خرخی

غلام حیدر خان خرخی دعصمت الله خان خرخی زوی په خټه
پوسفزی دلوگر دخرخ اوسیدونکی دخپل ورور سمندر خان سره دهوراد
دغو نوسیا ليو ملي مبارزينو او وطن دوستانو څخه شميرل کېږي
چې دانگرېزانو د تسلط دور کولو او عمومي امنيت راوستلو کې يې
نه هير پدوونکي خدمتونه کړي دي .

پراغغانستان پاندي دانگرېزانو د دوهم پرخل په وخت کې دي
دننگرهار په علي مسجد کې داغفاني قواوو مشرو . څرنگه چې دي
دانگرېزانو په نه پخلا کېدو ننگي دښمنانو د امير محمد يعقوب خان
د پاچاهي په دوره کې له کاره ليري شو .

په ۱۸۷۹ ۱۲۵۸ چې انگرېزانو امير محمد يعقوب خان خلع کړ د مخپله
ملي مبارزه دغو سره جاري وساتله ځکه جنرال روبرت دي خپل
لوی دښمن گڼي او د عمومي عفو په فرمان کې يې نه شامل وو .

غلام حیدر خان خرخی دخپل ورور سمندر خان اود خپلې کورنۍ
دغرو ، دلوگر او زرمت دشاوخوا سيمو د ملي مبارزينو په ملگرتيا
دهوراد د دفاع په غرض دانگرېزانو مقابله ته د کابل لوري ته
راوخوځيد، دی په چهار آسيا کې دانگرېزانو سره سخت ونوښت او
هنوي يې دخپلو سنگرونو څخه راتر شا اود محمد عمر خان په کلا کې
کلابند کړل په دغه وخت کې دجنرال سر فرېدرېک راپنس قواوي

جرنیل غلام حیدر خان شرخی .

زمور غازیان

دانگریزانود خلاصون له پاره راور سیدی اود سلی سبار زه نو پیر غلونه
بی شند کړل . (۱)

سراج التواریخ دده مجاهدی لیکه په تفصیل لیکي :- (مقارن
اینحال غلام حیدر خان چرخي با حشر واز دحام قام از چرخ روی
جهاد جا نپ کا بل نهاده وارد چهار آسهاب هد و بادو صد تن از
سپاهان نظام انکلیس که از جهت اسری از کابل در آنجا رفته بودند
در آویخته و از پیش بر داشت در حلقه محمد عمر خان در آورده به
تنگنای معاصره انداخت و جنرال سرفرید ریگ را بر تن آگاه گردیده
باسپاه کینه خواه از لشکر گاه شهر پور بیرون شده از راه بینی حصار
رسمبار چهار آسیاب گشت و از شیر پور تا آنجا به فاصله هر سلی ده
و بیست تن از یادگان نظام را امر استادن کرده و خود با بنیه سپاه
که از تقسیم راه ز یادمانند و ارد چهار آسیاب شد و با غازیان در آویخته
از جانین فراوان خون ریخته گشت و در پایان کار غزاه را پای
ثبات بر شکسته پشت به جنگ دادند و سرفرید ریگ را بر تن فتح یاب
گردیده محصورین را از قلعه محمد عمر خان بیرون کشیده مراجعت
کرد) (۲)

غلام حیدر خان غرضی دامیر عبدالرحمن خان دتولوا کمی دنومالیو
ملا تیرانو غنجه و . هغه وخت چی امیر عبدالرحمن په ۱۲۹۷-۱۸۸ کی
د بخارا او بدخشان له لاری وطن ته راغی او دشمالی د کوه دامن
په سیمه کی بی دانگریزانو سره مستقیم تمامو نیوی نو غلام حیدر خان
د خپلو زباتو ملگرو سره د هر کلی له پاره مخی ته ورغی او هپل ملا تیر
بی ورته غرگند کړ . دی دامیر عبدالرحمن خان له خواد نظامی

(۱) د افغانستان دائرة المعارف دوهم ټوک ۶۲۷ مخ د کابل

طبع ۱۳۵۵

(۲) فیض محمد - سراج التواریخ جلد دوم - صفحه ۳۶۶

زموږ غازيان

سورو د مشراو هازيانو د سرپال په توگه وټاکل سو. دی په ۱۸۸۰ کي د غزني د حاکم او وروسته هغه وخت چي د امير عبدالرحمن ليکري کندهار ته تللی، دی دهغو ليکرو د قوماندان د سرستيال او پيا د قوماندان په حيث وټاکل سو.

په ۱۲۹۸ کي چي د امير عبدالرحمن د پاچاهي په دوهم کال کي د کندهار زاړه بيارته نژدې د امير عبدالرحمن خان اود سردار محمد ابو خان تر منځ جنگ پېښ سو په دغه جنگ کي غلام حيدر خان څرخي د امير عبدالرحمن له خوا قتل په برخه واخسته او جنگ د امير عبدالرحمن په گټه تمام سو.

په همدغه کال غلام حيدر خان څرخي د امير عبدالرحمن له خوا د سيد محمود د پاچا د تنبيهه کولو له پاره چي د وزير محمد ابرخان زوم وکړي نو ته وليږل سو. که څه هم دی يو بلا په جنگ کي له آمو لويېداو پښه يي ساته سو خو د سيد محمود قراوي يي ماتي کړي.

غلام حيدر خان په ۱۳۰۱ ه کي د شنوار و بغاوت آرام کړ خو په

۱۸۸۳ د منگلو په جگړه کي د ماتي خور لوله کپله امير عبدالرحمن خان با ندي په قهر شو او په عام دربار کي يي تقدير اوسپک کړ او دده پر محاي يي غلام حيدر خان او رکزي وټاکي. ددی سره بيا هم غلام حيدر خان څرخي مایوس نه سو او د امير عبدالرحمن سره يي خپله طرفداري او فدا کاري جاري ساتله. هغه وخت چي دده په ۱۳۰۳ ه کال کي په هرات کي هليجيان او هزاره مشلوب کړل، پرده باندي امير عبدالرحمن بيرته مهربانه سوډ الماس په نوبان او نایب سالاري په لويه رتبه يي وويار او.

په ۱۳۰۵ کي چي امير عبدالرحمن ناروغه سو او د سرک آواز

زبورغازبان

بی خیرہ سوہ سردار محمد اسحاق خان ددہ دا کا زوی دھنی غنہ بہہ استفادہ و کچہ دھواد بہ شمالی برہو کی بی دہا ہا ہی اعلان و کچہ امیر عبد الرحمن خان دھفہ د تر تلو دہارہ غلام حیدر خان شرخی با سور کچہ او بہ ۱۳۰۶ کی د قاشقر خان د جنوب لویدیخ۔ بہ دری سیلی کی د دو او پوخوا و بہ منخ کی جنگ و نوخت د سخت جنگ او تلفا تو بہ نتیجہ کی غلام حیدر خان برہالی سو۔ امیر عبد الرحمن خان د غنہ خدمت بہ مکافات کی غلام حیدر خان تہ دالماسو ہو بل نویان او دسواہ سالاری رتبہ ور کچہ۔ غلام حیدر خان شرخی بہ ۱۳۰۹ کی دھزار گا نواغتشاش د جنرال امیر محمد خان او سعد الدین خان غلوسی بہ مرستہ آرام کچہ او داغتشاش سرغٹہ گان ہی مجوس کابل تہہ و استولہ ہمدان شانی غلام حیدر خان شرخی سپہ سالار د ۱۳۱۲ کال بہ ہای کی اسمار و نیوی او بہ غلو پیتو و رجو کی ہی بہ تول نورستان کی آراسی راوستہ غلام حیدر خان شرخی د امیر عبد الرحمن باوری او وفادار سپاہ سالارو۔ امیر بہ خیل مشہور تاریخ (تاج التواریخ) کی خوشلمہ دی بہ بیویاد کچی او وہلی دی چی پو فعال سر دی، خیلہ وظیفہ بہ صدقات او اخلاصندی سر تہ رسوی۔ درا ولپندی بہ سفر کی دی د امیر ماگری و د زہات اعتماد او بہ نیت د ہوت بہ غرض امیر عبد الرحمن د غنہ لور خیل زوی سردار نصرالہ تہ و ہوتہ۔

بہ ۱۸۸۶ - د محمد کمیون غریڈ او د ہیر تہ را تو وروستہ کلونل روست ریجوی ددہ بہ ہکاد ویلی دی :- (د امیر بہ در ہار کی تردہ لایق او فعال سر ہی نستہ ...)۔ ددہ پرور و رسمندر خان بانندی ہم

د امیر عبد الرحمن خان نظرو او بہ ۱۸۸۱ کی ہی د لوگر شرخ و لسوال او بہ ۱۲۸۲ - د زرت دولسوان بہ حیث مقرر کی

میرچې خان کوهستانی

سورچه خان د شمالی (هروان) کوهستان په بابا قشقر کې زېږېدلی دی او پلار یې صوفی خان نومېد د خپلې مینې د مشهورو مشرانو څخه شمیرل کېدی. دی هې وطن دوست او د لاور ملی مشر و. هغه وخت چې دروېر تس قواوی په شیرپور کې معاصره سوی، په دغه وخت کې میرچه خان د داوطلبو ملی سیارز په سره د افغانی جنګیا لېو په مرسته راوړسید.

څرنګه چې دی هم د انګریزانو د لویو سړی درجې د شیمافانو څخه ګڼل کېدی، نو هر چیرې چې په د انګریزانو په مقابل کې مبارزه کېده په هم پخوان ورساو، د همدغه کبله یې په ملی مجاهدو کې د سردار محمد اهو پخوان ملګر تیا کوله، او هغه وخت چې سردار محمد اهو پخوان مات سو، میر مسجدی هم همدغه فرار سو.

انګریزانو د امیر عبدالرحمن شاه لخوا ته په ټپه ستر ګڼه کتل امیر عبدالرحمن خان هم غوښتل چې خپل مخالفین تر نظر لاندې و لری نو د همدغه کبله میرچه خان د عبدالرحمن خان د پلانی سره سم نابل ته راغی اوله نژدی څخه ورسره په تماس کې سو. د امیر وضع چې دی د مسو مظمثنولای او په ۱۸۸۱ کې یې چې ورور تر نظارت لاندې و نیول سو، دی وډاریدی او هند ته فرار سو. امیر د دغه عمل په مقابل کې د د مجاهدو د ضبط کړه په ۱۸۸۳ کې چې امیر د سر دو نالد مسوونی د تلګرام له مخې خبر سو چې میرچې خان د سلانګی په جاسه کې افغانستان

زمرد غازیان

ته داخل سوی دی لایه غضب شوا و په ۱۸۸۳ - د سیر پیچہ خان کورنی
د کوهستان خطه کابل ته راو غوښته منقول او غیر منقول مالو نه بی
تول ور بصادره کړه .

د سیر حبیب اله سراج الملامتہ والدین په پاچا هی کی چی زیاترو
فراریانو ته وطن ته دراتلو اجازه ور کړه شوه ، نو سیر مسجدی خان
هم پورته وطن ته راھی ، جا پدایمی ورا بله سو او په ۱۹۰۶ - کی د
کابل د تحصیلات دار به حیث سقر شو . په ۱۹۰۸ - کی کوهستان ته ولار
اوپه ۱۹۱۲ - کی وفات شواو په باهاقشقر کی په خپله پلارنی
هدیره کی خاوروته وسپارل شو (۱)

افغانستان در سیر تاریخ د سیر مسجدی خان د سجا هدو په حکله
داسی لیکی :- (. . .) سایر رهبران جهاد که این چنین دیدند ، یگان
بگان به فرار کردن آغاز نهادند ، سیر پیچہ خان مشهور اول به
ننگرهار رفت و باز به ایران رسیده به اتفاق سردار محمد ایوب خان در
سدد حمله به دولت افغانه تان شدتند . بعد از تا کاسی با سردار به
هندرفت و بعد از مرگ اسیر به افغانستان برگشت و بیو د تا بمردو
در باهاقشقر بسط الراس خود دفن گردید ، سایر پهلوانان جهاد کو
هدامن و کوهستان به هندو سقان فرار کردند مانند جلندر خان
غلام محمد خان ، پرویزخان سمندری ، میردرویش خان باهاقشقری
محمد عظیم خان و عبدالسمیع خان و فتح خان پامانی و عبدالغیاث
جلالزی (. . .) .

غازی ادی

دایوه توریالی او مبارزه افغانه وهچی هر افغانستان بانندی د انگریز په دوهم یرغل کی بی دوطن د خاوری اوسلی نوایسو خخه . په دیره د لاوری دفاع کوله .

افغانی بنجی نه یوازی په شهامت او وطن دوستی مشهوری دی بلکه د دوی یو همیر لکه د ویده ، را سنی ، شختراری ، صورتی ، مو له او داسی نوری د افغانی کلمتوراو فرهنگ دستر علم بردارانو خخه کلمی کیچی او د سیمی د ثقافت او کلمتور مهم بابونه جوړوی . د غازی ادی اصلی نوم شیبچه وه ، په کلمی او کورنی کی د الماسی په نامه مشهوره وه . د ادھیواد د جنو بی سیمی کتوازاو سیدونکی وه او په ختو سلیمان خیله وه د غازی ادی کورنی زیاتره په کوچیتوب ژوند کاو ، د سرحدی سیمودی خوا او ها خواته په تله او راتله . سیره یی حبیب اله نو سیدچی خلکو په حبیب اکاورته وایه . همدا هانی وروسته د دیری سپین پورتیا له کلمه اوی اکام هم پاله کیده . غازی ادی د شایستی د سوره په نامه هم پیژنداره کیده . غازی ادی جگه ونه ، کروړه لوکی ، قوی شری درلودل ورپښتان او کوشی یی شناوی ، توری او جزایی سترگی دلیری ملیدی . (۱) د غازی ادی کورنی د سلی رواها تو او قوسی سچوسر ه دیره سینه اویا بندی درلو ده د وطن دوستی ، قومولی سلی شهامت هکله نمونه کلمه کیده . (۱)

(۱) د مرحوم غلام جیلانی اعظمی له یاد ایتو خخه چی هغه د غازی ادی د یوسجاهد ملگری کپتان قیام الدین له خولی خخه د غازی ادی هویت اوسلی شهامت بیانوی .

زموږ غازيان

هغه وخت چې دانگريز قواوى خوست ته ننوتې، نو د سوله ماښخېلو د تېر او د خوست د شاوخوا سيمو يوزيات شمير غازيان دخوستيانو په مرسته دانگريزانو په مخالفت ودرېدل يو شمير زاړه خلك او زړې پېڅې چې كافي اسلحه يې نه درلوده دخوراكي شهانو دورلو اورولو له پاره په دې ملي محرکې كې شامل شول. كه څه هم دخوست په جنگ كې يې زيات برياليتوب په نصيب نه سو، خود پيوارد كوتل په پېچوسو كې يې انگريزانو ته د يرسالي اوځانې تاوانونه ورسول. انگريزانو د توپو، توپكو او داسې نورو اسلحو تفوق درلود خو بيا هم غازيانو په ډېره مېړانه د وطن د جنگ او نا موس څخه مدافعه كوله غازي ادې په جنگ كې د سېلى مدافعينو سور چوټه باروت او بردك رسول او په خپلو قوې او ډوسره يې داوېو مشكان چلول. په دغې ملي سپارزې كې د غازي ادې سپره او ځوان زوى د پكتيا د يوشمير نورو ملي مدافعينو سره شهيدان شول. دغې حادثې ددې په عوض كې چې د غازي ادې روحيات ضعيفه كړي او د اژړانده وگرځوي بالعكس ددې ملي احساسات او دانگريزانو څخه د انتقام اخستلو جذبه په پور راوستله په ډير صبر، ستانت، حوصله او مېړانې يې دخپل ځوانيمرگ زوى توپك او قطار وژنه چې دانگريزانو د لښكر وڅرخه يې په شپيځون اوداره كې اخستې وو راواخستل او په مستقيم ډول يې د وطن د دفاع او ملي نواميسو په ساتلو كې برخه واخسته دپوار، دلوگر دخوشې، چهارآسيا اوسنگك نوشتې په غزاو كې يې دومره دلاورى، مېړانه او ملي شهامت ښكاره كړ چې دنوروملي مدافعينو د جنگ او غېطې احساسات په پور راوستل. په كوسې جبهې كې په چې غازي ادې گېون كاو، هغه په هروسرو بريالى كېده. ددغو ملي سپارزو تورو او پوريانو داستعماليدوله كېله د غازي ادې څخه داسې ماڼه نو پشان وشونكى جوړه سوي وه چې هېڅ څير به يې نه خطا كېدى.

زموږ غازيان

د سنگ نوشتی په ملي مبارزه کې چې د دښمن قواوی د دوواړو خواوې منی جنوبي او شرقي پلوه سره يو لځای سوی وی او شمیرې زيات او قوی معلومېدی، ملي مبارزين ددی د پاره چې زړه یی ونه لوبړی او په عزم ئی یی ځل پښ نه شی، د جنگ د مخه یی یوه غونډه وکړه او ددهی غونډی په نتیجه ئی د ا فیصله وسوه چې په هیڅ ډول سختو شرایطو کې ترڅو چې سړی باید د جنگ میدان پرینوردي څو فاتح او شهیدان سی. په دغه وخت ئی غازی ادی د ملی مدافعینو د غونډی څخه ولاړه سوه، لاسونه یی د آسمان خواته پورته کړل په ډیر عجز او زاری یی دلوی خدای څخه وغوښتل چې آلویه خدايه!

ته پوهېږی چې پروطن باندي غلیم راغلی دی ز موږ ټول ملي مدافع او قومی ژوندون په خطر کې لویډلی دی. ددی سره چې زه ستا درخوا او قوم خدمت پر لځای کولو توان نه لرم خو ستا قوفوق او سهر پانی په دی پا که لاره کې غواړم. په دغه مقدسه سهر کې می، به شرمه وه، فتح او پاشهادت سی په نصیب کړی. ددی وروسته دغی نومبالی غازی ادی په ټولو ملي سهر کو کې گډون ناو، په ملي شهادت او دلاوری جنگیده. جنرال محمد جانخان وردک چې د غازی ادی د سرپانی او ملي شهادت څخه څه رسو ددی پر سرپانی او قومی غیوری آفرین او شاه با ش ووايه، دی ته یی د تو پڅانی څخه یو آس د پوره یرق سره ور و پڅیبه او ورته وی ویل: هرنگه چې ته د جنگ سفر ونه په لځو او ویلو پښو کوی او ډیره زهیره هوی یی، وهرېوم چې د ملی سهر کې څخه ونه لوبړی دغه آس واخلمه او د سفر په وخت کې یی استعمالوه او هم دغه یوشا طره په ستاد آس ساتده او پالنه کوی. د غازی ادی سلگری او کورنی د جنرال ددغی هدیه څخه ډیر خوښ شول د جنرال غیرت او همت یی وستایه. خو غازی ادی مخ ورواړ او او په تبسم سره یی ورته ویل: ستاسو

زموږ غازيان

ويڼا واقعيت لري ، خو زه په سبا دخپل شهيد پيره او زويه خجله يم اوساته په ووايي چې ستا مخان تر موږ علاوه او شورين وچي داخپرت سفر پيلي نهوهسي ؟ نوځکه يې دآمن اوشاطر دشلوڅخه غلږ وغوښت او دده يې مخني و پيره .

غازي ادی د قلمه قاضي څخه د چهاردهي په لور د لښکر ودرهسي کيد او و علي آباد ته درسيډلو په اثنا کي کله د لښکرو ترمنځه کله تر شادنو روښخمنو ملي مبارزينو د تنظيمولو له پاره حرکت کاو او د جهاد او هزا په ملي لنډيو سره يې د ملي مبارزينو او پڅخمنو غازيانو روحيات قوي ساتل . ددوي ملي احساسات او د قومو ملي جذبات يې را پارول .

افغانستان در قرن ۱۹ په دې هکله داسې ليکي : - (... زنها در دهات چهار آسياب و چهل ستون از سر باسها با کوزه و نغاره بر سواه انگليس که از کوچها و باغهاي گذشته جمله ميگردند و در سر که ملي سهم ميگرفتند . . .) (۱)
عين الوقايع د کابلپانو او دهغو د پڅو ملي شهامت او وطن دوستي ستايلو په ضمن کي داسې وايي : -

(. . . چگونه يک گروه يې سر و بدون اسلحه حمايي با توپ و تفنگ با انگليسا مقابله کردند و چگونه تعداد زياد آنها آب را در مشکها براي غازيها در کوه پير سا نيسندند در بين غازيها که انگليسا را بعد از شش ساعت جنگ از کوه اسماني رانندند چهار صد زن وجود داشت و ۸۳ نفر آنها شهيد شدند . . .) (۲)

د قلمه قاضي د غزاو روښته د قرغ په غره کي جې د ډنگرين انود لو يې قوا په مقابل کي شديده جنگ و سوږيت په دې جنگ کي ملي

(۱) سيد قاسم رشتيا - افغانستان در قرن ۱۹ صفحه ۳۵۷ طبع

۱۳۳۵ کابل

(۲) عين الوقايع - ۸۳ - ۸۹ - ۸۲ بخ

زموږ غازيان

مبار زينو زياته سپړا نه و كړه ، د پښمن د قواو وځغېدې د قوماندان فرید رېسك را هر قس پر ته نور څلو يښت سپاره ټول ووژل غازيانو دشعر درو ازی او علی آباد ټول مهم ځايونه او كلې ونيول او انگرېزان يې دشيرپور په كلا كې محصور كړل . سلمې مبارزين او قوسى غازيان چې د غازى ادى په مشرتابه چنگېدل اودرى سوه گامه پاته ۲۰۰ چې كلا نيسى په دى وخت كې يودم د غازى ادى سلمې همدارونه او د تكبير و آوازونه كراړ شول ، هغه وخت چې يې كلا نهوله كه گورى هلمته غازى ادى دشاه پرتخت لوبدلى اوسخ يسى داسمان لورى ته گرځولى ؤ ، دسينى او خولى څخه يې وينو دارى وهلى اورنگك يې يومخ ژر گرځېدلى ؤ ، اونورىي دژوند هيڅ اميد نهو ، ټوپك يې بل چا وړى واوسرنيزه يې اړخ ته پرته وه څرنگه چې سلمې مبارزين دچټك مارش او يرغل په حالت كې وو ، نوبى سرسته ورسره كولاى نه شول معتبر سلمې روايات وايي چې د دغې ښكېالي سيمو سيمى (غازى ادى) قېرد دغه غره په دېه كې دى .

ارواښاد غلام جيلانى اعظمى دغازى ادى پر ژندانه اوسلمې مبارزو دسرحوم قيام الدين كپتان له خولى چې په دغه سلمې معركې ددى سره ملكرى و اوليكى :- (... خاص درمچار په مهم قلمسه قاضى خانمى ازطايغه سليمان نخبيل كتواز بطورى داد شجاعت و مردانگي راداد كه به نيروى همت و حر كات حر كت آورى وى مردان آن معر كه خيلى قسوى دل شده و فوج فرنگى رادر طرف اوقات قليلى قارومار و منهزم گرد انوله ند ، درخاتمه اين حرب سرحوم محمدجان خان خانم سركوره را مورد شفقت و سرحام خود قرار داده از هويت آن جويا و بطور يكه خودم شخصا در آن معر كه حاضر بوده به آنچه ازين غازيه شريفه د يده و حالات گذشته آنرا از زبان يكى از مهمترين سلكان سليمان نخبيل كه وطندار خا نم و شامل آن جهاد

زموذ غازيان

بوده و به جبرال توضیحات میداد شنیده ام قرار آتی عرض و توضیح میدارم : - این خانم شیعه معروف به غازی ادی دارای قامت بلند ، استخوان بندی و ترکیب قوی و عضلات و اعصاب مستحکم بود . چهره داشت گندمی و زلفهای ماش و برنج چشمان درشت و سیاه و ولی خیلی جزاب و گونهای قرمز و سیمای برافروخته خیلی عصبانی که شخص از هیبت سیمای مخصوصا تاثیر چشمان زنده تاب مقاومت نظاره را بر روی او نمیتوانست . باینکه به قول سلک ریش سفید قر به از عمر این خانم تخمینا شصت سالگی منقضی شده بود ولی سرور این سنین جز سفیدی مقداری از موها و دیگر نفوذی در سیمای و طراوت این خانم ننموده خیلی بنظر تازه و جوان معلوم میکردید ، قد و قامت و ترکیب قوی مخصوصا لباس سر یا سیاه و چهار قطبکه خانم هایوهای سرخو در آن مستور نموده و چادر سیاهیکه بطور سه گوشه بالای آن چهار قطب انداخته و در گوشه جناحین را از عقب سر کشیده کمر بسته بالای آن دستار سیاهی را پیچیده کار دیزرگی زار و یکطرف کمر خالنده تفتنگ پنا پر مشهور به (سکی) که قرار روایت همکارانش در محاربه کوتل پیوار بدست فرزند شهید این خانم بطور غنیمت از فوج دشمن افتاده بود به دوش خود حمل کرده قطار کار طلسمهای سرپی این تفتنگ را به گردن حمل ساخته بود نیزه از چوبهای بلوط در دست میداشت که در سر این چوب سر نیزه تفتنگ خود را خالنده و در آخر تیغه آن سر نیزه پیرق کوچکی سه گوشه از پاچه های الوان وصل نموده در آخر آن چوب تیغه کوچک دیگری را وصل کرده بود که به وسیله این تیغه گاهی و در موقع لزوم آن نیزه یا پیرق خود را به زمین میخالند چوبهای مشهور علف موری در پای سوار در روی هم رفته قد و سیمای او لباس و سلاح این خانم شجیع را با وصف جرئت ها اراده های توبه اش که در هر میدان از خود

زموږ غازيان

اېراز نموده بودخيلی در انظار مبارزين و همقطاران مهيب و محترم و پسی سو قر و یا تمکین نشان میداد ...). (۱) د جنگک دوخت پرته به غازی ادی دارد و خغه لیری په یو گوښه لځای کې پټه نامسته وه هغه سلگری به چې د دی د حال خټخه له نژدی خبرو وویل به یی : د زیاتره وخت روژه وی او خپل وخت په لمانځه اود قرآن مجید په تلاوت تیووی ، د جنگک د شروع په وخت کې په هغه وخت چې د نظام دراتولولو طروم په وهل کیدی دا په د قهرجنی زسری په شانی په تکبیر او سلی شعارو د لښکرو په سڅ کې در یده او په جنگک کې یی خپل توپکک په ډیر مهارت او اهلایت استعمالا ونور غازیان به یی پر اورپل کولو اود ښمن بانندی وردانگولو نه تشویقوتول ، کله چې وپوهیده د تعرض او پیشقدمی موقع دهد دی سره چې به له هر یغوا ډزی بانندی کیدی بیا هم نه و اړ خطا کیده اود د ښمن سنگر و نه به یی وپسه بل پسی لځنی نیول .

غازی ادی ته که افغانی ژاند اړکک لقب ور کړه شی ورسره بیا تېری د قلعه قاضی . د چهارده د کوه قرغ ، اسمای شره په ملی مبارزو کې ملی مبارزين او غازیان د دغی سرنی پنځی د پلان اونقشی له معنی پر یالی کیدل ، که نه د ښمن د جنگک خولو توپو د ډزو او ملی مبارزینو په ابتدایی وسلو سره ددی اسکان نه و چې هری تر لاسه کړی غازی ادی په غازیان د یرغل کولو په نیت په یو گوښه لځای کې در ول ، جنگی تکتیکونه او مهارتونه به یی وربښودل او ملی احساسات به یی راپارول ، کله به یی ملی مبارزین په عملی صورت د ښمن لښکرو نوقته رسول او کله به یی د پاپخورا نو تنظیم او ترقیب کاو . لنډه دا چې غازی ادی د افغانانو مخصوص ښځمنی طبقی د وطن دوستی او ملی شهامت پر جسته مثال او عالی ثبوت دی .

(۱) مجله آر یا نا - ۱۳۲۶ هـ ش - شماره اول سفینه

دهدی ملا صاحب (ملا نجم الدین) خاندان

دهدی ملا صاحب اصلی نوم ملا نجم الدین خاندان زاده په قوم موسی خیل اندر د غزنی د شلمگراوسیدونکی و. لمخنی روایات بیادې موسی خیل کا کچو بولی چی سوړ همدلته ددی د پاره چی د اصلی موضوع څخه ونوز ودا تنولو چیکې رپښتو د څیر لو څخه بی صرف نظر کوو. ده عقاید او واقه په شلمگر کی ویلی او د زبا تونده کولوله پاره یی لوگر، کابل، ننگرهار ته سفرونه کړی او د کابل د تنور سازی د پیاوړو عالمانو او پوهانو څخه یی فیض اخستی او وروسته یی د ننگرهار په هله کی هستوگنه غور. کړی ده ملا نجم الدین خاندان زاده د سوات د با صاحب چی اصلی نوم یی ملا عبدالغفور و ما ذون و. دی د افغانستان د مشهورو عالمانو، عارفانو او پهلوی مبارزينو څخه گڼل کیږی چی په قبايلي سيمو مخصوص یونیورسالا کتله، جکد ری، باجوړ مهمندو کی یی (۱۸۶۳ تر ۱۹۰۰)

تاریخی غزاگانې کړی او ترغو ژوندی و انگریزان او امیر عبدالرحمن خان یی د یرنا آراسه او مضطرب ماتلی وو.

د قبايلي مهمندو په سیمو کی چی د سوات د باجی صاحب کوم مشهور غازی خلیفه گان لکه پیرمنشی حاجی صاحب د مغزنی ملا صاحب دهدی ملا صاحب دخوینوزو خلیل ملا صاحب د ۱۹۰۸ کال د غزا د څخه سره سوی وو، ددوی څخه وروسته ددغو غزاگانو د پیرمنشی و لوله پاره دهدی د ملا صاحب ما ذون او خلیفه گانو چی نومونه یی دادی :- د باهری ملا صاحب د اسلام پور پاچا صاحب پیر صاحبجان، د پتخاک

ژمور غاځيان

حضرت صاحب جناب عید الشکور، د تګاویلا صاحب حمید له د لتمان د کوری
ملا صاحب ملاصوام الدین، ترنگزو حاجی صاحب، دشنوارو صوابی
عالم گل صاحب، چکنور ملا صاحب امیر محمد، د سر کانو ملا صاحب
د سردان بولینا محمد ابرائیل په باجور، کونړ، ننگرهار سلمان کی
دهزا بوغ هسک ما کلبی و د ننگر او ناسوسی ساتلو په لار کی بی تاریخی
کار نامی پری ایښی دی.

دهدی د ملا صاحب (ملا نجم الدین) د چمر کندها و جوړوی غزاګانی زیاتوی
شهوری دی ده لومړی ځل په ۱۸۹۲ کال د مه نندو په مرسته د کړی دلاری
په اسګو د پری سرغل و کړ او د انګر یزانو څخه یی مخنی
برخی و نیولی یو کال ورو مسم پیا د انګر یزانو او ملا صاحب په منځ
کسی جنګ و نو بیت اود ملا صاحب په پریالی توب جنګ ختم شوه
د انګر یزانو او ملا صاحب دویم جنګ د ۱۳۱۳ هـ ق. په شاوخوا کی
پرمه نندو پاندي شروع سو، نا وګی یی و نیو له د ساپو د سخی سور
کمرته راوړ سید، په دی مخی کی ملا نجم الدین اخند زاده د خپلو
مه نندو، شنوارو او باجوری سریدانو او پړوا نو سره د انګر یز
د رغلو یخ و نوبی او د غنوی لښکر یی پر ما تلو ته یی سچوری کړی
یخ د نندا و د انشکول یی په رته مخنی و نیول.

په ۱۸۹۴ کسی چی د انګر یزانو او امیر عید الرحمن په منځ کی
د دوستی تړون و سو د انګر یزاشتی نا یزیرد پنهان د امیر له خوا څخه په
افغانستان کی تر ته د پداو فشار لاندی و نیول سول په دغه لړ کی
د انګر یزانو د فشار له کبله امیر غوښته چی ملا نجم الدین ونوسی.

(۱) عبدا حلیم اثر افغانی - ژمور سجاهدین - ۳۰۲ مخ

ز سوډان غازیان

سرهی کبری او پاله محانه سره بی نظر بند وساتی. مخرنگه چی ملا صاحب
هر خهل تیر او قبا پلر زیات نفوذ درلود او بی شعیره سریدان بی درلودل
نوامر عبدلرحمن سخاخ د هغه سره زور آزما بی دصلحته لیری
بلمله او غوڅته بی چی د دعوت به دسیسه بی لاس ته راوولی. نوملا صاحب
دامر به دعوت محکه اهل ته راغی، اسیر بی دهر درناوی و تیر او
دده به ریاست بی دسرحد او نورو افغانی سیمو دعالمانو جرگه و کپه
اورمخنی و بی غوڅته چی داسر دسیاست او امارت غنجه خو بی مخرکنده
کبری. ملا صاحب دامیر دغه هیله هرلخی نډه کپه دامر محکه دده دوژلو
اوله منځه وړلو په فکر کی شو. ملا صاحب ته چی دامیر بدنیت
غرگند شو، نو دامیر دسلطی له سیمو غنجه ووتی، دامیر او انگریزانو
به مقابل کی بی په ملی مبارزو شروع و کپه.

سراج التواریخ به دی هکلمه داسی لیکي :- (..). و همدرخلال
وقایع بسطوره جناب ملانجم الدین اخندزاده که در هارسا بی مرجع
شیخ وشاب بود روزی حاضر محفل سعادت موصول حضرت والا شده و نظر
به احترامیکه از حضور انور نسبت به او تقدیم رسید و به امر اقدس
به قرب اشستگاه شاهی جای گشین گزید و درین مذاکرات شاهانه
که باوی به زبان لطف و به های رفعت اجازت زیارت شهزادگان ترها
سکان بندگان والا شان سردار حبیب الله خان سردار نصرالله خان
که در عمارت جهانگشا واقع نثار قرینه هند کی حال موسوم به چهل ستون
که به امر شهزاده آزاده سردار حبیب الله بنیاد نهاده شده و اینوقت
هر دو در آنجا ییلاق داشتند حاصل کرده اینرا نیز استماع کرده
رخصت یافت که پس از در که شرف ملاقات هر دو قن سردار چیدی
وارد قره باغ کوه دامن شده به اهل باز گردد چنانچه از محفل حضور
اقدس والا راه بیرون شدن هر گرفته در عمارت یزد کور شرفیاب حضور
شهزاده رفیع سکان سردار حبیب الله خان و شهزاده سعادت توامان

زموږ غازيان

سردار نصرالله خان همدو پس از استفاضه ملاقات هردو تن شهزاده به نام رفتن قره باغ کوهه امن از آنجا راه را پر گرفته از عرض راه شهر و عمارات مذکور بنا بر آنکه بعضی حاسدينش او را واهمه نشان داده بود که حضرت و الايش گرفتار بندو زندان خواهد فرمود فرار اختيار کرد و از راه جبال وارد موضع ميدانکک شنو ار شد . در ينوات نور محمد خان بن سردار ولی محمد خان و باز محمد خان بن سردار فيض محمد خان نیز از حدود خوست و سنگل چنانچه از پيش رقم شد راه فرار جا نپوادی ادبار پر گرفته و از شورش مردم شنوار خپر یافته داخل طايفه سنگوخیل شده بودند . و رود جناب ملا نجم الدین را به ماسول خویش قرین دیده دعای نصرت کرد . . . (۱)

هغه وخت چی ملا عبدالکریم اخندزاده د ملا مشکک عالم اندر زوی د امیر عبدالرحمن خان د انگریز دوستی او ملی مبارزینو سره دد پنهنی له کبله د امیر او انگریزانو په مقابل کی دخپل ملت دوست بهار د عقیدې په پیروي د جهاد اعلان و کړ، هغه د ملا نجم الدین اخندزاده هغه چی عزیز او مخلص بی و هم سرسته و غوښته او هیله بی مخنی و کړه چی دخوست ، سغل ، خیلو ، باجو را و مهمندو قبایل دده په مرسته راولاړ کړی . دی د ملا صاحب د نظر سره سم جلال آباد ته لاړ چی د هغی سیحی قبايل تحریکک کړی ، خو انگریزانو امیر عبدالرحمن خان په خپر کړ او هغه د جنرال غلام حيدر خان په ورلیر لوسره د غم حرکت شنه کړ ، انگریزان د ملا نجم الدین اخند د قوت او محبوبیت په خصوص کی وایی : - دی په ملونو کی زیات نفوذ لری او تر یولکک زیات سریدان لری .

امیر عبدالرحمن خان به ازیا ر و پوست چی ملا نجم الدین اخند په هر صورت سره چی وی ونیسی نو خپل یو خصوصي نماینده یی ورو

زمرد خان زهان

لبیری چی کابل ته ورسی اودی به بی ډیر درناوی او عزت و کبری او
د دښمنانو خپری او تبلیغات به رسواسی او که کابل ته نه ورلخی هدی
ته دی ولاړشی او هلته که هرڅوسره میڅکی غواړی حکومت به بی ور کبری
او کافی تمخواه به ور مقرره شی، خوشلاصا صاحب د هغو ټولو حیلاواو
چمپازیو ته ملتفت و او حاضرته شوچی د اسیر عبدالرحمن خان د حکومت
د نفوذ سیمو ته راننوی (۱)

د ملا نجم الدین آخند نفوذ په قبايلو کې دوسره زیات و چې دانگر -
یزانو او اسیر عبدالرحمن خان د دسیسو او توطیوسره به اهام لږ نه شو او
دا سامت او امارت د رچی ته رسیدلی و چنا نچه به قبايلي سیهو کی
هیڅ یو عالم او خان دده د فکراو نظر غځه مخا لفت نه شو کولای ، د
مثال په توگه اسیر عبدالرحمن خان د ملا نجم الدین آخند د فتوا غځه
د مخالفت په توگه د یوسلا په جواب کې داسی لیکي :- (. . . و همدریښ ایام
از عریضه سلا پیدا لو هاب معروف به آخند زاده مانکی که سلطوف عریضه سر
دم ترک زایمی به دارالانشای پيشگاه سریر سلطنت رسیده بود به
مسمع فیض بیجم حضرت والار سید که سلا نجم الدین آخند زاده سکا
تپیکه مشتمل پر الفاظ قبیحه اندهدست سر په ان خود که در لمقان و
کثروننگرهارو دره بیچ وغیره مواضع سکناي دارند داده و از سبب
سبح اشارت انگشت سببا به به بعد از سلام نماز که ملاي مانکی نموده
حکم په کفراو کرده و سریدان ملا نجم الدین آخند زاده سریدان او
راتمام از امامت نماز جماعت و مساجد را ندندو او به خامه التجا این
مدعا را معروف داشته است مدعا کرده است که حضرت والا نجم الدین
رافریان کرده ازین امر که بدون استحقاق شرعی حکم به کفراو
کرده است تخفایش نموده است باز دارد و حضرت والا روز بیست و هفتم
مسطور ماه ذیقعد به خامه خاص در پاسخ این عریضه ملا مانکی رقم

(۱) اد میکک - هوزهو آن افغانستان - صفحه ۲۰۶

زمويغازيان

کرد که بهفودش معلوم است که ملا نجم الدين ازدین و دولت روی برتافته
واژراه قرار در کهسار مقبوضه دولت انگلیس شتافته در توابع
پشاور قرارگاه یافته است. پس سر کار ما درخارج از خاک سلامت
افغانستان به هر دوی شما چه بگویند و تا به کدام تدبیر این آلابش
کدورت و معاندت را از دامن روزگار بشوید تا از ارتکاب مناهسی
معترو و مجتنب آئید بهاری دعوی هر دوی شما در روز محشر نزد
ای تعالی و رسول فصل خواهد شد، چه هر یک شما را جدا گانه اختیار
ر کرده به خیال و رای خود مردم را بخویش گرویده آید و در روز
قیامت صاحب دین مزد حق و کفر باطل را خواهد داد. . . . (۱)
ملا صاحب به ۱۳۱۹ هـ کی وفات شو او نیکو رهبر به هدیه کی خا
وروت و سپارل شو.

دهلی ملا صاحب د غزا گانو به هکله دیری ملی سندری شته چی
پوه نمونه بی داده :-

د نجم الدين ملا صاحب اصل مسکن بی دی شلگر

غیرت دخدای به دین کا پری به نپردی او کا فر

اندره سور به فخر کری به خپل زوی نجم الدين

چی وی پوسته دسلکه دا انگریز کفر ولعین

مخبرنی ملا صاحب

دی دسوات د پاپا چی صاحب سرپه او لوی غازی و . به ۱۸۹۳
کی لکه امیر عبدالرحمن دهلی ملا صاحب ، مخبرنی ملا صاحب
خلیل ملا صاحب د نیولو او بندی کولو او سر کړ چی د وی تولد
انگریز انونه بو خلا کیدونکی د همنان و .

هر نکه چی دهلی ملا صاحب او خلیل ملا صاحب به گوتو و
نمال نوم مخبرنی ملا صاحب بی به لاس کچو کی او سر بی کړ .

د موهبي اخندزاده

نوم يې ملا فيض محمد د پلار نوم يې غلام محمد په نوم جمر يانی
حسین خیل دی چې د پښتو د کاسی په پناخ، خوشبون طایفی که بهر ی .
دی د ۱۳۵۰ هـ (۱۸۳۰) په شاوخوا کې د لوگر په موهبی کی
زېږېدلی ، او عالم اوستمی شخصیت تیرشوی دی .

ده په عرفان او تصوف کی د سوات د مشهور پیر او لوی غازی ملا
عبد الغفور لاس نیوی کې و . اولاد ه او تره یی تراوسه په لوگر
اوسیدان کی اوسیږی او د موهبی په اخندزادگانو مشهور دی .

حسین خیل د شاوخوا په توران ، هوتکو او توخو کی په بزرگی
مشهور دی . حسین د شعیب زوی په اوومه پېړی کی پولوی بهر و .
ده د شیخ متی خلیل زوی تر پخوان بزرگوار گنی .

د حسین نیکه زهارت د غزنی د کتوازدوا زېږو ا په ختیځه
برخه کی دی او کوچیان دده په روحانیت او برکت قربانی کوی . (۱)
د موهبی اخندزاده صاحب د هلمی د ملا صاحب نجم الدین سره په
دیرو غزاگانو کی شامل و او اوسیر شیر علیخان یی هر کله د انگرېزانو

(۱) PASTO

Quarterly Volume 6

Spring 1362 1983. Academy of sciences of

(۱) Afghanistan Kabul.

زموږ ځايزان

مخالفت او غزاتو ته راپاراو . د سو سهې اخوند اده پواتر د (روضتبه
المجاهدين) په نامه زيات مشهور دى چې د جهاد په تشويق كې يې په
پښتو لغتو مشنوى ليكلې دى او ټول نژدې يو نيم زر پښتو كپړي .
دى لوسړى هغه آيتونه او احاديث چې د جهاد په تشويق كې راغلي دي
يو ، يورا اخلي لوسړى په پار سواو بيابى په پښتو نظم كوي :-
كتاب داسى شروع كېرى :-

په نامه د لوى عزيز چې قادر دى په هر څيز
دى پيدا كاندې انسان بيابى پوه كېد په بيان
شى عالم په حقايقو اظهار كېد دقايقو
د كتاب په پاى كې د امير شير عليخان ستاينه كوي اود دده له
له خولې وايي :-

د جهاد كې ډېر سامې يم د تمام اسلام داعى يم
نور چا كېرى كتا پونه په جهاد كې تصنيفونه
ما كې دا بوخت بيان په پار سو پښتو آسان
د امير د د پښتو مجلسى سيمې په شير علمى
داسى وايي سو مټانو د حضرت بنا بما نو
پيدا شوى يو طاعت ته دا لله و معرفت ته
دى ماصم دى دا حياپو اوها ز م دى د اجزا پو
مدد گار دى د اپرا رو خوارو نكسى د اشرارو
د موسهې اخوندزاده صاحب د سلمې يووالى او پښتون اريمانچن
او همدې خصوص كې ځپل احساسات داسى څر گندوى :-

خلافه كېرى په ځپل بيان كې چې واقع به شى په زمان كې
دلصرت شمال په كوزشى د د پښن خاطر به خوږ شى
ر عسا بيابى كېه پلټن داسى شى لكه يو تڼ
غر نكه چې اخوند زاده صاحب خپله هوسلې سباو ز او تور يالى

زموږ غاږيان

افغان ټيرسوي دى نو په خپلو اشعارو كې د عسكريت او ملي

سعر نې ډيره طر فدارى كوي او وايي :-

په لښكر نې چې افسروي	سى سا يلدچى دلا وروي
شجاعت لري كساروي	په صفونو كښى چداروي
هم عاقل او مند پروي	په دهنه داره مذكروى
له لښكرو سا خبر وي	په خپل كسارگى با هنروي
ستمگر بدلغو نې نه وي	هم هوج كوي بدخوابى نه وي
داسى نه چى دولت ټول كسا	او خپل محان ور باندى موركا
عالم واړه در په دركا	خپل مخ تور خاوري په سركا (۱)

(۱) پښتانه شعرا - درېم ټوك ۷۰۹ مخ

غازی میر احمد

نوم بی میر احمد به غازی میر جان مشهور د پلار نوم بی اسیر محمد
وچی دامیر ره رعلیخان په یوی داخلی جگری کی سپدی .

هغه وخت چی په ۱۸۷۹ ۱۲۵۸ کال کی دجنوبی بلوچستان پشین
دلاری پنځلس زره انگریزی لښکرو د جنرال پر ایمرس په فوسانده دلو
یو او کوچنیو توپونو او توپکو سره څوک په پشو او څوک سپاره د
کانونل سیت جان په مشری چی کندهار یا نو سیمین یا له او
جنرال ستیوارت بی ملکی مرستیال او سیاسی آسرو د کندهار د پیکار پور
د روازی له خوا پهار ته را ننوتل . دانگریز قواو د سردار محمد امین
په باغ کی چی اوس د کندهار غگری فرقه د پهای ونیوی . په دغه وخت
کی په یورو پنا له سهار د کندهار پوی کورنی ته د یحیی خان په کوشه کی
دهغه دلمسی چی یو پناه ته پخوان و دخوا نیرگی او شهادت احوال
راخی . دغه پخوان دری د پرض کلان میر احمد جان و . ویل کیږی چی
غازی میر احمد په همدغه ورځ د خپل دود و تنو کورنیو بلگر و سره
د ارغندا او خواته رهی و . دوی د ارغندا و درود خڅه پوری وتل او
دخاکرین دولسوالی د سندی پکک کلمی ته بی پهانونه را ورسول .

په دغه ورځ دده دوازه د نکر پخو شپه وه خو هغه وخت چی
دپاره ووت او د پرنکی دلپتکر و سره مخامخ سو ، خپلو بلگرو ته بی
وو بل زه په ملی هو د غوارم ددی پرنکیا نوسره بی معلومه کرم
که تاسی ز ما بلگرتیا نه کوی ، زه په یوازی سر رحم او وطن ساتم .

ژسورخا زيان

ددغي وينا وروسته يې د آس څخه پارسچک کې، توره يې له تيکي څخه راوکښه اود انگرېزانو په خوا ورغی، او څو تنه يې په وينو او خاورو وولړل. په اخير کې دا انگرېز دلښکرو دېرچو، تورو او گوليو په گوزارو دی يې د آس سره ووژی. داڅپر چې دا انگرېز دلښکرو قو ما ندان تهورسيدامرېي وکړ چې دسيراحمد قو توپاعکس دی واخستل شی. دسيراحمد عکس په سر يې اوشهادت واخستل شو اود پولیکه په ملتيا يې په هند کې دا انگرېزانو مشر ته واستا و.

روابط سياسي ايران و انگليس در قرن نهم دافغانو دوطن دوستی او ملي شهامت په هکله داسی ليکي :- (... ددی سره چې انگرېزانو دري ځله هر افغانستان باندی يرغل وکړ او هر ډول اسلحي او استعماري حيلی يې استعمال کړی، خودافغانانو دوطن دوستی او ملي شهامت رُوحيه يې ضعيفولای نه شوای او په هر وار د سخت ملي عصبهت او شهيد عکس العمل سره مخامخ کېدل او يوگړی يې په آراسی او هو سا يې نه شو تيرولای.) .

همداشان يې ليکي :- (... هرگاه دولت انگليس ميتوانست در اين تاريخ ملت افغانستان را هم مانند ساير ملل آسياي اداره کند هرگز حاضر نمی شد دست از حکومت افغانستان بردارد و ملت افغان را به حال خود گذارد. اگرچه مال کار همان بود که حصاری دور افغانستان کشیده امورا آنرا به صوابديد حکومت هندوستان اداره کند نتیجه همان شد ولی اگر خود ميتوانست مانند ساير قسمت های هندوستان آنرا در تحت او سرسسته قيم خود اداره کند، هرگز حاضر نمی شد دست از آن بردارد و قدسی به عقب برود.

اما ملت افغانستان در این تاریخ فدا کاریهای از خود بروز داد که انگلستان را به وحشت انداخت و دانستند که خودشان نمی توانند آن ملت را اداره کنند، این بود که به فکر افتاده افغانستان

ژمور غازیان

را یکی از سرداران افغانی که کاملاً طرف اعتقاد انگلیسها باشد
بمبارند و با دست او هر چه خواهند انجام دهند.

برای اینکه خوانندگان بدانند سلامت افغانستان در این موقع
چقدر فداکاریها و چه تعصبی به خرج داد و چگونه انگلیسها را ذلیل
کرد تا اینکه به آنها بفهماند که افغانها عاجز و پیچاره نیستند
و عموم طبقات ملت افغانستان جزیکمده رجال خاین آن که در مقابل
طلاهای بی حساب حکومت هندوستان مفتون شده بودند سایر مردم
بدون استثنا حاضرند کشته بشوند و مشاهده نکنند که وطنشان
بدست بیگانگان افتاده است. من چند واقعه را در اینجا مینگارم :

هنگامیکه انگلیسها در قندهار بودند و لاردر را برتس سردار آنها
بود چند واقعه مهم روی داد که انگلیسها توانستند اهالی را
صمیمانه تابع خود کنند :

اول بچه کفش دوزی بدون سوال و جواب روزی از دکان خود
بزر آورده با درفش بران شخص سعترسی از انگلیسها زد اورا گرفتند
و جهت پرسیدند؟ گفت خواستم غازی شوم دیگر هیچ نفر طلبه هنگام
مشق عساکر انگلیس غفلتاً خود را بر صف سپاه زده چند نفر را کشتند
تا سه نفر آنها کشته شد و دو نفر را اسیر کردند، و قصدی بجز
عصبیت ملی نداشتند.

و نیز نور احمد نام نوه یحیی خان افغان چند نفر از صاحبمنصبان
انگلیس را آشکار بقتل رسانید که موضوع آن در پارلمان انگلیس
طرح شده و هم سه نفر از غلجاییهای که یک پدر با دو پسرش هیزم
بارشتران داشته به شهر می آوردند، نزدیک سپاه انگلیس رسیدند
و هنگام مشق بود پدر رویه هردو پسرش کرد و گفت بیایید ما هم غازی
شویم و هم شهید شویم، و فوراً اشتران را در پیاپان رها کرده هر سه
پدر و دو پسر مردانه وار به دریای لشکر انگلیس غوط ور شدند

زسورِ غازیان

هفت نفر را مقتول چهار نفر را مجروح ساخت نمودند. چون سپاه انگلیس اجازه زدن آنها را نداشتند آخر الامر یک کتف فرمانده انگلیس حکم داد که با سر نوزه آنها را هلاک ساختند و محل دفن آنها اکنون در راه به همان نقطه است. (۱)

دکندهار دتو پخانی دروازی له خواچی د قول اردو د قوماندانی لویه دروازه و دانه سوی ده، د دی دروازی راستی خواته یوه پخه گنبد و دانه سوی ده چی هر سر بی چا در نصب دی، به دغه گنبد کی دری شهیدان بنخ دی چی یوهی همدغه هازی میرجان دی.

غازی میر احمد جان یوزوی درلودچی پور محمد نوید او د سیر حبیب الله سراج المله وال دین د شاهی ساتونکو (د تعدادانو) د جملی څخه و، دهغه دوه زامن د حاجی محمد عمر او حاجی عبدالشکور به نامه د کتدهار د دوهمی ناحی یحیی خان به کوڅه کی او سیدل.

دلته د سیر احمد غازی د سیرانی او وطن پرستی به یاد دپوی لوی

منظومې خوبیتونه را نقل کېږی :

هم شهید شوی هم غازی سیر احمد جان

د سیرانی ږغ دی مخی تر همدو ستانه

لوی سهار که سیر احمد غازی روان شو

آس بی زین روان به لوری د جانان شو

(۱) محمود، محمود - روابط سیاسی ایران و انگلیس دو قرن

نزد هم سیلادی - جلد سوم صفحه ۵۲ // چاپ اقبال تهران ۱۳۳۵.

زسور غازهان

فکر و ذکری د خپلی محبوبا و
ارغنداو ته یی به مخفاسته په خنداو
مخوان و گل خوندي به ورین تندي روانه
د سیرانی بوغ دی می تر هندوستانه
سیر احمد غازی تر پیاووت د باندي
کمی کتله انگریز پروت پر جونی باندي
مورلیتکر د پرنکی ولا په وړاندي
ارویدلی می د خپلو خونديو مانی
توره کش کره سیر احمد داچنگی مخوانه
د سیرانی بوغ دی می تر هندوستانه
توره کش کره سیر احمد سپور پرنیلی و
توره تیغ یی لت پت کپی تورلیتکی و
په چونی ورگه به شانی د زری و
سردار کپی پیرسوچر (عسکر) د پرنکی و
سیر احمد و غازی مخوان تیروله مانه
د سیرانی بوغ دی می تر هندوستانه
دهازی نیلی تر پینو لاندي گوره کپل
په لغتویی وهل گر ده یی سره کپل
په اشهد سو نیلی آ من پروت پر سیدانه
د سیرانی بوغ دی می تر هندوستانه
سرو سوچروبه ده باندي را مخفاسته
د توپکوی مردک پر راهی شته

زمونغا زېان

ده په لوی پیرننگاوه توری وهلمه

خدای په خپل سهر کی دده بشره ساتلمه

خوچی ستړی سوهم تیری هم ستومانه

د سهرانی پوځ دی چی تر هندوستانه

سیر احمد ولوید شهید تندی هی ورین دی

خوجور کړی هی پر کفر غت ناو رین دی

دخوانی بت پی په سرو وینور ننگین تی

ناوی ژاری په سرو او پیکو زره پی خورین دی

داسی کوری سیر احمد سر هر میدانه

د سهرانی پوځ دی چی تر هندوستانه (۱)

په افغانستان باندي د انگرېزانو د دوهم يرغل په وخت کی

د سيوند څخه پرته د کندهار دده خوجی غزا. ۱۸۸۰ داگست په ۱۶

او د بابا ولی د کوتل غزا. ۱۸۸۰ د سپتمبر په اوله زیاته مشهوره ده.

په لوسړنی معاذ کی د جنرال پرایمرس د لښکر وڅخه یوسلو شپيته تنه

مړه او ۱۲۸ تپیان ، په دوهم معاذ کی د روبرتس د لښکر د سخت

مقاومت کولو سره د ملی مبارزینو څخه د زرتنو په شاو خوا کسی

شهیدان سول .

سردار محمد ایوب خان غازی

سردار محمد ایوب خان دامهر شیر علی خان دریم زوی دامیر
محمد یعقوب خان سکه ورور په ۱۸۵۷ کی زیږیدلی او مور بهی د ننگرهار
دلعل پور د سعادت خان لور وه

دی په ۱۲۹۳ هـ ق - چې د ۱۸۷۳ میلادی کال سره سر خوری
وروسته له هغه چې ورور بهی سردار محمد یعقوب خان بندی سودهرات والی
وټاکل سو دده د مقرری فرمان د مستوفی حبیب الله وردک او محمد عمر
خان په لاس ورواستول سو. سردار محمد ایوب خان چې د خپل مشرو
رور سردار محمد یعقوب خان په نسبت د خپل پلار په رویه متاثر و او هم د هغی
اشتیا له هغی چې وروسته په پېښه سوه او شاغاسی شیر دل خان بهی بندی
کړ او د غوریانو حاکم دین محمد بهی وواژه د خپل پلار په مقابل کی بهی
د مخالفت جنده پورته کړه هغه وخت چې احمد خان میر آخور له دی
پېښی څخه امیر شیرعلی خان خبر کړ نو امیر شیرعلی خان د هغه د تمر
د دله منځه وړ لود په هره حسین علی خان سپاه سالار او مستوفی حبیب الله وردک
د زیات شمیر لښکرو سره د کندهار دلاری هرات ته و استول، ددی لښکرو
د مقابلی له پاره د سردار محمد ایوب خان له خوا دو زیر فتح خان له سی
محمد حسن خان وټاکل سو، خو محمد حسن خان مات سو او سردار محمد ایوب
خان چې دامیر شیرعلی خان د لښکرو د مقابلی توان ونه لید نو ایران
ته تښتولې او په مشهد کی دیره سو. د ایران حکومت هغه ته سیاسی

زموږ غازيان

پناه ورکړه او يازره روپۍ او اوه سوه خروار ه غله يې په کال کې ورته وټاکله.

سردار محمد ايوب خان د ۱۲۹۶ هـ ق - ۱۸۸۷ په شاوخوا کې په مشهد کې و دا هغه وخت دی چې امير شاهر علی خان مزار شريف ته ماته خوري او سردار محمد يعقوب خان په کابل کې پر تخت کيښي په همدغه اشنا کې سردار محمد ايوب پير ته هرات ته راځي او د نائب الحکومه په حيث پسه کار شروع کوي. ده په دغه وخت کې يو معذرت ليک پلار ته مزار شريف ته واستاوي. سردار محمد ايوب خان په ۱۲۹۷ هـ ق - کې چې انگرېزانو د دوهم ځل له پاره پر افغانستان باندې يرغل کاوه په هرات کې وه په دغه وخت کې امير عبدالرحمن د ۱۸۸۰ په مارچ کې دا نگرېزانو د سلطې څخه د وطن د خلاصولو په غرض د جهاد او غزا اعلانونه خپرول او ځمکه يې پرېځان راټولول. سردار محمد ايوب خان هغه ته دا نگرېزانو په مقابل کې د پولاس کيد لود دعوت ورکړ خو امير عبدالرحمن خان يې په جواب کې و ويل: دا نگرېزانو سره د پشمې کول دا افغانستان په کچه نه ده، امير شير علی خان چې دغه اشتباهه وکړه ځکه هغه له منځه ولاړ نو تا سو هم دا نگرېزانو سره د صلح لارو نيسي سر دار عبدالرحمن دغه ليک د کابل او کندهار پر لار سردار محمد ايوب خان ته ځکه واپري چې دا نگرېزانو په لاس ورسې سردار محمد ايوب خان د نسا يې ما لار حفيظ الله سليمان نخيل لوگري د جهاد په تينگار او دکاډلې پلټنو د اصرار له کبله چې خپل کور نه يې بايد بدل اوله بلېخوا دا نگرېزانو په لاس د دورور امير محمد يعقوب خان د پشمې کيد لاسو په علت د هرات څخه

ژبورغازبان

۱۸۸۰۴۸ کی دیوندا و کندهار په لورد جهاد په نیت خپلی اته زره
لشکری راو خو مخولی (۱) عین الوقایع په دی هکله داسی لیکي: ...
التصهیر سردار محمد ایوب خان روز ۲۷ جمادی الاخر این سال از خارج
هرات پيشخانه اردورا بطرف کندهار حرکت داد و محمد موسی جان
و لیعهد و خو شدل خان لوی ناب رابه حکومت هرات مقرر داشت .
افواج و سپاه او از یقینار بودند : فوج اردل کا پللی ، فوج
هرجل کا پللی فوج دیوی کا پللی فوج سبزه پوش کا پللی فوج
هور بندی از قلمرو سمت ترکستان از بهک ، فوج اول
هراتی ، فوج دوم هراتی ، فوج سوم هراتی ، فوج ششم هراتی
هشتصد سوار رساله کا پللی که قزاق باشد ، سوار ولایتی هرات دو
هزار توپ دهان پر ۱۸ عراده اساسی سرداران و صاحب منصبان که همراه
سردار بودند : سردار محمد حسن خان معروف به سیاه سردار عبداللہ خان
پسر مرحوم سردار سلطان احمد خان ، سردار عبدالسلام خان کندھاری
سردار احمد علی خان پسر سردار محمد علی خان سردار عبداله خان ناصر
حسن علی خان نائب سالار حقیظاله نائب سالار جنرال تاج محمد خان
ولد ارسلان خان شلجایی ، برگد نور محمد خان قاضی عبدالسلام پسر قاضی
محمد سعید ، موسی خان قوماندان ... (۲)

همدا شانی سراج التواریخ د ذکر واقعات هرات و محاربه سردار
محمد ایوب خان بالشکر انگلیس د رسیده (تر عنوان لاندی داسی لیکي
...) سردار محمد ایوب خان نیز به شهر باز گشت و پس از چندی راهت
جهاد پرا فراسه پایا زده فوج پیاده و ششصد سوار .

نظام موسی و دو عراده توپ و حشر ازدحام عامی از سواران ملکی

(۲) عین الوقایع صفحه ۲۰۶

غازی سردار محمد ایوب خان دمیوند فاتح .

زموږ څارښمان

هراتني و فرامې و پښت روډي ښارداري وغيره مردم اطراف و نواحی
ازهرات رهسپار ښاردارشدند . . .) -

د پښتني تاريخ مفردات څه زيات توضیح وړ کوي اولېکي :-
(. . . دا فغانانو د دوهم جنګ د کتاب په محواله چې په ۱۹۰۸ کي په
لندن کي چاپ شوي د سردار محمد ايوب خان او انګرېزانو د قواوو
په خصوص کي داسي معلومات ورکوي :- سردار محمد ايوب خان
په ۱۸۸۰ کي د هرات څخه دجهاد په نيت د کندهار پر لور لښکري
سهي کړي دجون د سياستې په لوسړيو ورځو کي د کندهار سيه وته
راورسيدي . دده منظمي قواوي دغه وي :-

۱- د تاج محمد خان غونډه دري کابلي کنده که هر کندهک . . .
تنه تول ۱۵۰۰ تنه

۲- د سيدالخان پياده غونډه ۲ کابلي کنده که او يو کنده هاري
کندهک، هر کندهک . . . ۵۰۰ تنه تول ۱۵۰۰ تنه

۳- د غفور خان پياده غونډه ۳ هراتي کنده که هر کندهک ۳۶۶ تنه
تول ۹۹۸ تنه

۴- د عبدلار حمن خان سپور غونډه ۲ کابلي کنده که يو کندهک
۳۰۰ تنه تول ۹۰۰ تنه

۵- د کابلي احمد گل خان په مشري يوه توپ خانه يوه دغا تری
غرنی پيترې تول ۱۰۰ تنه څلور د پښتې د آسا نو پيترې چې هر ه
پيترې . . . ۱۰۰ تنه تول ۳۰۰ تنه غير منظم هراتي او نوري لښکري
د محمد يوسف خان او کابلي نادر شاه غونډه مشرانو تر اداري لاندې
تول ۲۰۰۰ تنه .

په دې ډول سردار محمد ايوب خان (د . . . ۳۱ پلو . . . سپرو . . . ۵۰۰ تنه
تو پخوا نوسره دهر يروډ څخه را پوري و تل . مستر گسلي د محمد
اکبر خان څخه چې د سردار دلشکر ود لوازمو مدير و داسي اطلاع
اخيستي وه :- دوی دم ۲۳۳۳ اسي د پښتې توپونو، ۶ دغا ترو غرنی توپونو

زسود غازیان

پنجمه کنده که په انگلیسی نوپکونو سجهز او... تنه کندهاری کنده که او ۳ هراتی کنده که د ۳۳.۶. کندهاری توپکونوسره د هرات څخه راو خوځیدل د گرش په حدودو کی شل زره نور سجاهدین هم په ورگډ شول ددی لښکرو لوی قوماندانان لوی ناپخوشدل خان، اسیر محمد غند مشر، حفیظ الله لوگری سلیمان نخیل تاج محمد خان غلجی ووچی لسونورو افسرانو بی قوماندده تطبیق قول. (۱)

سردار محمد ایوب خان فراه، گرش، کندهار ته دخپلو تواوو د حرکت دڅخه هغوی ته دپلی شهابته د که بیانهی ایراد کړه چی مهم ټکی ئی دادی :- (مسلمان لښکرو! موږ څو هغو ښارو ته چی زسود دپښن انگریز نیولی دی، بیرته بی مخنی نیسو انشاء الله، سود غلیم دخپلی خاوری څخه پاسو، موږ دخپل کور، وطن او ایمان دساتلو دپاره په سرانده جنگیرو، سوده خاخوا وړاندی څو پاسرگ یا برلیتوب... (۲)

د انگریز د لښکر وعموبی قوماندان جنرال بیوروس و، د دی جنرال تر اثر لاندی ۱۵۶۸۶ تنه لښکروو چی دا فغانستان په جنوبی برخه کی موجود وو. جنرال یو غونډه دجون په دوهمه میوند ته واستا وچه دهغه سره ۵۷۶ سپاره ۱۶۸ آسان چی ددوی افسران غونډه مشر (کیوری) او کلونل (مالک مسن) وو. دوهمه ډله توپخانہ ۱۸۹ تنه وو چی دهغی سره ۱۱۹۱ تنه افراد ۱۲ توبه دغونډه مشر پلیک وډاو کپتان سیلو سره واستول، دوهمه ډله پلوی د کلونل کلبرت په مشری چی ۵۱۶ پلوی او ۱۲۷۳ برغل کونکی وو. په دی ډول د جنرال بیوروس قوه

(۱) د پښتني تاريخي سفردات ۱۶۸ مخ د گرش مطبعه ۱۳۳۷ ش کال

د میزان ۱۸

(۲) نقتولا خالفین - شپورهای پیروزی میوند (ترجمه) صفحه ۳۰۰

چاپ ۱۳۶۱ کال

• دهيو نند د جنگ پوه تاريخي تابلو .

ژموډ غا زيان

چې د ۲۰۹۹ تنو او ۲۷۳۹ تنو ۱۲ ټوپونو څخه جوړه شوی وه د سيوند په سيدان کې په ۱۸۸۰ د جولای په ۲۸ د سردار محمد ايوېخان اوسلی مبارزينو سره مخامخ شوه .

په دې جنګ کې افغانی لښکر و تر ا نگر يزی لښکر و لږ اسلحي درلودی زياتره په تورو او سو ټو جنګه بدل جنرال ايو روس (پيرراوز) چې د سيوند په جنګ کې په لڅپل ځان او مجهزول لښکرو د پيرسغورو ، هغه وخت چې يی د افغانانو د لاوری او جنگی مهارت وليد ، نوی مخ سفت جان ته ورواړاو او ورته وی ويل :- (دغو لعنتيانو وحشی تيرته چې قاد هغوی په هکلمه تل غلط اطلاعات راته رساږه کول اوس په جنګ کې دوی ته دغه اروپای تکتيکونه چاور څودلی دی ؟ دغه جنرال د افغانانو په مقابل کې سندی سپور غنډ ځکه په کار اچولی و چې زيار وهاسی ملی مجا هدين چې ایلمه جاريان هم ورته ويل کيدل د سردار ايوېخان د منظمو قواو څخه بيل کړی . په دوی کې دېزگرانو او خوار پکښيانو شمير زيات وو . هغوی په تورو ځينو په سو ټو حتی تش لاس د هیواد څخه مدافعه کول . د سندی قواو وضع چې په جنګ کې يی کرار ، کرار تقوق مو ند په افغانی لښکرو کې تشوېش را پیدا کاوی په دغه وخت کې پر بوی لوری غو نډی یوی پیغلی چادر او پورنی وغور ځاو په لوړ آراز اوسلی شهامت يی دغه لنډی ناری کړه :-

که په سيوند کې شهيدانه شوی

خدا ږو لایه بی ننگی ته دی ساتیده

ته په سيوند کې ځان شهيد کړه

زه به سور شال سقا په زیارت وڅپومه

په دغو لنډیو سره چې د کند هاری لښکرو روحیات ضعیفه هوی وو او د جنګ څخه يی مخ گرزولی و بیرته قوی هول او جنګ ته يی

ژسورداژبان

به سیرانه او سر بازی دوام ور کړه. په دی وخت کې یې هر اتی لښکری هم مرستی ته ور سیدی او د سندی لښکرو قو ما ندان جگړن ریښول د ژد آس هغه را ولوید او دده سره نور بوشهیرا فسران ووژل شول او سندی لښکرمات شو. سردار محمد ایوبخان یو هتند و کړه چې دغه نجلی غوک ده، چې په داسی نازک حالت کې یې په هېلو سلی لنډه یو افغانی لښکرو ننگول لخوا ب ور کړه شو چې دایلا له دیو چوپان لور او دیو نند (کشک نخود) او سیدونکی ده بل ورته وو یل چې دا دیره دلاور. وه او د غاژ بانو له څنگه یې باید پنځه کړه. سردار محمد ایوب خان ووېل په وایاست، ملایانو او سلی مجاهدینو د پخپنی خواست او دعا ورته و کړه او مهلمته یې خاورو ته وسپارله (۱) افغانستان در مسیر تاریخ د ملالی د دلاووی او وطن پرستی په هکله داسی لیکي :- (۰۰۰) در این جنگ مشهور که هشت حکومت انگلوس راد رهند به لرزه آوردن افغان هم شرکت کرده بودند و داستان ملالی دو شیزه جوانی که در میدان جنگ میوند بیرق سپاه سلی را در عوض بیرقرار کشته شده در شانده میکشید از همین جا نشئت کرد این دو بیت از زبان او در میدان جنگ در افغانستان طبع انداخت

از خون معشوق خال سرخ میگذارم

خالی که در باغ سبز گل سرخ را شرسنده مینماید

اگر در میوند شهید نه شدی

بدانی که برای پیغیرتی زنده خواهی ماند

همداهان لويس دوپری په خپل اثر افغانستان کې د ملالی فدا کاری او ننگه والیتوب په همداهانی تائیده وی.

(۱) نفتولا خالفین - شپور های پیروزی میوند مترجم برید جنرال

گل آقا صفحه ۵۲ ۴ طبع ۱۳۶۰ کابل

(۱۳۶)

دمیوند قهرمانه ییغله ملالی .

ز سوږغازيان

At the battle of Maiwand-legendary Pushtun heroine, Malalai used her veil as a standard, and encourage the warriors by shouting the following Couplet (Landy), in Pushto.

Young love, if you do not fall in the battle of Maiwand.

By God Someone is saving you as a token shame.

ملي مبارز بنوچي ددغي پښتنې پينځلي د دلاوري او حماسې ډکه
چلنه واوریده ملي احساسات يې په هور راغلل او په سرک وچنگيدل
خوا نگرېزان به مات کړل او کندهار ته را تره شاول .
سراج التو اريغ ليکي :- (. . .) ودر روز هفدهم ماه شعبان
مطابق ايام ورو داعيه حضرت امير عبدالرحمن خان درچار پیکار با
سردار محمد ابو بخان در پهبان سمند مشهور به سيوند دچار شده قبل
از آنکه نائره قتال شعله ور گرد دسه فوج پهاده قندهاري اوسردار
شيرعلي خان روپرتافته بدر کاب سردار محمد ابو بخان پيوستند .
او از يکک قريه سنجک پرو به جانب خصم نهاده لشکر نظامي را
با پهبانگان الوسي از راه دره گر سابهک امر پيش رفتن کرد و تمامت
سوران را با خود همراه گرفته طريق مقابل غنيم اختيار نمود و
و غلام حيدر خان پشت رو دي وقتند هاري و پد سواره نظام ما مور
قراولي کزد و هردو تن با سپاه انگليس در آويخته تا دو ساعت نائره
قتال در اشغال بود که افواج پهاده نظام با توپ صاعقه باردر رسیده
دست به آلات پیکار بردند و تا پنج ساعت بازار گيرو دار را گرم
داشته بايان کار لوای فتح افراشته چنانچه سپاه انگليس
با پشت به چنگ داده رويه هزيمت نهادند و جنرال ريفر نام انگليس
با بسياري از افراد سپاه همراه او کشته گشته از لشکر اسلام عبيد
الغفور خان بر گدهراني و محمد انور خان کميدان قندهاري محمد
زمانغان بارگزي پسر قادر خان پنجصده تن از حاد شربت شهادت

زمونځازيان

چشیده هشتصد تن زخم‌دار شدند د یگران هن یمتیا ن انگلیس را تعاقب نموده و بسیار تن رادر عرض را بخاک و خون غلطا نندند . د پښتنی تاریخ مسفردات د افغانستانو د دوهم جنگ د کتاب په حواله د دغه جنگ تلفات داسی بیما نوی : - ۱۳۰۰ افغانی لښکر او ۸۰۰ تنه سلی سجاهدین شهیدان شول . د دښمن تلفات ۲۱ تنه لنگلیسی صا حیمه نصا ن سر ۸۰ تنه تپیان ۲۰۲ تنه سره او ۱۷۵۰ تنه تپیان ۲۰۱ اسان سره د دښمن د اسلحو تلفات ۱۰۰۰ توپک ۷۰۰ گریچه ۱۸۱۰۶۶۱ سرد ک ۲۸۷ او تپان ۶۷۶۱ یا بوگان ۵۵۲ غا طری ۳۳ غوا یی خره ۵۵۵ ترانسپورتی عملاء ددی کتاب په ۳۸ مخ کی داسی راغلی دی : د هندو وزیر په سنه ۱۸۸۱ کال د مارچ په ۲۱ ددی جنگ مصارف د انگلستان پارلمان ته په دی دول وړاندی کرل .

چی د ۱۸۸۱ کال دمی تر ۲۱ پوری د دی جنگ مصارف ۹۱ ملیون ۵۰۰ پونده د ری نیم لکه هندی کمداری دی .

دار دوسجله د افغانی لښکر ود تلفا نو په هکلمه لیکبی . (. . . تعداد تلفات افغانان در جنگ سیوند بطور د قیق معلوم نیست یکنفر کاتب معاش غند پیاده قندهاری که در جنگ سیوند اشترا کت داشت تعداد شهدا و زخمی هارا در جز و تاسهای منظم افغان ۱۲۵۰ نفر و تعداد اسپهرا ۸۰۰ را وسعلاء کرده است که تعداد تلفات سبازین سلی معلوم نیوده صرف تعداد شهدای آنها به ۷۰۰ نفر میرسید . (۱)

په سیوند کی د انگریزا نو د ساتی په نسبت د انگلستان او د نری ژیا سوا خپا رو نو تبصری کپی او دغه ساته یی د انگریزا نو د حیثیت د خرا یید لو او د نری په یولو سیمو

زسورهارزيان

کي دانگر يزا نو پير استعمار باندي دسليو نود تهر يکولو موجب کي ماتي اود ماتي چييره او ياداش بي غويشتي دي ، د بلي سيل د ماتي علت دلبرالا نود کاپيني پر چين حواله کوي مستندر د ليکي ، لوي شهامت لرونکي ملتونه بايد د فاجعو د سهود چييري کولو د پاره تياروي او په سره سينه بي بايد وزغمي . که شه هم ددغي ماتي په نسبت د ختيځ هند مليون د انگلستان په سخا لفت را و لا رسول تسا يمز چسي يوه غير حزبي ورځپاڼه ده د خپلي ملي جنگجو ي دا حيا کولو له پاره ملت را بولي او وروسته د سياسي مشکلا توحل غوازي سيقور دي ريويوليکي :- دغه دوهم ځل دي چي د يونيم کال په موده کي دانگر يزا قواوي د داسي سختي ماتي سره مخامخ کيږي چي د کابل څخه په ۱۸۳۱ کي د جنرال الفنسټين دلټيکرو د پيرته گر زېد د دشکست راهسي پياد چاڼه په ياد پزي .

داغانا نو د فتح او انگليسا نود ماتي او پرشاتگ کندهار ته دهند دسلي څخه د تلگراف په واسطه د کابل لټيکرو ته خبرور کړي سوچي د کندهار د لټيکرو د نجات د پاره کندهار ته حرکت و کړي چنا څه جنرال سرفريد ريک را برتس د پيرو لټيکرو سره په هغه ورځ چي امير عبدالرحمن خان کابل ته ننوت درو ژي د سياستي په پنځمه د کندهار لوري ته حرکت و کړ او ددغي سياستي په ۲۱ محترمه والده صاحبه او وليعهد چي د کابل څخه غزني ته تلې و او د دغه ځای څخه پسي د سردار محمد حسن خان سردار محمد شمس او سردار عبداله خان سره د کندهار خوا ته و خوځيدل کندهار ته په رسيدو سره د سردار محمد ايوب خان د لټيکرو سره يوځای سول او دانگر يزانو لټيکرو درو ژي په ۲۳ کندهار ته ورسيدل او په ۲۴ ورځ يي د پير هاي مال دلاري په جنگ شروع و کړه او تر نيمې ورځي د سردار محمد ايوب خان د لټيکرو سره سخت و جنگيدل او د دواړو او د پيرو وژل سول په هاي کي

زمره غازیان

د سردار محمد ایوب لبتکری ماتی سوی اوشو په شو کیدلو ته مجبوری سوی . د دغی جملی څخه کرنیل شیر محمد هزاره دیوسل تنوسلی مبارزینوسره ډیر مقاومت وکړ او یوساعت هی دانگرېزانو ته توجه دخپل موته په زور دوراندی تگک اومتقابلی څخه راوگرځول اوسلی مبارزینو ته یی موقع ورنه کړه چی خپلوخوا یو نوته بیرته وگرځی په دی ډول یی د ډیرو تلفاتو مخنیوی وکړ او دواړه اسان یی په جنگ کی ووژل سول اودسلو تنوسلی مبارزینو څخه هی زیات شمیر وژل سول او خپله کرنیل شیرمحمد هزاره دخان دخلاصولو او بیجات دپاره د انگلیسی قواو ودشدید یرغل څخه گوښه شو او په دی ډول انگریزان بریالی شول . (۱)

امیر عبدالرحمن په خپل مشهور اثر تاج التواریخ کی د سردار محمد ایوب د ماتی او خپل برهالی توپ په خصوص کی داسی لیکلی : ... محمد ایوب خان ادوات حربیه واسلحه ولشکر په شتران دن داشت ، پر علاوه سلاهای جاهل په مخالفت من اعلان جهاد داده بودند اینکار په جهت پیشرفت محمد ایوب خان خپلی مساعد بود . اینها میگفتند من دوست انگلیسها هستم و حریف من غازی میباشد . محمد ایوب خان دوازده هزار سرباز تربیت شده بحیث حا کم صاحب منصبهای ذیل باخود داشت :- حسین علیخان سپهسالار ، نایب حفیظ اله خان نایب سالار ، جنرال تاج محمد خان ولد ارسلان خان غلجای ، سردار محمد حسن خان ، سردار دار عبداله خان پسر سردار سلطه نجان نوه محمد عظیم خان ، سردار احمد علیخان پسر دار محمد علیخان « تورخان ، سردار عبدالسلام خان قندهاری ، قاضی عبدالسلام پسر قاضی محمد سعید ، محمد ایوب خان موسی جان پسر محمد یعقوبخان را با خودش خان پسر هیردل خان و چند

زمین‌هازیان

هزارسرباز درهرات گذاشت یود سردار شمن الدین خان و هاشم خان که از جانب من حکومت قندهار داشتند اشخاص ذیل را بمقابله لشکر ایوبخان ماسور نمودند:- غلام حیدر خان توخی سه سالار، سردار محمد حسن خان پسر سردار خوشدل خان قندهاری، قاضی سعد الدین خان که حالا حکمران هرات میباشد. این اشخاص با هفت فوج پیاده نظام و دو پانزده توپخانه و چهار فوج سواره نظام و سه هزار سواره و لایتنی و هفت فوج پیاده ردیف بطرف دشمن روانه شدند. در اوایل رجب ۱۲۹۸ ق در محل موسوم به کارین متصل گرشکک متلاقی شده جنگ سختی واقع شد و آثار فتح بطرف لشکر قندهار که خیلی شجاعانه می جنگیدند ظاهر بود. قریب تمام لشکر سواره ایوب خان شکست خورد و عقب نشسته و به اطراف پراکنده شده بودند. فقط هشتاد نفر روسای سرکرده های لشکر محمد ایوب خان پادشاه قلیلی از همراهان خود همان در میدان جنگ باقی مانده بودند. این اشخاص خیال کردند بجهت آنها اسکان ندارد عقب نشسته جان خود را به سلامت بدر ببرند، زیرا که تمام لشکر آنها متفرق شده بود. لهذا سلامت شدند بهتر است به عوض اینکه در فرار کشته شوند شجاعانه جنگ نمایند تا کشته شوند. بنابراین همه آنها متفقاً به قلب لشکر قندهار حمله سختی کرده مستقیماً بطرف سپاه سالار و سعدالدین خان رفته و اینها از سستی صاحبان دلیر شکست خورده بطرف شهر قندهار فرار نمودند و از لشکر محمد ایوب خان سردار عبدالله خان و چند نفر صاحب منصب دیگر در این جنگ کشته شدند و محمد ایوب خان آمده بدون مخالفت و جنگی شهر قندهار را تصرف نمود.

صاحبان دلیلیان من هاشم خان و غلام حیدر خان بطرف کلات غلجایی فرار نمودند و سردار محمد حسن خان بطرف سکه فرار نمود، سردار

ز سوڀ غازیان

شمس الدین خان در قندهار به مسجد خرقه مستحصن شده محمد ایوب خان به مشار الیهه وعده داد که از خرقه شریف بیرون برآید و اسان خواهد بود، لیکن همینکه بیرون آمد او را به زیر چوب انداخت. پس از رسیدن خبر این شکست مجبور شد خودم عازم قندهار شوم... تقریباً ده هزار نفر لشکر با صاحب منصبان ذیل با خود داشتیم: -

غلام حیدر خان چرخ میپاه سالار که حالا فوت شده، فراسرز خان میپاه سالار که حالا در هرات است، غلام حیدر خان توخی صاحب منصبان دیگر هم بودند که نوشتن اساسی آنها لزومی ندارد، و تقریباً ده هزار نفر از اهالی توخی، اندر و طوایف دیگر در راه قندهار به دست افت لشکر ایوب خان که تعداد آنها بیست هزار بود با من ملحق شدند چندین نفر ملاهای مذهبی فتوا را سهر کرد بودند که امیرالرحمن کافر است زیرا که نایب انگلیسها میپا شد خلاصه بعد از مسافرت چند روز به قلعه موسوم به قیچور یان که تقریباً یک فرسخ از قندهار فاصله است رسیدیم. محمد ایوب خان از اردوی خود که در محل موسوم به خیل ملا علم ربیع فرسخی قندهار بود حرکت نموده به معسکر شهر قندهار عقب نشست. در اوایل خرداد ۱۲۹۸ دو لشکر در شهر قندهار بمقابل شدند به سبب چند فقره اشتباهات تیکه قبل از شروع جنگ: محمد ایوب خان کرده بود لشکر او تا یکدرجه دل خود را باخته بودند. اول از شهر قندهار را پدا بیرون نیاسد که از لشکر من جلو گیری نماید، به عوض اینکه خودش به من حمله نماید موقع حمله را بمن داد او ازین کار کم جرئتی خود را به لشکر خود ظاهر نمود. ثانیاً اشتباهش این بود که شهر قندهار را محالی گذاشت تا لثاً از قلعه خیل ملا علم عقب نشست را به اعزاز بدو جنگ تا خاتمه خودش در جنگ حاضر نه بود و جنگ را از روی کوه چهل زینه که نیم میل آزاد و دور بود ملاحظه میکرد. همین اقدامات

زموږ غاږيان

مکفي بود لشکر ياناش دل خود را بپا زند چرا که به آنها ظاهر داشت
خودش از داخل شدن در جنگ سترسد . خامسا هفت هزار سوار
لشکر خود را عقبه کوه سز کور پنهان کرده بود قادر بود تعيکه
جنگ خوب مشتمل نشود به لشکر سواره حکم يورش بدهد ولي
مشا را ليهه اين قدر ترسيده بود که لشکر سوار خود را فراموش کرد .
بود در ظرف تمام مدت جنگ عقبه کوه ماند) (۱)

خو محبلی ليکوال جی په هغوی کې سردار محمد صديق خان
سردار نظر محمد خان زوی سردار امير محمد لمسی چې ده يواد
مشهور شاعرا و واقعه ليکونکي دی په خپل مشغولي کې چې د سيوند
د جنگ د حالاتو په باره کې يې ۱۲۹۵ هـ کال دشهبان المعظم په
۷ ويلي دی د دغه جنگ د نا کاسي مسوليت پر يوی زری محمد زی
بڼځی چې سردار محمد ايوب خان مور ورته ويلي واچوی . دی دانگر
بزنځه دوولس زره کلداري رهوت په دی غرض اختی و چې په جنگ
کې يې موقع مهلت سردار محمد ايوب خان څخه واخلی . څرنگه چې
سردار محمد ايوب خان قواو و په جنگ کې تفوق درلود او غلجيان يې
پسې اختی و و نو کله چې په مهلت راضی سو په دغه ائنا کې د چمرال رو
رت قواوی د کابل څخه دانگریزانو او امير عهدا لرحمن د قواوو په
په مرسته را ورسیدی او د جنگ وضع يې دانگليس د قواو په
گټه وړوله او سردار محمد ايوب خان قواو شکست وخور
افغانستان در مسير تاريخ د دغه جنگ په هکله داسې ليکي
: انگليسي کابل په قواو ماندانی قلدهار خود بخوردا

(۱) امير عبد الرحمن - تاج التواريخ - لو مړی - ۸۹۷

مخ جاد ۱۳۱۹ مشهد

زمین‌هازیان

دند که اگر تا یک ماه خود را در بر ابر سپاه هرات نگهداشته
بتوانند برای نجات آنها قوای کابلی بفرستند. قوماندهان
انگلیسی قندهار که خود را از مدافع در مقابل سپاه هرات عاجز میدیدند
باز به خدمت سیاسی متوجه شدند و سعی کردند تا آن اینکه به شهادت
میرزا محمد یعقوب علیخان خانی قبلا جنرال پرایمرز قوماندهان قندهار
مادر کلان سردار شیرعلی (مادر سردار مهردل خان مشرقی را مادر
خوانده بود اینکه آن بیوزن را وسیله حصول مقصد قرار داد پس
(مادر خوانده) از شهر به مسکریته هرات رفت و نزد سردار
محمد ایوب خان شفاعت کرد تا چهل روز مهلت دهد که قوای انگلیسی
بمورد سفری خود را تنظیم کرده و شهر را بدون جنگ به سردار تسلیم
ر خود عزیزت هندوستان نماید، افغان اردوی هرات نیز به فتندولی
سردار محمد ایوب خان شفاعت این خوبشاوند خود را رد نکرده و عده
قبول داد، در حالیکه سپاه را بر قس در هشتم اگست از کابل به
به استقامت قندهار در حرکت افتاده بود و هنوز سردار محمد ایوب خان
مطلع نه بود...) .

جنرال تاج محمد

جنرال تاج محمد دا میر شہر علی خان د خا رجہ وزیر (لوی سین دہانندی) ارسلخان زوی د سچیت خان لہسی د معزوالہ خان ورور پہ ختہ جبار خیل و دی دننگرہار د غلامجو حصار ک اوسید ونکی و دده کورنی لوی قومی نفوذ اوسلی حیثیت در لود . کلمہ چی پہ کابل کی و د تاضی فیض اللہ پہ گوشہ کی پہ اوسیدی . دده پلار تہ دوولس زره معاشہ پہ لورہ او کنبتہ ار غندی او سرخ کوتل کی د پیرو سچکو عواید ور کول کیدل . ہنہ وخت چی سردار محمد یعقوب خان د پلار ختہ د عبد اللہ جان دو لیجھد نیا کلو پہ نسبت ختہ او پہ ہرات کی اوسیدی ، ارسلخان د یوہیت سرہ ہرات تہ ولار او سردار محمد یعقوب خان بی ہیرتہ د پلار حضور تہ روست . دی پہ ۱۲۹۳ کی پہ کابل وفات سوا و جنازہ بی پہ شاندار و سر اسمو حصار ک تہ یوورہ شوه . ددشی کورنی غری دوطن پہ دفاع او سیاسی چارو پہ مرر سولو کی ہر کلمہ تعالہ برخہ اخیستہ اوزیات خلک بی مشہور دی .

جنرال تاج محمد پہ ہرات کی دافغانی قواو و فرقہ مشر و دی د پلار ہدشانی بووطن دوست او غیور افغان و دانگریزانو د سلطی مخالف اوددوی د دوستانو سرہ بی ند پخلا کیدو نکی دیشمی در لودہ پہ ہرات کی پہ ۱۸۷۹ کی سردار محمد ابو بخان و ہخواوہ چی د انگریزانو سلطی د ختمو لود پارہ د سیا رزی اعلام و کبری او تولی قواو ی د گرش او کتد ہار لوری تہ راو خو محولی جنرال تاج محمد سیواندہہ چکرہ کی دہنی جہمی تو ماندان و چی انگریزان بی ہہ شاتلمو نہ

زموږ غازيان

مجبور کړل او دغسی بی پسی تعقیب کړل خو بی په کندهار ننه
استل هغه وخت چی دانگریز قواوی د کابل څخه کندهار ته نه وی
را رسیدلی ، دده قواوی پر کندهار مسلطی وی او هغه وخت چی
د کندهار جنګ د انگریز د تازم قواوی په رارسیدلو سره د امیر عبدالرحمن
خان په گټه تمام سو ، دی بیرته خپل وطن د ننگرهار حصارک ته ولاړ او
هلمته بی دانگریزانو او امیر عبدالرحمن خان په مخالفت په تحریکاتو
او قومی قواؤ په راتلولو پیل وکړ او د ننگرهار په بیلو سیمو کی بی
تصادمات ورسره وکړل څوله هغی سیمی شنوارو او بیایران ته
ولاړ . امیر عبدالرحمن خان زیار بو ست چی دغه جنرال درتیبو
مخکواو بخششونو په ورکولو سره د لځان څخه خوښ او خپل همکار
وگرځوی خو غرنگه چی دی ترسلی احساساتو او قومو لی چن بو
لاندی ونړو دخپلو وړو نو مهزواله خان او محمد کریم په څیر بی
د امیر عبدالرحمن خان او انگریزانو په مخالفت نه پخلا کیدونکی
وضع اختیار کړی ؤ اودده مشر وروهم دسیو ند په غزالی په
شهادت رسیدلی ؤ

لوی ناب خوشدل خان .

لوی ناب خوشدل خان

لوی ناب خوش دل خان د لوی ناب ایشک آقاسی شیردل خان زوی په قوم عمرخیل بارگزی وچې د ۱۸۳۳-۱۲۲۳ هـ ش په شاوخوا کی زیږیدلی و. دی د بارگزو د تپرد مشهور و مشرانو څخه گڼل کیدی. لوی ناب خوش دل خان د سردار محمد ایوب خان د لښکرو د قوماندان مرستیال او د هراتی ایلمه چار یا نو د منتظم په حیث د جهاد په نیت میوند او کندهار ته راغی او په کندهار کی د ساتی خورلو وروسته هرات او پها اهران ته و تښتیدی او په هند کی د سردار محمد ایوب خان سره یوځای شو او د ۱۹۰۳ کال تر جولای - هلمه پاته شو. وروسته یی د سردار محمد ایوب خان ملگری پرینود او د امیر حبیب الله په عصر کی په ۱۹۰۵ - د خپلو پنځو وروڼو زیاتو خپلوانوسره کابل ته راغی لومړی د کابل د والی په حیث مقرر شو او د معتمد الدوله لقب ورکړه شو. ددی څخه علاوه د شور د خاص مجلس غړی او د امیر حبیب الله د دولتی مشاور حیثیت یی هم درلود. ۱۹۰۸ کال د مارچ په میاشت د کابل مدنی قاضی و. ۱۹۱۶ - ۱۹۲۰ - پوری یی د کندهار د نایب الحکومه په حیث کار کاو په ۱۹۱۹ کی یی اعلی حضرت امان الله ته بیعت ورکړ.

لوی ناب خوشدل خان د امیر حبیب الله سراج الملة وادین د ماینی علیا حضرتی میریزی ورو رو. هغه وخت چی یی د تور کستان د نایب الحکومه په حیث کار کاو د بی کفایتی او پرکارو نو باندی

ژموره غازيان

دا حاطي نه لر لوله كبله داغتشاشيو فوبه مقابل كي ماته و خوره او
دخه وخت له بهاره د كاره ليري شو. ده په ۱۸۷۸-۱۲۰۷ كي دروسا نو د هېمت
استقبال وكړ او د سرايل كيوناري په حادثه كي په كابل كي و.
لوي ناب خوش دل خان د ۱۳۰۳ هـ ش كال پدشېبې د عقرب په ۱۰
وفات شو او جنازه يې د محمدولي بدخشاني حربي وزير او اعليحضرت
امان الله غازي دوكيل، وزبوانو او دولتي مشرانو له خوا څخه
شايعت شوه او د عيد گاه په مسجد كي دلمانځه وركولو وروسته په
جايرانصار كي خاورو ته وسپارله شوه امان افغان دده د وفات په
هكله داسي ليكي :- (. . . لوي ناب ازر جال بزرگ تاريخي
افغانستان بودند از عصر اعليحضرت امير شيرعلي خان موحوم كه
اول دوره جواني شان بود متصدي حكمراني ها و نايب الحكومه
گي و كلره اي بزرگ شدند . چون سردار محمد ايو بخلاف فرار نمود
بشارا ليه نيز با تعلقات خو يش فرار گرديده بلاخره به هند آمدند
و مدتي در آنجا گذرانند پس از گذراندن مدت زياد در هند واپس به
وطن مراجعت كردند در عصر اعليحضرت شهيد سمت نايب الحكومه
گي كابل را و چندي نايب الحكومه گي قندهار را تا او ايل عصر اعليحضرت
غازي داشتند . جناب مرحوم عمر را با كمال عزت و احترام و اشغال
كار هاي مهم دولت گذرا نيدند . از روي قياغه عمر شان در بين
هفتاد و دو هشتاد بود . جناب اعليحضرت صاحبه والده ماجده اعليحضرت
غازي همشيره مرحوم و جناب والي صاحب خليفار شد بانام و افتخار
اهمان است . رفتن همچد اشخاص بزرگ نامدار و تجربه كار باعث
تاسف عموم مردم است ما براي جناب مرحوم دعاي مغفرت و براي
حضرت عاليه حضرت صاحبه و حضرت عالي والي صاحب (علي احمد خان)
صبر جميل و اجر جزيل از بار گاه ايزد جليل نياز سينماييم د لوي ناب
خوشدل خان پلار لوي ناب شيردل خان د امير دوست محمد خان او
امير شيرعلي خان د تيرونو او و فادارو دوستانو څخه و او د كورني

زمور غا زمان

اختلافونو دخل او فصل کولو په هکله یی هر کله دلوی ناب درایت او وجاهت څخه کار اخستی . په ۱۲۷۸ کی امیر دوست محمد خان دخپل زوم سلطان احمد خان د مخالفت د رفع کولو د پاره چی په فراه او هرات کی یی ناز امی جوړولی دشیردل خان د نفوذ څخه کار واخست . په ۱۲۷۳ کی چی امیر دوست محمد خان ته د انگریزانو له خوا څخه هند ته د یو دوستانه تړون د لاس لیک کولو د پاره پلنه ورکړه شو ، د امیر دوست محمد خان د هیئت سره شیردل خان ملگری و .

د امیر شیرعلی خان د تخت کتیبینستلو په وخت کی چی ورونویی دهغی جملی څخه سردار محمد اسلام هم د بغاوت بیرغ پورته کړی و . امیر شیرعلی خان لوی ناب شیردل خان دهغه د آرا مولو د پاره مامور کړ او په ۱۸۸۲ - ۱۲۶۱ کی د سردار محمد امین د تمرد د خاموشو لود پاره شیردل خان د امیر شیرعلی خان په لښکرو کی شمولیت درلود او دورد کوپه سید آباد کی یی یو ورور د امیرجان په نامه هم د امیر په طرفداری ووژل شو .

د امیر شیرعلی خان او سردار محمد ایوب خان دا اختلافونو په رفع کولو کی هم شیردل خان لوی ناب فعالیت کاو او په ۱۲۹۱ کی چی د ترکستان نایب الحکومه نایب محمد علم د پرتو دی د امیر شیرعلی خان له خوا د ترکستان د نایب الحکومه په حیث منقره شو او دلوی ناب یعنی لوی نایب په لقب وویاړل شو او زوی ته یی چی خو شادل خان نومید او د ولایت په چارو کی یی برسته و رسره کوله د کمکی ناب لقب ورکړ . دده د سهر سیج د امی وه :-

علی است شیر خدا و امیر شیرعلی

کسیکه خادم شیران بود چه شهر دل است
لوی ناب شیردل خان په مزار شریف کی مړدی او د امیر شیرعلی خان له څنگه ښخ دی .

سپاه سالار حسینعلیخان

دی دعلی محمد زوی به نوم جوان نشین و دی لاری داه رادر
علی خان ددرهاری دعلی خغه و. خپله حسین علی خان به کوچنیوالی
کی دپل خشتی پر سر به هغه دکان کی چی غنی نصواری کلاو
دکانداری کوله. څرنګه چی قوی ذهن او کافی استعدادی درلوده
بالا حصار کی دپلار حضور ته ورغی او دپخلانچی به پیش خدمتاناو
کی شامل سو. څه وخت لانه وتیر شوی چی دپخلانچی دناظر به حیث
وتاکل سو. به شاهی دربار کی دغه رتبه هغه چاته ورکول لیده
چی دد اوت او نمک حلالی بی به ثبوت رسیدلی وای. په هغه
وخت کی چی سردار محمد اسماعیل خان دسردار محمد امین خان
زوی یعنی د امیر شیرعلی خان سکه و ورورده د خدمت د نه لمانځلوله
کبله چی هغه به ۱۲۸۵ کی کابل د امیر شیرعلی خان په نامه
نیولی و، او د امیر شهر علی خان ددوهمی دوری به سلطنت کی بی
نخان دهغه شریک گنی او د لوری رتبی هیله بی لختی درلوده
او امیر شیرعلی خان دهغه د کوچنیوالی، بی سرشته گنی او بی احتیاطی
به نسبت ده ته هغه رتبه چی غوښته بی نه ورکوله، نو لکه بی
بغاوت و کړاو دخپلو طرفدارانو او خدستکارانو سره چی زیاتره
دپته او لوور، لومړی بی دچهاردهی دوز پر کلا او وروسته بی به
چنداو لوکی به مقا بله شروع وکړه. په همد وخت کی دغه ناظر

دامبالی په سفر کی دامیر شیر علی خان ملگری چی په
هغو کی سپه سا لار حسین علیخان هم لیدل کیږی .

ز سوبو غازبان

حسین علی خان جو انشور و چی هغه بی داسی طفلانه کار غلطه منع کاو ده هغه داسیر شیرعلی خان حضور ته راوست او هده خدمت له کیله دحسین علیخان حیثیت او رتبه لوره هوه او د (شیر آباد) دپار د تعمیر مشر تابه ورو سپارل شو. په هغه وخت کی چی دافغانستان کا پینه جوړ یده ده دنایب سالاری رتبه درلوده او په عسکری نظام کی بی دلیاقت او اعتبارخاوند و اود تولی قوامشر تابه ورو سپارل شوی و اود تول مشر (سپاه سالاری رتبه بی در لوده او دحربی ماشینخانگی مشر هم و. (۱)

شاعرده دلقب اورتبی په هکله داسیر شیرعلی خان دزوی شهزاده عبداله جان دو لیعهدی په جشن او کابینی د تشکیل په وخت کی. داسی وای بی :-

سپس حسن علیخان سپه سالار خطاب تولى مشر داشت بن لشکریان
دده د مهر په سجع کسی داسی لیکلمی شوی وه :-
تضا به لوح قدر زدرقم به خط جلی + که تولى مشر) بهادر بود حسین ملی
سپه سالار حسن علی خان در سمی عهدی علاوه یو پر هوز
کار او خدای پرست سړی و. دی دملایده احمد الخند و ردک چی
دده افغانانو په قول آپچکان کی او سیده او باهچه بی درلوده
سړیدو، امیر شیرعلی خان هم کله چی دو لیعهدباغ (حرم باغ)
ته قلی ملا سید احمد بی لیدی او عقیدت بی ورته بیکاره کاوه.
شمس النهار دحسین علیخان دخدمت گذاری او شاه دوستی په
هکله داسی لیکلی :- (... موسم سردی باوجود گذشتن ایام سرما
به شدت است. راههای قندهار و ترکستان یکم قلم مسدود است ...
در کابل درین روزها از جای بجای رفتن بسیار دشوار د پروز
شجاعت و شرافت نشان حسین علیخان تویمشر صاحب بها در به

(۱) آریانا (مجله) سال ۱۳۲۲ صفحه ۳۶.

زسورغان زیان

معه دادود شاهخان سر غتمشر صاحب بها در حاضر حضور بندگان اشرف گردیده به عرض همایون رسانیدند که در ماه ذی الحججه فقط یکصد ضرب تفنگ و رومت د کک یعنی ستمند رو یکتیم ضرب تفنگ رفل از کارخانهای کابل تیار گردیده داخل مگزین بندگان اشرف سبب قلت استفسار فرمودند. تولىمشر صاحب بهار درمبین گردانید که درین سال بشدت وضعوت سرمایه جدى است که تعییرش ممکن نیست چنانچه پتاقی تفنگ روز سه چهل هزار تا پنجاه هزار از کارخانه برآمدند. درین ایام به نهایت دشواری روز بیست و پنجهزار پتاقی تیار میشوند... (۱).

انگریزا نوچی دامیر محمد یعقوبخان خیمه دسر نجان دتوی به بیخ کی نصب او محافظان بی باندى را و گرخول اولینکر بی د جنرال محمدجانخان دنیولوله پاره و خوخول . پهد غه وخت کی د سپهسالار حسین علی خان وفا او اخلاص دامیر شیر علی خان کورنی به زیاته بیا دامیر محمد یعقوبخان به هکله ددیری یادونی ووده . سراج النوار بیخ به دی هکله لیکی :- (.. درین حال بعضی دوستان سپهسالار حسین علی خان که امیر محمد یعقوبخان نشدر زندان انداخته بود ، نزد اور فته به تکلیف بیرون شدن از زندانش کرد . او بیرون امر و اجازه امیر محمد یعقوبخان از زندان نمی برآمد تا که اقوام خودش به امر والده امیر محمد یعقوبخان او را از محبس بیرون کشیدند و با او به درب حرمصرای امیر محمد یعقوبخان رفته به حفاظت و کشک حرم محترم شاهى که درین وقت بجز او که از زندان برآمده و بخانه خویش نه شده به دروازه سرای

(۱) شمس النهار (جریده) صفحه ۱۶ // جلد اول ۲۳ ذالحججه

زموږ ځايزيان

اهل بيت شاهي رلت ، ديگر احدی نه بود با قومش په بايداري
پرداخت و په حراست حرم بهر مولي نعمتش روز به سرسپرد ، تا که امير محمد
يعقوب بضا في امر کرده بود کياني مشکوي سلطنت را او بالاحصار
د رباغ علميردان بغانه سردار يحيی خان نقل داد . بعد ازان نه ز
ترك خانه و عيال و مال و منال خویش کرده خيمه خود را په بهلوی
خيمه امير محمد يعقوب بغان پرهای نموده با او د ريك ژورق درهای ايتلا
نشست ...) ؟ (۱)

سپهسالار حسين علي خان هغه وخت چی د امير محمد يعقوب بغان
حکومت سقوط و کړ ، د چند اولو په بازار کې د انگرېزانو په لاس
کېښو قی او د منځه تر هغه چی وپيژندل سي د حبيب الله خان د شيرين خان
د زوی په سفارش خوشی سو .

عين الوقایع دغی واقعی قه داسی اهاره کوی :- ... تا ینکه
د ربا بازار چند اول سپهسالار ناظر حسين علي خان را بران بسته گرفته
بودند . حبيب الله پسر خان شيرين خان قبل ازی ینکه انگلیسها پداند
و بشا سند که او سپهسالار است وساطت نموده رها کړه ...) (۲)
سپهسالار حسين علي خان غه مده وروسته د غو نورو کسانو سره دانگر
پزانوله خوالا هورته تبعید سو . ده په لاهور کې دانگرېزانو غطفه
په دوچم خان خلاص کړ او د ایران دلاری د سردار محمد ايوب خان
سره يو ځای سو ، او د هغه د ډنگو او د فادار و ملگرو غطفه و گرځيد
دی د سردار محمد ايوب خان په ټولو مجاهد و کې ملگری و او
د کند هرا په دغا کې یی شرکت ورسره کړی و بيا هند ته ورسره

(۱) فیض محمد - سراج التواریخ جلد دوم صفحه ۲۰۳

(۲) عين الوقایع صفحه ۱۹۲ چاپ مشهد

زموږ غازيان

فرار سو. امير عبدالرحمن د ير زيار يو ست چي سپهسالار حسين
علي خان بير ته افغانستان ته را سي خود ده دلسه ور تلو او
نتي په نسبت امير عبدالرحمن خان په كابل كي ټول جايداد ورضبط
كړ اولورپي شهيد ته اودده ٦٧ نور خپلوان يي چي په هغو كي معده
ابراهيم چانداوگي (دلو سړي دوري ديشهور مشروط هواها نوڅخه) هم
شامل وو پيښور ته تهديد كړل (١) سپهسالار حسين علي خان په چلاو
وطني كس په هند كي سړدي .

(١) ادبيك - هوز هوآف افغانستان ٦١ مخ

کپتان فیض محمد

۱۸۷۸ میلادی دسپتامبر په شلمه - ۱۲۰۷ هـ ش کال چی انگر
بزانو په زور د بیوز دلاری خپل سیاسی هیئت د جنرال چمبر لین په
سفارت د افغانستان سیمونه رانده استی ، او پوځل بیای د افغانستان
پرسیاسی حالتیت او د خاوری پرتامت او ملی استقلال پالیدی تیری
و کړ ، د افغانی غیور او وطن پرست مرحلوی مانتلوی کپتان فیض
محمد دیخت مقامت سره مخامخ سول . (۱)

دغه پرسیاسی هیئت نه وبلکه په سوه مجهزه عسکری ټولگی وه
چی تر زرتنه زیات پکښی حاصل وو په دغه هیئت کی اکتبه انگریزی
ساحبه صاحبان ، خاورتنه پومی افسران ، دوه سوه پنځوس عسکر ، زیات
شمیر مشایخین ، غلوییت آمان ، دری سوه پنځوس او پان دوه سوه
پنځوس غاظری اوڅره او پو شمیراوش والا او آس والا ، زیاته اندازه
د خوړلو اود اغوستلو شیان حاصل وو . کپتان فیض محمد د انگریز
هیئت ایلمی چکرین کاو ایاری (کیوناری) ته وویل : - تاسوله
سی کولای چی زما د حکومت دخوشی پرته ژمویده یا که خاوره را
نوزی ، ترهغو معطل سی چی زه کابل څخه هدایت اخلم . د انگریز
ایلمی کاوانهاری دغه وضع د انگر بزدا سپراتوری او هیئت د پرتیز
څخه متاثره وبلله او ورته وی وویل :-

(۱) میر غلام محمد خیابار - افغانستان در مسه و تاریخ - صفحه ۶۰۶

زموږ غاږ زبان

چې ستاسو امير خبردې اوسوږ بايد حتمسې کابل ته ولاړ شو .
که تان فيض محمد ته چسې د دوی بدنيت لاطغوا معلوم او نه قانع
کيدل په خواب کې يې ورته وويل : چې په زور سره د افغانستان
حدودو ته داخليدل د دوستي او گاونډيتوب دروا بطوغڅښه مناسبي
عمل دى . تا سو دخپل گاونډي هيواد چي له هر بلوه آزاد دى په داخلې
اوخارجي چارو کې يې جار خانه عمل کوي اوزموږ دولس په منځ
کې يې اتفاقي اچوي اود ښمنې جوړوي او يو په بل مو سره جنگوي .
موږ چې تاسونه غواړو تاسو هر ننگه سوږ په زوره بخان ته را کاږي .
تر هغو چې زه ژوندي يم تاسو بيله اجازي نه شي را داخليدلای . که
غدهم امير شيرعلي دخپلو که افغانستان خپلواک ټاچاؤ، د پراېري
او سيالي پر بنسټ يې د هره واد سره مساوات ساتلای شول او هم يې
ساتل ، خود انگرېزانو لوسيا سي هېوت يې محکمه نه پرېښودې چې هغه
د يو پراېري واد امتيازې په حيث افغانستان ته نه راتلای اود سفارت
پر مخ يې ريز هډنت او دايمي قوام واک تر لاسه کاوو ددې تر منځه
د سکلاتن د هغه حيثيت هم ورته معلوم وو .

امير شيرعلي خان چې خبر شو د سرحد د استحکام د پاره يې نوره قوه
ورو لېږل . دغه وضع پراېري زانو د پره درنه تمامه شوه اود علي
مسجد د قوماندان په لاس يې القيصما تم (الخطار) ورکړ . په دغه
القيصما تم کې افغانستان ته دانگرېزانو د هېوت دراکه مخالفت چې
امنيت يې نه شي ساتل کيدلای په تعجب اود دوستي دروا بطوغڅښه
مغاير وگڼل شو او غرگنده يې کړه په داسې صورت چې دروسيه هېوت
هاتنه په امنيت او خوښي بدل شوي دي ستاسو خواب زموږ د ليک
د محتو يا توپه هکله هيڅ نه دي وېلي او نه موږ دغه اهانت آسيزه
سلوک غځه چې دانگرېز د هېوت او هند د امپراتوري په خصوص کې
وېل سوي دي هغو غوښتنې ده . موږ دانگرېز د امپراتوري لښکر

زموه غازیان

ستامو په سرحد کې راغونډه کړې که دنوامبر تر شاو غلوونډه غواړي اوزموه هیئت ته په افغانستان کې د دایمی هستوګنې اجازه ورته کړې ، نوموړی تاسو دخپلو دښمنانو په جمله کې شمیرو....).

امیر شیرعلی ددغه التیماتم لخوا بوره کړنو لکه انگریزانو له دروغواو څخه پراغغانستان باندې يرغل وکړ. ددوی لومړنی هدف دعلی مسجد نیول و ، لکه داغای سیاسي او نظامي اهدیت در لود او محمد لته د فیض محمد کپتان له خوا سوکاوې وراوښتی و. انگریز او دیرغل دښمنه دامیر شیرعلی خان د کورنی لښکرې لکه سردار ولی محمد لاتی ، سردار شیرعلی کندھاری ، سردار محمد حسن او قاضی قادر ودخان طرفداران گرزولی وه اود تغاره شاه توطیبه ی په مزار شریف کې جوړه کړه او پرو پا گندی کاو چی امیر شیرعلی شراب خوری .

دعلی مسجد په یرغل کې (د نو مبر ۲) د پنجاب دغرنی کشف ، پرنس اوپل غونډه ، د بنګال پلې ۶ غنډه ، د فیروز پور ۱۳ پوسی پلې هونډه ، دسکانو پلې لومړنی غونډه ، دبنګال ۱۹ او ۲۵ غونډا نو د نه پال ټولګیو دانګر دسزانو داسه حکام ۱۷ هونډه اونورو کېون کړې وو . په همدغه یرغل کې تورن جنرال پروون هم دخپلو لښکرو سره دانګر یز دقو اوو سرسته کوله او کاو اپناری هم د لښکرو شاته حرکت کاو . هغه وخت چی دعلی مسجد شاوخوا ته ورسیدل دانغانی لښکرو د سپرو ډزو سره مخامخ شول او دعلی مسجد په سیمو کې ایله جار یا نو او بانده ستا نو ډیر تلفات ورو رسول او انگریزان یی د کلا دسماخ یرغل څخه را وگرزول .

څرنګه چی دانگریز قواو دشمیر او ساهو په نسبت تفوق درلود نو دورخی په آخر کې یی علی مسجد محاصره کړ او دقو پوپه دزو یی وران کړ . افغانی لښکرو دعلی مسجد د قوماندان به لار ښوونه منظم جنگ پریښود او په چریکی یرغلو نو یی پیل وکړ . هغه وخت چی امیر محمد یعقوب خان انګر یزانو ته تسلیم کړ نو فیض محمد کپتان دخپلانه عسکری جاسی له مخالفه واستلی اړ په پلې قهر د کندمک

زسورې غا زهان

لوري ته چې امير محمد يعقوب خان لاهلته وورره سو. اسيردي لوسړي نخل
مخکه چې عسکري کالی يې نه و واغوستی و نه پيژاند او خان ته يې
پرينښود هو کله چې جگړن کيو ناری وپيژاند احترام يې ورته
وکړ او اسير ته يې وروپيژاند. اسيردي د عسکري کالیو په نه اغوستلو
ملا ستاو، فيض محمد ورته وويل اوس عسکري کالی دغه له هاره
دانگريزانو د خدمت له هاره؟ سلامت او افغانيت قاغليم که تسليم
کړ، هوکک زما غځه د داسی هو پتني حق نه لری او زه نور ستاد
همکاری او نو کړی غځه معافی غواړم .

فيض محمد کهپتان دامير له حضوره ر اووت خو کيو ناری تال
کړ او ورته وی ويل : چې امير محمد يعقوب خان زسورې دوست دی
ستا حيثيت او عزت به ساتی، ده ورته په خواب کې وويل چې دانگريزانو
په سفارش داسا که پيغور او حرم دی چې زه کوم مقام او حيثيت ولرم
زما په نظر دانگريزانو سره زسورې سلمی مبارزه پای ته نه ده رسيدلی
زه همدلته په تيزين کې زېږيدلی يم او هغه وخت چې تاسو شوې شته
شاه شجاع د پاچا په حثت په سوږ باندی وسنی زما بلار او دو ورونو
دغه عمل نه ما نه اوسلی خيا نست ایسی گمانه او مبارزه يې
ورسره شروع کړه خو شهيدان سول، زه به هم ترغو تاسو زسورې وطن
اشغال کړی وی په آرامه کېينم اوسلی مبارزی ته به دوام ور کړم
فيض محمد کهپتان خپل وطن تيزين ته ولاړ او هلته يې وطنوال
سلمی جهاد ته رادعو تول او دانگريزانو غځه يې د وطن د خلاصون
اعلامه خبره کړه او زوی يې غفور هم د ننگ په دغه کار کې شر
یک کړ.

خرنگه چې د وطن غځه دانگريزانو دوستلود هاره سلمی اتحاد او
توسې هووالی ته زیاته اړتيا وه نودی دسر دار محمد ايوب خان
سره دفاهمی او پولاس کيدلو په نيت دهرات لوری ته وخوځيد او

رسوهایان

دنهوشچراوورخوسفرگاللموروسته هرات تهورسید اود سردار محمد ایوب سرهیی ولیدل . دده اوسردار محمد ایوب خان ترمنخ به لومپری سرکی دامیر محمد یعقوب خان دانگریزد وستن به هکلمه مخفگان پیش سواد سر دار محمد ایوب خان زره ته نه لویده چی مشرور وره به بی د کند مک رنگیه معاهده لاس لیک کپی وی . خو کلمه چی ورته محققه سوه د پر خواشینی سوا فیض محمد بی دخپل زوی سره به خپلو مشاورینو کی دهرات څخه د کده هار پرلور د عسکرو دخو خولو به پلان کی شامل کړ . دوی د سیوند به جهاد کی مستقیمه برخه واخسته به دوسره سپرانه اوسلی شهامت و چنگیدل غور فیض محمد د وطن د ساتنی به لار کی سر قربان کړ .

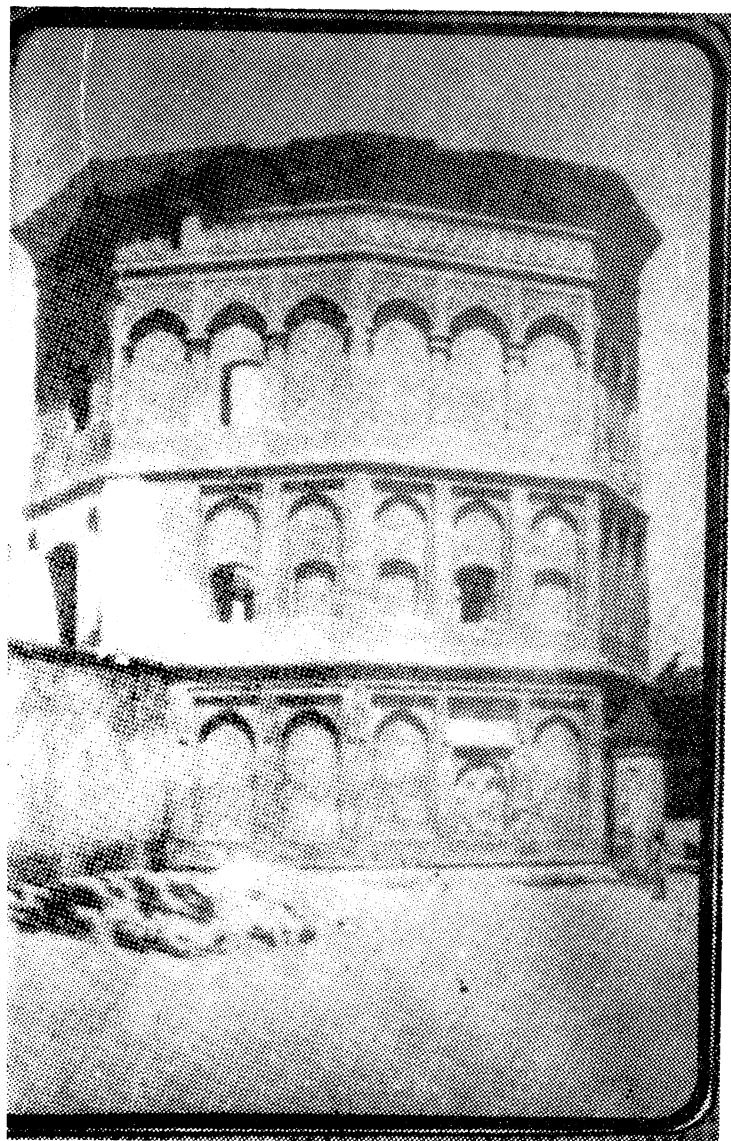
شپور های پیروزی سیوند به دی هکلمه داسی لیکنی :- (... در وقتیکه سواره نظام هرات قشون انگلیسی هندی را تعقیب مینمود افغانها به جمع آوری کشته ها و زخمی ها مصروف بودند ایوب خان در برابر جسد فیض محمد که با مرسی ها سوراخ شده و آنرا توسط لسکره بی که از تنگهای جزاسیلی ساخته شده بود انتقال داده بودند استاده بود و اشکهای خود را پنهان نمیکرد . کر نیل فیض محمد پس از اجرای کشف اراضی خطر ناگ و رسک آور که همراهِ احمد مختک اجرا کرده بود سالم مانده بود . زهرادر برابر خطر یکده تقریبا تمام پیاده های پیر را و زبری آتش کرده بوده چنان به سلامت برده بود . اما بعد از آن وقتی سینه خود را بر آتش (توراندازان چیکوب) و گریتا در هاسور ساخت باز خود یکجا به خاک و خون غلطید .

غفور به جسد پدرو چید مراد حلیم که چشمان او نیز بر اشک بود باز حمت زیاد سر برچه را از جسد پدرو جدا ساخت . چند نفری ها زی که وقچه های بردست داشت آمدند درین آنها احمد جسونم نیز قرار داشت او کمی سی لنگید به راهش از لکه های خون بر بود ، هتک وقتی جسد

زموږ غاښيان

سرد و بېجان فيض محمد راد پدې نډانهاى خود را فشار داده و زمزمه
كړه. كرنيل اگرسيدانستى كې ماچطور انتقام ترا گرفته ايم احيق
كشته هدى... ورته تا كوههاى سليمان يکجاسى رفتيم... (۱)
سردار محمد ايوب خان د فيض محمد زوى خپل حضور ته راوغوښت
اورته وى وويل چې پلاردى د وطن اوسلى نو اوسه وساتلو به لار كى
شهيد. سواو تاريخى نوم يى وگوى كه ته غواړى چې زما د كورنى
شېرى سى زه دى په خوښى منم، ده په خواب كى ورتى وويل :-
د وطن او قوم ساتل د هر چا سلى او افغانى وظيفه ده او په مكافات
اخستلو يى اهميته كيرى.

(۱) شپوره‌اى پيروزي سيوند (ترجمه) جنرال گل اقا صفحه

دشهرآرا تاریخی برج.

د امیر عبدالرحمن خان او غازیانو د صنومشرانو سیاسی مناسبات

انگریزانو دخپل فارور د پالیسی د تطبیق له مخی په دی بهانه چی
د روسیې سیاسی هیئت څلمه افغانستان ته بی ددوی له مفاهمی راغلی
دی پرا افغانستان باندي خپل دوهم یرغل ۱۸۷۸ - ۱۲۵۷ و کړ .
دغه یرغل د لوسړی یرغل په شانی افغانستان نو د خپل جغرافیای او
اجتماعی بنسټیزو شرایطو ، روحی او تهذیبی کیفیتونو اقتصادی
ساختمان کار او تولید دشرايطو قبیلوی او تاریخی عنعنوله مخی پرشا
ووايه او په نتیجه کی امیر عبدالرحمن خان سلطنت ته ورسید .
امیر عبدالرحمن خان ته یوداسی هیواد په سیرات ورسید چی ترده
دسغه دغه هیواد د کورنی جنگونو او خارجی یرغلو نو په نسبت زیات
کمزوری هوی و . بیاری اقتصادی وران شوی و ، د پارانو او کلیو
په منځ کی تجارتی لاری د قبایلی خانانو داختلافونو او حملوله کیله
بی امانه گرزیدلی وی . فیوډالانو او خانانو د مرکزی حکومت
محدود قدرت غصب کړی و . تهذیبی قدرت خپل نهایی درجی ته
رسیدلی و لکه چی پدی هکلمه خپله امیر وای :- (... هر حضرت
سلواخان قبیله وقریه خود را مانند شاه مستقل تصور نمود ، و در
دو صد سال گذشته آزادی اکثر این مستخصمین دین از طرف امرای
شان شکستانده نه شده بود ، سیرهای ترکستان ، سیرهای هزاره خوا
دین هلمچی همه از امرای خویش کرده قویتر بود نه ...) .

زموږ ځايزيان

له بله پلوه اسير عبدالرحمن خان د افغانستان په لور د دوو ابر قدرتونو دوراندی تگه له امله زيات مشوش و. په لومړي سر کې ده د افغانستان د څاورۍ د تماميت او داخلي استقلال ساتلو په منظور د دوو ابر قدرتونو د سياسي رقابتونو څخه په در ايت او کفایت د سلې نواميسو د ساتلو په منظور حسن استفاد ه کول او د افغانستان د داخلي پاليسۍ په هکله يې دا کتفا په خود او د پردو څخه د سطلق تجربيد سياست غوره کړې و او د پوي خوا فشار يې د بليخوا د فشار په اثر په خپله گټه د فح کاو او پر ځان او وطن باندې يې د يوه اوبل د تعريك عوامل نه پراېرول .

دی د افغانی ټولنی په اجتماعی ، اقتصادی او ذهنی جوړښت کې ډیر وارد و. څرنگه دی د افغانانو یوی لوی قبایلی (درانی) اوسیاسی ټولنی ته منسوب و نو دهنو خصوصیاتو څخه یې دخپل سلطنت او هیواد په ساتنه کې لازمه استفاد ه کوله او کله یې خپل ځان د هیواد د قبایلی او مذهبی جریانونو په رامن کې واقع کاو .

اسير عبدالرحمن خان د خپلې پاچاهۍ د ټينگښت او د ښمنانو د منلو پولو له پاره د الهی قدرت د پرنسپ څخه کار اخست ځکه ویل ته یې : (. . . نظر به ایتکه خداوند مهخواست که افغانستان را از تجاوز خارجی و ناآرامیهای داخلی نجات بخشد ، به این کمترین بنده اش افتخار بخشید که وی را درین سوامیت مهم قرار دهد . همچنین خداوند به او این فکر را بخشید تا از برای بهبود اوضاع مردمش فکر نماید و به او امان داد تا به انکشاف مردمش از برای مذهب حقیقی پیغمبر مقدس حضرت محمد پورداؤد . . .) .

دده د سلطنت اساسونه که ههم په مذهبی حمایتی ټينگ سوی ووخو د افغانی ټولنی د طرز تفکرونو او ملی عنعناتو او قومی مراسمو سره یې سخته پابندی هوده نو ځکه به یې ویل : - (. . . افغان ولس

ز سوریغاز بهان

دخول پاچا د تا کلو حق لری دایی هم ویل چی د صحیح انتخاب له پاره خدایی توفیق ته زیاته اړتیا سته ... د هیمنو ختیځو هېوادونو مسلمان مشران چی د الهی قوانینو په تعهیل کسی سهل انگاری اوبی اعتنایی کوی هغوی ژر خوار او ورک سوی دی .

ده خپل پان داسلام، خاوری او قوم د چوپړی په نامه پیژاند. پان ته بی داسلام قهرمان او دافغانی خاوری او حیثیت دساتندی خطاب کاو ددی دپاره چی به خپلو چاروکی بریالی وی نو پرملی اتحادی زیات ټینگار کاو .

ده نه غوښته چی د مطلق العنان او سرزوره پاچا په حیث بی څوکه و پوښنی بلکه ده دخپل هر عمل له پاره بی یوه سیاسی فلسفه او حکمت قایل ولکه چی وایی :- (... هدف عمده وصایای من آن است که رحم و علاقه یک پادشاه به رعایا اش مانند عواطف یک پدر دربارۀ پسرش است، طبیعی است که باید پدر به پسرش مهربان باشد و همچنین طبیعی است که یک پادشاه به رعایا اش مهربان باشد اما موقعیکه پدر خطای از پسرش بیندوی را توبیخ نموده سزا میدهد، این جزا دادن نه از جهت عدم علاقه ام بلکه از جهت از دید شفقت است که پدر به پسرش دارد و ازین جهت توانای قبول اشتباه را از طرف پسر ندارد. همچنین پادشاه عن احساساتی را در مقابل رعایا اش دارد که یک پدر در باره پسرش. پادشاه تنها خواهش آنرا دارد تا نعمات آرامی و صلح را در بین رعایا انتشار داده و بدان اساس نام خوبی را کمایی نماید.)

دده پدعهدنی افراطی تمایلات اوسیاسی بی موازنه کی ته سوغ نه ور کوله کپده امیر عبدالرحمن خان دوخت د حساسیت او موجوده افغانی تولنی او خاوری د تماسیت د ساتلو په ملحوظ دداسی افکارو اوسلی نهضتوسره همناوی نه ښکاره کوله او تر قوی اومستقل او پر خپلو پنیو ولاړ افغانستان دچورولو تروخته بی دغه هیلې خنډه ولی .

زبورغا زيان

ددغی پالیسی د تعقیب و لولو له امله دده او د لخوا نوملی سچا هدینو د مشرانو ترمنځ تصادمات او سیاسي لانجی پیدای .

داسی فکر ونه سی چی زه دلته په یوجا نښه ډول امیر عبدالرحمن خان هر څه چی پخپله پاچاهی کی کپری دی په پتو سترگو تا ئیدوم او یا دلخوا عقدو او شخصی تمایلا توله میخی څه چی یی کپری دی هغو ټولو ته په بی اهمیتی او بی ارزشی گورم. زما قضاوت دلته دیو افغان په حیث د افغانستان د خاوری د تمامیت استقلال، ترقی او ملی نوامیسو ساتلو پر معیار ولاړ دی .

امیر عبدالرحمن د گاونډیولو یو هیوادو نو سه د نیچ دار او سره یز سیاست تعقیب او د خپلی پاچاهی د تعیین کیت په ضمن لوی د خپل ملت او ټولنی اعتبار او نیکمرغی غوښته د مثال په توگه هغه وخت چی امیر عبدالرحمن خان هند ته سفر کپری و د هندو یسرا د نورو خبرو اترو په ترڅ کی داهم ورته وویل : چی باید تر نورو همسایگانو دده مناسبات دانگریزانو سره صمیمی او د اعتماد وړوی، ده په لخوا ب کی داسی ورته وویل : - (... اعا یحضرتا اگرچه شخص خودین اعتماد کرده میتوانم لاکن اعتماد ملت افغانستان

آنوقت حاصل خواهد شد، که ابراز دوستیها و معاونهای، توا اقر شما تمام دهشت افسوده گی آنها که از خونریزی چندی بیشتر ازین دردل شان جایگیر گردیده بر طرف کرده . . . من از دولت شما هیچگاه عزت و احترام شخصی خود را منظور ندارم و به آن خوش نمی شوم شما باید هیئت عمومی دولت و ملت مرا معزز و محترم بشمارید، زیرا من بسک نسفر از افسراد ملت افغانستان، دوستی و دشمنی واحد خودم برای شما هیچ ثمر و ضرری نمی بخشد. . .)

امیر عبدالرحمن خان دنوی، متحد او قوی افغانستان د جوړولو په لار کی د سیاسی، اداری او اقتصادی رفورمونورا وستلو په لار کی

زسورځازيان

زيات زحمته نه كېښلې دي بيا هم سړي داسې نه شي ويلای چې دده
لځينې اجراءات به دسهو او خطا څخه خالي نه وي. څرنگه چې دې د يوې
لوي قبايلې او فوډالې ټولنې پاچا و نو د قبايلې او فوډالې ټولنې
د لځينو خصوصياتو درلودلو څخه خلاص نه و. كېده يوي قبايلې ته
په بلې ترجيح او امتيا زور كړي ؤ او پاڅونې كسان يې په بيرحمې
او قساوت سره ټكولې وي شايد دا د هغه وخت داقتصا دې او اجتماعي
عواملودمچيو رېټونو څخه وي. زسوزپه ټولنه او هم زسوزپه خواؤ
شاگاونو يو ټولنو ئې همداشان رژيمونه حكومتونه او ددېو كراسي
اوسلې افكارو د حاكميت مرحلې ته لانه ورسيدلې او هرچېري داسې
نهضتونه په بيلونو مونو او سزاگانوله منځه وړل كيدل.

ددغو ټولو عواملودموسره بيا هم اسهروا يې :- (من اسيد وارم ودعا
سيكنم كه اگر زندگي ام مو افق به عملي ساختن آرزوي بزرگم در
تاس خطوط آهن عبيري . تلگراف و كشتي هاي بخار راسته خراج
معادن افتتاح بانكها بوجود آوردن نوتهاي بانكي و دعوت سياحين
و كپتالستها از تمام نقاط دنيا افتتاح مدارس وغيره موسسات
در اقينا نستان نگردم پسران و جاي نشينان من اين آرزوي قلبي سرا
عملي ساخته و افغانستان را آنچه آرزوي آنرا دارم بسا زند . . . م

اعلیٰ حضرت غازی امان الله خان

اعلیٰ حضرت غازی امان الله خان دامیر حبیب الله خان زوی د افغانستان
یو وین او ترقی غوښتونکی زلمی پاچا و چې د (۱۳۰۹ هـ ق - ۱۲۷۰ هـ ش
۱۸۹۱ م) کال د ذیقعدی د میاشتې په پنځمه اود د لویه ۱۳ اود فبروری
په دوهمه نیټه د پنجشنبې په ورځ په پغمان کې د زرگر درې ته نژدی
زیږیدلی اود (۱۳۸۰ هـ ق - ۱۳۳۹ هـ ش - ۱۹۶۰ کال د ثور په ۵ اود
اپریل په ۲۵ نیټه د دوشنبې په ورځ د زور ریخ په بنا ر کې مړ او سړی
یې د افغانستان د ننگرهار ولایت په جلال آباد کې د پلار تر څنګه ښخ
هو. اعلیٰ حضرت امان الله غازی د خپلې پاچاهۍ په ابتدا کې د افغا
نستان د خپلواکۍ د مستردلو د پاره داسې وویل :-

(... من عهد بستم که بایستی دولت افغانستان ما ننډسایر قدرتهای
مستقل جهان در داخل و خارج کشور آزاد و مستقل باشد و از هر گونه
تجاوز و ظلمی محفوظ و مردم باید مطمع قانون باشند و در اجرات دولت
مشورت را بحکم و مشاور هم فی الامر رهبری قرار خواهیم داد ...)
د انگریزانو نماینده ته یې وویل : به هېچ نیروی خارجی به اندازد
یکک سر و اجازة نخواهم داد که در امور داخلی و خارجی افغانستان
مداخله کند اگر چنین اقدامی نماید گردنش را به این شمشیر خواهم زد .
یوایرانی لیکوال د اعلیٰ حضرت غازی امان الله د وطن دوستی په هکله
د خوندنی په مجله کې داسې لیکي :-

اعلیٰ حضرت غازی امان اللہ خان

زموږ غاږيان

(... يو وخت چې زه روم ته ولاړم هغه شوم چې اسان الله خان ته روم کې دى ، زړې خاطرې مې په ذهن کې را ژوندى شوي او زړه مې و هوښتل چې ورسره ووينم کورسې وسوند ، دا انتظار په خونه کې مې دا اعلي حضرت اوسلکې سره وليدل . اسان الله ستړې او سپر او بې شکار پده دسترپا علمت مې مخينې وپوښتې ، محراب مې ډرېر . په اروپا کې اوږدې هستوگنې ستړې کړې يم . روحامې محرومې . اوييايي آه وکوش اووى ويل : وطن خوسره گران شى دى زه نه پوهيرم چې څه سحر په منځ کې دى ، اوڅه قدرت دى چې دوطن خاوره ولو که دا وطن ډيرور وسته پاته هم وي انسان خپل لورته را کاږي او زياته مې کړه : باور وکړه زه په افغانستان کې پته يعقوب په ايتاليا کې ترهاچامې لورگنم . او پکې مې په سترگې را گرځيدى .

(۱) خواندنی ها (مجله) امير اسان الله خان پادشاه سابق در ايتاليا

چه مېکنه؟ احمد نامدار ۱۳ شور ۱۳۲۷

د سپين بولدک، قلعہ جدید،

د بهی ملی مبارزین

د ۱۲۹۷ هـ ش کال د حوت په نهمه ورځ د ۱۳۲۷ ق کال د جمادی الاول په ۲۶-۲۷ فبروری ۱۹۱۹ د ولادی کبی افغانستان د اعلیٰ حضرت غازی امان الله په مشرتابه د استقلال اعلام وکړ.

د حوت په دېر لسمه د هندوستان انګلیسی وېسرا ته ولیکل سو چی کومه معاهده چی په ۱۳۰۵ هـ ق، ۱۸۸۵ م کال د افغانستان او انګرېزانو تر منځ شوی ؤ. ه. باید یسا و کته لاسی او یوه داسی معاهده ترتیب سی چی د دوواړو خواؤ پر اړ او مساوی حقونه پکښی خوندي شوی وی. د ۱۲۹۸ کال د حمل په شپږمه ۱۳۲۷ د جمادی الثانی په ۲۳ ۱۹۱۹ کال د مارچ په ۲۷ هوروی اتحاد د افغانستان استقلال پد رسهیت وپېژاند د دغه کال د حمل په شپږویشتمه درجې په غوار لسمه د اپریل په پنځلسمه د هندو وېسرا له خوا پوړی د تجارقی معاهدی د تجدیدولو سوانقه راغله تردی لیک وروسته افغانستان یوه سوچی انګرېزان د افغانستان استقلال سناو ته تیار نه دی نوځکه یی دخپل سیاسی استقلال د مستردولو دپاره خپلوختیځو سرحدو نوته دهری تجهیزاتو او لښکر و په لیرلو لاس پوری کړ صدر اعظم عبدالقدوس اعتمادالدوله چی د کندهار

سردار عبدالقدوس خان دکندهاردجیمبی لوی قوما ندان دعسکری صاحب منصبانو او قومی مشرانوسره :-
دراستی خوا خغه چپی خواته (۴ نفر) محمد ابراهیم خان دهرات دگمرک مدیر (۶ نفر) امیرمحمد خان
کندهار ۷ نفر عبدالعزیز بارکزی یاور (۹ نفر) محمدشریف خان پیشخدمت باشی (۱۰) سردار
عبدالقدوس خان اعتمادالدوله (۱۱) شاغاسی عبدالجیب بارگری (۱۲) محمد رفیق الکوزی (۱۴) سیدمحسن
آغا قندهاری (۱۵) میرعبدالرحیم خان (۱۶) یونفر دشاهی رسالی اوخو نور کسان .

ز سوډان غازيان

جبهې سپاهي مالا رسالو محمد بي د ننګرهار جبهې او سپاهي مالا رسالو محمد اادر
لخان بي د پکتيا جبهې ته ولېږل .

د سهار سوېدې چې چاودې (څلور نيمې بجې) انګرېزا نښه چېن
د لاري شخړه د جـ و ز ا پـ سه شپږمه د جنرال ال هاردي
په مشري پر سپين بولدک (قلعه جديد) په دوو وغونډو پها ده و
او يوې رسالې سپرو په واسطه حمله وکړه . د دغه محاذ يو بل قوماندان
جنرال واشرب د کندهار د نولولو په پاره څلير وپشت ساعته وخت
تاکلي و . خود سپين بولدک د افغانستان ملي جبهې او افغاني غورت
دوی ته دا ووقع ور نه کړه چې تراو ساعته جنګ د مخه د قلعه جديد
د روازي ته نژدې شي د پيش پيښې شوي جنګي نقشې طرح کونکي د دغه
مقاومت او ځنډ په نسبت چې د جنګ نقشه يې بدلې کړه خپل لځان و
واژه . خپرلوشې وايي انګرېزانو چې تر قلعه جديد خپلې قواوې را
چار پوري کړې تر هرغه د مخه يې له افغاني عسکرو څخه د تسليميدو
غوښتنه وکړه چې سپين بيرغ پورته کړي خو غورت مندو افغانانو د داسې
غوښتنې لخواه د توپک په خوله ورکړ او جنګ شروع شو . انګرېزي
افغانو گور که لوڅ ته دوړاندي تگ امرور کړ . د توپکو، توپو
او الوتکو څخه د گوليو او بمونو اوږدېدل شروع شول د چوزاد سياستې
تو دوخي او د د بېر شو ژر و مجعوز لښکرو سره د افغاني دروسو تنو
عسکرو مقابلې د ملي هرور او شهادت مسکه نڅپه جوړه کړې وه . لومړني
افغاني بهرمنو هم په دې جنګ کې گلون کړي وو او ملي مجاهدينو ته
بي دا وپورسولو وظيفه اخستې وه . عبدالرحمن تولي مشر اوزوي يې
د دغه جنګ په لومړي حمله کې شهيدان شول . د عبدالرحمن ميايي
چې د بېر اوزوي شهادت وليد، ملي احساسات يې نور هم تحريک
شول او په لور پخې ناري کړه :- اي توريالو غازيانو، مړي
يو پلا مړي ، دا جل غشي صل گزه پر لري ، يې اجله سرگي نسته ، د

زموږ غازيان

اصلام او پښتونوالی پر ننگه مخانونه قربان کړی . د جنگ د شدت په وخت کې غایت مهال د توپ گولی د کلا پر هغه برج و سوخته چې افغانی کرنول داود شا خان هاته د مدافعی نظم او ترتیب له پاره و غږه لرونکی و . ده خپلې قواری مجاهدی او ثبات ته تشویقولی . پدې ده گولی د کلابرچ واړېدی او په خپله داؤد شاه خان په پښه تپي شو . ده لاهه لښکوته هغه پښه ترله چې بله گولی راغله او برج یې پښه پسي و نړاوه . په دی دوهمه گولی داود شاه خان بیا تپي خواوله کاره ولوېد . نو جنگ د افغانی قواو سهری ټولیمهر محمد یوسف ابراهیم خیل ته ورسیده .

هغه وخت چې د افغانی قواو تجهیزات او مدافعی وسیلې خلاصی سوی ، لاس په لاس او غېږ په غېږیې جنگ کاو غویې دوه سوه شلو پښت قنده شهیدان او د هر لیری قبیان شول او ټول لیمشر محمد یوسف داسی تپي شو چې د سروغڅه یې ټویرنه کیدی . (۱)

د خپلواکی د بیرته مستردولو په ملی معرکې کې د کندهار خینو مشرانو او روحانیو نوهم پر هغه اختی و چې مشهوریې دادی :
د هلمند ولایت د سا روان گلاو سیدونکی حاجی عبدالعزیز او حاجی محمد اسن . حاجی محمد نواب ، تاج محمد خان سره پدې خان بارگزی فیض محمد خان ، دین محمد خان لکوزی ، محمد هاشم خان ارغند اوی محمد انور خان ارغسانی ، حاجی نور خان ، عبدالله خان او عزیز زاده خان بایان ، حاجی محمد یعقوب خوشی ، حاجی عبدالروف کابلی په قوم بیات ، سید نور محمد شاه ، محمد اسلم خان بلوخی ، حاجی محمد ایوب کاکر حاجی طالب تره کی ، داد محمد خان لکوزی ، فیض الله خان تره کی دارغنداو ، اخندزاده محمد رسول او اخندزاده محمد

(۱) ۱۳۳۷۵ ش کال د مساوات چریدی د لسمی گڼی غږه

زموږ ځايزيان

حسن اسحاق زى، عېشا لوى، پخوانى محمد زى، فيض محمد پوپل، سردار
عبدالحميد محمد زى، اخوندزاده عبدالحميد الكورى، اخوندزاده عبيد
الحق، محمد انور خان او نور. (۲)

په دغه معرکه كې پوهنيز ملي مجاهدينو د شهادت جام شكلى دى
چې د څو نويونو نه دادى :-

نيز محمد او سوسى خان د سوهين بولدك د خوښكى د كلي لعل شاه
د امير محمد بلوخ زوى، د ذاكړ محمد افضل راز محمد، فتح محمد، عبيد
العلوم، محمد زمان، د تلوگان سپين، غلام نبي، فتح محمد د پاره محمد
زوى عبدالعزیز، اسيرجان، عبدالوهاب، گل محمد، باؤگل، محمد
عالم، اسيرجان، عبدالوهاب، محمد عثمان، فيض محمد، صا حيداد
وؤهر گل، غلام حسين، نظر محمد كپتان، نو ز محمد، محمد انور
ستاره، ناسه، د شوهين اختر محمد، لعل محمد د عبدالرحمن زوى د
كندهارد پيار خداوندو د عبدالشكور زوى.

سوف له د پازگل زوى، جليل د نور محمد زوى، د پين محمد د عبيد
اهميد زوى، محمد كريم د اختر محمد زوى. عبدالروف د عبدالرحيم
زوى، سلطان محمد، پوره محمد باغبان باقى قلمچيد، سردار محمد اكبر
دين محمد، محمد حسن، اسلام، عبداله جان، سرور محمد اسون، محمد
على، صالح محمد، غلام رضا محمد، محمد كروم، سويد جلال، سلطان محمد
لعلی، جلال الدين، پابه فيض محمد، محمد امين محمد على، هدايداد
، نظر محمد، سولا داد، غلام دستگير (۱)

(۱) دغه نويونه د كندهارد مستوفيه د مخزن د هغود فترى آباد
و غنچهې پانساندگانو ته يې په ۱۲۹۹ كې ښكې او يا نښي مكافات
وركول شوى دى ښاخلى عبدالقدوس نجيب را نقل كړى دى.
(۲) د وطن د چرپې د سوري كال د شلمې كڼې د ۱۳۰۰ هـ كال د
اسد د رېښې د مرتالى له پوي پر خي غنچه

سردار عبدالقدوس اعتماد الدوله

سردار عبدالقدوس دامیر دوست محمد دورور سردار سلطان محمد
چی به طلابی مشهور و زوی دی چی به ۱۸۳۵ - ۱۲۲۳ ش کی زییر بدلی
دی. دی به بهار اکی د امیر عبدالرحمن سره به تیمید کی اوسیدی
دیبرته راسته تیدو به وخت کی بی به شمالی ولایتو کی د سردار محمد
اسحق سره د سرتیال به حیث کار کار. دی د سیمنی حکمران هم و.
به ۱۸۸۱ - ۱۲۶ ش کسی بی هرات د سردار محمد ایوب خغه
ونوی. ده به ۱۸۹۱ - ۱۲۷ ش دهزار جات اوروزگان اغتاشونده
آرام کرل او دده خدمت به عوض کی د امیر عبدالرحمن له خوا
دایشک آقاسی حیثیت ور کړه سو اودامیر د پیرو و نادارو او اعتمادی
ملکرو غطه وگرید.

تاج التواریخ د سردار عبدالقدوس به هکله داسی لیکمی :-
... بهجت ایفکه سردار عبدالقدوس خان را بمطالعه کنندگان معرفی
نمایم اظهار میدارم در زمانیکه انگلیسها به کابل بودند مشارالیه
عازم تا شکند شده بود که بمن ملحق گرد و ولی چون میخواستم
عازم کابل شوم وقتی مشارالیه به سمرقند رسید به اونوشتم در آنجا
بماند و منتظر ورودین باشد چنانچه در موقع دیگر اظهار داشته ام
اگر سردار محمد سرور و خان و سردار محمد اسحق خان و سردار
عبدالقدوس خان یکی از نوکرهای موثق و معتد من است سردار
عبدالقدوس خان پسر سلطان محمد خان است که سلطان محمد خان
برادر بزرگ امیر دوست محمد خان بود (... (۱)

(۱) تاج التواریخ فصل نهم صفحه ۲۹۶ چاپ ۱۳۱۹ شهد

سردار عبدالقدوس خان اعتماد
الدوله دخپلواکي دمستر دولو په
معرکي، کي دکندهار دجبهې لوی
قوماندان .

ژمور شاهان

سردار عبدالقدوس د امير حبيب الله مسراج الملة و السدين
د سلطنت په وخت كې د هغه دراسته لاس او مترمشاور په حيث كار
كاو. ده ۱۹۰۵ كال د جنوري - ۱۲۸۳ هـ په مياشت كې د صدر اعظم
او اعتمادالدوله په لقب وټاكل سو. اوس يې د فاسيل غري
د اعتمادې په تفصا صحنه پادوي سردار عبدالقدوس د سردار
نصرا له نائيب اسلطنته هم اعتمادي و. څرنگه چې يې په دولتي
چارو كې مر تجمانه پاليسي قائيدوله نو در و شنفكرانو او تجدد
خواهانو له نظره كراو، كراو ر لويدي او په ۱۹۰۶ - ۱۲۸۵ هـ ش
كې يې تقاعد وكړ او وظيفه يې علي احمد جان دلوي نايب زوي
ته وسپارله سوه ده په قو لو افغاني قبا يلو مخصوص ننگرهار
پكټه و او كندهار كې نفوذ در لود اود ۱۹۱۲ - ۱۲۹۱ هـ ش كال
د منگلو اغتياش دده په قدير او درايت آرا م سو ده ۱۹۱۶ -
۱۲۹۰ هـ ش كال په لوي جرگي كې چې د لومړي عمومي جنگ په
اټنا كې دا افغانستان د خارجي پاليسي «تاكولو په هكله جوړه
سوي وه د افغانستان د بيطرفي پرخواو ده په ۱۹۱۹ - ۱۲۹۸ هـ ش
د صدر اعظم اود كندهار د تنظيمه په رئيس په حيث د استقلال په معركي
كې يې د سرخي اخستلو په فرض كندهار ته دراتلو
په اټنا كې په شرنې كې د كندهار په سقوط خبر سو. كه
غه هم لوي نايب خويشل خان د كندهار نائيب الحكومه ته د چمن
شبهه د خيرو خان اخگزي په واسطه اطلاع ور كړه سوي وه چې انگرېزان
پر كندهار يرغل كوي خو هغه دغه خبر په يې اهميستي او يې باوري
تلقي كړ او د جنرال غلام نبي ناصر چې د كندهار د قوا و قوماندان و د سو
قوا قوماندو ي يې هم وكړ.

سردار عبدالقدوس اعتمادالدوله په غزني كې د سايي مجاهدينو
په راتولو لولو پهل و كړ او چين كفن يې واغوست. دهرې سيمي

زسوه غاڙيان

قو مو نوپو زيات شمير ملي مجاهدين دده تر مشري لاندې د کندهار
جوهي ټه را روان سول چي په هغو کي :- محمد اله هزاره ، عباس
خان هزاره ، شير احمد نوري ، عبدالله قنار ، ابوالقاسم رساله دار
خالقداد خان توخي ، سردار خان خروتي ، انور خان ټره کي ابراهيم
خان اندر زيات مشهور دي .

سردار عبدالقدوس خان چي کندهار ټه ورسيد، خوشدل خان
لوي نايب او د کډني حاکم سلطان محمد خان بي ټه بي کفا ټي او
غفلت له خپلو وظيفو معزول کړل او د عموس قو او قومانداني
بي ټه خپل لاس کي واخسته . ده دد پورته دخط غځه يو نيم ميل و
راندي په پغره کي خواوي غاي په غاي کړي او د او پور منځ مسلط سو .
دا هتما دالدوله قواو نه هوا زي چمن باکده کوئيته هم تر قانير
لاندي ونيوله ، خو په دغه اثنا کي ستار که اعلام سوه او د مرکز له
خوا هدايت ورته وسوچي دسرحد غځه بل سوله ترها ولاړسي . اعتماد
الدوله په دغه امر کي تحمل کاو ، دانگر بزاډو قوماندان ټه بي
وليکل چي له همدغه خايه خواړي د خپلو ملگر و سره حج ټه ولاړسي .
سردار عبدالقدوس (۱۹۱۹) کال په اپريل کي - ۱۳۹۸ هـ ش
کابل ټه راوغوښت سواو په ۱۹۲۰-۱۲۹۹ گي بيرته کله هارته
ولاړ . دي په ۱۹۳۸ کال دسارج په ۱۶-۱۳۱۷ هـ ش و ټه سواو
د کابل په همداي صالحينو کي خاورو ټه و مهارل سو .
دده دپه پور لوجه دغه په ټوله حکم سوي دي :-

سرور سردار اعلي صدرا عظم فر د عصر

آنکه پر زاتش نمودي نظر جزو الطمبي

صاحب فکر عميق با لکک رای دقيق

زیده ار باب پیش نور چشم سرد سی

دخپلواکي تاريخي څلي په پغمان کې (طاق ظفر) .

زبور هازبان

بسکه عالیله روما لی رای و عالیجاه بود

نزد شاهان در همه اصرار بودش معرسی

چون خلوص خدمتی اسلام و دین با کد است

رفت سوی ملکه عقبی با هزاران خرمی

مزده اش قدر میان دارند کای با که اعتقاد

در بهشت جاودانی هم تو صد رالا عظمی

ق ۸ ۱۳۳۶

سپاه سالار صالح محمدخان

سپاه سالار صالح محمد دداد محمد زوی دیار محمد لمسی په خټه
پوپلمزی دی چې په ۱۹۰۵-۱۲۸۳ هـ ش کال کې یې د کندهار د عسکری
قوماندان د مرستیال په حیث کار کاو. دی په ۱۹۰۷ کال په اکتوبر
کې د ځینو اشتیاقو په نسبت کابل ته راوغوښت شو خو په ۱۹۱۳
۱۲۹۲ هـ ش کې د اشتیاقو توڅخه د خان د دفع کولو وروسته د حسن
خدمت مسدروگرځید او د امیر حبیب الله سراج المله والدين د اعتماد
حاصلولو له کبله د اردل د څنډه د قوماندان په حیث وټاکل شو.

دی دربار ته د نژد یوالي او خدمت گزار یو په لړ کې په ۱۹۱۹
کې د نایب سالاری رتبې ته ورسید او د کابل د لوسړی لوا قوماندانی
هم ورو سپارله شوه.

ده د ۱۹۱۹ کال د مارچ په اڅور- ۱۲۹۸ هـ ش کې د اعلیٰ حضرت
امان الله غازی له حضوره د سپهسالاری عهدې ته ترفیع و کړه او
د سیاسي استقلال د پیر د مستر دولو په ملي معرکې، کې د ختیځ
پاننگرهار د قواو د عمومي قوماندان په حیث وټاکل شو. ددی د پاره
چې افغالی قبایل هم په دغه ملي معرکې، کې فعاله برخه واخلي
نوحاجی عبدالرازق اندر ته یې د صالح محمد سپهسالار د مرستیال په
حیث واک و کړ چې د افغانستان له خوا د قبا یلو د مشرانو سره
وگورې او داسې پلان جوړ کړي چې د عسکری اقداماتو سره سم

سپاه سالار صالح محمد خان .
دختیخی جیسی لوی قوماندان

زموږ هازريان

د آزاد سرحد قبايل هم دا افغاني ليښکرو مرستې ته را ودا نکي او تر هغوچي قبايل نهوي تنظيم هوي جنگک شروع نه کړي .

اعلي حضرت امان الله هازي په لاندني فرمان سره مو ليښا حاجي عبدالرازق اندر د قبايلي چارو په سامبا لولو او تنظيمولو مامور کړي و :-

(عاليجاه عزت و صداقتمند فضاييل همراه حاجي ملا عبدالرازق خان به الطاف مو فور ه پادشاهي اميد و اړ بوده ، چوڅ شما از حضور اعلي حضرت و الا هما به تحت نظارت عزت همراه اخوي صالح خان سپهسالار ناظر بحر بيه مقرر سمت مشرقي به سرحدات شمالي مغربي هراي خدمات دين و اجراي احکام الهي و حکم پادشاهي مقرر باشيد در باب اتحاد و اتفاق روساي آن حدود که د ير سوات ، چترال و باقي خواندين و رتيحان باشد اتحاد ايشان بادولت عليه افغاني شما مختار مي باشيد که بهر قسميکه خير دين و دولت را ملاحظه کرده به همان قسم به مهر خود هراي شان خط اتحاد ارسال داريد به دولت منظور ميشود و چون في الحال موقع جنگ و فرصت تنگ است انشاء الله تعالي در ثاني به قرار خط شما عليه رسیده رسمي دولتي هراي شان فرستاده ميشود به قرار خدمات ايشان و صدق و راستي آنها اعزاز دولتي و قبول هرايط ميشود . فرمان هذا استحضار شما از حضور و الا ارقام وار مثال گرديد که بلا معطل خير دين و دولت را ملاحظه کرده باروساي محلات فوق الذکر از راه اتحاد دولتي حرف بزنيد و جوابي که از طرف آنها به شما مرسد بلا معطل حضور و الا امروضا داريد که دانسته و حالي راي و الا گردد باقي خيريت است . فقط (۱)

امير امان الله

زموږ غازيان

دا لغا نستان دخپلوا کې د پور ته مستردو لو په سلې معر کې
د حاجي عبدالرازق اندر په واسطه د قبایلو مرستی داسې تنظيمیدي
(۱) یو ولندد پرنواب اورنگ زيب خان ته واستول سوچي په
دغې سلې معر کې ، کې گډون وکړي .

(۲) بل ولسوات ته د مولوی فضل محمود (مخفی) په مشرۍ د سوات
اڅنډزاده صاحب امسی میا گل صاحب ته ولیږل شو .
۳ یو ولسوات - اودر بند ته ولیږل شو .

۴ یو ولسوات د پندیر او کوهستان سیمې ته ولاړ . داسې د سوات
د والی تر تسلط لاندې نه وی بلکه د دغو سیمو چاری د ځینو محلی
خانانو او روحانیو نو لکه سندهو کې بابا ، صاحبزاده او نورو له خوا
اداره کېدی .

۵ - پوهیث د باجوړ پناړخان محمد جانتخان ته ولیږل شو .

خپله حاجي عبدالرازق اندر په آزادو قبایلو کې د جر گودلاری
قبایل د افغانستان دخپلوا کې د معر کې د پاره تیار ول .

اول :- د چارمنگ په سیمه کې چی د پاپری ملا صاحب تر نفوذ
لاندې وه د حاجي عبدالرازق اندر سره چی علماء، سادات او مشایخ هم
ووچرگه جوړه شوه دغې جرگې لاندې مواد تصویب کړل :-

الف :- ټول قومونه به په کچه سره په یوه اتفاق د انگریزانو په
ضد خپل ورور هیواد افغانستان د آزادی د لاس ته راوستلو په سلې
سپارزه کې شاخپوری او ترخوچی د افغانستان ملی اوسیمای هیلی تر
سره شوی نه وی د سپارزی څخه به لاس نه اخلی .

ب :- قوم فیصله کوی چی له څلورو تنو څخه یو تن باید سلې جهاد ته
ولارشی اود یوی میاشتی وروسته به دغه پنځای بل نفر چنگک ته ځی
اودغه ترتیب به د جگرې د پای ته رسیدو پوری دوام کوی .

ج :- هر نفر چی د پورتنی فیصلی په اساس جگرې ته ځی باید خپل د
یوی میاشتی غوری له ځانه سره ولری .

زموږ ځايزيان

د: - د قوم او قبيلې زړه ور او توريالي کسان به د خپل قوم د قومي لښکر و د صاحبم نصبانو په حيث تا کل کيږي .

ه: - د قومي اصولو په اساس د يو قوم مشر توب پرېل قوم قبوليدلای نشي، د هر قوم مترروحاني شخصيت به د هغه قوم د قاپو په په حيث پيژندل کيږي .

و: - هر قوم به د قوم او نفر په تقسيماتو پسپنه وړ کوي چي له هغې څخه ځزانسه تر تيب اوله هغه ځزاني څخه به د لښکرو ځني ضروري مصرفونه د قوم دروحاني قاپو تر مراقبت لاندې اجرا کيږي ز: د جگړې له ميدان څخه د تپيانود راوړلو له پاره دوه تنه د شهيد انواو سرود راوړلو له پاره څلور تنه مقرريږي چي د جگړې په وخت کي له دغې ناحيې څخه به لښکر کي کمي رانه شي .

ج: - ټول قومونه تعهد کوي به هغه صورت کي چي د پيښور سيمې ته ور نژوزي اقليتونه او نور بيوزلي خلک چي د سقايلې توان ونه لري به هغو غرضونه کړي او زحمت ورنه کړه شي .

ط: - د دې سيمې د سايې سجا هسندونو د لښکرو د عمومي قيادت و جناب حقايق آگاه حاجي ملا عبدلرازق صاحب ته چي د اسلام او افغانانو خوږخواه اودا عليه حضرت اسان اله غازی له خوا د مرحداتو د حربي ناظم په توگه مقرر شوی سوارو .

ی: - زموږ د عمومي قوماندان د پلان سره سم: -

د ماسونديو او چارمنځک لښکري د پاپړي د جناب ملا صاحب تر قيادت لاندې د مومندو د لښکرو سره چي د تر نکزو د حاجي صاحب او نورو مشايطو تر قيادت لاندې دي، د شېکر او د ډير په شاوخوا حمله کوي. حاجي عبدالرازق د دغې سيمې څخه بيا د ماسونديو هوا ته و خوځيد او د دغې جرگې فيصله شوی مواد يې د ماسونديو قومونو په جرگه کي تصويب کړ. بيا سالار ذوته ولاړ هلته يې د مولوي امير الدين صاحب

زموږ غازيان

حب په سلګرتيا د ماسندو د چرګي مواد تصويب کړه او سمدستي دا فيصله وشوه چې د آزادو قبایلو لښکري دى د پېلو لارو څخه د پلان سره سم پېښور ته ننوزي او هغه لوى سړک چې له دېر څخه چترال ته غځول شوى دى، سمدستي بند کړي چې دا نګريزانو لخوا نه له سلګرتيا او چکدرې څخه د چترال خواته ولاړ نه شي .

انګريزانو دغه قواوى په خيبر کې درلودې :-

د پېښور يوه پلې فرقه (۳ اګنډه) يو سپور غنډ (۳ کنډه) ۶۶ توپونه ۳۰ ماشينداران ، خويم اچونکى الوتکې څلور تولي مين اېښودونکى ، بېشقر اول کنډک ددهو ترشادوى فرقى ۲۸ کنډه ، دوى بهرې لواوى د مېشه و سره .

دا نګريزانو په مقابل کې دغه افغانى قوا موجوده وه . دوه پلې غسو ندان (۶ کنډه) يو سپور کنډک يو توپ چې کنډک ۳۸ توپونه . دوه سالار صالح محمدخان له خوا حاجى عبدالرازق اندر ته پدې مضمون يولېک ورسيد . (...) دا نګريزانو له خوا غير متوقفه جګړه شروع شوه او اعلى حضرت اسان الله هازى دا نګريزانو په عليه دعوموسى جهاد اعلام وکړ تاسو هم د خپلو لښکرو سره ږدې راو شوقدر حمله وړوئ او د سرحداتو د ګردش څخه صرف نظر وکړئ .

دوه سالار صالح محمدخان هابېدا گمان چې افغانستان او انګريزان يوازې د خپور هېواد ږدې دره کې سره مخامخ کيږي . پداسې حال حال کې چې د حاجى صاحب د پلان سره سم تول سرحدى خلک له چکدرې او سلګنډ څخه له پېلو لارو په پېښور ته ننوزي چې د دېښمن لښکري قيت او هر کې کړي ځکه د خپور هېدړه کې د جګړې ږدې سخت او مشکل کار او په دغه دره کې يوازې بايد ندا نعه هوى وای . که چيرې دغه پلان عملى هوى وای نو پداتکلى ډول پنځه سوه زره زره سرحدى ښايېل به دا نګريزانو په ضد جنګېدلې وای . که صالح محمد

زمون پهازيان

سپهسالار که به د که کی ما ته نه وای خوړلی او یوازی به سدا فته بوخت وای نو دا یقین وچی دوی دری همتی وروسته ټولې هند منظمې لښکری چی پشور ته ننوتلی بیاهم انگریزانو نه هو کولای چی دد کی را د پخوا ته تجاوز وکړی ، دا محکه چی پشور به خطر کی لویدلی و که شه هم حاجی عبدالرازق اندر دغه سپهسالار صالح محمد ته لیکلی و چی مو دا اطلاع در نه کړو بام کوه به د که کی چکره شروع نه کړی خو بیاهم دغه بیوقوف سپهسالار یو غنډ عسکر د کی اود افغانستان ورغړ مه غرونو ته ورسول اود جنګی فکته به مخالف بی سطحی حرکتو نه شروع کړل .

هند وخت چی دا انگریز قواود افغانستان په لوری حرکت کاو ټول سرحدی قبا یلو مخصوص د پشور خلکو سخت هکس العمل چکاره کړی . د جنرال کلپو قواو محکه دغه ښار معاصره کړ او یو مخزین بی حتی و نیوی دا افغانی پوسته خانې مدهر بی دا نقلا هونو د ۲۲ مشرا نوسره بندهان کړل . په دی کړی انگریزانو د کی پرهاو خو به پاری و کړه او چکره ونوښته . دغه سپهسالار و له کرای سو چی مدافعه و کړی اود د کی دهاو وخوا قبا یلو مرسته حاصله کړی اود لښکر و د خوړی برابر ولود مهمی موضوع ته فکر ولری . د سو ټدهر ، بی انتظا سی او عسکرو ته دخوړو د رسیده لو او خپله سپهسالار د پشی د گوتی د زخمی کیدو له کوله جنګ د گره پشور داود انگریزانو لښکری چی د جلال آبال د نیولو په عزم مارش سوی وی په هاسول کی بی د محمد عمر خان غنډ مشر (مور جرنیل ناصر) او محمد اکمل کښد کشر تر قوماندهانی لاندی مخی ونهول سو به ډیره مهرا نه او ملی شهاست ورسره وچنگیدل جنګ د توپ او توپک غځه به لاس ورسید او د انگریزانو ملی قوا وی ټولې له منځه یووړه . سوی اونوروی د تسلیم بیرغ پورته کړ او تر د کی تر شاو لارل

اعلام حضرت امان الله هاری چی د مشرقی (ننگرهار) دجهی به نا کامی خبر سو به سپهسالار صالح محمد خان با ندی به تهر سو او

زمور غازيان

کابل ته پي راوغوښت تر تحقیق و روسته پي پدی کړد استقلال د حاصلیدلو وروسته صالح محمد سوپهسالارد ځينو دوستا نوبه شفاعت خوشی سواو په ۱۹۲۰، ۱۲۹۹ کي پي تقاعدو کړ

ددی سره چي دخیبر په مجاذ کي دسپاه سالار صالح محمد دغفلت او پي کفایتي له کیلمه انغانی لښکر مات شول ،خوپه کو چنی خپیر کي جنرال فاولر ته محمد صدیق چگرن ښخته ماته ور کړه او جنرال محمد عمر ناصر (سورجر نیل) جنرال غلام زهی خرخی او محمد اکلیل بدخشای دخیبر مجاذ پورته ټینگ کړ او د ننگرهار امنیت پي تامین کړ. په دغی معرکي کي د ننگرهار، لغمان ، کنړونو سلی مجاهدینو او وطن پرستو روحا نیو نوهم گډون کړی و چي د هغو څخه دغه دیر مشهور دی:، شیخ پاچا اسلام پوری، میر صاحبجان دچکنور ملا صاحب د کچوری ملا صاحب، د ترنکوز حاجی صاحب، د باپری ملا صاحب، سیر سید پاچا سید احمد پاچا سیر زمان خان کنړی دهر کانهو ملا صاحب محمد سرور صاحب شیر پنجان چهار باغی، د سرو پي عبدالغفار خان سومند مردار خان، صافی حیدر غازي، بولوی حبیب الرحمن کاموی، دهنوارو د صوفي صاحب زوی، د کنړ سید گل پاچا صاحب، صاحبجان سومند محمد امان مشوانی، د شنوار ولسکان، حیات خان عظیم خان خلیق خان سهمند، محمد امان خان محمد عالم خان حضرت خان میر افضل خان محمد سعید خان، سید رسول احمد خان سید پاخان، عبدالرحمن خان مرداد خان همد اشانی دکنړ مشران لکه شیر محمد خان، محمد علم، اکبر خان میرزا خان، فتح چنگ، محمد صدیق خان سیراجاد خان، اکرم خان محمد حسن خان سهمند شهن روز خان سومند، سکندر خان سومند د پکلووی مولانا فضل ربی خان سیرداد صاحبشاه خان، رند خان کنړیو خان سیف الدین خان (۱)

(۱) دوطن دچر پدی دلو سپی کال د شلمی گڼی دسر مقالی (سی و سو مین سال استقلال) دیوی برخی څخه اخسته. ۱۳۳۰ داسد.

غازی مولینا حاجی عبدالرازق انبیر

مولینا حاجی عبدالرازق اندہ

مولینا حاجی عبدالرازق صاحب دسولینا عبدالخالق صاحب زوی بہ
ختہ اندر بہ ۱۲۸۰ ھ. ق دصفری ۱۶۰۱۶ کی بہ (ہایلوچ) نوسی کلمی
کی چی دغزنی دینار بہ ۱۲ میای کی پروت دی زیر بدلی و . لوس پرنی
علوم بی دکورنی دغرو اوشا و خوا دلیر او نور علوم بی د پشور
دعلا تو، بنارس او مولینا رشید احمد کنگوی خٹہ تحصیل کبری او
داسلامی منطق، فلسفی، حکمتو دلو یوین المللی علمسا خٹہ
شمیرل کیلی .

دی دخیل پلار د غوبتنی سرہ سم بہ ۱۳۰۶ ھ ق کی کابل تہ
راغی او امیر عبدالرحمن خان د پلار بہ عوض چی بہ ہمدی ورخو کی
وفات سوی و، ددر ہار دشرعی علومو بشا و را و دشا ہی مدرسہ
دسہ رس بہ حیث وقائی . ہد دغہ وخت کی چی انگریزانو ہروز
ہرستان حملہ و کرہ او دسمعودو ملاپونہ دغرو سرہ دسلی مبارزی
اوغزا وروستہ کلمہ چی ہی اسلحی او آذوقی خلاصی سوی، دخیل تہرد سلو
تہو بشرانوسرہ دارگون دلاری کابل تہ راغی، امیر عبدالرحمن
دحاجی عبدالرازق دلاری دغہ سرہ بہ تماس کی سوا و کلمہ چی
رخصتیدی غہ طلاوی او اسلحہ ہی دحاجی عبدالرازق بہ واسطہ دچہار
آسیاب بہ سیمی کی وروسپارلہ .

مولینا حاجی عبدالرازق صاحب داسیرحیب اللہ مراج الملة

زموږ غازيان

والدين او نائيب السلطنه نصرالله خان د قبايلو په چارو كې مشاورو .
د هند په سفر كې د امير حبيب الله ملگري ؤ .
د دانگر هزانوسره درهيس المجاهدین په نامه دوزیرستان په
هلوو سوو كې تاريخي مبارزي كړي دي .

د ۱۳۰۳ كال د حمل په ۲۲ د دروژي په ۱۶ «جمعی پدورخ وفات سواو
جنازه يې د غزني په بايلوچ كې خاورو ته وسپارلده . دده د ژواندانه
او سجا هلو په هكله دننه په هيواد او خارجي لمخو هيوادو كې
يو شمير لېكني سوي دي :-

هوز هو (افغانستان) د سملی چاپ ۱۹۲۰ - ۶۵ - ۸۸ (حاجی)
ترنامه لاندی داسی ليکي :- (. . . په هندوستان كې يې تعليم
پشور كړی د امير حبيب الله په دربار كې د حضور الامام اود سلطانی
مدرسی رئيس ؤ ده د ملكها توه علم كافرانو نه اېرا دول ، دی
د سردار حیات الله خان استاد ؤ . درار سيد لو مجرونو له مخی نوموړی
په ۱۹۰۸ كې دخپلو ۱۵۰ تنو ملگرو سره دانگرهزانو په ضد جگړې ته
رهي سو . . . په وروستيو وختو كې د سردار نصرالله خان اعتمادي و
دی د افغانستان د قبايلو او هند د لوبو ازادى غوښتو نكو څخه و .
د ملانجم الدين ، ملا پيونده ، لالا پيرسره يې دنژدی روابطه لرل . . .)
دامان افغان جريده د ۱۳۰۳ كال د حمل په ۲۹ كته كې چې

د ۱۳۳۳ كال د قمری دم ۲۲ روژي د مياشتي سره سمون لري .
(انالله و انا اليه راجعون) موت العالم موت العالم ، يکے
ضیاع اهدی ، يکے خساره ، بزرگ تر عنوان لاندی دده هسگه شخصیت
کارنامو او ملي مبارزو په هكله مفصله مقاله او تسلیم ليک خپور
كړی . همدا شانې د ثروت چرېدی په ۱۳۰۳ د ثور په اول كښي
(۱۳۳۳ كال دروژي په ۲۷ نېټه د (ضیاع يکے سرما په سو د بند)
تر عنوان لاندی د حاجی صاحب په سریني كاترات ښكاره كړی او هم

زموږ زيان

د ايران د يهار جرېدي دده سر پنده په تاثر په ۳۳ ۲ ۱-۱۹ ذوقعدة
الحرام بوي فوق العاده گټې كې شمېره كړې وه.
د زياتو معلو ماتو له پاره دى د مجاهد افغان نوسى اثر او تحريك
شيخ الهندو ۲۰ صفحې ته مراجعه وسى. (۱)

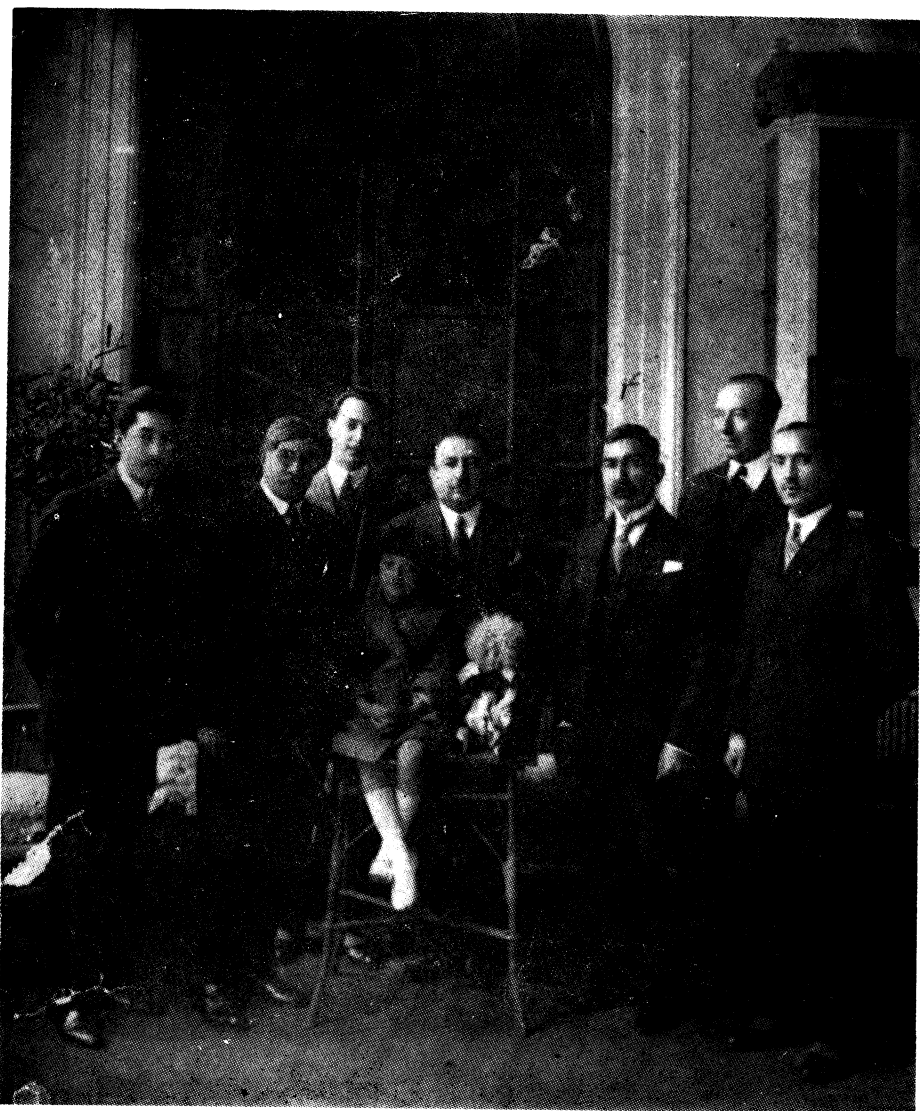
د كجورى ملا صاحب

نوم يې ملا صهام الدين د محمد نظيف زوى د لغمان د عزيز خان
د كڅ اوسيدونكى و دى د ۱۲۵۶ هـ ش كال په شاوخوا كې زېږيدلى
د علم او معرفت علاوه يې د شېخى او پيرى رقيه هم درلوده او لنگر يې
چاپيدى. ده د افغانستان د خپلوا كې د بيرته اخستلو په بهر كې كې
د خپلو پيروانو سره گډون كړى او د وطن دوستى او آزادې خواى
لوى ثبوت يې وركړى و. ده د شعر طبع هم درلوده په پښتو او
پارسي سوي شعر ونه ويل.

(۱) مجاهد افغان چې يو مستقل اثر دى او د حاجى عبدالرازق
د سوانح او مجاهد و په هکله ليکي سوي دى چاپ ۱۳۳۶ ش کابل

جریل غلام نبی شرحی

دی دسپہ سالار غلام حیدرلو گری شرحی زوی پمختہ ہوسفری
دغلام جیلانی او غلام صدیق ورورو . غلام نبی خان د ۱۹۰۳
کال دجون پمہشت ۱۲۸۳ھ کی دکنہ کمشرپہ ۱۹۰۵ کی دہرگہ
۱۹۰۶ کال پمہ جون کی دننگرہار د قواوود قوماندان د ۱۹۰۷
کال پمہ نومبر کی دکابل دقواوود قوماندان پمہ حیث مقرر سو .
پمہ ۱۹۰۹ کی چی ددہ قواوی د (پتھان) شخہ دکلاچی سوہی تہ
چی دانگریزانو مستصرفہ وہواو پتہی او دکرم دسلیشی لہ خوا پیر تہ
ترہا راغلی نودہ تہ بیا تر ۱۹۱۲ کال ہوری کوسہ عسکری وظیفہ
ورنہ کرہ سوہ . خود متکلو داغہ شاش پمہ آراسو لو کی پیرتہ توجہ
ورتہ و سوہ او پخوانی وظیفہ پی اچوا سوہ . غلام نبی پمہ ۱۹۱۲
(۱۲۹۱ھ) کال دجبل السراج دلننگر و قوماندان و ، خود ہرگہ
عبدالاحمد غزنوی چی دوژ لو پمہ اتھام پمہ ۱۹۱۳ م کی لہ کارہ ہر طرف
سو او د ۱۹۱۹ (۱۲۹۷ھ) کال دجون پمہ میاشت کی دی اوددہ
د کورنی نورغری دامیر حبیبہ الہ مراج الملمۃ والدین لہ خوا عفو
سول او پمہ ہمدغہ کال د ۱۹۱۹ کی دکمیسون غری سو . د ۱۹۱۹
(۱۲۹۷ھ) داہتقلال پمہ سر کی ، کی دننگر ہار پمہ تولوسیمو کی
د ملی قواو او دننگر یزانو دیر شل پمہ شاو ہلو پمہ کار لگیا و .
۱۹۲۰- (۱۲۹۸) کال پمہ اگست کی دجلال آباد پمہ اسمار کی
د ہرگہ عثمانخان پمہ عوض مقرر سو ، خوددغہ لہای شخہ ژر کابل
تہ راوغو بیت سو او د مزار شریف د عسکری قوماندان پمہ حیث پی

په دغه عكس كې عبدالصمد خان غلامه محمود طرزی، غلام نبی خان
خرخی، غلام جیلانی خان خرخی او شاهزاده رحمت الله داعلی حضرت
امان الله خان غازی زوی معلوم پیری.

دمنصوری دصلح په مذاکراتو کې افغانی او برتانوی هیئت دراستی خوا څخه چپی خواته ناست قطار:-
 پیر محمد فرقه مشر تره خیل.
 غلام محمد خان دتجارت وزیر .
 سر هنری داپس دبرتانوی هیئت رئیس، دبرتانوی هند فارن سکرتی رئیس، دبرتانوی هند فارن سکرتی
 سردار محمود طرزی دافغانستان خارجه وزیر دهیئت مشر .
 صاحبزاده عبدالقیوم دبرتانوی هیئت غړی .
 لاله نرنجنداس دافغانی هیئت غړی.
 ولاړ کسان :-
 دبرتانوی هیئت دریم سکرتی .
 دبرتانوی هیئت ترجمان مرتضی .
 مستر پیرس دبرتانوی هیئت غړی او دشمال مغربی سرحدچیف کمشنر .
 کرنیل موسس برات دبرتانوی هیئت غړی .
 عبدالهادی داوی دافغانی هیئت غړی .
 عبدالوهاب طرزی دافغانی هیئت غړی .
 مستر ریچسن دبرتانوی هیئت مهماندار .
 میزا باز محمد دافغانی هیئت غړی. دبرتانوی هیئت دریم سکرتی .

ژوندلیک غازیان

وظیفه اشغال کړه . په ۱۹۲۱ (۱۳۹۹ هـ ش) کال کې پخوا را او مسکو ته ولاړ . د ۱۹۲۲ - ۱۹۲۳ (۱۳۰۰ - ۱۳۰۱ هـ ش) پوری په مسکو کې د افغانستان لوی سفیر و . د ۱۹۲۳ (۱۳۰۲ هـ ش) په پسرلي پورته راو غوښت سو په خارجه وزارت کې د مسکو تږی او په ۱۹۲۵ (۱۳۰۳ هـ ش) کې د منگلو د اغت شاش د آرا سولوله پاره د جنوبي عسکري قوماندان او حکمران په حیث مقرر سو . د ۱۹۲۶ په اگست کې په پاریس کې د افغانستان د لوی سفیر او بیا په مسکو کې د لوی سفیر په حیث کار کاو . په ۱۹۲۹ کې د اعلی حضرت امان الله غازی په طرفداري د یو شمیر قری محصلینو او اعلی حضرت امان الله طرفدارانو په ملگر تباد سقوی قواو څخه مزار شریف و نیوی او هغه وخت چې د امان الله خان په وطن پر پښولو خبر سو پورته تر شاو لاند .

څرنگه چې جنرال غلام نبی ، نادر شاه د حکومت لوی رفیب او د اعلی حضرت امان الله د صمیمی دوستانو او ملگر و څخه و نو د نادر شاه حکومت هر کله دده د قومی او ملی نفوذ څخه په پار کې واو په دې فکر کې و چې څرنگه یې له منځه یوسی سید قاسم رشتیا په خپلو یاد ا پتو نو کې په دې هکله لیکي :- (. . . اول ا پتو څوډون در اروپا باهراد رانش پراگنده بود از تماس با امان الله خان و داخل مردم دور نگه دارند در بدو پاد شاهی خود غلام نبی په حیث سفیر در انقره و غلام جیلانی وزیر مختار در توکیو و غلام صدیقی وزیر خا رجه امان الله خان موقع داد در برلین باقی همانند به اثر مسکاتبات بین غلام صدیقی نما بنده برادران چرخي وشاه ولی په حیث نما بنده نادر خان موافقه شد که بکابل بیا یو ودر ۱۳۱۱ اکتوبر ۱۹۲۲ - ۱۳۰۱ هـ ش غلام نبی په معیت شاه ولی په کابل رسید و پس از هفته در قصر دلکشابه قتل رسید . در قتل او همکاری انگلیس

زمرد غازیان

بانادرخان از اوراق آرشیف ملی هند استنباط میشود . - آرشیف ملی درد هلی در جمله اوراق محرمانه حکومت انگلیس بایت سال ۱۹۳۱ میلادی سندی تحت شماره (اف، او، ۶۱۸) مربوط به امور سرحدات هند به مضمون ذیل وجود دارد :-

سمله :- پنج اگست اشدری ، از طرف سرفرا نمیشوایی (سکر تر امور سیاسی برای مطالعه شخصی جلالت مآب وایسرای هند :- یکی از واقعه نگاران مربوط دستگاه استخبارات ما اطلاع میدهد :- اخیر غلام نبی خان چرخ که در سفر حج با امان اله پادشاه سابق افغانستان همراه بود پرزهی راه یکی از حاجیان قندهاری سپرده تا به دوران خان یکی از سردان محمد همراه اجزاده وخواجه قندهار برساند و حاجی مذکور پرزهی راه دوران خان که قرار معلوم از سه سال پانظر طرف در خانقاه صاحبزاده موصوف در بیرون شهر قندهار به سرسپرد تسلیم نموده است گفته شده که اصل نوشته غلام نبی خان عنوان عبدالطیف تاجر پشاور بود و در آن از او مطالبه شده بود تا مبلغ دو هزار کمدار به آرنده خطه ادا بدهد . این پرزهی را دوران خان توسط شخص به عبدالطیف مذکور در پشاور ارسال نمود . لیکن عبدالطیف عندالوصول اصل پرزهی راه مقامات حکومت تسلیم نمود تا صداقت خود را به (ما) اثبات نموده باشد با المتقابل به اهدایت داده شد تا پول را بدون چون و چراهی شخص مذکور قادیبه وچنان وانمود سازد که داخل راز آنها باشد و سعی ورزد تا ماطلوبات بیشتر راجع به طرفداران امان اله خان در داخل افغانستان وارتباط شان با قبایل سرحدود دیگر مردمان هند بدست آورد . چون بدست آمدن این سند یکی وسیله بسیار قیمتمدار را برای تعقیب وکشف شبکه طرفداران

دافغا نستان دخپلو اکی دمعر فی کولو هیئت په دبانندیو هیوادوکی .
 دراستی شخه چپی خواته: ښاغلی فیض محمد ذکریا ، ښاغلی میرزا
 محمد یفتلی ښاغلی محمد ولسی در وازی (دهیئت مشر) شاغلی
 محمد اسلام میرشکارښاغلی محمدگل مهمند .
 ولاړ کسان: - بشیر احمد خان عبدالحمید خان شاغلی عزیزالرحمن
 فتحی ښاغلی محمد ادیب ، ښاغلی عبدالغنی تر جمان ، شاغلی غلام جیلانی

ژسود غازيان

امان الله خان و بهخالفين حكومت فعلی افغانستان كه تا حال با وجود مساعي زياد بدير كی بدست نيامده بود بدسترس ما گذاشته است لازم ديده شد شخص جلالت ماب (مقصد و يسرای هند) ازان مسجوق گردد و ضمنا نظر به علاقمندی خاص حكومت افغانستان اگر مناسب ديده شود اين معلومات به اطلاع حكومت كابل رسانيده خواهد شد لکن بايد افشای منبع اصلي ما يعنی شخص اطلاع دهنده خود داری شود و در حاشيه مکتوب و ايسرای هند يادداشت کرده است كه: معلومات مذکور هر چه زودتر توسط وزير مختار برتانيه در كابل به اطلاع حكومت افغانستان رسانيده شود

محمد گل محمد

محمد گل محمد خورشید خندان مشرزی د سوبن خان لمسی
د عبدالکریم کړ و سی په قوم با یزی حسن خیل بهمندوچی د ۱۳۰۳
هـ ق دروژی د یاشتی په ۱۳ د کابل په اندراپو کی زیږیدلی و .
لومړنی تحصیلات یی په خصوصي ډول سرته ورسول او په ۱۳۶۷ هـ ق
کی د حرېبی مکتب په دوهمه ټولگی کی داخل او د پنځو کالو تعلیم
وروسته بریالی راووت او دارد لاندې په ښه کی د توپچی خانگی د
قوماندان په حیث وټاکل شو .

په دغی ټولگی کی چی له یوی خوا یی کله کله تڼه درس ور کاو
له بلې خوا یی د حرېبی مکتب د سر معلم په حیث و ټاکه اجرا کوله او د
دغه موثقاته خدمت په نتیجه کی د سها سالار صالح محمد خان دیاور په
حیث مقرر شو او د شاهي گارد د قوماندانی چاری هم وروسپارلی شوی
محمد گل محمد د ننگر هار په جوړه کی د سها سالار صالح محمد
دیاور په حیث د خپلوا کی په جگړی کی گاون در لود او افغانی
لښکریی د تباهی اوبی د سپلینی د هلاکڅخه و ژغور او د انگریز د
قواو په مقابل کی یی حیثیت ورا عاده کړ .

محمد گل محمد د ۱۳۹۸ کال د جوزا په میاشت کی د هغه هیئت
چی د محمد ولی بد خشان په مشری (میرزا محمد یفتلی ، فیض محمد
ذکریا ، محمد اسلام میرشکار ، بشیر احمد خان ، عبدالحمید خان ، عزیزا
لرحمن قتهی ، محمد ادیب افندی ، عبدالغنی ترجمان ، غلام چیلانی) د

محمدگل خان مہمند

زموږ غازيان

افغانستان دخپلواکي دمعرفي له پاره اروپا او امریکا ته ولاړشپړی دی په ۱۳۰۳ ش کال دپکتیا دعسکري قوماندان او اعلي حاکم په ۱۳۰۶ کې د مزارهريف دملکي تفتيش د رئیس په حيث او بياد ننگر هارد عسکري قوماندان په حيث په کار شروع وکړه په سقوي ناآرا سيوکي لومړي محل په کور ناست و. څرنګه چې عموماً امنیت اود هیواد خپلواکي يې په خطر کې ولیده نو د خپل رسمي او ملي نفوذ څخه يې دوطن د نجات دپاره کار واخست او په مهارزويي شروع وکړه. څرنګه چې انګریزانو په دې وخت کې زموږ په ملي چارو کې صریحه مداخله کوله او داوضاعو دڅار لو دپاره يې الوتکي دننگرهار په بیلوسیمو باندي ګرځیدي نو ددې اعلامیه په صادرولو سره

انګریزانو ته پروتست ورکړ: - (ټولو هیوادونو او حکومتونو دی څرګنده وی، هڅوچې دافغانستان سره د دوستي تړونونه کړي دی، که سیاسي وی یا اقتصادي او باد دوستي اودامان اله خان په زمانه کې سوی وی، افغانستان دداسې تړونو احترام کوی او منی یې. دافغانستان موجوده ناآرامی او بی نظمی پهرغه ناوړه اثره کوی او دا اعتباروړی بولی. ددغه تړون د اعتماد او اعتبار په حکله سوې اعلان کوو که دمقا و زوی یا امان الله یا اعلي احمد بابل څو که دافغانستان دسلطنت مدعی دخپل شخصي غرض دپاره دگاو ندیو هیوادونو سره داسې تړون اولوطانسه وکړی چې دافغانستان استقلال ته تاوان ورسوی دافغانستان ملت هغه هیڅکله نه منی او په خپل ټول قوت او صلاحیت سره به دغه د بطلان دپاره اقدام وکړی اوداسې عمل ته به اجازه ور نه کړی د دوی ملي حاکمیت اوسیاسي خپلواکي په خطر کې واچوی.)

دسقوي ناآرامیو وروسته محمد گل محمد دلومړي کابینې په تشکیل کې داخله وزیر او بیایي دننگرهار دتنظیمیه ریاست عهد

زسورغا زهان

لر له . په ۱۳۱۲ کی د قطفن ، مزار شریف بدخشان او مېمنی د ولایتو تنظیمه رئیس و او د پوځد ستونو له کبله یی د لمر عالی نوښان واخیست . دی په ۱۳۱۶ کی د دولت د وزیر په حیث مقرر شو . محمد گل مېمنند د ۱۳۳۳ ش - ۱۹۵۵ د لوی جوگی چی د پښتوستان د مسئلې انگریز د امیر بالزم په مقابل کی د گډ تصمیم نیولو په عرض جوړه سوی وه د دغی جرگی د نایب همده لر له او د ۱۳۳۳ ش کال - ۱۹۶۳ کست ۱۹ اسد په ۲۷ د سهار په اتوبخو د کابل په بریکوت کی د ۸ کالو په عمر وفات شو او په شهدای صالحینو کی خا وروقه وسپارل شو . (۱)

د محمد گل مېمنند څخه اولاد نه دی پاته یو وراره یی محمد پتنگ نو میند چی د محمد گل مېمنند د سریشی وروسته یی د ددخنیو آثارو په خپرو لوکی توجه کوله . محمد گل مېمنند د نظامی نایب مالاری او وزارت درتبی درلود لوپرتی ولوی ملی فرهنگي شخصیت گڼل کیږی د معارفو او مطبوعا له پاره یی نه هیر پدو نکی خدمتونه کړی دی . په کندهار کی د ده د تنظیمه ریاست په وخت کی د طلوع افغان په خبرونو کی د ملی مصلحت سره سم تحول راغی او پښتو ادبی انجمن یی پرانست او د پښتو مجله یی خپره کړه . ده د ملی مبارزینو او مترقی بشرانو د قدر او احترام کولو په لړ کی د میوله د شهیدانو مقبره جوړه کړه ، د میرویس لیکه مزاری د معماری په هنر او فن آباد کړ او د شهه کتیبه یی باندی ولیکله : - (مرقد ادرد بز رگ تاریخی محرک آزادی افغان مرحوم حاجی میرویس خان علییه الرحمه هوتک است که پامردانگی افغانی خود متجاوزین و مستلظین را از وطن خود به دور کرده و افغانستان را از استیلا و تسلط آزاد کرده پس از ۸ سال حکومت خود

(۱) اصلاح (ورمپانه) چهارشنبه ۲۸ اسد ۱۳۳۳ - ۱۹ کست ۱۹۳۹

زموړغا زيان

در ۱۳۷ هـ ق وفات يافته . اګر چه لوحه قیامتداری بر سر سرقدش موجود بود ولی در حین تجاوزات اجانب و محاربات سع الاسف تلف گردیده و اینک در ۱۳۱۱ هـ ش به توجهات ع ج نشان محمد گل خان رییس تنظیمه قندهار به یاد گارحمیت و سردانگی سرد بزرګ تاریخی بنام احیای افتخارات ملی ریاست بلدییه قندهار سرقد ذات معظم را سر از فو بصورت مناسب تعمیر و احاطه اش را توسعه و اطراف آن باغچه ترتیب و این لوحه را نصب نمود :-

دښنګ توتیه به می هرهلوی

که پس له سر ګه می پر ګور راسی مینه

بر سر تربت ماچه بگذری همت خواه

که زیارتګه سردان جهان خواهد بود .

د محمد گل مهمند مشهورو آثار و غځه پښتو سیند ، پښتو لیار

پښتو او پښتواله چاپ سوی دی د افکارو یوه برخه بی د پښتو لیار

د مقدمی غځه څرګندید لای سی :- ز ما دورو کینی عمر د پښتو په

محیط کی نه دی تیر شوی ، دخپلو او نو لیری دکابل په ښار کی لوی

شوی یم ، د عزیزانو سره سی که غځه هم اړ تباط نه دی شلیدلی خو

د پر تینګ هم نه دی ، هو کی پښتو سی زده ده ، خولپړه ویلی سی

شوه خود لږ ویلوله اسلامه کړ کیچوده ولی وروسته به لوی والی کی

چی پری پوه سوم د پښتو عزیزانو سره سی لاره مینه کړه پښتو ته

سی مځه کړه او خپل معلومات سی شه پکښی ډیر کړ خصوصاً د ګرانو

عزیزانو غښتلهو شینوارو پیغور زه و پښن کړم .

عبدالوکیل نورستانی

نا یب سالار عبدالوکیل نورستانی په ۱۲۵۳ هـ ش کی دنورستان د کانتون په کلی کی زېږیدلی ؤ.

دی په ۱۳۱۱ هـ ق کی د امیر عبدالرحمن خان له حضوره د شاهي گارد د تو پڅانی په قطعه کی د اچیدان په رتبه مقرر سو. عبدالوکیل په ۲۳۳۱ ق کی د امیر حبیب الله سر اچ المله والدين په سلطنت کی د کرنیلمی پاکنده کمشری رتبی ته ورسید او د حضور دارد لیا نو (شبی ست) په قطعه کی یی په کار شروع و کره او په ۱۲۹۰ هـ ش کی د بر گدی باغندشری په رتبه داردل د قوماندان په حیث مقرر سو. ده د پنه لیاقت او کفایت پیکار کولوله کبله په ۱۲۹۲ هـ ش کی د کندهار ولایت د عسکری قوماندان په حیث و ټاکل سو او د ۱۲۹۳ په حاد ته کی چی د کندهار خلکو قیام و کر د هغود آرا مولو له پاره یسی پنه فضا لیت و کر او د صدایت دنویسان په اخستلو برهالی سو. دی په ۱۲۹۳ هـ ش کی د دوهمی لواد غنبد د قوماندان اود کابل د کوتوالی د قوماندان په حیث مصروفه ؤ.

د امیر حبیب الله د شهادت وروسته د ۱۲۹۷ کال د حمل په میاشت کی د جنرالی رتبی ته ترفیح و کره اود کابل دووهمی لوا او پیاد اسمارو د قوماندان په حیث مقرر سو.

مر حوم میر غلام محمد غبار د سجاد پترال تر عنوان لاندی دده د مجاهداتو په مکلمه داسی لیکلی:

عبدالوکیل خان نایب سالارنورستانی .

زموږ غاښبان

(. . .) پکروز بعد از حمله متقابل انگلیس در این طرف لنډی کونل (۱۱ می) که سپاه سالار صالح محمدخان زخمی و منهزم شد قوه افغانی از کفر در داخل علاقه چترال هجوم کرد. اینوقت در اسمار یک قطعه عسکری افغانی ۷ تولی پیداد ۱۲ توپ و یک دسته ماشینداز را بر چترال عبدالوکیل نورستانی قرار داشته و چترال در (۱۲) می به استقامت ارنوی و نمبر بت مارش کرد انگلیسها در چترال یک قوه مختلط نظامی مرکب از قطعات چترالی و راجپوت و ساپرها و سلیشها و گارد محافظ مهتر چترال با قو پخوانه داشته چنگک یون قوای طرفین آغاز گردید ولی این جنگها قاطع نه بود نامتار که امضا شد و قوه افغانی مراجعت کرد. (۱)

عبدالوکیل نورستانی په ۱۲۹۹ کی دهخود متونوله مخی چی په اردو کی بی سرته ورسول د فرقه مشری په رتبه د مرکز د پهلې اولی فرقی د قوماندان په حیث مقرسو. دی د ۱۳۰۳ کال په ثور کی دغه وخت له پاره د مرکز د قول اردو د قوماندان او د گردیز د قطعاتو د تعرضاتو د پای ته رسیدلو وروسته د علم او جهل په مهار په کی د مرکز د قواو دیو کتله ک سره په گردیز کی وظیفه لرونکی او دجنوبی سمت د یوی مقرزی په قوماندانی مقرسو د علم او جهل د مهار بی د پای ته رسیدلو وروسته د ۱۳۰۳ کال په ثور کی د نایب سالاری رتبه ته ورسید او د سردار عالی نو پشان بی و گتی او په همدغه سنه کی د قطن او بدخشان د عسکری قوماندان په حیث مقرر سو په ۱۳۰۸ کی د نادرشاه حکومت بیرته په خپله رتبه او حیثیت وساته او د شمالی سمت (پروان) د امنیت راوستلو له پاره موصوف شورا امنیت قائمولو وروسته د کابل و لایت د دو هم قول اردو په قوماندانی ونا ټاکل سو او د دغه کال د سرطان په میاشت د کوهدا سن د دوهم محل

(۱) مورخ غلام محمد غبار افغانستان در مسير تاريخ صفحه ۷۶۰

زموږ غازيان

د پاكستان د آرميولو د پاره د يو كندك سره هغې خواته وليدل سو
اود ۱۳۰۹ ش كال د امد به څلور مه د كوهداين د باغ مارق په سيمه
كې ووژل سو او مړې هې د سرای خواجې شخړه كابل ته را وړه
سو او د برنجان په تپه كې په درناوي خاورو ته وسپارل سو.
د خدمتو نو د ياد وني په وياړيې د دهمز ننگ په څلورلاري كې سو
شاند اړه ځملي دده په نامه جوړ سو. ناپب سالار عبدالو كهل دغه
نويښانونه اخستي وه د صداقت لومړي درجه طلايي نويښان د حسن خدمت
لومړي درجه نويښان. د حميت لومړي درجه نويښان د ستوري لومړي
درجه نويښان، د خپلوا كې د سگار كې نويښان د ۱۳۰۲ كال د لوي جرگې
نويښان، د سردار عالي نويښان.

پنا ځملي عبدا لخالق اخلاص په خپله رساله (استقلال) كې
د عبدالو كهل نورستاني د غزا په هكله داسې ليكي:

بياچې راغی بریکوت ته په تمچیل

جرنیل صاحب چیدید عبدالو کهل

هغه ورور دچترالی غلام پاچا

چپاؤ سره دلشکره راغی بیا

هم ورسره شو جديديان د نورستان

هغه وخت کي چي بي کړي طغيان

په حمله يي نورستان کړتول پايمال

(سهرديش) او هم (کامديش) (برگيمال)

جرنيل عبدالو كهل پاتې حوران شه

متفق سره غازي ميرزما نغان شه

په كفار ويي جنگ و كړ ډير اصعب

مقدمه يي و كړه سخته روز و شب

په خونريزه ډيره جنگه عاليشانه

چتراليان شوه ټول بهرله نورستانه

بهرته راغله بریکوت له هغه دواړه

جرنيل او خان غازي غاړه په غاړه

اتفاق يې دوروري وکړ مارانو
په جرگه يې په تاراج د دشمنانو
جرنيل عبدالوکیل هسي وينا کړه
داوينا يې خان غازي ته هويدا کړه
چي زه هم د بربکوت په لارله جوشه
د قارو زنگک و با سمدله (دروشه)
اوتې لار شه په حماه غازي سنگينه
هسکي کپزه دوري له (حمریت) اوله (آئينه)
په آيين کي مزه داروي کله زنگک
دغه زنگک صفا که زرمه کوه درنگک
شه روان په هغه دم سیر زمانخان
د (حمریت) اود آيين په لور روان
هم ورره زرسلات پروواړه خپل
پنجه ورخي تماسي په سنلو تلل
(دهمریت) اود (چترال) ترمنځه وروره
جدا يې غلور کړ و ده نشته نوره
په چپاوپه حمله ورغله يکپار
دچتراله نه يې هم تير و اختيار
دسپانه ترماشامه پوري جنگک
هلمته ووشو په (حمریت) کي هغه درنگک
دقارونه يې پري پيري کلي کړي
هم دوينو يې رواني تری ولی کړي
مال اسباب يې که تاراج هغه زمان
چونې و سوی هر شه سوه بيت او باهان
هلمته کيناسته تيار سیر زمانخان
دچترال داخستويه وارسان
خان غازي دی دلته ولی يې غمه ناست
راشه حال دانگر پز گوره په بازخواست .

میر زمان خان

دده کورنی دا پریدود قیرا دسیمی دزور و اوخانخیلو افغانانو
څخه وه چی ورنیکه چی محمد اکرم خان د قبايلي اختلافونو او جنگونو
څخه د پتنگېدلو له کبله دا تمانخیلو انبار پیا د کونړ (شاسکار) پیا
د پرننگ دلمتک په کلمی کی بی هستوگنه غوره کړه . په همدغه
کلمی کی بی د ملک هیبت خان پاپرخور خپل مشر زوی محمد عمر خان
ته واده کړه . د محمد عمر خان خان د مړینې وروسته دده زوی گل
روژ خان ته د کورنی مشر تابه ورسید . ده دری ماښی در لودی
میر زمان خان بی له دویمې ماښی څخه چی دوته پور دکتار کلا د ملک
کامران خان خوزوه وزیریدی .

د دغی کورنی لځنو غړو دامیر عبدا الرحمن او امیر حبیب الله
او اعلی حضرت امان الله دهاچا هیود لاجو او کشالو په حل او فصل
کولو کی فعاله برخه درلوده لځکه چی بی زیات قومی نفوذ درلود
نودامیر عبدا الرحمن خان د فشار څخه د ځان گوښه کولو په نیت
دمیر زمان خان پلار روزی خان د صوبه سرحد سردان ونیشی ته هجرت
وکړه دامیر حبیب الله په تخت کښی ناستلو سره چی ټولو قرار پانوته
د وطن د بیرته راتلو اجازة اعلان شوه میر زمان خان دخپل پلار سره
بیرته وطن ته راغی او په کونړ کی دیره شو .

په ۱۹۰۸ - چی د سرحد افغانانو د انگریزانو په خلاف جهاد اعلان
کړی و میر زمان خان دخپلی سیمی د پولوی مجاهد په حیث (سره شزا) سرته

غازی میر زمان خان کنہری .

زموږ پښتانهان

ورسوله په افغانستان اوسو په سرحد کې هې نوم، هريوت، ميرزما نڅان
دا علي حضرت امان الله باوري ملگري اود افغانستان د استقلال په بحر که
کې د کونړ او چترال د جبهې يو هريالي مجاهد او سر قوماندان و .
ددغه ملي خدمت او قومي افتخار گټلوله کبله علي حضرت امان الله
ده ته دلوي خان لقب ورکړه مخکې ، اعزازی رتبه او نو پښانونه
هې ور رو پخپل دا علي حضرت امان الله په دور کې ميرزما نڅان د پکتيا
د دنگلو د اړودور په آراسولو او د ننگرهار او د شينوار و د غايلې په
له منځه وړلو کې د ملگري فرقه مشر او قومي ځان په څوږ ډير خدمتونه
وکړه . دغه مجاهد او دلاور قوما نڅان د کتر په (شين کورک) کې
په داسې حال کې چې د امان الله خان د پاچاهي د تهنگيد لوله پاره هې
تاريخي هلي لملي گولي د ماخستن د لمانځه د ادا کولو وروسته په مسجد
کې په شهادت ورسيد د ميرزما نڅان مشهور زمان دادي : عصمت الله ، گل
محمد ، محمد ارسلان

پناغلي عبدالخالق اخلاص په خپله يوه رساله کې چې د (استقلال)
په نامه يې ليکلې ده د ميرزما نڅان د جهاد کولو په هکله داسې وايي :-

د چترال په طرف گوره هسې شان

د جهاد له پاره ولاړ ميرزما نڅان

دې يوازي سره دخپل تعلقا ته

اولسې لښکر هم لږو عاليز اته

د چترال په حال خيبر شه دلښکره

چې ياد يږي په شمار په پنځلس زره

ورسره هم درې پلټنې دانگر يز شوي

په چترال کې واړه جمع په سکيز شوي

چې غازي ميرزما نڅان په حمله ساز شه

په کفار وپاندي جوړ د هم آواز شه

ډير کفار له تنغه تير پاتي سردار شوه

هغه نور په تپيښته لاره جان بردار شوه

زموږ غاږيان

څلور لمباڼه د کفارو چې محکوم دی
(ارنوی) او (لاسهريت) او (گڼه) معلوم دی
بل پراو د کيوانې گوره عيان
داسو فتح په نصرت د ذوالمنان
چې غازی سیرز ماښخان هلمته قرار گړې
د چترال د سهتر زړه يې ناقرار کړې
(بریکوت) کې معصوم شاه پاچا و گوره
ورسره هم خورشيد خان کر نيل وروره
هم ورسره عبدالعکيم اخونزاده و
په (نرنگه) کې چې ساکن او باشنده و
چې واقف په دغه حال سیر زماښخان سو
د پرخفه او پریشان هغه زمان سو
يو ساعت وپه د افکر کې حيران
بيای و باله خپل ورو رخان محمد خان
چې آگاه خان محمد خان په د افرسان سو
بل همراه يې خو اهرزاده چمدرخان سو
دم در حاله د سحر په وخت روان سو
ورسره په شمار څلورسوه سپاهيان سو
دغزا په نيت روان وټول لښکر
د (ناری) په لاره لاول پراو
د (تاری) نه په حمله واره غازيان تله
په ماښانده د سيلاب په هې سوران تله
خاص چونی د (هر نوی) ته هند گل
په اتڼه بجی سحر و رسيدل

زموږ ځايزيان

همه ځمکي چې حد بندي وه د فرنگک
شوه. ها زيان هلمته ډيره په نيت د جنگک
د سيدان په منځ کي خښ کړل نوځانوانه
هم مورچي بي سره ونيوي اخوند
بيايي وکړ له حمله واورى پارانوا
په چهاونى د (هرنوه) باندې ځايزيانو
مال آهواب بي دچونى واره تاراج کړ
تماسي د فرنگک فوج بي تاعلاج کړ
خيرخواهان دانگرهزانو خواروزار شوه
مخپهې سره شو مخپهې بند کي گر فتارشوه
په شماره ياندى يوسل پنځوس نفره
گروفتار کړه عاليجاء له ښه هنره
وتورزن لکه زمري ورزمانجان هم
پل بهادر وشجاعت خان محمد خان هم
عاليجاء والاهت هم چمندر خان و
د جنگک ځمکي نه دوى راستي ډير بنديان و
همچونى د (ارنوه) وسوه په اور باندې
انگرهزان تول قابل سوه سلام زور باندې
پعضو پعضو کړ ځان خلاص ولاړل په توښته
هکست خور و وځکه خوښ سوبه گر پخنده
دهرهتان انگرهزان شوه خورا ک د تورو
ځکه ټکه (تاشقار) ته دوى چي پررورور
هم يوسل اتيا نفره نور څه مان شوه
او غلويجت کسه پوره هلمته بنديان شوه

زموږ د غاښان

بيا چي راغي عاليجا محمد امينه

هم ورسره ټول موښ مجاهدین

چي په شمار دغه حساب ولس هزاره

پسي تلي خان محمدو پر خورداره

هم چي تلي وو (ډيري) له دري گند که

بیرقه راغله پر پکوت له له کومکه

پوه مياشت هلمه ډيزه ووهسي شان

و رکوله آذوقه سیرژمانخان

په هرځای وی تلهانی د کارانو

ډري ډيري هوی مقررې د غاښانو

د افغانستان دخپلواکي پسه
معرکي کي .
دجنوبي سمت لوي قوماندان او
دتل او وانو فاتح جنرال محمدنادر
خان غازي او دهغه دو هوپونه سردار
شاه وليخان او سردار شاه محمود
خان غازي دپيوار فاتح .

د خپلواکي د بېرته مستردولو په معرکي ، کي

د پکتيا د جبهې ملي مبارزين

د پکتيا په جبهه کي دخپلواکي دمعرکي دشروع کيدلو دمخه
پهخوست کي د مبارک شاه نو ر ستاني غنډ مشر او په عليشېلو کي
دمحمد علم غنډ مشر ستا نهزي تر قو ما نداني لاندې دغه اتفاني
قواوې موجودې وې . يوېلې غنډ ۳ کنډک او دمعرکي دشروع په
ټاټکي کي ۱۹۱۹ د اپريل ۲۳ ۱۲۹۸ هـ ش دغه قواوې د کابل څخه
د دوو پيلو کنډکانو د دوو سپرو توليولس توپونو سره تقويه شوې .
ددغو قواوو په مقابل کي د انگرېزانو ۱۶ پلې کنډک په لس
سپري تولي ، داستحکام دوي تولي ، اوه د توپ پتھر پگاني ، غوهاو
زران ، يوشمير موتريزه ، غوږم اچونکي اولوټکي د سلايشي د کنډکانو
سره موجودې وې . د ۱۹۱۹ کال په مې ۱۳ ۱۲۹۸ هـ ش کي دغه قواوې
د اسپالي د غنډ او گاپه سوم . د دوو پتاليو نو ، يو سپورسکار دن ، غلور
توپ نو او د دي څخه علاوه . د جنرال وستاسي د سپور ريجيمنت او غلور
و پتالونو سره تقويه شوې .

همداشانې د تل په محاذ کي د دوو پلوي پتاليو نو يو سپورسکار دن ،
غلور توپو نو او دوو نورو پلوي پتاليو نو سره ته ور رسیده او د جنگ په
هدت کي د جنرال ال پيټون د ۱۶ فرقي يو غنډ او ۳ فرمي پوښتې د دوو
په جبهې پتاليو نو او د پيچورډ يوه پتري توپونو او ۸ پيټري او
زېا ته جبا حانه د جنگ مهال ته راغله . د جنرال د اير غلورم غنډ
غلور توپونو سره هم راو رسيدل . څرنگه چي د اتفاني قواوې په مقابل

ژسوه غازیان

کی مات سونو جنرال اوستاس موقوف سواو پر لمهای جنرال دایر
مقرر سو.

په وزیرستان کی انگریزی قواوی دجنرال اودت په مشری ماتمی
سوی اود همدغی بی کما بتی له مخی هغه جنرال هم له کاره معزول
سو. دجنوبی وزیرستان قواو مشری جبر رسل او دهنو دقواو مشر جنرال
لوکاس و. په کوهات کی دوه پلمی او سپا ره غنډیان دد وو پنهجایی
کنند کونو پوی دستی ماشینه ارا نو او په پاراچنار کی دو. پلمی
اوسواره غنډیان پوه تو لی ماشه او تو پخانه وه د کرم دلمیاشاو
قوماندان میجرات و.

ددغی جبهی دافغانی قواو دمشهور صاحب منصبیانو، نومونه دادی :-
د گرمین مبارک شاه خان نورستانی جگړن محمد علم خان لوگری
ستانیزی، دگرمین پینه بیگ خان (وروسته جنرال) جگړن عبد القیوم
خان پغمانی، جگړن هونس خان، جگړن تاسم خان توپچی لوگری
جگړن محمد عظیم خان، جگړن عبداللطیف کوسیدان جگړن تورن محمد
ابراهیم کمدان، جگړن اسیر محمد کمدان، جگړن نواب خان
کمدان پدجشیری، جگړن احمد جان خان کاپلمی کمدان (شهید)
تورن شیر احمد خان (شهید) تورن فقیر محمد، جگړن جلال خان لوگری
پریدمن یار محمد گردیزی، پریدمن خیر محمد، پریدمن عبد الحمید ساپی
توپچی پریدمن آقا محمد یاور لوگری جگړن داد محمد لنهوی جگړن نور
محمد هود خیل، جگړن گل احمد، تورن پهر محمد تره خیل، عبد الغنی
احمدزی سرخانی لوگری (جنرال) عبد القیوم جنرال .
له روحانویانو او قوسی بهرانو هغه حاجی ملا همزوا له دوسوی
آخندزاده صاحب دتل په محاذ کی شمس المشایخ فضل محمد مجددی
دوژرستان په محاذ کی ملا محمد چسان، قاسمی عبد الرحمن
پغمانی داتمانزو ملا صاحب ملا عبد الحمید غزنوی، صاحبزاده

غازی محمد ابراهیم خان فرقه مشر احمد زی .

محمد ابراهيم كميدان

محمد ابراهيم احمدزی دلوگر د بورگك په كلى كلى چى ټول او سيدونكى يى د سیرگل بابا اولاده ده او په خټه عوسى خپل دى د يوبزگر په كور كى زېږېدلى دى. (۱)

د بورگيو لوى نيكه سیرگل ډيره زمانه پخوا د پكتيا د چټپوله سره له خپلو ورونو تارو، بازو او نيكنام څخه پهل سو او په بورگك كى يى هستوگنه هوره كړه. هغه خپله د سړكى پر څه د پكتيا د چټپو په سړكى له لاسه ورنه كړه او په دى توگه بورگك د دوو ټاټوبى پامينو خاوندان سول: - چى يوه يى په مچلغو د چټپو په سړكى او بله يى په بورگك كى وه. د زمانى په تيريدو دادوه ټاټوبى د پښتنو د وېش د اصولو سره سم د سیرگل بابا د اولادى تر منځ په داسى وړو برخو وپېشله سوه چى. د محمد ابراهيم د پلار، بازو سیرگل گذاره سمه نه پر كېده. نولو سړى د محمد ابراهيم مشر وروړ عبدالصمد كابل ته راغى څرنگه چى يوقوى الجشه او دلاور ځلمى و او قبايلى سيرانه او وفادارى يى په ټنډى كى ځلېده نو داسه سرحبيب اله سراج الملك والدين د لښكرى نظم له خوا جلب سو او سمدستى وړپسى محمد ابراهيم چى په همدغو صفا تو نومولى و دخپل وروړ په مرسته په عسكرى نظام كى داخل سو. د وطنى او قومى مېنى په احساس سره دوى هر كله د ښه خدمت مصدر گرځيدل نو ځكه په ساده عسكرى او سپاهيتوب كى تر ډيره وخته پاته نه سول او عسكرى قوماندانيو ته رسيدل.

د استقلال د خپلواكى د مستردولو په معركى، كى محمد ابراهيم احمدزى د پكتيا د سر سرنگك په محاذ كى د يوى عسكرى مقرزى او قومى ملېشو قوماندانى په څاره در لوده توه يى په ډير سهارت عسكرى د سپاهين او د قومولى او جهاد په عالي او سېلې روحيه جنرېدل. د وطن مشهور مورخ سیر غلام محمد شېبار دده په هكله داسى ليكي: - (... ستون دوم در سر سرنگك سر كمب بود از قطعات هروتى، موتى، چدران، جاجى، احمد زابى، پكك ټولى عسكره تنظيم با پكك ټوپ شش بن به قوماندانى محمد ابراهيم خان كميدان ...) (۱)

زموږ غازيان

د استقلال د غزاو وروسته محمد ابراهيم خان احمدزی د وطن او قوم په لار کې د پوځي خدمتو نوډ مصدري گرزېدل لوله کېده د کندهار کې مشري يا جگړې رتبې ته ورسيد . محمد ابراهيم يو وطن دو ست او پرمخې نو اسيوسين هخصيت و او د اعلي حضرت غازي امان الله خان د اصلاحی پروگرامونو سره يې قرحه زياته هلاقمندی او وفايې کاره کوله او د وطن درو شنه فکر ان او اصلاح طلبانو سره يې د نژدې علايق او مناسبات ساتل او د جوانان افغان غړي ته يې حاصل کړي و .

محمد ابراهيم احمدزی د گوډملا په ملامعه د له داغتشاش د اور په وژلو کې فعاله برخه اخستې او د دغه خدمت په مڪافات کې غني مشري ياد کړې ته ورسيد .

وروسته د همدې دپاره يې د کابل د حربي ماشينخاني د قوماندان په حيث وظيفه اجرا کوله . د اعلي حضرت امان الله غازي د پاچاهي په پای کې محمد ابراهيم احمدزی لوگر ته ولاړ او هلته يې د وطن د آرامي او قومي نه کورغې دپه لاس راوړل لوله پاره هاند کاوېده د وطن د نجات په سر کې ، کې د ملي نو اسيوسد ساتلو په هود فعاله برخه واخسته او د ناجيالو په لوسړي صف کې کابل ته رانوت . نادر افغان چې مولوي برهان الدين کشکي ايکلمې دې د دغه اثر په ۲۳ مخ کې د محمد ابراهيم احمدزی فوتو د يوې ډلې صاحب منصها نو په منځ کې خپور کړې دې .

د دغو وطني او ملي خالصانه خدمتونو په مڪافات کې د لوسړي فرقه بشري تون جنرال رتبه ته ورسيد او د حربي ښوونځي د قوماندان د مرستيال او بيا د قوماندان په حيث مقرر شو . دې وروسته د رژيم سره دغه اختلاف نظر درلود لوله کېله د کاره گوښه شو او احتياط ته سوق شو . محمد ابراهيم احمدزی د (۱۳۱۶) هـ ش کال د قوس په مياشت کې په کابل کې وفات شو او جنازه يې د دولت او دوستانو په بدرگه په شانداره مراسمو سره لوگر ته يووړه شوه او هلته خاورو ته وسپار له سوه د محمد ابراهيم زامن او من د حضرت محمد ، دا کتر محمد طاهر پور کې دا کتر محمد قاسم په نامه زيات مشهور دي .

زموږ غاړې پان

عبدالرسول . د سرحد د وزير تېر څخه شهزاده فضل الدين ، د سلاهيونده زوی زرخان وزير اعزازي ناپس سالار (زرين خان شهيد پتخان مده خيل صوبدار ، ترين خان تور پخېل ، عبدالسلام ستانويي ملك محمد اكبر منگل ، ملكه موسي مسعود ، لالا پور خوشي ، شاد دوله ، پير كه زدران او زوی بي شيرك محمد يعقوب خان سلیمان خیل شور محمد گردیزی محمد الغني گردیزی (جنرال) خواجه تمور شاه لوگري كنده كشمير ، دگروال شيرپاز لوگري ، درگل ملكي جرابيل (د سهرزكي او سيدونكي) .

د قتيو او زدرانو مشران او ملي مچا هدين : جها نكير خان خانور خان ، سيرا سلام خان ، سیر علم خان ، قويم الدين ، دولت خان پلاند زخان گل صاحب خان ، گلپدين خان ، جمعه گل خان ، عبدالکریم خان سرکي خان . امين گل خان ، سلطان محمد خان ، عبداللہ خان تاج محمد خان اعظم خان ، امیرجان خان شهباز خان ، نصرالله ، فيروز خان ، خان محمد سهرپاز خان ، وزير خان ، شاه سیرخان نامدار خان محمد شاهان (۱)

(۱) دوطن د جريدې د لوبږې كال . ۱۳۳۰ داسد د شلمې گني د سر تقالې
(سي و سويڼ سال استقلال) د پوي پرځي څخه اخستنه

بیرک خان محدران

بیرک خان دیزک خان زوی د محدران نو د قبیله دیو خوار یکم زوی وده خپله هم ژوند به خوار یکم اوسیدلی تیر او دی د خپلو سیرانو او د لاور پوله کپه امیر عبدالرحمن خان ته وروپه ژانده سو او د هغه سره بی دهمکاری او دوستی علاقی لایم کرل سراج التواریغ په دی هکله لیکلی :- (.. وهدر خلال این حال عرضه بیرک خان ... را توجه خاص حضرت والا که مهذول حال او آمد تایب گردیده چنانچه که گذشت مشمول عواطف خسروانه گشته و دختر برادرش حضرت والا بنام خویش نامزد فرمود به پایه حریر سلطنت رسیده چون استدعایی عروسی او را کرده بود حضرت والا یکشوب بالاپوش معروف به سرداری از ابره کرمانی با یکطاقه لنگی زرین پشوری مصحوب حامل ظریف برای بیرک خان فرستاده. سردار شهید دل خان را فرمان و امر کرد که عروسی دختر برادر او را بر طبق عروسی دختر ملک رحمت شاه خان و زهری به های برده رهسپار کابل نماید و او به تعمیل امر والا پرداخته دختر برادر بیرک خان را گسیل کابل نمود (...).

بیرک خان محدران په ۱۸۹۸ - ۱۲۷۷ هـ ش کی د امیر عبدالرحمن خان له خوا د پخواهلو خاوندان او مشروچی دهنی سیمې امنیت بی دیو تړون له مخې ساته . خو وروسته دغه چاری منظمو لیکرو ته حواله سوی بیرک خان په ۱۹۱۲ کی د منگلو او احمد زیو په بغاوتونو کی د حکومت په گټه فعاله برخه واخسته او په ۱۹۱۷ -

غازی بیرک خان زدران دخپلو دووننکیالیو زامنو سره .

زسړو غازيان

۱۲۹۶ هـ ش کی ده دخوست د سیمې په اوسنیت واوستلو کی د ناظم په توگه فعالیت وکړ او محدران یی د کوچی د سرحد د نا آراسیو څخه راوگر زول. پیر که محدران په ۱۹۱۹ کی د سید موسی شاه بندووزی سره کابل ته راهی اوداعلمه حضرت غازي امان الله حکومت ته یی بیعت ورکړ. دده په کال په می کی د میرام شاه شیرانیو د سیمو د بشر په توگه هغی خوانته ولاړ او دخپلوا کی د بیرته دستر دولو په محرکی ، کی یی دستون تلو وواو په برخه کی دخپلوا د ووزامو شیر که او پخمر که او د زدرانو وزیرو تنیو د لسو زرو غا زیانو په ملگرتیا د تل پراوسه یوز کلا هالدي د افغان نستان پیر غجنگ کې او د اعزازی بر گدی یا غنډ مشری په رتهی سر لوری سو . بیا وروسته پسی نایب سا لاری ته ورسید. پیر که محدران په ۱۹۲۵ کی داعلمه حضرت امان الله غازي په طرفداري او گټه په پوځنگ کې ووژل سو. دده نوم د کابل د دهمز نکه د علم او جهل په ستار کی په چلی تورو په لوسړی هماره کی د ملکی څلورمه نامه هم ثبت دی .

عبدالغنی احمدزی

عبدالغنی احمدزی په ۱۲۷۱ ش کی د لوگر په سرخ آب کی زېږیدلی و . دحریی هوونځی څخه د فراغت وروسته ټولیه مشر سو اود هیواد دخپلوا کی دستر دو لو په ملی معرکی ، کی یی د پکتیا په سعاد کی برخه واخسته . د دغی معرکی وروسته گنده کشمیری او دگرمی ته ورسید . دی پوروهه فکره او پرافغانی نوامیسو هون پوهخصیت و اودغازي امان الله باچا د نهضتونو او ملی حرکتونو سره یی پوره هم توابی در لوده او په پکتیا کی یی د اصلاحاتو ضد پوهه ور ناوړه کسان په خپله عسکری تشاه کی بند بان ماتلی وو

زموږ ځايزيان

دی په ۱۳۰۸ کی د پریډچنرالۍ او وروسته تورن جنرالۍ ته ورسید. دی د تقاعد وروسته په ۱۳۳۳ کی د ۷۳ کالو په عمر وفات سو.

محمد اصیل وزیري

دی په ۱۲۸۱ ش کی د وزیرو د پرملي دسرخي په علاقداري کی زیږیدلی او د هیواد د خپلواکی په معرکی، کی یی د پکتیا په محاذ کی گډون کړی و. وروسته د وزیر و په و کالت دری کاله دحریبی په وزارت کی په کار بوخت و. ده د دارلمعلمین او حکامو ښوونځی ولوست او بیا د وزیرو په و کالت وگمارل سو. ده د ۱۳۰۸ کال د ناآرامیو په کرارولو کی فعاله برخه اخستی وه او د همدغه کیله دا اعزازی پریډچنرال رتبی ته ورسید. دی په ۱۳۳۷ ش کال کی په ۶۰ کلن سن په کابل کی وفات سو.

سید عبد الصمد

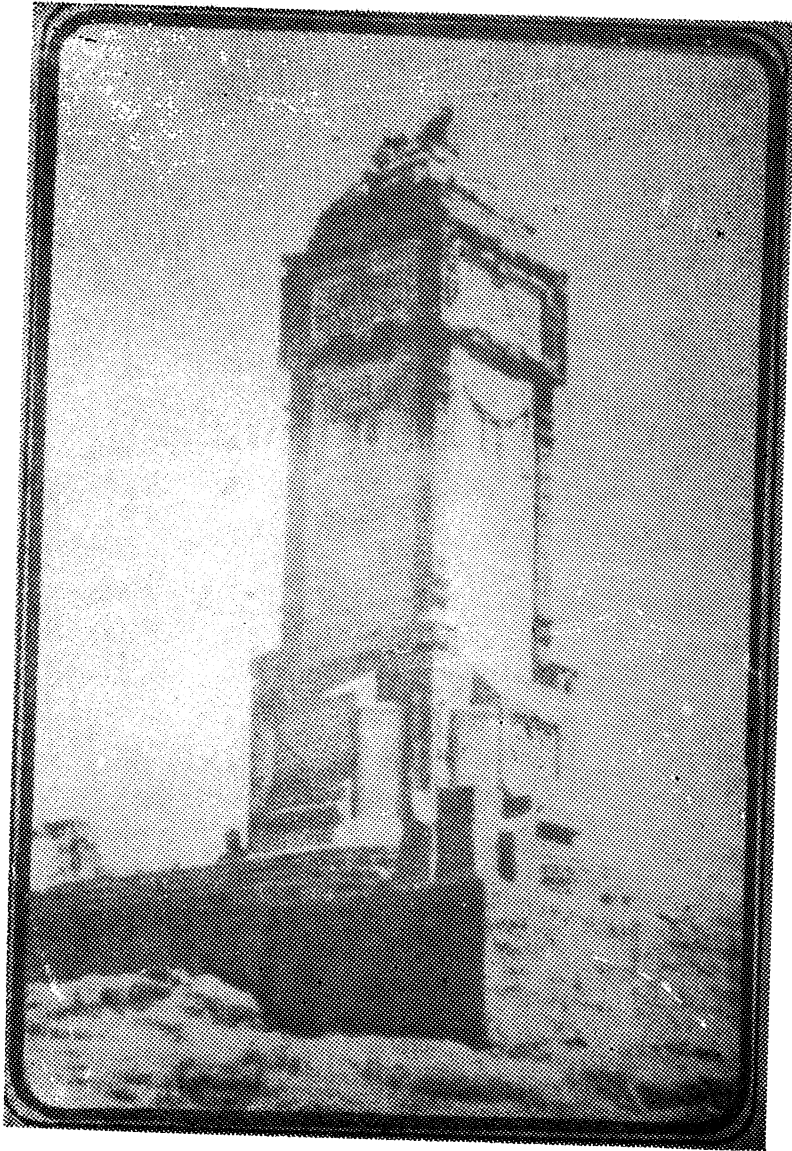
دی په ۱۲۲۸ کی د پریډی رتبی و منل سو او د خپلواکی په معرکی، کی یی د پکتیا په محاذ کی گډون وکړ په ۱۳۰۲ د تورنی او وروسته په ۱۳۲۰ د پریډچنرال رتبی ته ورسید په ۱۳۳۳ کی یی تقاعد وکړ او په ۱۳۳۳ مړ سو.

خواجه احمد شاه

دی دخواجه محمود شاه زوی په ۱۲۷۰ ش کال کی په لوگر کی زیږیدلی. د خپلواکی په معرکی، کی یی د پکتیا په جبهه کی گډون کړی او د پریډی په رتبه و منل سو. د کندهار کشری تر رتبی رسیدلی و په حریبی و وزارت ژاندارم او پولیسو کی په خدمت لگیاو. په ۱۳۰۱ ای د ۸۱ کالو په عمر وفات سو.

ډکروال شیر باز

په ۱۲۶۸ کی په لوگر کی زیږیدلی او د خپلواکی په جگړه کی یی گډون کړی او په ۱۳۲۳ کی د ډکروالی رتبی ته رسیدلی

ددهمزننگ دعلم اوجمهل تاریخی منار .

زموږ غاڙهان

اود صدارت د پاورانو په جمله کې يې وظيفه اجرا کوله . دی په ۱۳۵۱ کال ۸۳ د کالو په عمر وفات سو .

درگل

دی په ۱۲۷۵ لى د پکتيا په سوز کې کې زيږيدلى او په ۱۲۹۸ کې يې دخپلوا کې د بيرقه اخستلو په جگړه کې گډون کړى او په ۱۳۰۸ کې دملکي چرنيل تررتبي رسيدلى او په ۱۳۵۱ کې د ۷۶ کالو په عمر وفات سو .

عبدالغنى گرديزى

دی په ۱۳۸۰ ش کې په گردېز کې زيږيدلى او په ۱۳۹۸ کې يې دخپلوا کې په جگړه کې د پکتيا په محافه کې گډون کړى او په ۱۳۹۹ کې د حکامو د پوونځي څخه فارغ التحصيل سوى دى . دتحصيل وروسته لومړى ځله د کتوازاو بيا داندرو دولسوال په حيث مقرر سو . ده په ۱۳۰۲ د گور ملاد غايلې په آرامو لو کې فعاله برخه واخسته او تر ۱۳۰۴ پورې همدا څه وظيفه لرونکى و . ددهو خدمتونو له کبله د ښار کشرى په رتبه ومنل سو . په ۳۰۴ کې دجنوبى برخى د تفتيش دوؤيس په حيث وگمارل سو . ده د ۱۳۰۷ کال د ناآراميو په کړارولو کې سهمه برخه واخسته . په ۱۳۰۹ کې يې د قلعه بيگى وظيفه درلوده . دی په ۱۳۱۰ کې دجنرالې او په ۱۳۲۳ کې دتورن جنرالې رتبه ورسيد . ده ۱۳۲۵-۱۳۲۳ پورې د کندهار او دقراة دنائب الحکومه او عمکرى قوماندان په حيث کار کاو دى په ۱۳۳۲ کې متقاعد سو او د ۱۳۳۵ کال دحمل په ۱۵ د ۶۵ کالو په عمر په کابل کې وفات سو .

افغانانو په زیاتره بیا قبایلي افغانانو د تاریخ په بېلو دورو کې دخپلي آزادي، ملي خودارادیت ټنگه او ناموس ساتلو په لار کې دهیڅ ډول مالي او محاني قربانيو څخه ډډه نده کړې او د یو آزادي دوست، سیره او بهادر ملت په څیرې خپل نوم دد نیا او سیمې د ملي آزادي په پټونکو نهضتونو د تاریخ په سر کې راوستی دی. دلته دهغو قبایلي افغانانو د ژوندانه حالات څیرل کېږي چې زموږ د گډاود پر مه د ک تاریخ د پاپونو زړینې پانې جوړوي :-

سوات صاحب

اصلي نوم یې ملا عبدالغفور د عبدالواحد زوی خود سید و یا صاحب د سوات صاحب، سوات یا صاحب، اخوند صاحب، اخوند قبایلي صاحب غوث صاحب په القایو یادېږي. دی په ۱۲۱۳ هـ - ۱۷۹۳ کی دیواک (په چوزو) یا (چابري) کې زېږېدلی او د نسب سلسله یې د پاچور ساپو کندهاریو افغانانو ته رسېږي (۱)

روحاني رابط او روحاني تړون په ۹۰۶ مخ کې د سوات صاحب د ټنگه گانو ټنگه په پېښور ته داسې لیکي :- (. . . په قبایلي علائقو سهمنه وکي یوه قبیلده چی ساپی نومېږي . گریز، سود، کندهاری یې مشهور ښاخوندي . ددی ساپی تهر د مختلفو قبایلو خلک په افغانستان او سهمنه وایچسې او د پېښور سردان په سیمو کې د لکونو په

(۱) الله بخش يوسفی - يوسفزی پنهان صفحه ۳۳۳ کراچی ۱۹۷۲

زبور غازیان

شهر اوسیری. ددی مانی تبرد کندهاری قبیللی بخته کورنی چی د
دسه مندوا بجنسی به علاقه سور کمر، کنده غاره کی اوسیری ددی
کورنی شه کوروا دسنه زر ه به شاوخوا کی دسه مندو علاقی خغه لور
سوات او هاما یزونی سی سیعی قهولایل او هه هلمته بی اوسیدنه هوره
کره. عهدالواحد هم دسوات به سیمه کی اوسید.

د کندهاری قبیله دخالکو سوات تدد راتلو لندتاریخ: هر کله
چی ۹۸۳هـ او ۱۰۰۳هـ تر مدیخ دسه نشاه جلال الدین اکبر
دوه شهور چرنیلان نومان سنگه او زین خان کو که به واسطه د
پیشور، سهندو، باجور، سوات علاقی و نهولی شوی نود افغانی
قبایلو د قوت دما قوله هاره بی د مختلفو قبیلو خلک په مختلفو ملکو
نو کی و اوسول. د مثال به ډول دیوسفزی قوم د هموزو خلک بی به
باجور کی د اتمان خیل و سره په هشنفر کی د محمدزو سره او شه به مردان
کی د پایزو سره و اجول د باجور سالارزی قوم شه خلک بی به پیشور کی
واچول او دهزاری مشوانی به سهندو او باجور کندهاری ماموند
اتمان خیل به قلاش، اندرلیزی، کبینه سوات، لور سوات کی و اجول
د پنجاب احوان او جهکرا نومی قبیلو خلک بی به پیشور ته یو قلم چی به
هدغه سلسله مهاجرتونو کی د سوات صاحب مشران نه کونه سوات ته
ولایل.

سوات صاحب د کوچنیوالی خغه په پرهیزگاری او تقوا مشهورو
د کوس هواجی به بی شیدی چپنلی نوهغه به بی د وایکی خغه نیوله
به خپله به بی ډوله به دی نیت چی د پل چا د پتی و اجه ونه خوری (۱)
سوات صاحب دانی علوم به (پرنکوله) کی پای ته ورسول او د پیشور
د علاقی به گجر او (گری) کی به ریاضت و او عرفان لاس پوری کره.
ده به لادر به طریقه کی دهیخ محمد شعیب نور لاس نیوی کپری و اودا

(۱) محمد آصف، تاریخ ریاست سوات ۷۷ مخ ۱۹۵۸ د دسمبر ۲۷.

زمور غازیان

ہاسین بہ غازیہ بی دوولس کالہ سریت کپری و ایپا قائمی کلی اووروستہ
د ثابت خیلو مسجد تہ ولاچی تراوسہ ہی ہم ہلاندہ عبادت گاہی سہہ۔ د
دغہ گاہی غنخہ (کرتدی) گذری، نیکی خیلو، سہتہ تہولار اوہلہ تہ ہی
بہ یوغار کی عبادت گاہ۔ ددغہ گاہی غنخہ دسیل میا گانو خیل کلی
تہراوست اودخیلی گورنی ہوہ نچلی ہی ورہہ نکاح کپہ۔ دی بہ ۱۸۳۵
-۱۲۲۵ھ۔ ش دعوات سیدو کلی تہولار اودتولو افغانی قبایلو د
مذہبی اور روحانی مشربخیت و پیژاندہو اودزور سزیدانہو اویپروا
نوخیتن سو۔ مشہور خلیفہ گان ہی ڈھدی ملا نجم الدین صاحب، دما
نکی ملا عبد الوہاب صاحب د اور کزو ملا ولی اللہ صاحب، ددیرشاہ بابا
(پالام بابا صاحب) د کربوھی ملا صاحب، دلو گرد موسی احمد زادہ
صاحب د تورا د شیری ملا صاحب، مسعود ملا صاحب، دسواہی سو تماملا
صاحب، دہند دہوی سہا رنپو ردضلع عبدلار حوم صاحب، د پنجاب
د گجرات قاضی صاحب، د کسمل پور حضر و سیا صاحب او نور۔
بہ ۱۸۶۳-۱۲۳۲ھ ش کی چی انگر یزانو بہ دعوات احمد
و کپہ دعوات صاحب بہ انیولہ کی دھنوی دہر هل مخ و تہوی او بہ
سؤلہ ہی راضی کپول۔

دعوات صاحب بہ ۱۸۲۹۵-۱۸۷۷ھ کال کی و لات سو او دعوات
بہ سیدو موسی کلی کی خاوروتہ و سہارل سو۔ اوس ددہ د مزار د موجودیت
لہ کپلہ ہند گاہی تہ سید و شریف و بیل کپری۔ ددہ غنخہ دوہ زمان
د عبدل لعنان او عبدالمخالق بہ نامہ پاتہ سول چی د مشر سیا گل
او کشر میان گل بہ نامہ باد ہدل۔ سیا عبدالمخالق دعوات صاحب سجادہ
نشین و او بہ ۱۸۹۲-۱۲۷۱ھ ش دہ ۳ کالو بہ عمر وفات سو۔

بہ ۱۸۳۵-۱۲۱۳ھ ش کی چی امیر دوست محمد خان دلپتکر
سہرہ پینورتہ دہیخانو کلی تہ ولا د دعوات صاحب ہی ددچمنلو غنخہ
دوطن دخلا سوارو دہارہ سلی سجاہدی تہ دعوت کپراو دعوات صاحب

زموږ غازيان

چې په خلاوت کې ناست وپه يوه بېغل کې يې قرآن مجيد او په لاس کې يې توره وه د مبارزې ميدان ته را ووت .

په ۱۸۷۶ - کې امير شير علي خان د جلال آباد حاکم د غلځو پښتو سپرو سره د سوات صاحب در بار سيد و شريف ته د دعا د پاره ولېږي او ورته وي وهل :- چې امير غو اړي انگرېزان په خپله توره دوطن غځه وباسي ، سوات صاحب هغه ته وويل چې شير علي خان کله دا انگرېزا نو سره چېنگه کوي ، هغه خو شپه او ورځ په دې غم کې دی چې انگرېزان به غر ننگه خپل کړم او دا انگرېز دوستي به په غم ډول حاصله کړم خوا احمد خان حاکم ورته وويل چې نه صاحبه اوس شير عليخان پوه سوی دی او هغه دا انگرېزانو سره د چېنگه کولو په نيت کې صادق دی چېنگه يې ژه ستاسې حضور ته رالېږي هم او اوس چې ژه راغلی يم نو د سيد و شريف غځه به هغه وخت محمې تاسو د شير علي خان د پاره دعا وکړي که نه وي تر سرگه ستاد دربار غځه نه هم غو دغه مراد نه وي حاصل سوی . بيا سوات صاحب ورته وويل چې ډير شپه دی چې تاسو دجها د سره شوق لري ، نو هغه ته ولاړ شه زما دخولي امير شير علي خان ته داسې ووايه چې د سوات اخوند صرف دعا گوڼه فلور نه دی . د چېنگه په ميدان کې دخپلو و هتو تو يو لو په را زهم پو هيری که چيری امير شهر علي خان پدخوله غوښتنه کې رسته يې وي نو ډير پښو ردي جمله و کړي ، ژه به د نو روسی مبارز و نو سره د سلکند په لارو د چېنگه معا و نه حاضر يم . حاکم د هرخوش سوچي خبره دعانه ده بلکه عملی مرسته ده (۱)

امير محمد اعظم خان دامير عبد الر حمن اکا هم د دعا د پاره د سوات صاحب حضور ته ورغلی وو ، سوات صاحب په نصيحت کې ورته ويلي چې ژوند په عيش او عشرت مه تير هو د خدای او

(۱) تاريخ وهايت سوات - محمد آصف ليکنه . ۵۰ مخ

زمرد غازیان

دخدای د مخلوق احترام کوه خلکو ته په سپکه نظر نه گور. په خپلو وظیفو کی غفلت نه کوه...).

سوات صاحب دانگر یزانو سخت مخالف و. ده په ۱۸۳۹ کی دسوات، یونیر، دیر، باجور، دغلاکو د مشرانو یوه لویه جرگه سید و ته را وغوښته، په دی جرگه کی خانانو، ملکانو هم گډون کړی وسوات صاحب جرگه مخاطبه کړه او ورته وی ویل: دانگر یزانو دچمپازپو او مدا خلوشک غفلت کول به زمرد د تهاهی باهت سی. دانگریزانو متقابلہ یوازی په دی صورت مور کولای سوچی متحد واوسو او دشرعی حکومت جوړولو ته تیار، کنییر دو کدنه وی نویا دولری چی زمرد وطن، زمرد آزادی، زمرد تهذیب اوتور هر څه په خطر کی دی، کهچیری په دی وخت کی منظم او متحده نه سو، نویا زمرد دیاره دانگر یزانو غلامی لیکلی سوی ده، دادیر نازک وخت دی، زه تاسو مشرانو ته پیشنها دکوم چی تاسو په دی موقع کی دخپلو زرونو شخه نفاق او نفی وهاسی. داد بغض او کیسی وخت نه دی، غلیم زمرد سرحدو ته راوړدی سوی دی او خدای هم سو په اتفاق او اتحادا سر کړی یو. دخدای تعالی دین، وطن او قوم دخد مت پرغای کولو بله لاره نهسته.

دسوات صاحب وینا دومره اغیزه مننه او برکت نا که وه چی دجرگی گډون کو نکو تو لوا مین پروا به او سوات صاحب یی په خپل امارت پیشنها د کړ، سوات صاحب ورته وفرمایل: چی ما دشه خبری دخپل امارت دپاره نه دی کړی بلکه ستاسی دداروود لیکم رضی اوسلامتی دپاره دی او دخان په عوض یی دستهانی سیداکبر شاه صاحب ددغی ووظیفی دپاره وړاندی کړ چی په خوښی سره ومنل شود. سوات صاحب ۱۸۶۳ کال دا کتوبر دپاشتی د ۳۰ تاریخ داسویلی جها د دیر مشهور دی.

زسور غازيان

به دغه جهاد كى ده د خاور زره بيا ده او شپږ شمېلى سپرو ملي
سجاهدينو قيادت كار . يوشهور انگرېز مولف دا كتر وياوم هنتر
ليكني :- (. . . دامبولي به جنگ كى دانگرېزانو دنا كاسى درى
عائونه وو :-

۱ د پښتنو د قبايلو شانداره اتحاد او سپرانه ۲ به جنگ كى د سوات
صاحب حضور ۳ د سستولو كسانو غياب د سوات صاحب د اخلاقو
مخصوص د سپاگل ، گل شهزاده ، شاه عبدالودود . هادشاه صاحب
د حكمرانى به وخت كى به سوات كى ډير فرهنگى او اجتماعى
اصلاحات را وستل شول او د سوات سيمه چى د خا نانو او ملكانو
د چور او نثار له سبله د بزگرانو او خوار يكتبانو د باره دو پخ
گرزېدلې وه او حكمران يى محض د دوى د ناو رو اعمالو د پرخاى
كو لو دالى به هالى و، دده به توجه آرامه او نه كمرغه هو (۱) د تاريخ
رياست سوات به ۲۰۵ مخ كى د دغو ظلمونو به هكله داسى ليكلې
شوى :- (. . . خانان د هر قسم مذهبي ، قومى او اخلاقى پابند يو
څخه آزاد وو بس د توري او توپك قانون جارى و ، به سوات كى
هميشه قتلونه او خوار پزى كيدى تعزير ائيل عليه السلام به هر
ورخ د سوات دوره كوله ، د ظلم او تشدد دوره وه ، دلته به زه
د خا نانو د زمانى دېو جا برطاقتور غوندى خان د زره د سختوالى يوه
واقعه بيان كړم چى دهغى څخه اندازه ولگى چى به سوات كى
د خا نانو اخلاقى وضع څرنگه وه :- (د سواتم به علاقه كى يو خان
وچى پوره د زور خا و ندو ډير اوى چا يدا د يى درلودى . د سواتم
د څره به لمانه كى باغونه هم وو ، يوه ورځ چيرى د يوى ونى د پخوالى

(1) Dr. Munawar Khan Anglo Afghan Relation 17
98-1878

A chapter in central Assia-P, 2-7 1963 Karachi.

زموږ هازيان

په وجهه د سيوي يوه دانه رالويدلی وه غالباً چې دانه د تانگو و.
دخان صاحب د احکم وچي د کومې و نې څخه چې په خپله د سيوي
دانه را لويږي نو دهقان به يې نه پورته کوي. د دې قسمتي څخه يوه
غريب دهقان هغه د تانگو دانه را پورته کړه. خان صاحب چې د دې
واقعي څخه خبر شو سمه ستې يې هغه دهقان وواژه او دوي وپل هر
څوک چې دوي رالويدلی دانه پورته کړي همدا شان يې په يې
سزاوي ميا گل شهزاده عبدا لودود په ۱۹۳۹ کي د دسمبر په ۱۲ دخپل
زوي ميجر جنرال محمد عبدا لحق جهان زيب خان په نفع استعفی
و کړه او په دغه وخت کي يې عمر ۶۳ کلونه رسيدلی و. د. د. په
دغه سن کي د تعليم او تربیې د بشپړولو دپاره هاند کاو.

د سيوات صاحب د ملي مجاهدو په هکله زياتې ملي سندري ويلي
شوي دي چه نمونه يې داده: غزا يې راغلې ده په گور په
الله نور که - مولادي مشرف په هر طرف عبدا لغفور که - په بې لاس
يې سوا که په کيڼ سکر زده لکه پال - گولي يې دي تپي
غوڅوي کاندې په اقبال - امسا يې ده نوزه يې قوض تپي پوري
خلال - کوزه يې تما نچه ده خو له بهه ما ته د قر پور که
مولادي مشرف په هر طرف عبدا لغفور که .

مير عالم خان

دې د مير هوس خان مير زعلي خيل (دا فغانې مندانو بناخ) زوي
د پلار او نيکه څخه د مندانو سو کړيو ، باطه خيلو او دهنچاود خيلو
شرو . اې پور د په خپل اثر (ای آيرني آف دی پنجاب فراتير) لوسړي
تو که ۲۳۸ مخ کي د ده په هکله داسي ليکي :- (. . . زما کسپ
ته څلور سلکان دري د سو پانو او يو د مندانو را غللي ، آخر ني
سړي مير عالم خان مير زعلي خيل و چې پير خطر نا ک و . . .).

زموږ غازيان

ميرعالم خان په ۱۸۳۸ کي په بنو کي دانگرېزي استعمار په مقابل کي د ملي مجاهدي اعلام وکړ او انگرېزان يې د بنو څخه واستل ده د امير دوست محمد خان په ملاتړ په بنو کي مستقل حکومت جوړ کړ او نهه سېاشتي يې حکومت وکړ. وروسته دانگرېزانو د دېلي حملې په اثر دود دوی په لاس ورغی. ميرعالم خان په ۱۹۲۸ کي کي په چلا وطني کي د افغانستان په حکومت کي وفات شو او د خواجه مکنان په هديره کي خاورو ته وسپارل شو. (۱)

محبت خان اوزنگي خان

محبت خان په قوم ها تي خيل احمدزي اوزنگي خان اتمازي وزير و چي په وزيرستان کي يې دانگرېزانو سره په سير انده جنگېدلې او تاريخي نوم يې پري ايښي دی (۲). په ۱۸۵۹ ميلادي ۱۲۳۸ هـ ش چي د (ميل) او (لتار) ترمنځ د بنو څخه پښتني خواته اته ميله ليري چي ننګه ابوسلمې سيارو په بنو محبت خان اوزنگي خان دانگرېزانو يوغت افسر (مچن) نوسي وواژه. نو انگرېزانو څلور زره نوج (مچن) دخون اخستلو دپاره دېر کيلير چمور لين (دچر چيل دمنځه دانګلستان صدر اعظم و) په مشري د کرم د علاقې د کابل خولو خواته راوخوځولو او د کرسې د بلند خيلو په کلي کي د ملي سيارو په سره مخامخ شو. په دې ملي سيارزه کي دوزېرو په مرسته دخټکک، بنګينو لوبلي هم رسيدلې وې. خود ۱۸۵۹ کال د دسمبر په ۳۲ ملي مجاهدينو د کابل څخه ددرو خواو څخه پرا انگرېزانو سرخه حمله وکړه

(۱) ايوېخان سيفي - بنواو وزيرستان تاريخ - ۵۰۲ مخ ۱۹۶۹ بنو

الله بخش يوسفی - دی بوسفي پتهان ۳۳۰ مخ

(۲) محمد ابراهيم عطايي - پښتونستان د حق خود ارايت په رڼا

کي - ۲۰۰ مخ

زسور و غازیان

داری محمدی ووژل اود سبخت جنگک و روسته ۳۴ ملی مبارزه ن هم شهیدان
هول . به دی اثنا کی مینو خا ئو ملکانو معبت خان ونیوی
او وی تری او هر چهار پایبی دسری به شان انگریزانو ته تسلیم
کړ او سمدستی یی وواژه (۱).

زنگی خان چی دخپلو ملکرو سره دا دول بیو قایب ولیده اود
برنگیانو د فشار اومبارزی دا داسی دپاره یی دشا بیخیلو سیمو ته
کده وکړه اودهغی سیمی خلکو دجرگی کیدلو وروسته دده دساتنی
فیصله وکړه نو انگریزانو د زنگی خان دنیولوله پاره به ۱۸۵۹ کی
یرسمو دوخته حمله وکړه اود غی حملی شو کاله دوام وکړه . هو
محمود ددغه ملی مبارزه په لاس نه ور کاوو . جنگی خان سازی
د (پلیسین به ملی مبارزه کی وروسته تر هغه چی بی دپیرانی اوشهامت
ثبوت په اثبات رسیده د ۵۷۵۰ تنو ملکرو اوشپروتنو قوسی مشرانوسره .
شهیدشو ددغی مبارزی به نتیجه کی د انگریزانو ۱۲۷۹ تنه اراد او
۱۷ تنه اسران هم ووژل هول .

باری فقیر

دوزیرستان دهلاقی بومشهوررو حانی مشراوملی مبارزو اصلی
نوم یی دیویزخان او به نوم محمود خیل اتمازی وزیرو . ولس دپاری
فقیر به نامه بیژاند . دی دسوات دمولوی عبدالغفور باباجی صاحب

(۱) دوزیروداو سیدلو خای به وزیرستان مشهور دی دغه هو .
غرائی سیمه دهچی برشاوخواهی کبری وپی لاری راگر خیدلی دی لمر
خا ته ، ته یی دپواو به تنی ، لمر او بدو ته یی د سلیمان د غره خورندی
برخی ، شمال ته یی کوهات ، جنوب ته یی دپوب اوشیرانی سیمی دی .
وزیرد پشته توپو د کرلان به پشی ازه لری موسی نیکه د درویش خیل
اتمازی ، احمدزی وزیرو مشرانیکه دی یوزگوار شخصیت بزهارت
یو دیر ملی به سیمه کی دی .

ژمونځا زېږان

مړيدو او دهنه په مشرتابه يې په ۱۸۶۳ کي د پوليس په جنگ کي د
دسر کاوي په ملي مبارزي کي برخه اخستي وه ده د فقيري په کالو
کي دوزيرستان په تولوسيمو کي مليون د انگرېزانو په مخالفت را
پارول او په دي لار کي يې تينکک ملگري اله بازخان و فقير صاحب
۱۸۵۹ او ۱۸۶۰ ۱۲۳۹ هـ ش کلونو کي د هلمېن په ملي مبارزو کي
گډون درلود او د تاريخي سيرانی صدر گرځيدلی و دی په ۱۸۷۲
۱۲۵۱ هـ ش کي په هـ جنگ کي چي د د ورو په سيمه باندي
انگرېزانو د کرنيل کفر په قومانداني يرغل وکړ په ۱۳۱۳ هـ ق
۱۲۷۲ هـ ش کي شهيد سو او په سپه ن و ام کي خاورو ته وسپارل سو هغه
وخت چي سر کيدی وی ويل : دلوی خدای غمغه شکر کوم چي زما
هوډی سړی دلاسه يې هم درود پرش دلورو منصبو خاوندان انگر
ېزان ووژل .

مولينا گلاب الدين

دی د وړ پرو د ملا صاحب په نامه مشهور و او په قوم سر کيغېل
احمدزی و زیرو . پوعالم ، متقی او روحانی شخصیت وه . په ۱۸۶۰ کال
کي چي انگرېزانو د شمالي وزيرستان د ورو برسوي يرغل وکړ نو
د دغه يرغل د مخنيولو په غرض مو لينا گلاب الدين د بنو خنده د شمالي
وزيرستان د توچي د سيمه په غاره کجوري حيدر خېلو ته کډه وکړه
او هممهاله يې د ملي مبارزي د مرکز جوړولو او اسلامي کارخانی
په کارا چولو سره د انگرېزانو په مقابل کي په منظمي ملي مبارزي
پيل وکړ او په ۱۸۸۰ - ۱۸۸۱ - ۱۲۵۹ - ۱۲۶۰ (۱۲۶۰) کي چي
انگرېزانو د جنرال گاردن او جنرال کوهنډي په قومانداني د وزيرو
مسعود او د ورو برسوي حملې وکړي مو لينا صاحب د ملي شهادت
او وطن دوستي د ثبوت ورکولو او په نړه سره د ملي د مقام کولو
و روسته د ۱۹۳۹ هـ ق درجې په شهادت شهيد سو او سړی يې د پارس

زموږ ځايزبان

بيا شته وروسته پنو ته د هغه ځاي د خلكو له خوا د شپې په تياره
كي يو ويل سو (۱) .

مولينا همز اله

مولينا همز اله په قوم احمدزي وزيروچي د وانا په شېره ملي كي
دشكي كلي اوسيدونكي ودي په علم تقوا او ملي مبارز و مشهور و د مولينا
گلاب الدين د شهادت وروسته يې د هغه كېنار له تعقيب كړه او
د خپلو ماشا گرد انو ملايان كړ او كاكنا صاحب په ملگر تيايي لويي
غزاوي و كړي . دې هغه وخت چي د افغانې حكومت او قبايلو
نماينده حاجي عبدالرازق اندرو زيرستان ته ولاړ چي د افغانستان
د حكومت خو اخوړي اوسرسته پرور زيرستان باندي دانگر پيرانو
د حملې كولو له كبله شرگنده كړي ملا همز اله چي په دغه وخت
كي يې عمر سلو كلو ته رسيدې او په سترگوبې هم څه نه ليدل
د حاجي عبدالرازق اندر په خواب كي داسي وويل : - (موږ د وزير
ستان قبايل تاسي د پير وخت راهيسي د يو ملي مبارز افغانې قبايلو
او حكومت د نماينده په حيث پيژنو او كومي سرستي چي ستاسي په
واسطه د افغانستان حكومت او خلكو دا نگر يز د هر غلو په شاو
هلو په ملي معركو كي راسره كړي دي هېڅكله مونه هېرېزي ، موږ
افغانستان د خلكو سره هر ډول فرهنگي او تاريخي علايق لرو پورح
يوه دوو بلنو كي . سوز كولا ي سوچي خپلي مبارزي د اسمعيل خان
تر پيري او اترك تر څاري وړاندي پوزو ، خود افغانستان او انگرېز
د خبرو اترو وروستيو نتيجه ته منتظر يو . (۲)

(۱) مولوي محمد ظاهر شاه د خپلواكي تړون ۲۹ مخ د چاپ كال

۱۳۳۷ كال

(۱) محمد ولي محمدي - مجاهد افغان - ۹۸ مخ ۱۳۳۶ كال

کا کا صاحب شهید

کا کا صاحب جی بہ ختمہ ولیخیل اتمانزی وزیر، دوزیر ستان
دسمی دہشہور و روحانی مشرانو اودا انگریز دہشہور و دہمانو خفہ
گہل کیدی. دی دہلا گلاب الدین (دوزیر و ملا صاحب) او ملا ہمزالہ
د نژدی ملگرو شیخہ و کا کا صاحب د پیرہ اسمعیل خان او انا ترمنغ
بہ تولو مجاہدو کی گدون کپی وہ دی پروانا ہانڈی د حملی کولو
بہ اثا کی چی دغہ جنگ، اتہ ورخی دوام و کرتہی سواو کورتہ را
ورل سو، غرنکہ چی نہ جوریدو نکی و نود ۱۲۱۲ ۵ ق بہ جمادی
الاول ۱۸۹۳ ۱۲۷۳ ۵ ش شہیدسو قبر بی دانگریز انودا ذیت رسولو
بہ خاطر بت و ساتل سو. زیارت ہی اوس دہنو بہ علاقہ کی دتو چی
سیند بہ جنوبی غارہ بہ ورغر نوی کلی کی دی.

حاجی محمد وزیر

ملا حاجی محمد وزیر د شمال مال خان زوی بہ قوم سورہا کی احمدزی
و زیرو چی د سو لینا ہمزالہ، ملا پوندہ بہ سلی بیارزو کی تہنگہ
ملگری و. ددہ دری و پوندہ سلام خان، گل سلام، محمد سلام دہنو
بہ غزا کی شہیدان سوی و ملا صاحب د ۱۳۳۵ ۱۹۲۶ ۵ کی وفات
سواوزوی بی فقہر سلام د خپل ننگیا لی پلار دلاری مل و.

ترین خان

دی تور پخیل اتمانزی وزیر او د خوشحال نوی کلی اوسیدو نکي
وہہ لوسری سر کی ہو تعلیم یافتہ محلمی اود ملیشاو جمعدار و خوہر
وطن او قوم ہانڈی دانگریزا نویر غلو نوددہ دملیت دوستی و یٹی بہ
جوش راوستی او دانگریزا نود نو کری خفہ ووت، دوطن او سلی
نوا مسود ساتلولہ پارہ دانگریزا نو مقابلی تہ بہ نرہ و دریدی دہ

زبور غازیان

د شمالی وزیرستان او جنوبی په د تہ خپلو، سیر امشاه سچین و ام نفل
کوټ ، تافک ، ابوژی او توچی په سلی مجاهد و کی گډون کړی و
په پای کی په ۱۹۲۱ کی د توچی په علاقه د سپینکی کلی په سلی
سهارزو کی د خپلو ټوله ملگرو سره شهید و۔

نظام الدین

دی د سید نظام شهید په نامه یاد هزی په قوم بھساری سید او
د ملی شیرزی د دری اوسید و نکی و په قادری طریقه کی د سوات د دبا با
حاجی صاحب ماذون او خلیفه و۔ دی د توری وری، قریاب اور کزوه په
ملی مبارزه کی په ۱۸۶۹ - ۱۲۳۸ هـ ش او د ملی
شهرزو په ختیغ سرحدی د الگری کی په ۱۸۶۹ هـ ش کی چنگ کی شهید و
اوس هی هدایه زیارت دی .

چکی

دی هلام سرور نومید چی په چکی مشهور او د ذو مشت قبیلای
پوټکیا لی ملی مجاهد و۔

د زبور مجاهدین اثر د ده په هکله د اسی لیک کی :- (د کرم یوا انگریز
صاحب منصب چی سرک نومید په خپل را پور کی لیک کی: چکی یو زور
را و هو و هو را محوان و۔ تر اوسه مو د کرم په وادی کی ملک ها هم
علی خان دیر لوی سړی پاله خو هغه د سرور په چکی مشهور د کچی
کوټی سره برابر هم نه دی . . . (۱)

دی ملی مبارزو یو ووست چی د کرم علاقه د انگریزانو د سلطی
هغه خلاصه کړی او هغه خپل حکومت اعلان کړی نو د حکومت د لور
کرم د نیولو او لاس ته را وستلو له پاره بی ز پارو ووست او د دغی
سیمی زیاته برخه یی هم ونیوله ۱۸۸۲ - ۱۲۵۱ هـ ش۔

(۱) عهد ا لحکم اثر، ز مور و مجاهدین ۱۹۲ هـ شی پیچور ۶۳

شیر علی مسعود

شیر علی به تبر شاهی خیل مسعود اود فقیر شیر علی به نامه مشهور و ۱۸۹۲ کی چی انگریزانو دو زبرو اومسعود هر گور کز (تکتوی) برغل و کر ددی سره چی دوزبرو اومسعود و سلی سباز زانو به لاس ابتدا بی وسله وه خودوی دوطن به دفاع کی به دوسر. سبزانه اود لاوری و چنگیل چی تول شهید ان سول ددغه جنگک به اثنا کی شیر علی مسعود کر نل دونگک تهمان ورساو اود توری به واری توتی کر به دغه جنگک کی دانگریزانو غله ۱۱۳۰ تنه لبتکر ۹ تنه صاحب منصبان هم ووژل بیول اود تکتوی د نیولو عزم بی ناکام هو.

ملا پیونده مسعود

دملا پیونده اصلی نوم محی الدین به قوم هایغیل مسعود اود سرو بی کلی اوسیدونکی و. ددسمبر به سیاحت ۱۸۹۳ کی چی انگریزانو دجنرال ویلیم لو کهارت به قوماندانی دچندوله کمپ غله برغل شروع کر ددغه برغل به نتیجه کی دملا پیونده کلی سر و بی بهی و ران سواو دالی بی و موخیدلی (۱).

سراج التواریخ دسلا صاحب دسلی سجاهدی به هکله داسی ایکی (در خلال این حال کار گزاران دولت انگلس برای نتیجه و تهدید مردم مسعود وزیری که سوطن ایشان داخل خاک مقبوضه مذکور گردیده و ایشان سر برخط فرمان نه نهاده از اطاعت دولت مذکور روی بتافتند و به عزم و اراده استحکام مواضع و نقاط مستعد به سرحد یک توج سوار به و دو فوج پیاده نظام با یکطرف تو بخانه ما سور کردند و راه بریده از موضع چندالی عبور کرده وارد میدان ا ز

(۱) عبدالحلیم اثر س سوز سجاهدین ۶۳ مخ بهچور

زموږ غاږيان

وطن سردم مسعود شند واز آنگاهه اتفاق دوصدتن سواره وسه صدتن
پياده از سردم وزيری که رقبه اطاعت به گردن انقياد نهاده بودند
روی هورش به سوی سردم مسعود وسگنه تنگی آوردند و ملا پيوته
باجمعی عزم بدافعه کرده به معاربه گرانديدوشش تن از فوج پياده گوره
وسی تن سگه راستول و سچروح ساخت وسی تن از تبعه دای مذکور
هر بت شهادت چشيدو انگلیساع عنان سراجمت باز کشیده در موضع
دیگر جای گزید نيل سرام سپس خزیدند... ملا پيوته به قوم کی ډیر
رو حانی نفوذ در لودی به قادر به طریقه کی د کربوغه شریف با حاجی
صاحب سرید او با ذون او او کربوغي ملاصاحب دسوات د با صاحب سرید
و غرنکه چی دسوات با حاجی صاحب سولینا شیخ حافظا خنده عبد الغفور
به خپله به سنه ۱۷۶۲ کی د چمله هو نیر سر کاوی د سیمو په ملی
سپارزو او سجاهدو کی چی انگلیسی قواوی د جنرال سر نیول جمبر لین
به قوما ندانی جنگید د دیری بهادری بشکار . کپی دی او په خپلو
زیاتو سریدان سره بی د انگریز قواو ته د بریالی او الحانی قواو نونه ور
سول د د باجور په علاقه کی د تپی جان صاحب . د باهری ملاصاحب .
مهمندویه علاقه کی ملا خلیل د سرخنی ملاصاحب د هدی ملاصاحب
او ورهسی دهنه نومیالی سریدد تر نکزو حاجی صاحب د قبرا په علاقه کی
هاری فقیر سولینا گلاب الدین سولینا همزو اله چی د ادري وار د سوات د
باها چی صاحب سریدان و سولینا سخی الدین په ملا پيوته مشهور
د سولینا همزله شا گرد و او د کربوغي د باها چی صاحب سریدو
د شه تولى د قادر په طریقی نومیالی ملی مبارزين و (۱)

(۱) عبد الرؤف بیخو - پشته ونستان . . . ۳۳۳ ۱۲۲۳ کابل

زموږ غازيان

قادر په طريقه د شيخ عبدالقادر کبلاني ۳۷۱-۶۱۰ څخه را شروع کيږي دی د سيد ابي صالح موسی زوی و. په کوچنيوالي کې يې قرآن زده کړ او دد يني علومو د زده کړې له پاره بغداد ته ولاړ او د ابو سعید المبارک مغزوسی شاگرد شو. د تاليفاتو څخه يې ځينې اطلا لپښ فتوح الفيب او مکتوبات د پرمشهور دي. د مشهورو ارشاداتو څخه يې بودادي - د دنيا او مال مينه د زړه څخه وباسي، حرام رزق مه خوري، د پاچا هالوسره ناسته او ولاړه زړه - ښخنه وي ...). (۱)

په وروستي دور کې هغه ملي مجاهدي چې د انگرېزانو د سلطې د ختمولو د پاره په قبایلي علاقه کې سوی دی يعنې د لومړي عمومي جنګ وروسته ۱۹۱۳ هه معو کې د سوات صاحب د سريلو په لړ کې دوه ملي مهارزين د پرمشهور دي لومړی د پاچو، د مهمند چيرا او نورو قبایلي علاقه په جبهه کې د ترنکو زود حاجي صاحب (سيد فضل واحد) د کرمي او وزيرستان په علاقه کې مولينا محي الدين مشهور دی. ملا پيونده د ملا همزله وزير په ملګر توپا په جنوبي وزيرستان کې د انگرېزانو په مخالفت چنده پورته کړه استاد او مشر يې هم په دی لار کې شهيد شو.

انگرېزانو که هر څوسره کوشش وکړ چې ملا پيونده ضعيفه او پاله منځه يوسي خو نه بريالی کېدل ملا پيونده نه يوازې په وزيرستان او افغانستان کې د يو لوي ملي مجاهد او هيور افغان په حيث پيژندل کيږي بلکه په اسلامي تاريخ کې يې نوم د لومړي درجې ملي مهارزينو په لړ کې شميرل کيږي (۱)

سراج التواريخ د ملا پيونده د قيادت او ملي محبوبيت په هکله داسې ليکي :- (... همدين ايام جناب ملا پيونده از قوم بسود

(۱) د کندهار شاهي صفحه ۳۷۱ - ۵۶۱

پښتانه دوهم ټوک ۲۲۲ مخ طبع ۱۳۵۰ کابل

زموذ غازیان

وزیری نامه نزد خلیفه نور محمد خان فرستاد که قوم مسعود و بعضی دیگر مردم وزیری که در تحت اسرو تصرف فدوی آمده و هر ده خانوار بکنن سرد مسلح گذاشته اسر موجب دادن کرده ام و چون بطاع اطاعت فرنگک نیستم آرزو مدمم که بعضی رههای خدا و پیغمبرها بن مشورتی کنند که از شرکاء فرخلاص شویم زیرا اختصار در دست ما است و چنانچه ابرو صاحب والا ستالب کار را نزد خود بخواهد و با بر مسافارش کاری کند حکمش بر راس والعین قبول است به شرط آنکه از زیر حکم انگلوس خلاص شویم و او این نامه را ار سال گابل داشته و حضرت و الا در سیزدهم ماه محرم به خامه خاص رقم کرد:- که بلا پیونده حفظ الهی باشد.

خطیکه برادر خلیفه نور محمد خان ار سال کرده بود و او آنرا نزد من روانه کرد از همه احوال خود را که نوشته اید دانستم و حالا برای شما مینویسم که در بازده سال هر چند سعی کردم و کوشیدم که مردم وزیری و مسعودی احکام خدا و رسول را قبول کنند از غرض جوی سلایان و سلکان که مردم را فریب و بازی داده اند گفتار مرا گوش نداده اسو ز دین و دنیای شانرا خراب کردند. اکنون جای آن نمانده است که شما خطبه به نام من بنویسید خودت شما سرشته اسر خود را امیدانید جای برسیدن شما از مانده است هر چه خیر خود بود امید بکنید اگر سخن گفتن است در همان سال پیش گفته شد حالا سخن گفتن فضولیت خود میدانید و کار خود را خود انجام دهید خدا بفرماید برای شما پیش آورد و آن سو قبل از بر توو صلوات بکندن این توقع در نزد ملا پیونده مردم سکنه دورو غوره با کار کنان دولت انگلوس در آو بیخته و زد و محوردی نمود و نائزه قتال مشعل گشت و ملا پیونده بکتوب دیگر نزد خلیفه نور محمد خان فرستادند و تن کار داد که هفت هزار تو کر از هفتاد هزار خانوار که

رسوې غازیان

در هر ده خانه یک تن نوکر گرفته اند با هم متفق و همدستان گردیده و به قرآن مجید تشییع عهده نموده اند که همه ما را حضرت والا بخواند حاضر کابل میشویم والا بغیرا روسی نهیم و چون ذر وقت وصول این نامه توقع مزکور شرف نزول افکنند خلیفه نورمحمدخان در پاسخ او هیچ نه گفت در خلال ارسال و بررسول نامه هادوشب پی هم بر محافظ خانه موقوف ثروه این دولت تاخته و جارشین بندر راهداف گلوله تفنگک ساخته و کاری از پیش نور دوهمی گریخته و بدست نیا میدند . . .) ۱۱ دایو شرگند حقیقت دی چسی افغانستان دتولو افغانانو او قبا یلی افغانستان د مشری کوراود سر سیوری دی ددیورند داسه معماری کرپی له کپله چی یوه برخه دوزیر او مسعود و په آزادو قبا یلو کی راغله دوزیر او مسعود و د ننگیا ليو قبا یلو دغه خطه هیخکله د دوی اود افغانانو د هیلمتون کرپه نه ده بللی او تل پی خپل اجتماعی مناسبات اوسیاسی روابط داغنا نانو سره معکم ساتلی دی. نو کله چی ددوی یوه ۵۲۷ جرگه افغانستان ته دسالی هود د پرمختیولو او انگریزانو سره د جهاد کولو په هیله راغله او د افغانستان امیر هغه دخپل نازکک سیاسی او اجتماعی موقف حالت له سطحی ونه منله هغه داسمنی له لری چی زموږ اود دوی په منیخ کی د دور وری ولی او خو شریکی روابط ضعیفه دی اود دوی ته چی هرغه پی پیوری زموږ غرض اوبا ک نسته به .

نظم خان مسعود

د پلارا و نیکه شیخه سالی بهارزو او پلاری چی د سرغی په سپارزه کی سرور کړی و، ده دهغه د بدل اخستلو په عوض کی نه یواخی دانگریز یرغیل کونکی سپاهیان ووزل بلکه د مسعود او اجنسی په یو لیه تکمل اجنیت دنکن باندي پی به مجلس کی حمله و کړه او وی واژه اودی هم به دغه گپرو دار کی شهید سو.

رمضان خان مسعود

په ۱۳۳۳ ق کی چی دوزېرو او مسعود وچنگېا لیا نو اوسلی
 سپارزېنو په انې تنگی کی دانگرېزانو پېر لښکر و سختېه حملېو کړه او
 اود دغی حملې په نتیجه کی ۷۸۳ تنه د انگرېز لښکر اود پارلس تنه صاحب
 منصبیان اود سلی سپارزېنو وڅخه ۹۷ تنه شهیدان او باقیان سول او د تنگی
 سر کی، مورچی او انې تنگی سلی مھارزو زور و اخست نو د رمضان خان
 ثمن خیل مسعود «افغان ملی» حساسات او قوسی جزبی په پور را غلې
 او دغه اعزازی فرقه مشر پخپل مصرف دوسلی جوړولو په کار لکيا
 سوا وولوی توپ پی جوړ کړ او د سولوی محمد گلین، فرقه مشر علیت
 خان، محمد سلیم خان، فرقه مشر غلیخان موسی خان افغانی اعزازی
 نایبسا لار شاه بهرام خان، اعزازی فرقه مشر او قاضی محمد امیر
 شاه په ملگر تیا پی دوزېرو او مسعود ولښکری را تولی کړی او په ۱۳۳۸ ق
 کی په ساره راضه دانگرېزانو پور جوړ و غل و کړ خود انگرېزانو د
 عسکری تنظیم او هوایی بمباردیره سپارزېنو ته دسر اوسال زیات قا
 وا نونه ورسیدل او کورونه ی وړان سول رمضان خان او علیت خان
 د قواوود تجده دولو په هیله افغانستان ته را و و پتیل او تر سر پنی
 دلی هاتو سول اوس د رمضان خان مشر زوی ظهورا لدین رضانی
 د پښتنو د سلی خود ارادیت د حاصلولو په مبارزه لکيا دی .

داکا خیلو ملا صاحب

د تیر ادعلاقی پوښهور سلی بیجا هدو، اصلی نوم بی سیدا کبر او
 دا کا خیلو د طایفی په ملا صاحب شهوزو ده په خپل تیر کی زیات
 روحانی نفو ذدر لود د اسیر عهدا زمن خان سره بی ر تباطاتی
 دانگرېزانو سره پی پیری سلی مبارزی کړی اود ۱۸۹۷ مخزایی زیات
 شهرت لری .

مولینا اتکر

دی په قوم (دومشت) سید دتیرا داور کزواو سیدو نکي او
دسوات دباهاجی صاحب مشر خلیفہ ماذون و. دغه مولینا په ۱۸۷۸ -
۱۸۸۹ کی دوزیر و مسعود او دوزیر ملی میا رزینو په ملگر تیا
دانگر یزانوسره زیاتې مجاهدی کری او مخانی په دی لار کی قرهانی
کری زیارت پی اوس ددورو قبیلې په سیمه (شمالی وزیرستان) د نوچی
په لنه کلمی کی دی .

گلستان دور

دی یو دلاور ملی مجاهد و او په یوازی سربې انگریزان ترورول
دخپلو مبارزو په لړ کی پی په ۱۸۹۲ کی دانگر یزیو ایټیکل ایجنٹ
مسټر کوشیزدخپل فوج په منځ کی وو اژده چی ددغه ترور په اثر دی کلا بند
اوهلمته و ژل سوډه د جنرال لو کهارت ایټیکر و ته په توچی او
نورو سیمو کی زیات مالی او مخانی تاوانونه ورسول

دکا کرانوملی مبارزی

کا کران دغرغښتو افغانانو یوه دملی شهامت د که قبیله ده . سر
حوم احمد علی کهزاد په خپله یوه تاریخی شیر نه کی دغرغښت یا کر
شاسپ دتسبی په وجه کی داسی وایسی : - (. . . غرغښت یاغښتلی
گر شاسپ) پهلوان ملی ، بابای ملت ، یکی از قهرمانان نامدار
اجداد اقوام پښتون و یکی از رجال جنگجوی نیمه انسانو پست که
چهره حقیقی آن در داستانهای ملی افغانستان خلیلی معروف است و
دارمستتر فرانسوی او از شخصیتهای باستانی کابل زمین محسوب میدارد
غرغښت و کر شاسپ از نظر المولوژی باسختی ابدال و تغیر یعنی
با ابدال (غروگر) و غښت و تسپه یک کلمه از ان بیرون می آید

ژمبوغزبان

که عبارت از (غرغشپته ، غرغشپه) که از عصر اوستایی تا هزار سال قبل و از رسم الخط اولی که قدیمترین قسمت اوستا تا رسم الخط هری است اینقدر تغییرات کوچک درین نام قابل قبول است .
این نام بادو شخصیت بیتنی یا بیتن یا شیخ بیتنی ، سرین معاصر بنظر می آید و به اینصورت اینها از جمله کسانی میشوند که ثلاثه نسل (پختون) از آنها در طالع فجر اسلامی باینطرف منتشر میشوند.

تاریخ مرصع دغرغشیت داو لادپه خصوص کی د اسی لوکی :-
(حق تعالی غورغشیتی ته دری فرزندان کرامت کپه ، دانی ، بابی منده . ددانی خلور دامن » : کا کپه ، ناغر ، داوی ، پنی . کا کپه ته الله تعالی خلایرو پشت فرزندان رحمت کپه به دی جمله کی اتلس زمان صلیبی و او شپور زمان بی به فرزندی لوی کپی وو

کا کپران دکاک نیکه اولاده لخان پولی حیات افغانسی دکاک نیکه زیارت دهرات د جامع مسجد دراستی خواد دروازی به خوله کی پولی اووایی چی د سلطان شهاب الدین غوری به وخت کی هرات د تلمی دی . کا کپران پردوو لویو پشاخوسنزر اوسته یا به ناسه ویشل کپری داوسید لوسیمی بی دهرات فیروز کوه ، کندهار ، روهندک بهیور اود کویتی خلور ضلعی دی به کا کپرانو کی دلمی مجاهدینو هرته دیرمشایخ او او لیاتهر سوی دی چسی مشهور بی دادی :-
خواجه خضر کا کپه ، شیخ ، خدو کا کپه ، شیخ کمال کا کپه شیخ حمزه کا کپه ، شیخ سونا ناغر اونور

بنگل کا کپه

بنگل کا کپه دانگریزانو سره به قلعه سیف اله ، قوزغر ، کپه مرغه ، بابی غره ، تانه شجه په شاو خوا کی به سیرانه جنسگیدلسی غرنکه چی بی به هواروسیدانو کی دانگریزانو سره مخامخ جنگ نه سو کولای نوپه دارو او شپه لو نوسره بی خلور پنجه کاله انگریزان

زموږ غاښان

د پرنال آرام کړی ووا انگریزانو چې دی نه سو نیولای دده پر پلار سردار بهادر دوست محمد خان جو کوهزی یې فشار راوست چې د پلار په توصیه دا انگریزانو د مخالفت څخه لاس واخلي . دی په ۱۸۹۳ کال کې په ژابل کې د توخو ته برساتی خود امیرالرحمن خان د فشا رله سغلی د توخو څخه ووت او کاکړستان ته په رته ولاړ انگریزانو دده سردار بهادر او بیاد نواب لقب ورکړ پنگل خان په ۱۹۰۶ کې دسی په ۶ دقومی اختلاف په نسبت دده تر پور بهاران نومی ووژی او په قلمه یې سیف اله کی شیخ دی (۱)

دده سپرانه او بهادری په ملی سندر وکی زهاته ستا ملی سوی ده
 دباشی دغره په سر نازک جنک کساو پکړ
 په چهارسری اورونه پل سول بهاینگل دی جی را ته پسو
 پنگل سپر ظیف و شتلی پر ووب غردی نر پدلسی
 پنگل سپر ظریف تپی دی پر ووب خرب دهرنگی دی
 ظریف هم د پنگل سردار یو توریالی تر وور او ملگری و. کاکړ
 و ترلو پنگل سردار ته (نازک) هم وایه

چې نازک پر سیستان اوسی درختی گل و کی بیاتوی سو
 په سیستان په وره تم جوړ که یا نازک په رته را کوړ که
 په پورته ټولنه یو کی دسیستان لنه ی هغه وخت پر پنگل سردار جوړی
 سوی چې دی د سردار تر دیورند د نقشی په هیئت کی په سیستان کی و

فیض محمد کاکړ

دی د سکندر ستمه کاکړ زوی و چې دا انگریزی استعمار سره یې داوړ دی پشی ، شور ، غرگی ، کیخ په جنگونو کی دغری وهلی او څه لوسپارو و ملگرو خدا پداد ، همپن ، او لیا رسول په ملگریایې

د ووب کز پتر - لوسری توک ۳۵ مخ ۱۹۰۷ په پشی

زمونڊ غاڙبان

صوبائي ڪمري ۱۸۸۱ ۴۰ ۱۸۸۱ ۱۸۸۱ کي چي پائيزي ، سارنگزي ، سررا ڀرت
سنڌ يمن ته تسليم سول دهر نايي ته دهغه ليد لو غنجه نيه و ڪره
او ددغه غم غنجه سمه ستي و فات سو .

بخته

بخته دهند و باغ سنجر خوله ڪا ڪره ده چي ۴۰ پوازي سري ۴۰
۱۹۳۰ کي دوطن او توم دغلي سما نوسره چڪري ڪولي او ملي احساسات
بي راهارول . دا ۴۰ ۱۹۳۲ کي انگريزانو ونيوله او ۴۰ سچ ڪي بي
پندي ڪره . ڊيري هاري پسي و ملي سوي دي :-

ڪام دي پري سسي پر نيمسي

بخت نامه سچ له وري پيڪي

ميرزا ڪا ڪر

ميرزا سنجر خول د ڪا ڪر انو دهغه ملي سوا رز ۴۰ غنجه وچي
۱۸۳۲ ڊمارچ ۴۰ مياشت ڪي بي د پجين دا پڪلز پوتر پدا نو ۴۰
ڪلي ڪي ڊجنرال انگلينڊ دلپڪر و مڃ نيولي و . (۱)

شيرجان ڪا ڪر

شيرجان ڪا ڪر ڊروپ درود جو ڪيزي و . غرنڪه چي ۴۰ ڊروپ
ڪي دانگريزانو پيا ڪيو او ظلمو نو دهر زورولي و نو ۴۰ ۱۹۳۰ کي
ڊروپ هو ليٽڪل سيجر هارنس دفترته و خوت . دغه دفتر ۴۰ پوزي
(فورٽ سنڌ يمن) کي پري لوزي غو ندي چورسوي و . دده دوزلو
دباره بي داسي بهانه ورته و ڪره چي ڊروپ نو ابي دقلمه سيف الہ
دنواها نو غنجه واخلی اوده ته بي ورڪري ۴۰ ليٽڪل ۴۰ ره غنجه

(۱) دسبي دسترڪت گز پتر - دريم تو ڪا ۳۱ مڃ ۱۹۰۷ پمسي

زسور غازيان

اوځند ادغه خبره تيره كچه ، نوشير جان تفنگچه پر راواړوله او
مړی كړ ، همد اشاني دپوليتكل كار داو اشپز يی عم مړ كړ او
په ملی غرور بازا رته را كښته سو او په لور آواز او جهر يی
ددوی دوژلو اعلان خپو ر كړ. انگر يزا نودده پر نيولو زيات انعام
كښيښو داوپه آخر كی خپل تر پور په ډير ه بيوفايي دی دا انگر يزانو
په لاس وركړ او په مچ كی يی پانسی او اعدام كړ. دده د ملی شهادت
او قومی غرور په هكله ډيری مندری سته :-

و پانسی تسی خوښ او ی

شیرجان سگریت و لسگا وی

د شهر جان توری خټو کسی

پانسی پورته كړی د مخكی

دلته نسته كیا كړان

دمچ پانسی لهو پی شیرجان

شیرجان پانسی لهو وی

داد تر سره دی غوری

د كا كپور نك هی شه كړ

شیرجان خوی دغا زی و كړ

وروسته د شیرجان ورور نصراله هم د وطن د غلښمانو سره مبارزی
و كړی (۱)

په كا كړانو كی نور ملی مبارزين د پالی خان - جانان - كلاخان - قام
خان ، شیرك سردار پاینده ، بلوڅ خان ، اختر ، شیر علی ، ملایار
محمد ، عبدالصمد طالب او نور زیات مشهوردی د شمال په توگه :-
نه پالی سوی نه شیرجان

سپه تنخواه خوری د بل قام

(۱) صاحبزاده حمید اله د پښتن - د كا كپور لنډی ۱۳۸۷ هـ

زموږ ځايزان

زه دی جا رسم تر منځی

پرهو ده تل تر پرو نه سړی

هر شیر که سرد ار ټنگسه ده

پاتن کر دده گوره ده

کلاهی قایم یسی میل دی

اور هر سر و گور کوا نو بل دی

د | نجنای مخکه سپوره ده

د پاینده په وینو سره ده

د کا کرو نوم یی شه کپ

چنگک ها رو تر غرسی و کر

پو اختر بدل هی رعالی

دواړه مضبوط مړه گیاه دی

دا پوزی دسر که پردواړو خواو د کا کرانو دملی مهارزینو

اېرو نه دی. دپروپ هو کا کر هغه وخت چې انگرېزانو پوهو

نیوی نو دپنجی کالی یی واغوستل او پورنی یی هر سر کر وی

ویل :-

انگرېزانو چې زموږ وطن ته راهی او سوږ ونه استی نوموړی پنجی

پروای داسې بیا هیڅ دکوره را نه ووتی او پرمخان باندي یی

دپنجی په پختی نوم کتیبینود.

شاه جهان جو گیزی

انگرېزانو هغه وخت چې سیویونیو له نودشاه جهان جو گیزی

د تر لوله پاره یی چې ددوی دپنهن وپه ۱۸۷۹ کی مدجا وی ته نژدی

دپناه په سیمه کی لټکر سمی کړی. دا انگرېزانو دا خیال و چې دوی به

لورلای و نیسی خوشاه جهان جو گیزی په خپلو پنځوسو تنو ملگرو

په انگرېزان تر شا کړل او انگرېزانو تر یوه کال پوری بهاد پرغلی

ژسور شاهزبان

خيال و نه کر. د ها جهان جو گیزی په قیادت د پنا و ای تل چوتیالی غزا گانی هم سوی دی. دی د امیر شهر علی خان سیاست او افغانستان دخپلوا کی زیات طرفدارو. اود سنډیمن د امته بازو نو تر اهیزی لاندی نه راتلی. په ۱۸۸۰ کی دیمبی القذیری دروسو تنو د کچ په سیمه کی دشاه جهان د ترلو د باره حمله و کره خو شاه جهان او فیض محمد پانهزی د خپلو قبیلو په مرسته هغه حمله نا کاسه کره شاه جهان په ۱۸۸۳ او ۱۸۸۴ کی په تل چوتیالی کی د انگریزانوسره د پرهیلمی مبارزی و کره او غو ژوندی و د خپلو مهارزو خفه بی لاس وانه خست (۱)

د بلو خانومای مبارزی

بلوخ یودیر دلاور او نویالی تپردی چی د افغانا نو سره دورور گلوی او سرستی نودی علایق لری. دوی د وار و د انگریزانو د امپر بالزم په مقابل کی دخپل وطن خاوری او ملی نوایسو په ساتلو کی تاریخی فداکاری کړی دی.

د بلوخ د کلمی د تسمیی په وجه کی مختلف روایات او نظریات سته. دغه کلمه افغانان په بلوخ دری زبانان په بلوچ هر بان په بلوچ او بدوش او عبرا زبان محکه چی په (س - ص - ه) آواز و نه نه لری په بلوشو تلفظ او لیکی یخینی بی د حب او بعض روایاتو او ژب بوهنی له معنی خپری په دری قاموسونو کی د بلوخ کلمه د چرک د چرخول په معنی راغلی ده غرنکه چی بلو خان خپلی لنگوتی ته جکه شمله ور کوی نو په همدغه ناسه یادپری.

یخینی د نظر خاوندان د بلوچ د کلمی اصل (هورج) ولی چی

(۱) تاریخ بلوچستان دوهم ټوک ۲۸۳ مخ

دانگریزانو استعمار او افغانستان ۱۷۹۳ - ۱۸۹۸ ۱۹۷۹ کونته

زموږ غازيان

حلمب ته نژدې د يوه غره نوم دی او دا کلمه په اصل کې حلمبي بولي او څرنگه چې بلوڅانو په حلمب کې ژوند کاو او له هغه لخوا په نورو سيمو ته و کوچېدل نور و قوسو نود و ي ته (په روڅ) وايه چې وروسته بلوچ سو (۱)

لخه نې هيا د بلوچ کلمه له (بلو) او (اوج) څخه مشتقه گڼي بلو د لوی او غټ او (اوج) د (اوبښ) په معنی اخلی . څرنگه چې ددوی ژوند پراوښانو تيريری نو د بلوچ په نامه مشهور سول .

لخه نې هيا د بلوچ نوم د بالشتان يا والشتان په بالښ باندي گمان کوي او وايي چه دغه يوزوړ نوم دی چې له (سهونړ) څخه تر غوره اوله مستونگ څخه تر مکرانه اطلاق تيری دسخن مجله د بلوڅ د کلمې په باره کې ليکي :- چې دغه کلمه له، پر، غر، د بېته، بيديا، او کولچ دلوڅ لغر څخه سر کېه ده . پر لېچ هغو خلکو ته وايي چې په بيديا کې لوڅ لغر ژوند کوي او اوس هم پراهوې خلک په غرونو کې همداشاني اوسې او هغه بلوڅ چې په دپتو کې ژوند کوي (پروهي) بلل کيږي يعنې د دپتو اوسيدونکي او هم د خپل نظر د اثبات د پاره زباتوی :-

(... نه تنها این معنی بازند گانی امر وزین بلوچان درست می آید بلکه اگر تاریخ ر اوراق بزنیم خواهیم دید که ما برای نخستین بار نام بلوچ هنگامی بر میخوریم که آنان در سده چهارم هجری یعنی نهم عیسوی در دشت جنوب کرمان در دامان کوهستان شکر (شا کر و جمع عربی این نام بنظر میاید .) می یا بیم آنان در دشت بلوچ و مردم دیگر در کوهستان کوچ زندگی مینمودند... چنین پیداست که بلوچ چه در ریابان چغاب باشد چه در کویر مکران

(۱) ملک محمد لهری بلوچستان کوئټه ۲۳ مخ د طبع کال

۱۹۰۰ کوئټه . کندهار - تاریخ جغرافیه ، کلتور ۱۳ مخ ۱۳۵۱ کابل

زموډ شاهزبان

چه درد شت سيستان چه دروادی سيند چه درد ره بولان چه در زبون
پنجاب).

سرحوم مير غلام محمد غبار د بلوچ کلمه د باختر او بلور د نومونو
څخه تعريف سوي شکل گڼي ، د کوثر غور باخيل د تحليل له مخي
د بلوچ کلمه د (پل) د قوت او (اوج) داوچت په معني ده. د بلوڅو
مشهورې قبيلې لادې :-

د رند څخه :- سري ، بگسي ، دوهکي ، مگسي ، جمال ، کهتيران
، کهوسه ، رخشاني ، سهياني سنگر ، دشتي ، عمرانې ، کجکي ، بلودي
سنجراڼي ، خدايي اونور دپروهي څخه : احمدزي ، بگلزي شاهواني
هيگل ، گرگ ناري ، ايلتازي ساچدي ، پندرانې ، سرپره ، هاروني
ساتکزي نچاري ، رسمزي اونور .

د بلوڅو د اوسيدلو سيمو ته بلوچستان وايي شمال ته يې افغانستان
لمرڅخه ته يې سيند او پنجاب جنوب ته يې بحيره عرب ، لويديځ ته يې
ايران پروتدي شمال لويديځ خواته يې صوبه سرحددي دانگرېزي
استعمار د مخه دغه سيمي په افغانستان پوري موپتي وي .

گوهرخان بلوڅ

دي د بلوڅو د زهري قبيلې مشهور سردار او دانگرېزي استعمار سخت
دښمن و . څرنګه چې يې دانگرېزانو سره نه پوځلا کيدونکي دپهني در
لوده نوانگرېزانوددي د سرداري څخه لوري کې او زوي يې ميريو
يوسف پرخاي کښيناوه . زوي په هم د انگرېزانو ناورو هيلو ته غاړه
نه کښي شوده او په ۱۸۹۵ کې د گرماب په سيمه کې دده او انگرېزي قو
او ترمنځ جنگ پېش شو د دغه جنگ په نتيجه کې گوهرخان دخپل
زوي سره يولخاي شهيد شو .

خير بخش مری

سردار خير بخشى دانگريزي استعمار مشهور د پنهان اود پلو خانو يونوميالى آزادي غوښتونكى و. په لومړي عمومي چنگك كې انگريز انودده د قبيلى څخه چې سخت مري او چنگيالى و و مرسته و غوښته ده دغه مرسته ونه منله اوددى څخه علاوه يې نور پلو خان هم دانگريزانو د خدمت گذاري شهه منع كول او په ملي ننگه يې راوستل اود دهند آزادي غوښتونكو سره يې پتروابط ساتل نو انگريزان چې خبر شول پر هغوى باندي يې يرغل وكړ، د كمپداوهرپ په چنگو نو كې. د دوو وارو خواوو پوځي ته درانه مالي او تخاني تاوانونه ورسول. خير بخشى مري په ۱۹۲۵ كې په سيوي كې مړ شو او په كاهان كې خاورو ته وسپارل شو.

غلام حسين بگت

غلام حسين بگت پلوخ هوتو ريالي آزادي غوښتونكى و چې په همدغه لار كې يې سرور كړ. انگريزانو چې په خپلي محيلانه پاليسي ديوا پدا يندرون سره دهند خاوره پوپه بل پسې لاندي كړه خپلې نوابان اوراچاگان يې په خپلو او طمع د پمان طرفدار كړل په دغه لړ كې هغه وخت چې سرراپرت منډ پنهان په ۱۸۶۶ كې د پيره غازي پمان د پتمې كمشتر شو. په دې وخت كې غلام حسين دسرى، بگتې، كمشتراني قبيلو د آزادي شو پښتونكو مشرو او د انگريزانو د سواجو او سناغو خيال يې نه ساتي ځكه نو انگريسي او اود منډ پنهان په اسر په ۱۸۶۷ كې د غلام حسين پر كلا يرغل وكړ. غلام حسين كه د هغه په كوشې دره كې په سيرانه مقابلو كړه خو كله چې يې رس او مردك خلاص شول د چنگك په نتيجه كې د خپلو ۷ ۲۰ ساگر و سره يو ځاى ووژل شو.

نواب خان محمد

دی یومشهور ملی مبارز او قوم دوست بلوچ و . که شه هم انگریز
انودده د خویشی دجا بلو لو له هاره دده پلار سردار پستندخان ته د بلو
خود لوی سردار لقب ور کړ او نواب په نامه یی یادوی خوده د قوم
د نیکمرغی او آزادی د نعمت په مقابل کې هغه ته اهمیت نه ور کاو او د
انگریزانو سره یی نه بو خلا کیدونکی د پشمی تهر کلمه د وام ور کاو
په دغه ملی مبارزه کې نور اسمیتگل، گوهرام، سلیمان، گرگنا پو او
اوسردار نورالدین هم ورسره ملگری وو . دوی د لسوزرولبیکرو سره
د انگریزانو مقابلې ته کلات ته رهی هول خودا انگریزانو به تو ننگ په
نامردانه ډول سره دخپل تر بورد لاسه ووژل شو .

خرنکه چی دا فغانانو په تاریخ کې د غازی ادی، ملالی، زرشوایی
راپیا او نو رو لوسونه په درونیت یاد پیری. همدا شان یی بلوچی سیرمنو
هم د تاریخ په پیلو وروکی د وطن او قوم د ساتلو په لار کې د خپلو
ننگهالیو سپرو نوا په ملگری تیا تاریخ یی سجا هدی کری او خپل نوم او نو
بیان یی هسک ساتلی دی دلته د هغو تور یا لویو بلوچو پخپلو پنهانو نو
موفه یاد پزی چی د وطن او قوم په لار کې یی په ژبه پوری خدمتو نه
کړی دی .

بیهو : - داد کلات دخان سیر احمد خان خورده چی د سیوی د بارو
زبانو سره په سیراوه جنگه دلی ده لکه چی هیخ فاضل پاروزی ددی
په حکله وایی : -

یکی خواهرش بود بیونام چو مردان به دیوان نشستی مدام
همه مردمان کرده اور اسلام به گردش همه مردمانی خاص و عام
ای بی زبانه : - د سیر محمود خورده خودی دده د سیاست سره

زسورغان زيان

همنواي نه درلوده . دى د گنداره په چنگک کې خپل تور ياليتوب په اثبات ورساو .

بى بى گنجانه : - دا سجاوده پنځه د سیر محراب خان غازي مائدينه وه او دخپل سیره په زباترو سجاوهو کې ورسره ملگری وه .
بى بى مريمه : - دا د سیر نصير خان مور وه . اعلي حضرت احمد شاه بابا هم مور ورته ويل . دا په ۱۷۷۹ کې د علي مراد خان په ټکولو کې دا احمد شاه بابا ملگری و .

کمال خان اپريدي

کمال خان د ظريف خان ملوک دین خپل اپريدي زوی و چې په خيبر ايجنسي کې اوسېدی . اپريدي د کر لاني قبايلو پناخ دی چې دري زره کاله پخوا درهگو بده سرودنو کې يې دا پارتی په نامه نوم راغلی دی . دوی دخيبر په دره کې اوسېږي . پرافغانستان باندې دا انگریزانو د پرغلو نوپه وخت کې دوی دا افغانانو په ملگر تيا په کپه ورسره چنگېدلې دي اپريدي د پرهادر او وطن دوست تيردی ، دوی پردوولو يو توپو د گاږي او شاسل په ناسه ویشل کيږي . دا افغانستان د خپلواکي د بېرته مستردولو په معرکه کې د باجوړ يانو باېری ملاح صاحب . ملوک محمد امين ماموند د کنړ د شيخ پاچا صاحب د اور کزو د سلا محمد دملی مهارزو علاوه دا پريدي قبايلو ملگر تيا هم دد يری يادو نی ورده .

ملوک سيداخان شفواری د خپل کتاب کې دا افغانستان د خپلواکي په چنگک کې دخيبر او نورو قبايلو په هاب داسی ليکي :- (... هېڅ شک نسته چې خيبر رايفل دا افغانستان او برتانيه په تو لو چنگونو کې د برتانيه دشمنان وو هغه وخت چې دا افغانستان دخپلواکي معرکه شروع شوه نو دخيبر مليشه د انگریزانو د بې اعتمادی له کبله د هغوی دنو کړی هڅه ووته او دملی مبارزينو ملگری شوه او دا انگریزانو

زموږ غاږيان

په خلاف و جنګېدل . په دې ډول د توچي او وانا مليشه هم د انګريزانو نو کړي پرېښوده او په وزيرستان کې يې د انګريزانو په خلاف هه ملي مبارزي پيل و کړ د خيبر د معا هدي ۱۸۸۱ فبر وري وروسته چې قمبر خيلو ، کوکي خيلو ، ملکه دين خيلو ، زخه خيلو شنوارو لاس ليک کړ . په ظاهره په رسمي توګه اېرېدو د انګريزانو سره جنګک بس کړ خو دغو بهاد رو په انفرادي توګه د انګريزانو مخالفت سره دوام ور کاو . په دغه سلسله کې د بنگال ريجنټ (رسالي) څخه کمال خان راووت د قومي آزادي ساتلو ننگ او ناموس دغوندي کولو په لاري کې يې ملي مبارزه شروع کړه .

د کمال خان مخالفت هغه وخت دا نګريزانو سره بيخي ډېر شو چې په ۱۸۸۰ د فبروري په مياشت کې د هغه ورور او دري ملګري د انګريزانو د لاسه ووژل شول . کمال خان د هغوی د غچ اخستلو په مقصد ۱۸۸۱ د جولای په ۱۹ د پېښور پر چوڼي او په ۱۸۸۱ د تهر په ۲۲ کوهات کې د سهرېد پنجاب کيولري په کوار ټرګار ډېاندي د حملې کولو او د ډيرو انګريزانو وژلو او اسلحو په لاس را وړلو سره خپل افغاني شهامت او قومي هوډ ترسره کړ . د دې سره چې انګريزانو دده د نهولو له پاره ډير زيار بوست شو په کوتونه ورتلي شوې اعلان کړ ، هغه چاچي کمال خان ونيوی هغه ته په دوه زره روپي انعام ورکړه سي او که يې شوک سر کړي هغه ته به د دوو نيم زرو روپو انعام ورکړه سي . خو کمال خان چې په خپل ټوراو ها وخوا سيو کې د ملي مبارز هم څه پيژندل کېدې محکمه ده د ناوړه قصد څخه هېڅ پروانه کوله . د خواشيني مخي دا دې چې په ۱۸۸۷ د دوستي په چاسه کې د خپل ترور د لاسه په شهادت ورسيد . (۱)

(۲) الله بخش يوسفی - تاريخ آزاد پنهان صفحه ۱۸۱

ملتان خان اپریدی

ملتان خان زخه خیل اپریدی و چی د قوم او سلک پر سریدی دانگریزا نوسره دیری سجا هدی و کپری . زخه خیل لکه دخبر دنورو اپریدو په شانی به کال ۷۹-۱۸۷۸ او ۱۸۹۸ او ۱۹۰۸ کی دانگریزانو سره په نره چنگدلی دی . دشلمی پیری په لوسر یووختوی کی زخه خیل قبیلای دملتان ، جتھر ، دادی ، نلباز ، عثمان ، چمن او محمد افضل به مشری دیری مجاهدی کپری دی . دهه دو یسرالارد منتهو ۱۹۰۷ کال د فبروری په اتمه د کورنیو چاروسکر تر لاری دسولی ته په خیل یوسکتوب کی لیکي :- (. . .) . د زخه خیلو د حملو د لاسه سوو دیر پریشان یولار د اچسنرو وایی چی دا حملی ور کوتی سرحدی حملی دی چی په هغه کی د سرحد جنگ دخطری احتمال نسته هغه عسکری سو قیات هخ نه خوشوی خوچی هیولوهین دخپلی ساینی سره غرونوته نه وی خیشولی دخبر پولیس تکمل ایجنٹ سرچارچ رومی کمپل د زخه خیلو د حملو په خصوص کی په خیل راپور نی وایی (. . .) ددی قبیلای هر نر ، شیخه او بچیان د پینوراو کوهات په پوله حمله کونکو ته د غازیانو او مجاهدانو په نظر گوری دغه قوم خیل سجا هدین په دعاو وسره د جهاد دپاره لیری بهدوی کی چی شوک سره شی د شهید په نامه او که بی د لاسه بل دشمن ووژل شی د غازی په نامه یاد پزی و رانی کال په کال زیاتویری ، زخه خیلوته د سزاوور کولو زیات ضرورت سته (۱)

ملتان خان په خوانی کی د پنجابی ۲۶ ریجمنٹ عسکرو ، خکبه په جنگ ، اسلحو په استعمال او نظامی محایونو بیژندلو کی دیرماهر و کلمه چی بی د عسکری شخصه استعمال کپره ده انگریزانو ته په ۱۹۰۲

(1) C.S. 33 17 (Political) Future treatment of the Zakha Khel Section of the Afridis P, 8.

ملتان خان اپریڈی .

زموږ غازيان

په کوهات ۱۹۰۵ په پېښور ۱۹۰۶ په پرماشو خېلو، هزار نو، ۱۹۰۹ کې په خيالو، عثمان، باپري کې په خېلو ملي سپارزو دسراو مال ډير تاوانونه ورسول چې د زخه خېلو د تر تلو او د ملتان خان د پهلان راوستلو او يا شپړلوله پار. د سيچر جنرال ويلسکا کس په قومانداني دوولس زره شپږسوه لښکر دوو نيمو ورو

مليشا واته زره يوسل پوشپيته پار گير غارود را تولو لوسره پرخه خېلو يرغل وکړ خو د ملتان د ښوولو او يا تر تلو د هاره يي غه ورنه کړاي سول او د ملتان پر غلونه د پخوا په شان باقی پاته سول خوا نگريزانو د خپل يو ملگري شير غلام په دسيسه دا نگريزانو په محاصره کړي ورکړ او نگريزانو که غمهم زيار يوست چې ملتان ژوندي ونيسي خود ملتان ملي غرور او نگريزانو ته د تسليميدلو اجازه نه ورکوله او تر خودي او دده ملگري ژوندي وود او نگريزانو سره يي په نره مقابلې ته دوام ورکړ او ددغي مقابلې په نتيجه کې ملتان دخپلو زياتو ملگرو سره په شهادت ورسيد او ملگري يي چې ژوندي و نيول سول هغوی ته د غازي ايکت لاندي دا هدام سزا ورکړه سوه شير غلام ته د دغه خدمت په عوض کې دوولس زره روپي انعام ورکړه سود ملتان د بچاهنو او کار نامو په هکله زياتي ملي سندري سته

عجب خان پريدي

عجب خان د غلام حيدر خان زوی په قوم پوستي خپل يونس خيل ا پريدي و دی کوهات ته نژدی د ملک کمال خان سوسی خپل په ملي کې اوسيدی څرنگه چې د ميراني وطن دوستي او آزادي خواهی لوی هير و نو هغه وخت چې ده دا نگريزانو پر غلونه په خپلو قبايلي ورو نو وليدل نو د ملي شهادت او غيرت ويني يي د مجوش راغلي او دخپلو دوو وصيه يي ملگرو سره

(۱) الله بخش يوسفی سرحد اورچند وجه آزادی صفحه ۲۰۰

زمونځا زبان

چي يو بي وروږ شهزاده خان او بل د پنجاب د کيمپور حيدر شاه اودريم
بي د تيراد ژوا کو گل ا کورنوسيد دانگريزا نو په مرکز و نو او
کورونوباندي د ترورستی څرغلو کولو له کبله هغوی ته ډير تلفات
ر سول او په هند کې د آ ز ا دی غو ښتونکو نمضتو نومخصوص د علمی
برادرانو د ملی مبارزو او قومی غرور د جذباتو لاندی زبات
راغلی وو . څر نکه چي په ښیتنو او ښیتونولي کې د دښمن څخه بدل
ا خستل یوو لسی دود دی متل دی چي وايي :- که سل کاله
و روسته جا بدل و اخست نو تندي بی کړی ده انگريزان چي د دريم
جنگ وروسته د افغانانو سياسي ځواک ا کی تسليم کړه نو د څه ډير
ر بلوی لاین جوړولو کې دانگريزانو په هاليسی کې ښکاره
نویر راغلی د ر بلوی جوړولو په کار کې انگريزانو په څه ډير کمی د سرو
سچنو ژرو باران و کړ په دی سره دانگريزانو نشه او غرور زیات سو که
د اړه او یا دوگه به راتله نو آمرانه حکم به وسوچي د قبا بلو هر څوک
که په انگلیسی علاقه کې ولیدل سو نو هغه به سمدستی نیول کیزی د قبا بلو
غزتمند مشران په جیلونو کې واچول سول او په غرور سره به قبا بلی
علاقو ته او ښتل یو ځل د اپریل په انمه ۱۹۲۳ کې میجر اندرسن او
میجر اد ورد د قسوت په نشه کې د لو ارگی څخه څلور میله
وراندي ولابل نو د اودشا او اول خان په گولي وو ښتل او افغانستان
ته را و او ښتل په همدی ورځو نې انگريزان د کوهات په دره کې
ننوتل نارینه به کور کې نه وو د عجب خان د کور بی عزتی بی
و کړه عجب خان دانگريزانو د حرکت قومی سپکاوی و گڼی او بدل
ا خستلو نه پاره بی ۱۹۲۳ په اپریل کې د میجر ایلس ماينه په خطا
وو ژل اولوری س ایلس محمی و تښتول. (۱)

(1) C.S. W 40-2 (a) FRD. Political, Notes on the
life regarding grant, rewards in Connection with
the rescue of Miss Elis, P, 26.

غازی عجب خان ابریدی

زموږ غاږه پان

عجب خان اړېدې د سيجراليس د لور په لټنو لو سره چې دغه
سيجر د انگرېزانو د شهرو او د لاوړو اسرا نوڅپه وپېن الملمای شهرت
پيدا كړ دنړۍ يو شمير ا خپارو نو او سچلو دغه واقعه د مخالفت او با
سواقت له مخې په ډېر آب او تاب سره وليكله او روسته دده
پرميرانه او د لاوړې پاندي ناولونه دراسي او قلمو ته جوړ سول .
انگرېزانو غوڅته چې د عجب خان پرتېر پاندي ډېر غل كولو او
نشار راوستلو په اثر عجب تسليم او باد هغوی په لاس ورسې چا نه چه
په ۱۹۲۳ د نوامبر په (سپين درند) كې دا پرېدولو په جرگه چې تقرېبا
د ووزرو كس نو گډون پكې كړی وو جوړه هوه پاندي كې
جرگه كې فيصله وسوه چې هر ملك به په خپله علاقه كې د عجب خان
د لټولو د مهاروي كه عجب خان د دوی په علاقه كې موجود نه وي نو به د
هغه د موندلو د پاره تسليمې كند او چې هلمته عجب خان د خپلو ملگرو
سره اوسيزی لټنكر ليری او د عجب خان د نيولو پر سرهم د يرش زړه
روبی انعام ا پېشودل سوی ؤ انگرېزانو په سفارتي اوسيا سي شكل
هم پر افغانو نستان د پواچاوه كه چيری د لته راسي انگرېزانو ته پي
تسليم كړی كه څه هم په ۱۹۲۴ د ډبروړی په سياست عجب خان افغانو نستان
ته راو اوښت ، خود انگرېزانو د فشار په اثری د سرحد ا نوڅپه لوري
سا او په مزارهريف كړی د دولس سوه جرېبه سچكي وركولو
شهزاده خان ته د شپږ سوه جرېبه سچكي وركولو هيدر شاه ته د دوو سوه
جرېبه سچكي وركولو سره واوسول.

عجب خان د ۱۹۶۱ كال د جولای په مياشت كې په مزارهريف
كې وفات شو (۱) د عجب خان د دروښخوڅپه لس زامن د شهزاده خان

(۱) الله بخش يوسفی - سر حداور جدو جهاد آزادي صفحه ۲۰۶

الله بخش يوسفی - تاريخ آزاد پنهان ۲۱۷

زموږ هاشيان

د دوو پنځو شپږو پنځه زامن پاته سول گل اکبر او د هغه پلار سلطان سیر
چې دانگریزا نو نه وو خلا کیدو نکی د همنان وو مزار ته
په تمللو راضی نه سول او د هلال آباد کما هغوی دخپلی علاقې څخه
واستل د عجب خان په سیرانی او وطن دوستی کې د پیری ملی سندرې سته.

انگریزان چې غاصبان دی نو زما هم غلامان دی

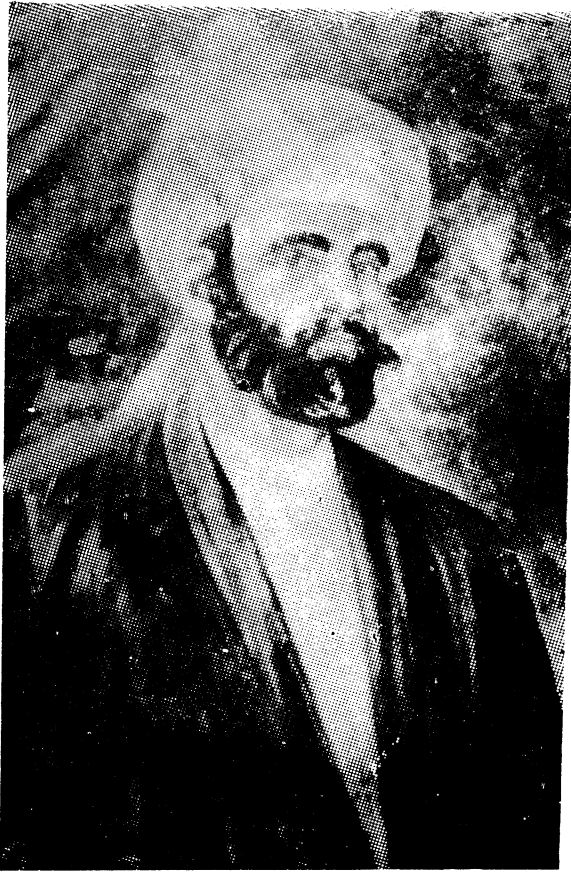
دانگر یز چې پدی خور دی هغه قوم لره پېښور و ی

ملا مستان

ملاستان د پونیر دیوی مشهوری کورنی څخه و، اصلی نوم یی
سعادت الله خان و، یو عالم، وطن دوستا و بهادر افغان و. د علم د تحصیل
په غرض یی دهند پیلو سیمو ته سفر و کړ و وروسته په اجمیر شریف کې
دیره سو. څرنکه چې دانگریزا نوسره د مقابلې اوملی مهارزی دیر
شو قمن و. نو د ملاستان په نامه یی چې انگریزانو سید ملا پالونی ملا پاله
شهرت پیدا کړ. دی په زبا تروخته ونو کې سرتورگر خید چې وروسته په سر
تور فقور هم مشهور سو. ده. سوات د آخند صاحب وروسته په سوات
او پیر کې لوی شهرت و موند. ده. په ۱۸۹۷ کې د با جور د سیمو په
ملی مهارزو کې د پیری دلا وری او و وطنو لی ثبوت و رکړ.
ملاستان د ملکند په چنگ کې د بولیتیکل افسر میجر دین دلینکرو کووار
تر کاردونوی دانگریز هوکرنپل یومیجر او یولفتننت یی و و ژل
او هوکرتان یی زخمی کړ او قنه لښکری سره او تپهان کړل

عمرا خان

عمرا خان د امان خان زوی د ایض طلب خان لسی و چې د با جور د تر
کافی تیر د هس څیلو مستی څیلو د ځانگی څخه و. دی د جمدول

غازی عمرا .خان

زموږ غازيان

دخان عباس خان ترو فات (۱۸۷۹) - ۱۲۵۸ هـ وروسته د مشرو روږ
شير عالم خان هدمشري اقتدار ته ورسيد (۱) .

عمر اخان د ديراو چندول خان واو په ۱۸۸۰ كې بې چي د حج دادا كولو
وړ و سته د سولينا رشيد احمد كنگوهي سره وكتل دهغه دانقلابي
افكارو او انگريزا نوسره د مخالفت د نظرياتو تر تاثير لاندې سواو
كله چي چندول ته راغي د ملي مبارزي اعلان بېو كړ كافرستان او
كنړې ونيول په اسمار رم كلبې چته سراي او نورو محايونو كې بې كلا
گاني جوړې كړې همدا شاهاني ملكند ، سوات بونير بې و نيول د امير
عبدالرحمن خان سره بې د سوات په سيمو كې جنگ و كړ او د چترال خېني
سيمي ونيولي د باجوړ حكمران د لاورخان او د ديرخان اخنذزاده
محمد شريف خان بې مات كړل د كوز سید محمد پاچا قهبي چي د امير
عبدالرحمن خان او انگرېزانو د پښمن و د چندول په گامېست كې خاي
ور كړ او د انگرېزانو د سلطې دور كولو له پاره بې په اساسي مبارزو
پيل وكړ .

امير عبدلرحمن خان دخپلې د پلوماسي له مخې چي په ظاهره بې
دانگړو يزانو د پښمانو شخړه بڼه نه راقلل نو په خپلو ياد ايتو نو كې
پرخيښو ملي مبارزيو لکه سلا مشك عالم ، محمد جان خان وردك سلا
په ونده ، عمر اخان او داسې نورو باندي د جهالت او ماجراچوي اتها
سونه كړې د دوي ملي مبارزي او قومي فدا كاري دعوا بويه نظرسپكي
ورولې او په چو نومو نو بې نه يادوي لكه چي دده زوي امير حبيب الله سراج
الملك و لدین هم د سراج التواريخ په دريم جلد ۶۲۵ مخ كې عمر ا
خان د ماجراچويه او نفاق چوونكي په حيث معرفي كوي . . .
عمر اخان چندول علاقه باجوړ كه سر او دده ياد دولت انگليس باز كړده

(۱) الله بخشى يوسفى هو سفرى افغان - صفحه ۲۱۵ چاپ

زمین‌ها زبان

بامسلما نان که در آن نواحی مسکن داشتند به تعجب یک کارکنان
دو نیت سز کور. عداوت طرازی بود با خان ملاقه
دیر کسه هوا خواه دولت مسلمات اسلام بود در موضع
برود راویخته و فراوان خون هم‌دگر ریخته . . .

مهدا هانی سراج التوار بخ لیکنی :- (وهم در روز مز کوره ماه
صفر عمراخان جندول که مدام ازها ده گلمگون خون مسلمانان نواحی
با چور خود را شیرین کام پنداشته زهر آهام بود با جمعی راه
تصرف قلعه بارون واقع اسما را اختیار کرده شب هنگام به دور قلعه
کمین گزید که در با مدادان که قلعه کیان باب قلعه را کشاده راه
بهرون شدند گهرند جمله کرده قلعه را تصرف شود و از عزم و اراده
او خه ماسپ خان اسماری آگاه گردید مساجر ارابه سپاه سالار نگارش
نموده آگاهش نمود اما قبل از وصول نامه او و اختیار کردن سپاه
سالار را بر آنکه رافع نفاق و دفاع اضرا شقاوت شقاق باشد در وقتیکه
قلعه کیان دروازه را کشوده خواستند که به عادت مستمره بیرون خرا
سیده هر کدام بی کاری روند توچه عمر ا خان از راه تصرف رویه
دروازه قلعه نهادند و قلعه کیان به چستی و چالاکی به قلعه در شده
دروازه اش را به بستند و از برج و باره حصار از دهن تفنگ آتشبار
گلوله مدام انداخته بازده تن از لشکر باض عمر ا خان چریح و محمل
ساخته و به اطراف قلعه پراکنده ساختند و عمر ا خان یکسه
کرده بود کامیاب نه گردیده خجالت با زگشت و از یکگونه هر کات
نفاق انگیزانه او بود که مردم سکنه چبال مرحدیه را آورده دل
و نجهده ساخته با چور دولت انگلیس تصاحب کرد و مردم هونظور
کوهستان آن نواحی که بیجا است معاونتش کند هاری نه کرده بلکه
اژنه بود در با چور خور سته شدند. چنانچه حرکات او تا وقت
روی آید این دولت آوردن و نان از خوان احسان پادشاهی
با فتنه و راداع کردنش چای چارقم هده می آید . . .)

زسورغاڙيان

عمر اځان په ۱۹۹۰ - ۱۹۹۷ کي دانگر يزا نود سلطې دليري کولوله پاره ژباڼي ملي مبارزي وکړي او انگر يزا نوده ته دچټکي ښکلو کلاگانو چورولو او حربي ټکټيکو نود لاوري له سطحې افغان نهولین وایه (۱)

عمر اځان ددی سره چي دانگر يزا نود اسمعمار صفت دښمن وخوا انگر يزا نود بنديا نوسره بي سټک او دافغانو ته او انسانو ته ليري وضع نه کوله او دخپل کور خواره او کالي به بي ورته برابرو لږنگه چي انگر يزا نو عمواځان ته مخا ښخ شکست نه سوو رکولای نو به دسيمو او دده په کسورني کي د اختلاف اچو لودلای ري يسي شو بڼه څپلمه ناوړه پاليسي وړاندي يوزي . انگر يزا نو د عمر اځان تر پورچي عبد لمجيد نو ميده او د عمر اځان ډير تينگ او وفا دار ملگري و او د عمر اځان د لښکر ودچر نيملي چاري بي اجر ا کولي په رشو توو دځان طرفدار کړ او په بيلو جنگو نو کي بي ددو کي ورکولو وروسته انگر يزان چي دچترال په نيولو بريالي سول. عمر اځان چي داسره الملکه په ځاي شهرا فضل خان دچترال مهنر کړي وانگر يزا نو هغه سوقوف کړ او پوره به بي امير الملکه مقرر کړ او معاهده يي ورسره وکړه . نو انگر يزا نو ته په داسي توگه سوات ډير ، باجوړ په لاس ورغمل او دملکه ايجنسي په نوم بي پوه نوي پوليتکل ايجنسي جوړه کړه چي چترال هم پکښي شامل سو. عمر اځان په ۱۲۷۹ کي هغه وخت چي دحج دلاري غلځه پکښي ته ورسيد انگر يزا نو يي زيات استقبال وکړ خو دده سوړ پيش آمد هغوي زيات متاثر کړل. انگر يزا نو غوښته چي دهغو سره دموافقت له مخي عمر اځان ته بيرته ځاني وسپاري ، دچترال او پيښور دسيمو حکمراني و

(۱) سراج التواريخ - جلد سوم صفحه ۶۳۰

(۲) الله بخش يوسفی پتهان صفحه ۳۱۶

زسوره‌هازیان

رکبری خوهنه بی به خواب کی وویل: - چی انگر بزان زمانه ک
هرنگه به تحفه را کوی؟ عمرآخان ددیر و ملی سبا رز و ور وسته
دانگریزا او سره دجنگک او مقابلی به گیر ودا ر کی افغانستان ته
را او بخت سراج التواریخ کابل ته د عمرآخان در انگک به هکله
داسی لیکی :-

(... سپاه سالار اول غلام حیدرخان که از جلال آباد چنانچه
گذشت راه اسمار ابر گرفته و با سستراونی کار تعمیرین حدود را تمام
انجام نموده بود. در روز سلخ ماه شو ال که دوین روز سردار
نصرت خان چنانچه به شرح رفت و اراد بمیسی گشت در اسمار
رسیده از اسب فرود گردیده و عمرآخان با برادران و برادرزادگان
و بنی اعمام و خدیده و هواخواها نش که مجموع ۷۷۱ تن بودند
از موضع لانکه راه اسمار برگرفته بملاقات سپاه سالار نایل آمد و
از جمله ۲۰ هواخواهاش که از هاجور با او همراه بودند سلاح و
تفنگهای خود را تفویض عمرآخان کرده خود ایشان وخصت مراجعت
جانب وطن و مسکن خویش یافتند و ما بقی که اقارب و خدیده عمرا
خان و همه ۵۷ تن بودند با وی اختیار اقامت در ظل حمایت هندولت
نمودند و سپاه سالار عمرآخان و سیر حسن خان معروف به خان منده و
سیر افضل خان مشهور بطور خان برادران و عبد الغنی معروف به
خان شاهی و سیدخان مشهور به خان شیبه عزیزان اود بهره
مندخان، هیر زمانخان، برادرزادگان او و زین اله خان معروف به
خان وارسل برادر سوم او را کسبیل کابل فرمود. عمرآخان از
چهارم اسلحه که با خود داشت ۲۵۹ میل تفنگک دنباله پر و پناه، پرو
بغل پور ۲۰۰ دهن پوراها ۲۶ میل دیگر که در وقت معاندت و معا
و پتشیار عایای هندولت در موضع ساوناری بدست خدیده پادشاهی
افتاده بود تساهم سپاه سالار کرد و با ۱۹ سوار ۳۸ تن پیا د از

زمین‌خازیان

اصار راه در گاه عالم پناه بر گرفت و چیزی از یکک لکه و پنجاه هزار روپیه کلدار و کابلی که از باجور باجود آورده بود جهت زاد راه خویش برداشته و مابقی را به دست محمد شاه خان برادر خود داده برای سرپرستی اهل و عیال خود بدست آوردن اهل و عیال او که با مال و متاعش نزد محمد شریف خان دیر بود بجا گذاشت و انگاه که خود او از تسلیم شده علما مستعد گردیده شرف بار حاصل کسود که حضرت والا و راهبین احسان دولت فرموده در ظل حمایت خادمان در گاهش جا و پناه داد. از آنسوی شریف خان دیر که بالشکر چنانچه گذشته راه معاونت دولت انگلیس جا نب چترار بر گرفته بود موضع وروش را دستبرف کرده و یکک فوج پیاده از سپاه نظام انگلیس نیز که از راه ستوج روی استخلاص به سوی قلعه و اشه کوم که چندی از انگلیسان در اندرون آن محصور هیر افضل خان چنانچه گذشته بود نه نهاده محصورین را به قهر و علف برها نید و لشکر شیر افضل خان را مستشر گردانید چنانچه خود او با بعضی از چتراریان و زنان و پسران و دختران ایشان از راه دره هوشی واقع کوهستان چترار فرار اختیار کرد و روی ناگامی به سوی تل پترک واقع اخیر علاقه سواد نهاد محمد شریف خان دیر متعاقب نموده او را دستگیر کرد و سپاه دولت انگلیس چترار را تصاحب نموده هیر افضل خان را پیاده تن از بارانش گسیل هند کرده و باجور و چترار در تصرف آورد و مردم هردو موضع را مطیع و بمقتاد ساخت و ازین روز مستقل و بلا معاند به حکومت آن نواحی پرداخت (۱۰۰) (۱)

عمر امان به ظاهره به افغانستان کی دیو درانده سولامه به حیث و بدل سوخو به حقیقت کی بی ترخارنی او سراقت لاندی ژوند تیراوه

زوی هازبان

دی په ۱۲۸۳ هـ ش - ۱۹۰۵ کی وښات سو او د کابل د چهار دهمی په
اصل آباد کی خاورونه وسپارل سو

د عمر اخان څخه لس زامن پاته سول پوسه پور زوی بی عبدالمتین
نوسیدی چی په چندول کی بی د پلار په غیاب کی هیلو ملی مهارزونه
دوام ور کړ . دده د سپرانی او قوم دوستی په هکله زیاتی ملی سند
ی سته :-

عبدالمتینه ، زولنی درته راوړ پنه - د چندول چنگه سوی مه وای کا
ل کلونه - عدا لمتین د زبانتو ملی مهارز وروسته د انگریزانو په
لاس ورغی او دوولس کاله بی بندی کړ څو هممهاله په بند کی
مړ سو ((۱)) د عمر اخان د ملی مبارزو په هکله هم زبانتی سندری سته لکه
عمر اخان لیکری تولی کړی په برنگی بی کوتی پوری کړی
دیر هاجور په دی تکل سو قومونه تول در سره مل سو

مهتر امین الملک

دی د امان الملک زوی د انگریزی استعمار لوی د پښمن و غرنګه
چی دی د اسمار د خان لمسی او د عمر اخان باجوړی سره چی د انگریزانو
له پخلا کیدونکی د پښمن و دوستانه روابط درلودل ، نو انگریزان بی
دیر په تشویش کی اچولی وو . ده په چترال کی د مهتر کیده و سر سم
د انگریزانو په مقابل کی د ملی مبارزی اعلام و کړ او انگریزانو
هم په دی بهانه چی په چترال کی انگریزان ترور او بنده ناپیوی په
۱۸۹۵ - ۱۲۷۳ کی پر چترال حمله و کړه که څه هم د عمر اخان او هه زاده
هیر افضل د شاه ثالث زوی د امان الملک ورور په لاس ورغی او مهتر
امین الملک بی هم ونیوی ۱۸۹۵ د - ۱۹۰۵ کی بندی او تراری په حیث
بی د مدارس نیلمگری ته و لپړی او تر پنځه څلو پښتو کلونو بند کالو

(۱) همداروف په نوا - پښتونستان ۲۲ مخ

ژسود غازبان

به ۱۹۲۳ کی وفات سو او شه مده وروسنه بی سبری د شجاع
الملک له خوا چترال ته راوړه سو او په خپله پلا و نی هدیره کی
خاوروکه وسپارل سوسهتراسین الملک دخپلو خاطر اتوپه پاداشت
کی لیکلی دی

(... دغلامی ترژوند دسیاسی قید عمراو تورو و بوته رسېدل
دورشه دی نه چی په خپل کور کی دنور و غلام وی...). دسهتراسین
الملک دخلع کیدو مجرد دده کشورور و شجاع الملک چی دری کلن
ودانگریزانو دخو بی سره سم دچترال دمهتر په حیث مقرسو.

سراج التواریخ په دی هکله داسی لیکلی: - (... وازانسوی
امیرالملک رهس چترار که په قتل رسانیدند او نظام الملک را ازپیش
رقم هد پادوهزارتن پیاده وسواروسلح در موضع کریت واقع مساحت
چند کروه دورازنفس چترار په عزم پیکار عمر اخان فرو کشی کردو
لیکن شهیر افضل خان وارد گردیده لشکر یسان امیرالملک
ازورود او در آنجا آگاه شده همه نزد شیر افضل
خان رفته در تحت رایت او قرار گرفتند و از جمله بیست تن از هوانو
اهان اخلاص کیش و فدائیان صداقت اندیشش پابهادر خان که از
رفتن سرباز زدا استاد ندود یگران تمام ازوی روی پتافتند و امیرالملک
از مشاهده این حالت خو فناک شده علوفه و اذوقه را که با خود
داشت از موضع کریت در موضع آئین واقع قرب چترار
حمل و نقل در د خودش با انگلیسان در شب را بر گرفته
وارد آنجا شد و شهیر افضل خان ازوروش برخواست و از موضع
کریت بجای او فروگشت و امیرالملک با انگلیسان توان افاست رادر
خودنده بد از آئین روی به قلعه چترار نهادند و در اندرون قلعه
جای کزیده محصورانه اقامت ورزیدند و شهیر افضل خان ازین حمله
انگلیسان و امیرالملک خود را چیره دست دانسته از موضع کریت روی

ژموی غازیان

پورش بہ سوی موضع مستہ واقع قرب قلعہ چترار کہ انگلیسان ہنگام کارروزار استوار داشت و شہر افضل خان بالشکر خویش از ادای نماز شام ہای چرائت فشرده انگلیسان را مغلوب ساختند ننگ سین د گروال سہن نامان از جماعہ دران پایست تن از ماہیای نظام انگلیس درین جنگ کشتہ شدہ ویست تن مجروح کشتہ و روز دیگر شیر افضل خان بہ عمر اخان ہمام داد و کمک طلبید کہ انگلیسان را مستاصل سازد و او مجیدخان نامی را با سہ تن سوار پیادہ ر ہسپا ر معاونت نمود۔) (۱)

دمہترامین الملک (امیر الملک یوزوی شہزادہ آہم حیات نومید چی بہ ۱۳۲۵ ش کال کی دلا ہور دچہا خانہ غمخہ و تشیدی او کابل تہ راغی اود استعمار بہ مخالفت بی د نور و قبا یلی ہسرا نو سرہ د ملی خود ارادیت مجاہدہ تودہ ساتلی وہ دی بہ ۱۳۳۶ ش کال کی دہنخوسو کالو بہ عمر بہ کابل کی وفات سواو بہ شہدای صالحین کی خاورو تہ وسیارل سو۔

سنہا کی با با

دی بہ ۱۳۳۷ ہ کال دچکسہ بردعلاقی بہ سنہا کلی کی زیریدلی اود ظلم او نارو و مخالف ہو ملی مجاہدو۔ دی دسوات دد وو قہلو ہدکی خہلو او شمو زو بہ اختلاف او وروژنی دہرخفہ و او ددی داخلافونو دحل او فصل کولو دہارہ بی اساسی جو رہو کر۔ دہدہر دنواب اورنگسند بہ دظلم او انگریز غمخہ دخالکو دخالصولو د پارہ دہنی سیمی دخالکو غمخہ یوہ لوہہ جر کہ جوہہ کر۔ او ہغہ تہ بی سخت اخطار ور کر سندی کی با با دہند دلوی آزاد ہخواہ شیخ مرحوم دالعین صاحب دوست اود تراہلس بہ غذا کی دہنخ استوسی مالگری و

(۱) سراج التواریخ جلد سوم صفحہ ۱۰۶

زموږ هارځان

او ه واره چې ته ولاړ او د ملي شعور در او پښو او او آزادي
حاصلولو له پاره يې د پيښور په تهکال کې يوه مدرسه جوړه کړې و. (۱)
په اسوات ته ولاړ او هلته يې زيات نفوذ پيدا کړ. د اسوات څخه
د یرته ولاړ چې هلته افغانان دا نگرېزانو داستعمار په مقابل کې راو
پاروي خودد پر نواب چار امان چې و فات شوي و دهغه زوی شاجهان
خان دده هيله تر سره کولای نه شوه نو باجوړ ته و لاړ هلته يې د
انگرېزانو په خلاف تحريک شروع کړ څرنگه چې د پتار خان دا نگرېز
انو طرفدار و نو سندا کې بابا دهغه سره مخالف سو د د باجوړ ماډونان
لسکه د تر نکزو حاجي صاحب د باړې ملا صاحب او نور د چارنگه
سالا رزو او مند و قبایلو سره يوځای کړه او پر پتار باندي يې يرغل
و کړ چې کوری کلي يې وسولجاوه په دې وخت کې د پتار خان سندا کې
بابا سره پټ ملاقات و کړ او سره جوړې سول. پيا يې يوه ټولنه د (جمعيت
احرار) په نامه جوړه کړه چې په هغې کې محمد جان خان د پتار خان
د ايتگار فقير صاحب د سيان د کلي سيد معروف خان پاچا د کيندری
حکيم صاحب مولوی فضل الدين او نور ملي مهارزين شامل وو.
دغې ټولنې دا نگرېزانو په مخالفت د ملي مبارزې اعلام و کړ په دې
وخت کې يې خپل يو نماينده چې په کابلي ملا صاحب مشهور و
داغنا نستان پاچا اعلي حضرت امان الله ته راو ليږه امان الله خان هم د
سرستي وعده ورکړه ه څو دغه نماينده بهر ته هلقه رسيدی سندا کې
بابا و فات سوی و دی د او يا کالو په عمر په ۷۰ ۱۳ هـ ش کې
و فات سو او د د یر په سندا کې خاورو ته وسپارل سو.

(1) World Muslim Gazetteer Compiled by the
Secretariat of the Motamar Al-Alam Al-Islami, P,

120

Meccaa Al-Mukarramah
Saudi Arabia 1977.

سعادت خان مرچه خیل

دی دسعادت خان زوی دزین خان کپوسی په قوم سرچه خیل
مهمند وچی د انگریزانو سره یی په سیچنی ، شوقدر ، اقره ، داک
کی غزا کانی کپری او دهغو یی سره روھی کولوته هیخ حاضر نهو.
په ۱۸۳۱ - ۱۲۰ کال چی انگریزانو پراغغانستان حمله
و کړه ، مهمندو د سعادت خان په مشری د انگریزانو سخته مقابلو کړه
او انگریزانو چی کابل و نیوی سعادت خان یی لعل پورته و شاره
او هغه وخت چی انگریزان د افغانستان غزه و استل سول .
دی بیرته د لعل پور خان سوده د انگریزانو سره په ۱۸۵۹
کی په سیچنی کی لویه جگړه و کړه .

دتر نکزو و حاجی صاحب

اصلی نوم یی حاجی فضل واحد د فضل احمد زوی په قوم سیدی چی په
۱۸۵۶ - ۱۲۳۵ هـ ش کی زېږیدلی او د نسب سلسله یی شیخ المشایخ
سید بها والدین علیه الرحمه ته رسیږی چی مزار یی د تر نکزو شمالي -
خواته په شلگره کی دی په اوپیر بودلی بابا مشهور دی چی پلاری کی
هاری بابا ولی صاحب گنل کیزی . غرنکه چی د پېهور چهار سدی ته نژدی
د تر نکزو په کلمی کی اوسیدلخکه د تر نکزو په حاجی صاحب مشهورو .
حاجی صاحب خپل ابتدا یی تحصیلات د اوپوکر آخندزاده هلی
اوپه برتیه کال کی های ته رسولی د حج فریضه یی ادا کړی او د ملا
نجم الدین آخند صاحب لاس نیوی یی کړی و .

ده په ۱۸۹۷ کی چی انگریزانو پرمالا کله حمله و کړه ، پدی
وخت کی مخکه چی د سوات بابا چی صاحب اود عمراخان خان حکومت
(۱۸۹۵ - ۱۸۹۶) له منځه تللی وه نوملی مبارزینو داسی مشرتابه

نامتو غازی دترنکزو حاجی صاحب .

زبورهایان

ته ضرورت درلود چی ددوی سلمی اجتماعی چاری مخصوص در مجاهدو تعاهدت و کبری اودا وظیفه دترنگزو حاجی صاحب په بده تو گه سرته رسولای شوه. ده په ۱۸۹۷-۱۲۷۶ کی دملکنده په غزا کی دلو مری محل له پاره گډون و کړ په ۱۹۰۱ کی د ملا نجم الدین آخند زاده صاحب دخلف په حوث و تیا کل سو. حاجی صاحب په ۱۹۰۸ کی حج ته ولاړ او د بیرته راگرځېدلو په وخت کی یی دهندد لوپوسلمی مبارزینو او آزادی غوښتونکو لکه مولینا محمود لحن صاحب سره یی ارتباط درلودده په خپله سیمه کی داغنا نانو دپو هولو او ویشولو دپاره د پېښور په پهلو سیمو کی (۳۱) مدرسی وپرانستلی چی مشهوری د کدر ، حمزاخان ، او اتمانزو مدرسی بللی کیدی. وروسته یی په پېښور کی اسلامی کالج وپرانست په همدغه وخت کی ده دانگریزانو په مخالفت په مبارزه پیل وکړ او انگریزانو ونیوی اودری کاله یی بندی کړ بلکه چی وایی :-

انگریز پوه و په دی راز دا پښتون به شی ممتاز
دا پښتون که شو آباد هر نگی به شی بر باد (۱)

په ۱۹۱۳ کی چی دیورپ عموسی جنگ شروع شو، حاجی صاحب دمولینا محمود الحسن صاحب او نوروسلمی مجاهدینو په مشوره دهغه کال دجون په دوهمه دیو نیرعلاقی ته ولاړ او هلته یی دانگریزانو په مخالفت دسلمی مبارزی جملده پورته کړه او داسپیلادری خغه یی پرا انگریزانو هرغل وگر او مخونی مخا پو نه یی ونیول ، بیاله هغه مخا په دآ زاد وسومند او ساپو علاقی (سره کمر) ته ولاړ او په غازی آباد کی دیره شو .

(۲) الحاج خان میر هلالی - زندگیا لی پښتانه - صفحه ۳۲۷ چاپ
ربیع الاول پېښور مولینا سید محمد میا صاحب - تعریک شیخ الہند
صفحه ۳۱ چاپ ۱۹۷۵

زمونك غازبان

د افغانستان دخپلواکي په معرکي ، کي ۱۹۱۹ حاجي صاحب له ډيرو مهمندو سره ږد کي حمله وکړه او دشپقدر د ۱۹۲۶-۱۹۲۷ په مجاهدو کي يي د ملي مبارزينو د مشرتابه وياړ درلود په ۱۹۳۰ کي چي دده ملگري خان عبدالغفا خان پدي شو او انگرېزانو ږر خداي خدمتگارانو باندي فشارونه راوستل حاجي صاحب ددوي په سرسته په ملکنه کي جهاد شروع کړ او انگرېزانو ته يي ډير مالي او تخاني تاوانونه ورسول. د ډير داوږ د جنگ وروسته چي دانگرېزانو گابله پلټن ټوله تپاه شوه نو انگرېزان په ۱۹۳۶ په صلح راضي شول او په دي توگه د حاجي صاحب ملي هوډ ترسره شو. د ۱۹۳۶ کال په پای کي حاجي صاحب ناروغ شو او د ۱۹۳۷ کال د دسمبر په ۲۱ ډيو اتم کالو په عمر وفات شو او د وصيت سره سم د شازي ابله د مسجد په صحن کي خاورو ته وسپارل شو. دده خطبه دري زمان د فضل معبود ، افضل کور افضل شاه په نامه پاته شول چي د پلار سره او د پلار وروسته يي په ډيرو ملي مجاهدو کي ږرغه اخستي وه (۱)

د ډاډيري ملا صاحب

نوم يي سيد امير چي په مير سيدجان مشهور و ، په قوم ما لار زي ياسين زي يار محمد خيل و چي د هابوقده دري دلوي گرام د علاقي په ليمتي نومي کلي کي په ۱۲۶۱ ه ق - ۱۸۳۰ م کي ز ږړېدلي و دي د ملانجم الدين اخند زاده صاحب سر پيدو او دهغه سره په ټولو ملي چارو کي ملگري و وروسته د چارسنگ دري د ډاډيري کلي ته ولاړ او هلته ميشته سو. په ۱۹۰۲ کي چي دهلي ملا صاحب وفات سو دده د ډاډور د ملي مبارزينو مشر ټا په په غاړه واخسته . دي د پشار

(۱) سرقع مشهور ، سلسله مطبوعات اها سين نمر ۳ صفحه ۱۳۱ چاپ

۱۹۶۶ جون کراچي

زموږ ځايزان

دريښور، شېقدر، پنځه سالی، په جېوهو کې په ميرانه وچنگيدی او تاريخی نوم يې وگتی. د باېری ملاصاحب په ۱۳۲۰ هـ ق کې د سېمندر، ترکانو اتمانغیلو په مرسته په سکودېری کې پرانگرېزانو يوه داسې هيټنا که حمله وکړه چې په سرحد کې د هېچا د زړه نه وزی. دی د ۱۳۳۱ هـ ق دروژی په میاشت - ۱۹۲۰ م د ۸ کالو په عمر وفات سو او د چارمنگک په گل آباد کې خاوروته وسپارل سو. ملاصاحب سخی اونیکک خوپه سپری و، په زروخلکک په دده لنگر ته ورتلل او بې امتیازه يې ډوډی باندی وخوره. (۱)

د باېری ملاصاحب شخړه دري زامن د محمد يوسف، محمد شعیب اوسيا گل په نامه پاته سول د وفات وروسته يې شرزوی محمد يوسف د گل صاحب په نامه پرځای کېښووست ده هم د خپل پلار د ملت دوستی او آزاد پخواهی مورثه و پالله او ډېری ملی مبارزی يې وکړی او په گل آباد کې يې د (اتفاق) نومی اخبار په خپرولو سره په قبايلو کې د آزاد پخواهی او سولحشوری نهضت پياوړی کړ او د ۱۳۲۸ کال په ثور ۱۹۰۹ م کې په گل آباد کې وفات سو او د خپل پلار په څنګ کې خاوروته وسپارل سو. د پښتو نستان د نوسيا ليو مبارزیو تر سرېنی وروسته جان صاحب محمد شعیب د باجوړ د محلی شو رادرئس په حيث د پښتو د آزادی مبارزه وړاندي بېوله.

قاری عبدالمستعان

دی د لوسپری عموسی جنګک په وخت کې د هند څخه آزادو قبايلو او افغان نستان ته راغی او دانگریز انوپه مخالفت يې ملی مبارزی شروع کړی او د حزب اله هم غړی و. د ۱۹۳۵ هـ ق کې دخايش اوناوګی

(۱) پوهاند صدیق الله رشتين - د پښتو مجاهدی ۳۱ مخ ۱۳۳۱ کابل

زموږ غاږيان

په ملي مبارزو کې برخه واخسته. د دې ددې څخه پرته چې قاري و
خوږ او دروند قرآن شريف يې وايه د پښتو او دري شاعر هم و.
په اردو او عربي يې هم ځيې آنا رليدل سوي او په خطاطي او رقم
يې شهرت درلود. دې د ۱۹۵۳ په شاوخوا کې مړې ده. د محمد عمر
کوډاخيل مهمند په ملي مبارزو کې نظم ليکلي چې څو بيته يې دادي:-
شهيدان موږ له ظلمه دفرنگه يو

په سرو ويڼو دخپل ځان ټول لاله ر ننگه يو

دوطن گټل په ننگه او غيرت وسي

که خپل ځان مو قربان نه کېر بيا يې ننگه يو

دغازي شهيد عمرخان کوډاخيل نه

روحاني بيان قاري کېر ظفر چنگه يو

مولوی میراجان کا کاخيل

مولوی میراجان د صوبه سرحد يو عالم او مجاهد افغان و چې
د ۱۸۹۹ - ۱۲۷۸ هـ ش په شاوخوا کې په آسترليا کې اوسېدی . ده
د انگریزي استعمار سره زیات مخالفت درلود او په هغه ځای کې یې
د افغانستان اوصوبه سرحد دسپار زینو په گټه غونډې او کنفرانسونه
جوړول. څو هغه وخت چې تردیر فشار لاندې راغی ، امریکې ته یې
مهاجرت وکړ او د محمد عزیزخان یوسفزی د ملي نهضت ددلی مرستیال
وگرځېدی . ۱۹۰۲ . دوی دوطن د نجات د معرکې په عزم په بیلو لارو
وطن ته راوخوځېدل ، منگرا پورته چې راغلل انگریزان یې په عزم
خبر رسول ، نو محمد عزیز یې هلمته غرغره کې (۱۹۰۳) اوخپله مولوی
میراجان دخوتنو ملگرو سره د جاپان ، روسیې او افغانستان پرلار
قیراقه راغی او په ملي مبارزويې بیلو کې خودځینو ملگرو په توپښه
دانگریزانو په لاس ورغی او بیا یې هیڅ پټه معلومه نه سوه (۱)

(۱) کابل مجله ۱۲۷ گڼه

مولینا سمیف الرحمن عازی .

مولینا سیف الرحمن

دی د آزاد سرحد او افغانستان د نو میالیو ملی مجاهدینو او آزادی غوښتونکو څخه وچې د عمر زیاته برخه یې د انگریزانو سره په مبارزه تیره سوی ده . دپلار نوم یې غلام جان او د نیکه نوم یې حاجی مؤمن او په خټه الکوژی وچې ډیر پخوا د کندهار دارغند اود خسرو د کلمې څخه پېښور ته تلمی دی. ابتدا یې علوم یې په پېښور اود هند په پیلو سیمو کې سرته رسولی او زیاته زده کړه یې د مولوی بشیر احمد کانگو یې څخه کړې او وروسته د دهلی د فتح پوری د مدرسې دسر مدرس په حیث په کار لگیاو. مولینا سیف الرحمن په لومړي عمومي جنگ کې د هند د آزادی اوترکانو د طرفداري په تور د انگریزانو له خوا څخه تر فشار لاندې و نیول سو اود انگریزانو سره د مخالفت د دوام په نیت د سوات ، بونیر ، باجوړ د لاری افغانستان ته راغی او اعلیٰ حضرت امان الله غازی یې زیت درناوی وکړ او په ۱۳۲۶ هـ ق د دریمې خوربه په ۲۵ یې د عسکرو د قاضی په حیث مقرر کړ د افغانستان دخپلو کی تر اعلان وروسته به بخارا کې د افغانستان د میا سی هیئت مرستیال او دغه وروسته د تهیز دریا ست دغړی په حیث وټاکل شو. مولینا صاحب حج ته د تلو به لارد ۱۳۹۶ هـ ق ۱۹۷۵ م د دریمې خوربه په (۷) نیټه د یوسلو لسو کالو په عمر په پېښور کې وفات شو او د پېښور د نوی متری کلمې په هدیره کې خاورو ته وسپارل شو. (۱)

(۱) مولینا سید محمد میان صاحب - تحریک شیخ الہند ۲۳ صفحہ

۱۳۹۵ - ۱۹۸۴

مولوی فضل ر بی

نوم بی فضل ر بی بہ اہوالفتح مشہور دھزاری ضلع دتتکیارد بہکلی
دسرحد نو سہالیو عالمانو و ملی سہارزینو خٹخہ و مولوی صاحب
ددیو ہند مدرسہ دلا یقوشا گردانوا و د مولینا محمود الحسن
شیخ الہند د فکر او عمل د طرفدارانو خٹخہؤ.

دہ بہ لومہری سز کی بہ سردان کی دترنگز و د حاجی صاحب بہ
مدرسہ کی تدریس کا و اود ۱۹۱۵ کال د ملی سہار زینو د لارہنو
نکو خٹخہ گیل کبری، دی دانگر یزا نو داستعمار سرہد سہارزی بہ سلسلہ
کی د پینور خٹخہ باجور تہ ولا راود بایری ملاحہ صاحب بہ مدرسہ کی
چی (غازی) نومسہ سر مدرس و قا کل شو او کلمہ چی ہغہ وفات سو
نو بہ ۱۹۲۵-۱۳۳۲ ہق کی کابل تہ راغی د جمعیت العلماء د غری
دہوچی بنو و نخی داستاد مدرسہ نود جرگی د غری بہ حدیث ہی کار کاوہ
دی دافغانستان حکومت دیر نازا و اوداعاشی او اہا تی دہار، بی
بہ لوگر کی نیکو او کور و بختیالی و مولینا فضل ر بی د ۱۳۳۵
۱۹۵۶ م ۵ ش کال د سلاواغی بہ ۲۶ وفات شو او بہ لوگر کی خاورو
تہ وسپارل شو.

مشہور تالیفات بی احکام الاسلام، تحفۃ الارشاد، فلسفۃ
الروح، انقلاب او نوردی.

مولینا فضل محمود دمخنی

مولینا فضل محمود دمخنی دنور محمدزی بہ خٹخہ ساموند
باجور او سیدونکی و بہ ۱۸۸۳-۱۲۶۳ ہش د چہار سدی د پانڈہ خیلو
کنڈی کی زیور سدی، کورنی سی ددہ د زہریدو خٹخہ
د مٹخہ پینور تہ تلمی او بہ ۱۹۱۰ کی بی د چار سدی د سہیل سکول لہ

زبورغازیان

ویلور وروسته د اسلامی های سکول بیټور څخه میترک حاصل کړ او د پشور په رادورډ کالج کې داخل شو او په ایف ای سی بی زده کړه کوله وروسته خپل اکاټه چی شیر محمدنو میډا ودهند د آگری دی دارا لعلوم څخه دراولو وروسته د دیوبند په مدرسه کې د مولینا محمود الحسن صاحب د شاگردانو څخه وگرځید او د هغه دلار شو و نی له مخې په حزب اله کې شامل سو او د ترنکن و حاجی صاحب له خوا د مردان د (گدر) په اسلامی مدرسه کې یی د تدریس چاری اجرا کولی. په ۱۹۱۳ کې د ترنکن و حاجی صاحب سره بئیرته ولاړ او دغه لځمې څخه باجوړ، ماسان او کندهار ته ولاړ او وروسته یی په لکر نومی کلی کې دیره سو. څه وخت د دیر ریاست د (سیده) په علاقه کې دخپل دانا د زوی سره اوسیدو د ما نوگی په مولوی مشهور سو او د انگریزانو د استعمار د لیری کولو د پار ه یی په ملی مجاهدو پیل وکړ. مخفی صاحب په ۱۹۱۹ کې دسواینا عبداله سندھی له خوا اعلیٰ حضرت اسان اله غازی ته ور وپژندل سو او داغنا نستان دخپلوا کې په جشن کې یی دیره توده او انقلابی ویناو کړه. دی څه مده دانیس دور لځماني د تحریر د هیئت غړی او د مقوی اغتشاش وروسته د ترنکن و حاجی صاحب سره دسوندوبه (لکر) کې دیره سو. په ۱۸۳۳ کې چارسدی ته ولاړ انگریزا نو یو ال نظر بندو ساتی په ۱۹۳۶ کې یی د دیره ریاست کې د ښوونځی د سر معلم په حیث ووظفه اجرا کوله او د ۱۹۳۲ کال د سی په ۲۷ - ۱۳۲۱ کې وفات سو دی دپیتو یووین او آزادی خواه اوسلی مجاهد او نوسالی شاعرو، د افغانستان اوصوبه سرحد په زیاتو اخبار او و سچلو کې یی مضامین خپاره سوی دی چی یوه نمونه یی داده :-

ای آسمانه ولی نه سوی رانسکور

ای آفتاب به ولی نه بی دغه تور

زبور غازيان

لوبو هرو نووولي ريزاو مريزنه سوي

وانوبو تووولي نه سوزي به اور

مخکي برق له ډيره غمه ولي نه سوي

مناد پاسه خوږه ويردي خوږه سور (۱)

مولينا منصور

نوم يې محمد سيان او په مولينا منصورا نصاري مشهور و. دى په ۱۳۰۱ هـ ق ۱۸۸۳ کي دسهارا نپور په ضلع کي زيږيدلى علوم يې په ديوبند کي تحصيل کړي دهند د لوى آزادي غوښتو نكي موليانا محمود الحسن صاحب ټينگ ملگري و. دى دخپلو ملي مبارزو په سلسله کي په ۱۹۱۶ د ۱۰ د ريل په مياشت کي افغانستان ته راغى او د جنو درېا نه په لينکزو کي لفتننت جنرال په حيث مقرر سو. دى يوشهور ملي مجاهد اود انگرېزانو نه وپه خلا کيدونکي د پهنووه دى په ۱۳۲۳ هـ ش - ۱۹۴۳ ددلو په مياشت کي په زنگرهار کي وفات سواد لغمان دمترلام په هديره کي خاورو ته وسپارل سو (۱)

قاضي هيبت شاه

دى دپکلي (پشانو) د پياوړو عالمانو او مشهورو ملي مبارزينو څخه وچي دمولوي غلام نبي اود پکلي دسيد محمود په ملگرتيا يې د انگرېزانو سره جنگونه کړي. ده دهند او سرحد اتو څخه افغانستان ته دهجرت کولو دمخه د ملي جهضتر نو د تهر يکو لود دپاره په گدر کي په اعانو يودارالعلوم جوړ کړ. په لوسړي عمومي جنگ کي دى دترنگزو د حاجي صاحب په ملگرتيا دپو نير سرحد او دمولوي فضل وبي په مشر تيا يوه ډله باجوړ ته ولاړ. چي د انگرېزانو په مخالفت په ملي مبارزي پيل وکړي.

(۱) هميش خليل - پښتانه ليکوال ۱۹۵۸ ډيپتور

(۲) تهر يکک شيخ الهند صفحه ۶۲

دالنګار فقير صاحب

فقير صاحب يو بزګور ولسي سجاهد و ، د سهندو او باجوړ په
پهغ و نو او سر و ډاګونو کې د انګريزانو سره په ملي مبارزو لګاؤ.
او يو بل ټاټل ته هم راغلی و. دی په اصل کې د سوات د غاړو و او
د سټاټا نې ملا صاحب له سر يدانو څخه شميرل کېږي . په النګار
کې چې د چارکنډ او او نې ترمنځ پوت دی يونوي مسجد جوړ
کړی دی . دی د ۱۳۶۱ - ۱۹۴۲ کال په شاوخوا کې په باجوړ
کې مړ دی .

سيد انور شاه

دی د شاه کبړزوی په ۲۶۸۸ ش کې په تيراني زيږيدلی او په
۱۸۹۷ کې چې انګريزانو پر تير ايرغل و کړ نو تير يانو خپل نورو
ته پر يښول او ځنگلو نوته وختل ددغې سيار زي په اثنا کې دی پلار
او کورنی دغړ و څخه ورک سو و ډير تکلفونه يې ولدل چې هم غو
تکلفونو دده زړه دا ګريانو څخه زيات تور ني او په ملي سيار زو
يې شروع و کړه . سيد صاحب دا ګريزانو سره د افغانانو په دريم
چنگ کې د شنوارو ، ايريدو درباها ، شيخانو په سلګرتيا
انګريزانو ته ډير ځاني او مالي تاوانونه ورسول په ملي نهضتونو او
او قومي ترقيو کې د افغانستان دروشفکره طبعی سلګري او همفکر و
حتی د علم او جهل په معرکې ، کې يې فعاله برخه درلوده دی د
انګريزانو په کستانې استعمار څخه د قبايلو د خلاصون لوی مبارزو .
په ۱۳۳۳ - ۱۹۵۴ کې جلال آباد ته راغی او د هغې ناروغی له امله
چې ورپسېه سوی وه د ټاټل د مرکزې قوا په عسکري شفاخانه کې
تر تدای لاندي ونيول سو خود م کالو مبارزو وروسته وفات سو
او د نازبانو په سپوږمې کې خورو ته وسپارل سو .

دایپی فقیر صاحب الحاج میرزا علی خان

الحاج میرزا علی خان چسی په ایپی فقیر صاحب مشهور رو دارسلاخان زوی د محمد ایاز لمسی په قوم اتما نزی ، ایرا هیم خیل توری خیل ، مد اخیل ، پور به خیل ، گدا خیل ، بنگال خیل ختک خیل ، علی محمد خیل ، وزیر دی چی د ۱۲۸۳ هـ - ۱۸۶۳ په شاوخوا کی دوزیرستان په خسرور کی زبیریدلی دی .

د مور له خوا د پوستقی او بزگوار شخصیت میرزماخان لمسی دی . دی دوزیرستان د توچی په سیمه کی دایپی په کلمی کی چی د کجوری او میرعلی ترمنځ واقع دی او سهدی ، دایپی نوم امکان لری چی (اوی) وی لکه وزیر خلک معروف واوپه یا اوی او وروسته عوامو او میرزایانو هغه په ایپی تلفظ کړی وی چی د انگریزی کلمی په شانی ښکاری .

فقیر صاحب خپل لومړنی تعلیمات لکه عقاید ، فقه ، تفسیر د حیدر خیلو ، دور ، بنو ، کوهان ، پشور راهور ، خوست او کیلان خلو کی د محلی ملایانو څخه تحصیل کړی او وروسته د خپل کلمی مدی خیل څخه چی د کجوری کلا څخه یی یو کیلو متر فاصله در لوده دایپی کی کیلمی ته راغی یو کور او مسجد یی جوړ کړ . فقیر ایپی ته چی پر سی اوختیو ملتونو بانندی د انگریزانو د مظالمو تاریخ څرگند سو او پر پښتو بانندی د دوی ظلمونه ورته معلوم سول نو لومړنی ځله د خپل وطن او بیا دهند دلوی وچی د آزاد ولو په فکر کی سو او په یوی لکړی سره یی د انگریزانو ولوی امپراتوری ته د مجاهدی اعلام و کړ . فقیر ایپی غوښته هغه اغباش چی په افغانستان کی داعلی حضرت امان الله غازی د اصلاحی پرو گراسونو

مرحوم میرزا علیخان فقیر ایپی

زسورغازيان

دنا کاسرلو او دده د حکومت د سقوطولو په غرض شروع سوی وخاموش کړی او په همدغه اراده د وزیرستان څخه د خپلو زیاتو پیروانو سره د پکتیا ولایت تراریو ته راغی خود ناروغی او مزاج د علالت له مخی یی څه ونه سو کولای سو .

انگریزانو چی پر پاچور، مهمندو، اهریدو، وزیرستان پر خاوره بانندی په تیری کولو شروع و کړه. نو دا یپی فقیر صاحب، د کربوغی حاجی صاحب، دشوی د فقیر صاحب دلنورو د پیرصاحب نسیم شاه چی د ستمه اصاحب پلار د موافقی حاصلولو وروسته په ایپی کی لویه چرکه جوړه کړه او د انگریزانو په مخالفت یی د جهاد اعلام و کړ . دغه مبارزی د دارباریو، لوتیماریو، بی نظمیو او وحشی گریو له مخی نه کیدی. بلکه د وطن د نواسیسو د ساتلو له پاره هڅول کیدی .

د ملی مجاهدینو مشرانو لکه محمودخان اتمانزی وزیر، مولینا معی الدین (په ونده) شاهی خیل مسعود، مولینا حمزله احمدزی وزیر، قاضی حاجی محمد احمدزی وزیر، کا کاصاحب اتمانزی وزیر انگریزانو ته دیرمالی اوځانی قواو نونه ورسول. د کوچی، سیرا شاه دغه خیلو، رزمک، وایه چنډوله چنگو نو چی انگریزان دیرستری کړل نو په صلاح راضی سول خو په ۱۳۰۰ ق د محرمی په پنځمه دسارچ ۲۹-۱۹۶۳ کی په پتوکی د یوی هندوانی په مسلمانیدو چی نوم یی شیخ الاسلامه بی بی بانندی کنه یشوده او سید نورته په نکاح ورکړه سوه د انگریزانو په مداخلو او هندوانو ته د هندوانی د دستر د بدللو او په لاس ورکولو سره د پتوڅو، مرو تو، څټکو، بیتنیو مسعودو، وزیرو سلی احسانات وپاریدل او د فقیر ایپی په مشر تابه یی د دغو سوهو او انگریزانو د کلونو، کلو نوسلی مبارزی شروع سوی . چی د هغو څخه د پخړی، مزدک، سپین وام، پتو، کمیته

زموډ غازیان

پښتو، دمه دولی، سپره سرغه، مکن، وانه مجاهدی زیاتی مشهوری دی. په ۱۹۳۷ کال-۱۳۲۶ کی چی دهند لویه وچه پردوو یرخود هند او پسا کستان په نامه ویشله کیده فقیر ایچی د آزاد وزیرستان د ایالتی حکومت د بشر په حیث خپله خط مشی داسی اعلام کړه :- دلوی خدای په کوسکک اود حضرت رسول بقبول صلعم درو جانیت په برکت اود غور قوم په همکاری سره د ۱۳۲۸ ه کال د جلدی ۲۶ ورځی څخه چی زموډ یوه ملی او تاریخی ورځ ده دو زیرستان د ملی حکومت ټولی لښکری، تعلیمی، سیاسی و اداری چاری ددی پروگرام سره سمیږی :-

۱- د پاکستان د حکومت څخه غواړوچی د پښتونستان په تمامیت او استقلال د صلح او امن دلاری اعتراف و کړی اوله ننی ورځی څخه دی خپلو ټو او لښکری او ملکی اجنتانو او مامو رینو ته امر ور کړی چی فوری د پښتنو او بلو څوله ټولی خاوری څخه ووژی که داسی و نه کړی نود هغو وځیو عواقب و مسؤلیت به چی د پاکستان ددی لجاجت په اثر پیښید و نکوی هم دخدای او هم د متحده مملو د موسسی په نژد د پاکستان په غاړه وی .

۲- څرنگه چی زموډ نشراتی وسایل نه مگړی دی نود خپل ورور افغانستان د دولت څخه چی تل د پښتنو سره صمیمی همد ردی لری هیله کووچی د پښتنو سره بو ط زموډ پروگرام او اطلاعات دی د افغانستان په چرا بدو کی خپو رکړی .

۳- د دنیا د عدالت خوښو نکو سر کز و نو او د متحده مملو د موسسی څخه خواهش کووچی د پښتنو او بلو څو خاوره دی دیو آزاد ملت او مملکت او دخپل یو اساسی غړی په حیث و پیژنی او د پاکستان حکومت دی سچور کړی چی د پښتنو او بلو خود خاوری په آزادی او تمامیت اعتراف و کړی .

زبور غازیان

د فقیر ایچی ژوند دیر ساده او فقیرانه، په خورا کک، پو شاک
خکا کک کی پی ساده گی خوشو له او د تکلفا توخخه پی شه نه را
تلل. فقیر صاحب متاهل وخواو لادی نه درلود. دسهار تر سپید
ودمغه وبتییدی تر لمړختو پوری دخدای په عبادت او ثنا لگیا و. په
خلبر ویشت ساعته کی پی یو غله دوپی خوره او زیاتره ورخی بهرو ژدو
فقیر صاحب هوازی په خپله سیمه او مسلمانانو کی لوی نوم
نه لری بلکه ونولی دنیا ته دده مبارزو او سجاهدو آزانگه رسیدای
و. د شمال په توگه دپام غرب مجله چی په ۱۳۱۸ کال کی په برلین
کی په فارسی خپریده د فقیر صاحب په هکله داسی لیکلی :- (. . . فقیران
کسیست که طوائف وزیرستان را در همال غربی هندوستان علیه
دولت انگلستان شورانیده امت این شخص یکی از شجاعترین انقلابیون
بوده و دارای اراده بس محکم و راسخ است. در اثر معاصی
فقیر ایچی صلح و آرامش که انگلیسها در شمال غرب هند بوجود
آورده بودند بیکه آشوب و طغیان تبدیل گشته و طوائف وزیرستان
بمسرت و هیجان تابع اراده این شخص میباشند...) د فقیر ایچی د مبارزو
اوسلی سجا هدو په هکله زیات آثار لیکلی شوی دی لحنی پی سحر
آمزه او غیبی انسان بولی او هر عمل او فکر ته پی په خارق العاده
کی گوری .

فقیر ایچی د زیاتو ملی سجا هدو وروسته په ۱۳۳۹ ه ش - ۱۹۶۰
کی وفات شو او د عموم ولسی د غوښتنی له مخی پی خلور ورخی مری
دا احترام او دعا په خاطر شیخ نه کړه شو او د گرویکک د شهیدانو
په هدیره کی خاورو ته وسپارل شو په افغانستان او قبایلی سیمو او
دنړی د مسلمانانو په مهمو مرکزونو کی پی شانداره فاتحه واخسته
شوه .

د فقیر ایچی صاحب خلیفه گانو او ما ژوانو هم دانگر یزی

زموږ غازیان

استعمار سره د افغانانو د ننگ او ناووم ساتلو په لار کې سجاهدی کړی
اوزیاترو یی په دی لار کې سرور کړی دی .

د دغو څخه د ځینو نومونه دادی : - مشک عالم احمدزی و زیرچی

په ۱۳۱۶ هـ ش بمحمد رازدورچی په ۱۳۱۷ جرنیل بنادی خان چی په ۱۳۱۸
کرنیل فرمان الله احمدزی و زیرچی په ۱۳۱۸، غازی میرجان اتما نزی
و زیرچی په ۱۳۱۹ کی په شهادت رسیدلی دی .

د لنډرو پیرو صاحب

دده اصلي نوم جناب نسیم شاه دی چی دخوست د لنډرو په سیمه
کې اوسیدی . دی یو وطن دوست او مشهور ملی سجاهدو چی د مولینا
عبدالقدیر ، دشوی سنگل فقیر صاحب او جناب حاجی محمد خان په
ملکرتیا یی دده ۱۳۵۵ ق په اوومه نېټه د انگریزی استعمار په مقابل
کې ملی مبارزه اعلام کړه او پیری غزا گانی وکړی . دی په ۱۳۵۶
ق - ۱۹۳۵ م د لوړې خور په اوومه وفات شوزوی یسی جناب
احمد شاه میر خان پرنخای کښینوست دهنه وفات وروسته
جناب فضل الرحمن چی سقتد اصحاب هم ورته وبل کیدل دخلافت
پکړی وټره ، دسوی سنگل فقیر صاحب په ۱۳۶۳ ق ۱۹۴۲ کال
د دوهمې خور په یولسمه وفات شو او ور یرونویي خلافت پر ښود
جناب حاجی محمد خان په ۱۳۷۲ کال د دوهمې خور په ۲۸ وفات سو
او جناب محمد اسمعیل خان او میر عالم یی وظیفی پرنخای کوی .

حاجي عبد الرحمن

حاجي صاحب د سیر وال زوی د ښو د داو د شاه سیمي پولوی
ملی سجاهد ؤ چی په ۱۹۳۰ کال کې جسی دوزیر و او دوړو
ملی مبارز ښود انگریزانو په مرکز و نو او استهکاماتو سختی حملی
کولی حاجی صاحب یی پولوی سر ته وال و . دده د نیمې قاری د آزادی په

زموږ غازيان

نهضتو او اوسلې سپارزو کې فعاله برخه اخستې وه او د هجرت په تحرېک کې افغانستان ته راغې او په گردېز کې اوسېدې دې د آزادې غوښتلو او بلې تحرېکا توپه نسبت خوځېله بنده ته رسول سوې دې .

په ۱۹۳۳ - ۱۳۲۹ کسې چې بندي اوسخت ناروغه سوانگر پزانو د بند څخه خوشې کړاود په دېه په پنځمه ۱۹۳۰ - ۱۳۲۳ ش کې په خپل کلي د اود شاه کې وفات سواو چنازهې خدای خدمتکارانو په سرو جاسو کې د يوې مظاهري او جلوس په شکل د شرف د اود شاه دنوي چوکه ته ور څرسه په هغه ځکه کې چې د ه هجرت په وخت کې هجرت کونکو ته وقف کړې وه خاورو ته وسپارله سوه . (۱)

مولوي عبدالجليل

دې د مولوي عبدالقيوم زوی په اصل قریش او دد بکانوند کلي او سيدونکي و. د هجرت په تحرېک کې کابل ته راغې د سپېڅلي فنکي د ساحې وروسته مولوي صاحب وزيرو ته ولاړ او آخند زاده محمد زما ن خان بکا خيل و زېريې پوره سلا تر وده ته ا تما نزي و ذير زنگي خان يو توپور کړ. ده دوزيرو او دورو بلې سپارزو په سرسته د انگر پزانو پر عسکري تاواو متشکونو سختې حملې کولې او هغه وخت چې دې وسله او اذوقه خلاصه سوه او زيات ملگري يې شهيدان سول افغانستان ته راوا و بخت او دلته د حکومت له خوا معاش ور په سر سواو د ۱۹۶۷ - ۱۳۴۶ کال په شاو خوا کې وفات سو .

مامونده تروز

ددې اصلي نوم زېږېدنه وه خود ملي مبارزې او تور يالو ته يې او عالي اخلاقوله بلوه د ماموندي ترور په نامه هر چا پيژا نده. د ايسوي غريبې او خوارې کښې کورنۍ ته د مسوبه وه او د زمانې سر او تودو

گېل ايسوب خان سيفي بنو اووز پرستان - لومړي تسو کک

صفحه ۳۳

ژمور غازيان

جريا نو ددی څخه يوه وطنپرستنه ، غيوره او صاحب راڼي سرمن جوړه کړی و. ملسوندي قروري د پي ننگي او غلامی تر ژوند مرگک لويه پرده گڼله دا په ۳۰۶ اق د هاجور د ماسونو څخه د چارمنگک گل آهاده ولاړه دورځي به په خواري کښي اود شپي به د سلمي سپارزي موسره دا نگرين انوپرتا نو په حملو لگيا و په ۱۳۳۹ کال کي چي د هاجور او ماسندو مشورتي جرگو په يوه سلا د نگرين او نو په مخالفت د سپارزي اعلام وکړ او قومي شاه لملهيان د لگندې غزاته ووتل ماسونده قروهم ورسره مانگري سوه هغه وخت چي انگرينان دهنه څخه ووتل ماسوندي ترورد خدي شکراد انگر او د قومي آزادي اوسلي خود اراديت حاصلولو به لارگي يي دسره پورني وغورځاو اود يوي قهر ماني اوسلي سپارزي پښتني به خيري به قبولو تنگونو او حادوسپارزي وکي برخه اخسته د ادخيلو ملي سپارزو او قومي فعاليتونو په سلسله کي دوه ځله يوپه ۱۳۲۰ او بل په ۱۳۲۵ کي انغا نستان ته راغلي ده. دغه ملي سجاهد او توريالي پښتانه ۸ کالو په عمر په ۱۳۳۵ ۱۹۶۶ م کي وفات شوه او جنازه يي هاجور يا نو په ديروها ندر او مراسمو خاورو ته وسپارله . ددی څخه يوزوی اولور پاته دی .

خان عبدالصمد خان اڅکزی

دی د حاجي نور محمد خان زوی په ۱۳۲۸ هـ ق ۱۹۰۷ کي د جنوبی پښتونستان د گلستان په کلي کي زيږيدلی دی ده په خصوصي توگه لوست کړی او تر اتم ټولگي پوري يي د امتحان په ر کولو سره خپل تعليمات منفي ته بوتل په ۱۹۳۱ م - ۱۳۱ ش کي هند ته ولاړ او د لاهور د کانگرس د غونډي د شعارونو اوسلي آزادي غوښتونکو د تحريکا تو د اغزي څخه چي خپل وطن گلستان او پښتن ته راغی ده د خان محمد ا يوب خان اڅکزی او خپل ورور عبدالسلام خان به ملگرتيا يي د پوي سياسي ټولني په چوړولو اقدام وکړ

د پښتنو ستر مشر اولوی مجاهد خان عبدالغفار خان .

زموږ غازيان

خوانگر پښانو د ملگرو سره د څه سده د پاره بندي کړ او د پوک هر تال په کولو سره يې ژر خوشي کړ. د ۱۹۲۵ د شمېر په مياشت کې د سيپه او بلوچستان پر پوله په يعقوب آباد کې دخپل بشري لاندي پوه هارتي جوړه کړه او په ۱۹۲۸-۷-۵۱۳. ش کې يې د انجمن و طن نوم باندې کڅوښود ده په ۱۹۳۶ کې په خپلو پيسو يوه مطبعه راټوله او د استقلال نوم يې اخبار په خپرولو يې پيل و کړ دی په ۱۹۳۸-۱۳۲۷ ۵. ش د پښتو و بلو خود خود ارا ديت د غوښتلوله بېله بندي سو خو ژر ايله سو او په ۱۳۳۹ ش کې د پانستان د سار شالايي بنديز و نو غځد د غاري غروني په تور په ۱۳ کاله بندي محکوم - وده په جهل کې اول تولگي منشي فاضل، د فارسي ادب د پښتو ادب، علمو روم انگرېزي متریک پنجم اېف اې انگرېزي شپږم انگرېزي اردو او داسې نور علوم و لو - تل خان صاحب په ۱۳۳۸ ۵. ش کې د افغانستان دخپلواکي په جشن کې برخه اخسته - ي وده سو - بل گوند د پښتونخوا نشنل عوامي به نوم جوړ کړ دی په ۱۳۵۲-۱۹۷۳ کې دخپل تور په بېتک کې د غده ما ټوله لاسه ووژل سو.

خان عبدالغفار خان

په ۱۸۹۰ - ۱۲۶۸ کی د پېښور د هشتنغز د اتما نزه په کلسی کی زیږیدلی دی. د ترنکز و د حاجی صاحب په ملگر تپایی د انگلیسی استعمار په ضد د افغانانو در او پښواو اود ملی حکومت د جوړولو له پاره ملاو تپاله. (۱) په ۱۹۲۰ - ۱۲۹۸ کی یی دخلافت د تجر یک په بهیر کی له گڼ شمیر خلکو سره د افغانستان سر کنز نابل ته هجرت و کړ او د بیرته تلو په وخت کی یی (انجمن اصلاح الافغانه) جوړ کړ د غمناک انجمن په ۱۹۲۹ - ۱۳۰۷ ش کی دخدی یی خدمتکارانو په پارټی و اوښت. ده په ۱۹۳۱ - ۱۳۰۹ د کانگرس په ملگریا دهند د نیمی قاری د آزاد ولود پاره زیاتی میارزی و کړی او له ۱۹۳۰ کال راهه د پخوا د آزادی غوښتلواو استعمار سره د مخالفت په جرم اوه کاله بندی سو د نړی په لومړی عمومی جنگ کی د انگریزانو سره د عدم تعاون په جرم د کانگرس د نورومشرانو سره دوه کاله په زندان کی و او د ۱۹۳۷ راهه د پخوا د پاکستان د استعماری حکومتو نود لاسه په وارو، وارو زندان ته لیږل سوی دی خان عبدالغفار خان د ذوالفقار علی بوتو د حکومت په وخت کی د نیشنل عوامی پارټی د سویایی حکومت په پلنه په ۱۹۷۰ کی د نابل څخه پېښور ته ولاړ او کله چی هغه حکومت ړنگ سو پیرته افغانستان ته راغی او تر ۱۹۸۰

(۱) خان عبدالغفار خان زما ژوند او جدو چه د ۱۳۶۲ کابل

D.G. Tender. Fait is a battle, 1959 Delhi.
Narayan. My life and struggle 1969 Delhi

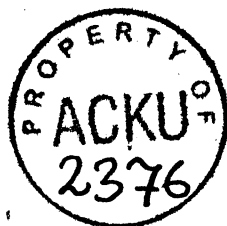
دېښتنو ستر مشر اولوی مجاهد خان عبدا لغفار خان .

ژموډ غاږه بان

کال پوری لاله په کابل او کله په ننگرهار کی اوسېده دی په کابل کی دوطن دوستانو او مترقی روشنفکر انود مجلسو نو مشعل و . په راوروسته کی دزیات زړښت اویودا توب له کبله په پېښور کی او سید او هلمه بی خپلی کورنی اودوستانو خدمت کاو خان عبدالغفار خان دشپروسیاشتو سختی ناروغی او کوماد حسالت ورپېښیدلو اود مغز دفلج که دلو وروسته د ۱۳۶۶ کال ددلو په اولد چهارشنبی په ورځ سهار په ۶ بجو اوسه دقیقه د پېښور په لنډی زیدانک روغتون کی رسو او جنازه بی د وصیت سره سم د جمعی په ورځ ۱۳۶۶ کال د دلو په دریمه ۱۹۸۹ دجنوری په ۸ په ډیر در ناوی د ننگرهار په مرکز جلال آباد کی خاوروته وسپار له سوه .

پناغلی سلیمان لایق دده پوه لوپه سرشیه ویلی ده چی دلته بی خوږیته را نکلوم :-

سراپورته کړه خیره چی آسمان دی توفانی سو
هر وگړی دی اهل شوهرچی دی روپانی سو
دپاچنازه راغله بری خوری درحمت وپانگی
هر پوتی نهضانی سوهر یو کانی نورانی سو
ننگرهاره تل بهاره زر رحمته زرغزته
ستا پهره لوپشته باندي چی باپادی مکانی سو
لراو بره تول سوی معجزه نده نوخه ده
له آمو تراپاسینه وطن کرده افغانی سو

On the Occasion of the Seventieth Celebration of
the Independence
of Afghanistan

A publication of the Afghanistan Academy of Science)

OUR HOLY WAR FIGHTERS

**A SHORT BIOGRAPHY OF OUR
EMINENT FIGHTERS DURING THE**

First (1220 H-1839), Second (1257 H-1878)

And Third (1298 H-1919)

ATTACKS BY The British ON AFGHANISTAN

by

Muhammad Wali Zalmal

